
BIBLIOTECA VITT. EMANUELE
37
14 A
7
FONDO

JOSEPHI WEISSENBACH

BREMGARTENSIS HELVETII
THEOLOGIÆ DOCTORIS

DE ELOQUENTIA PATRUM

LIBRI XIII.

IN USUM ECCLESIASTICORUM.

VOLUMEN VII.

Operis LIBRUM X. complectens.

SUPERIORUM PERMISSU.

AUGUSTÆ VINDELICORUM
SUMTIBUS FRATRUM VEITH BIBLIOPOLARUM.

MDCCLXXV.

Multi cibi in novalibus PATRUM. *Proverbiorum XIII.* 23.

De messe MAJORUM spicas colligimus, qui de horreo nostro nihil habemus. GILLEBERTUS *in altercatione Synagogæ & Ecclesiæ, cap.* 13.

PRÆFATIO
in
hunc & sequentes duos Libros.

Innumeros habemus ab omni ætate, qui Locos COMMUNES qua *Dogmaticos*, qua *Morales* ex Libris Patrum exscribendos in se susciperent. Et ex Græcis quidem, SS. Basilius M. & Gregorius Nazianzenus sententias Origenis in *Philocalia*, veluti breviario quodam comprehenderunt. S. Maximus Martyr *Variorum Capitulorum de virtute & vitio quinque Centurias*, quatuor item *Centurias de perfecta charitate & aliis virtutibus*, denique *Capita Theologica, sive Sermones ex sacris & profanis libris*: S. Joannes Damascenus *Libros tres Parallelorum*, *Libros duos sacrarum Eclogarum ex SS. Patribus*, & *Excerpta Compendiaria ex universa interpretatione S. Chrysostomi*: Antonius Melissa *capita Theologica, seu Libros Locorum communium*: Euthymius Zigabenus *orthodoxam fidei Panopliam dogmaticam* ediderunt. Ex Latinis, S. Prosper scripsit *librum sententiarum ex operibus S. Augustini excerptarum*: S. Isidorus Hispalensis *Libros tres sententiarum de summo bono* ex scriptis Gregorii M. Venerabilis Beda *Scintillas, seu locos communes ex Scriptura & Patribus*: S. Bonaventura *Pharetram* quasi ex telis quibusdam antiquorum repletam &c. &c. Ultimis sæculis accesserunt alii majore etiam numero, Martinus Perez de Ajala in *Libris X. de divinis Traditionibus*: Petrus Canisius in *opere Catechistico majore*: Jodocus Coccius in *Thesauro Catholico*: Joannes Busæus in *Panario*, & *Viridario*: Janus Gruterus in *Florilegio magno*: Jacobus Tiran in *Alphabetho Pastorali*: Joannes Baptista Masculus in *Eruditis Lectionibus veterum SS. Patrum cum ponderatione, & usu sententiarum ad Conciones*: Hieronymus Dandinus in *Ethica sacra*: Et novissime P. Montargon in *in Bibliotheca Concionatorum*

torum gallica, & D. Tricalet in *Bibliotheca Patrum portatili*, itidem Gallica.* singularem quoque mentionem merentur Hieronymi Torrensis *Confessio Augustiniana*: Thomæ Beconi *Anthologia Sententiarum Lactantii*: Joannis Nopelii *Confessio Ambrosiana*: Cornelii Schultingi *Confessio Hieronymiana*: Joannis Pistorii *Confessio S. Bernardi*: Theodori Petreji *Confessiones Tertullianica, Cyprianica, Leonina, Gregoriana & Bernardina*: Laurentii Alticotii nupertima *Summa Augustiniana*. **

Quod si vero tam magnus, tam multiplex est Apparatus Locorum; cui bono isthic novi obtruduntur? Nempe auctores, quos dicebam, contenti ita seu mores instituere, seu dogmata firmare, de splendore, & elegantia illorum non magnopere laborabant. Nostrum est autem habere delectum, neque alia proferre, quam quæ istam, quam profitemur, ELOQUENTIAM PATRUM utravis pagina ostendere possint. Hæc opinor mens fuit BENEDICTI PAL-

* Dimisi Thomam Hibernicum, Joannem Sopezium, Josephum Langium, Ludovicum Granatensem, Laurentium Bayrlink, Franciscum Labatham, Richardum Arsdekin, Tobiam Lohner, Andream Spanner, Vincentium Houdry, & quosdam alios parum accurate hoc in negotio versatos. Quo & spectat *Milleloquium* duplex, *Ambrosii* unum, alterum *Augustini*, a Bartholomæo Urbinate compilatum, infelix opera, & merum chaos. *Milleloquium Gregorianum* Jacobi Homey, fortasse melius, ego nusquam vidi. Sed neque illos tango, qui sive unum, sive paucos solum locos ejusmodi floribus illustrarunt: hi enim, ut majoris sint usus, tamen propter ipsam multitudinem & varietatem recenseri hic nullatenus possunt. Postremo & *Glossarios* & textores *Catenarum* præter œcumenium videlicet, Olympiodorum, venerabilem Bedam, S. Paterium, Rabanum Maurum, Walafridum Strabonem, Anselmum Laudunensem, S. Thomam Aquinatem, Joannem Corderium, aliosque ejus generis complures, quos vide apud Joannem Albertum Fabricium *Volumine VIII. Bibliothecæ græcæ, mihi a pagina* 837.

** Juverit de Locorum Communium Scriptoribus consulere Danielem Georgium Morhofium *in Polihistore Libro I. cap.* 21. qui nunc mihi non est ad manus.

PALMII, quo majorem in dicendo Societas vix habuit. Ubi enim pulpita Italiæ præcipua incredibili ardore, fructu & commendatione pervaserat, affectis denique viribus & gravi ætate Sententias Patrum grandiores certum in ordinem cœpit diggerere. Opus ipsum, quod ultimam forte manum desiderat, nusquam editum hodieque in Bibliotheca Collegii Ferrariensis instar Thesauri asservatur. De quo Josephus Juvencius *Parte V. Historiæ Societatis Jesu, pagina* 821. ita commemorat: *Extremum ætatis tempus transegit in collegio Ferrariensi, ubi utilissimum concionatoribus opus contexuit redactis in communes Locos SS. Patrum testimoniis. Nam illis plurimum utebatur. Inde rationum momenta, inde certa profligandis vitiis tela ducebat; quæ præter insitum robur habent etiam grave pondus auctoritatis, ac scite tractata & vibrata facilem oratoribus sacris victoriam pariunt.* Et Nathanaël Sotuellus in *Bibliotheca Scriptorum* ejusdem *Societatis. pagina* 411. *Cum per ætatem concionari jam non posset, & gubernationem desugeret, ne omnino esset otiosus, ad scribendum se convertit. Itaque contexuit utilissimum concionatoribus opus, in quo SS. Patrum testimonia, quibus populos fuisse commotos experientia didicerat, in communes Locos redegit. Quod opus in Collegio Ferrariensi servatur.* Profecto opere pretium esset, si volumen istud revocatum ad limam, & ad optimas editiones castigatum prodiret aliquando, & vel nunc tandem utilitati publicæ deserviret. Sed malunt homines nova, & sua emittere, quam aliorum vetera a situ tenebrisque vindicare. Igitur, dum id frustra expectamus, Libri nostri sequentes utcunque Palmii vices supplere, Lectorumque justissimum desiderium lenire debebunt.

Porro in exscribendo istam secuti sumus rationem, ut ponerentur omnia *Ordine Alphabeti*; qui est facilimus, & aliunde in tali genere partitiones ceteras longissime antecellit. *Triplex* est autem hoc alphabetum. Primum *materiarum, quæ recurrunt identidem:* Secundum *earum, quæ sæpius:* Tertium denique, *quæ raro & perparce solent adhiberi.*

Sed & illud in gratiam Lectorum faciendum putavi, ut Patres *Ordine Chronologico* allegarentur. Sic enim qui vel obiter series temporum impressit memoriæ, compendio haud mediocri statim quod quærit inveniet, neque opus habebit, quemadmodum apud alios relegere totum *Titulum*, & quo unicum lepusculum assequatur, vastam sylvam emetiri.

Præterea non nisi optimis & *Editionibus* & *Versionibus* sum usus. Quod si semel, atque iterum quid immutavi, non sine consilio, & probabili de causa est factum.

Citationum tam anxia, tamque perpetua fuit cura, ut omnes Titulos a capite ad calcem de integro percurrerem, ipsosque Locos, qui vel minimam movebant suspicionem, cum autographo conferrem. Et quam multos, quamque splendidos, ubi numeri fefellerant, expungere malui, quam ita oculis objicere, ut librum, unde erant, vel omissum desiderare, vel male appositum quis conqueri posset! *

Quod si aureum aliquem, & celebratissimum locum frustrahis in Titulis requisisti, non est ideo, cur hoc ægrius feras. Quod enim (ut monet Nazianzenus) amœnissimum hortum ingressis evenire identidem solet, ipsa florum copia, splendor ipse, atque varietas difficillimam optionem facit. Itaque eorum fascem collecturi, parum curamus omnium pulcherrimos decerpere; quod sufficit scilicet, ex omni genere habere elegantes: neque interest quales fuerint, quando placent, arridentque nobis *universi*.

Atque ista habui. quæ de Libris Locorum Communium te præmonerem. Plura dabit Dissertatio secunda Libri præcedentis, & Laurentius a Villavincentio toto *Libro III. de ratione studii Theologici recte formandi.* Fruere jam nostris laboribus, & seu *Concio*, seu *Catechesis* paranda, seu *pœnitentibus jus dicendum*, seu *danda consilia*, seu *meditationi* etiam *sacræque lectioni* vacandum, palmares Patrum sententias accede: & siquidem, ut minime dubito, aliquem tibi fructum afferant, communem Dominum, ac Servatorem nostrum pro salute mea fac depreceris.

---

* Unum duntaxat alterumve locum excipio, ubi nempe præter morem voluntatemque nostram est factum, ut prætermissa citatione alia, nihil nisi nudum PATRIS nomen adscriptum reperias. Properantibus enim impendio Typothetis non vacabat eadem, qua ante, cura minutiis illis omnibus invigilare.

ELEN-

Elenchus Voluminis VII.

Liber X.
De Eloquentia Patrum.

Ad Themata ea, quorum in Dogmatica & Morali christiana frequentissimus usus est, selectos Patrum Locos suppeditat.

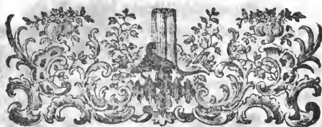

XXV.

Subjungitur *Index* aliorum quoque *Titulorum*, hic fortasse requirendorum; qui tamen vel in memoratis contenti jam sunt, vel certe sequentibus in Libris reperientur. Ordo commoditatis ergo idem est cum priore, nempe *alphabeticus*.

DE ELO-

DE
ELOQUENTIA PATRUM
LIBER X.

Ad Themata ea, quorum in Dogmatica & Morali christiana frequentissimus usus est, selectos Patrum locos suppeditat.

TITULUS I.
De *Abusibus* quos dicunt, seu pravis consuetudinibus publice introductis.

CAPUT I.
Loci elegantiores in eam materiam.

Non utique habenas eas conversationis immittit Paulus, ut quoniam necesse sit convivere & nos, & commiscere cum peccatoribus, ideo & cum eis peccare possimus. Ibi est commercium vitæ, quod Apostolus concedit; hic pec-

cati * quod nemo permittit. Licet convivere, commori non licet. TERTULLIANUS *Libro de Idololatria cap.* 14.

Dum negligentia in usum veniunt, contra pudicos & sobrios mores licentiam sibi de usurpatione fecerunt. S. CYPRIANUS *Libro de disciplina, & habitu Virginum, post medium.*

Cum admittunt singuli crimen est; virtus est cum publice geritur. *Idem S. Pater Epistola* 2. *ad Donatum.*

Exempla fiunt, quæ esse jam facinora destiterunt. *Idem eadem Epistola.*

Esse jam inter nocentes innoxium crimen est; malos quisquis non imitatur offendit. Consensere jura peccatis, & cœpit licitum esse quod publicum est. *Idem ibidem.*

Eo usque enervatus est ecclesiasticæ disciplinæ vigor, & ita omni languore vitiorum præcipitatur in pejus, ut jam non vitiis excusatio sed auctoritas detur. *Idem Libro de spectaculis.*

Nullum malum difficilius extinguitur, quam quod faciles reditus habet; dum & multitudinis consensu asseritur, & excusatione blanditur. *Idem eodem Libro.*

Nec consuetudo quæ apud quosdam irrepserat, impedire debet quo minus veritas prævaleat, & vincat. Nam consuetudo sine veritate vetustas erroris est. Propter quod relicto errore sequamur veritatem. *Idem Epistola* 74. *ad Pompejum.*

Angusta est, & stricta via, quæ ducit ad vitam, & pauci sunt qui inveniunt eam. Quis igitur sana mente præditus non malit in paucorum esse numero per angustam (viam) ad salutem ingredientium, quam multorum per latam ad interitum ruentium? S. ATHANASIUS *in tributo ipsi opusculo adver-*

---

* Malim quam *peccare*, quod omnes habent.

adversus eos, qui ex sola multitudine veritatem dijudicant Tomo II. novo pagina 561.

Videntur hæc, planguntur, & non vindicantur; quia multitudo peccantium peccandi licentiam subministrat. Pro nefas! orbis terrarum ruit; in nobis peccata non ruunt. S. HIERONYMUS *Epistola* 128. *alias* 12. *ad Gaudentium.*

S. PAULINUS, *sive (ut ultimi Editores Hieronymi Veronenses)* SULPITIUS SEVERUS *de via angusta a Servatore proposita:* Conversatio, *inquit*, ista paucorum est, estque perrarum atque difficile, idoneos hujus itineris comites reperire. Quin etiam multi hac ire se simulant, & per diversa errorum diverticula ad viam multitudinis revertuntur. Ideoque timendum est, ne quos duces recti hujus itineris habere nos credimus, eos comites habeamus erroris. *Inter Epistolas Hieronymi & Paulini tam in novis, quam in antiquis Editionibus.*

Cesset omnis excusatio errorum! auferantur peccandi fœda solatia! nihil omnino agimus qui nos per multitudinis exempla defendimus, & ad consolationem nostram aliena sæpe numerantes vitia deesse nobis dicimus, quos debeamus sequi. Ad illius exemplum mittimur quem omnes fatentur imitandum. *Idem ibidem.*

Væ tibi flumen moris humani! quis resistet tibi? quamdiu non siccaberis? quousque volves Evæ filios in mare magnum & formidolosum? S. AUGUSTINUS *Libro I. Confessionum cap.* 16.

Nolite imitari malos Christianos, nolite dicere: faciam hoc quia multi fideles hoc faciunt. Hoc non est defensionem parare animo, sed comites ad gehennam inquirere. *Idem sermone* 146. *alias* 62. *de verbis Domini.*

Sciant hi consuetudine improba peccatum non diminui, quin potius augeri. Nam consuetudo sine veritate vetustas erroris est. Non ergo hominum

consuetudo ad prava ducentium, & ad perniciem currentium, sed Dei veritas, quæ per Prophetas, per Apostolos, per ipsum Domini vocem innotescit, sequenda est; nisi interitum & perditionem adamemus. Neque erit illis minus supplicium; sed potius supplicii incrementum accipient ex multitudine peccantium, & consortio eorum, qui simili culpa colligati simili pœna involventur. *Idem. Citatio enotantem effugit. Ni fallor vehementer, est ex Sermonibus de Tempore.*

Ad negligentiam vitæ non nos negligentium turba persuadeat, nec ad damnum propriæ salutis alienis ducamur erroribus. Quid nobis in illo Dei judicio proderit multitudo, ubi singuli judicabuntur: ubi sola examinatio meritorum, actus quemque non populus absolvet? Cessent cessent solatia malesuada discriminis! Nimirum præstat vitam propagasse cum paucioribus. Atque adeo non nos ad incuriam peccatorum sola peccantium numerositas, pertrahat: neque hoc quod sibi alii parum consulant, quædam nobis efficiatur auctoritas. Obsecro te, delictum alienum semper ut opprobrium respice, nunquam ut exemplum. Quod si libet oculos ad exempla conferre: in illam potius intende partem, qua licet pauciores sint; tamen sunt in sua parte copiosi: illam inquam respice, in qua sunt, qui sapienter intelligunt quapropter nati sint: & utique dum adhuc vivunt vitæ suæ causam agunt: qui utili opere insignes, atque egregia virtute præstantes præsentem vitam excolunt, futuram serunt. Nec solum copiosa horum exempla, verum etiam magna non desunt. Nam quæ mundi nobilitas, qui honores, quæ dignitas, quæ sapientia, quæ facundia, quæ literæ non se jam ad hanc cœlestis regni militiam contulerunt? S Eucherius *in Parænesi ad Valerianum, ante medium.*

Sed

Sed tales forte hostes sunt inter quos agunt, ut eos ista delectent, & offendantur gravissime si cum ipsi impudici sint, videant castos esse Romanos? Quod si ita esset, nequaquam tamen facere nos improbos improbitas deberet aliena; quia quemlibet hominum magis sibi præstare convenit, ut sit bonus, quam alteri ut sit malus: & plus id laborandum est, ut placeamus Deo per honestatem, quam ut hominibus per impuritatem: ac proinde etiamsi inter impudicos quis barbaros vivat, magis tamen pudicitiam sequi debet quæ sibi expedit, quam impudicitiam quæ impuris hostibus placet. SALVIANUS *Libro* 7. *de Gubernatione Dei, sive de Providentia, propius initium.*

Numquid aliis ideo minus debet si & alius id ipsum debeat? aut si centum hominum cautiones de centenis sestertiis scriptæ sint, num idcirco allevatur unius debitum, si omnes sint ejusdem numeri debitores? *Unusquisque* enim, inquit Apostolus, *suum onus portabit, & unusquisque pro se rationem reddet.* Nequaquam ergo unius pondus pondere allevatur alterius, nec absolvitur reus societate multorum: neque ideo minus est cuilibet tetra damnatio si multos videatur complices pœnæ habere damnatus. Ita hoc quod supra dixi licet generale sit debitum, & speciale tamen esse non dubium est: licet sit commune omnium, est tamen peculiariter singulorum: ita ad omnes æqualiter pervenit, ut tamen de summa unicuique nihil decedat. *Idem Libro ad Ecclesiam Catholicam, seu adversus avaritiam, prope initium.*

CAPUT II.

Fontes ex aliis Patrum Operibus, unde plures alii Loci peti possunt.

TERTULLIANUS *Libro de velandis Virginibus capitibus* 1. 2. *&* 3.

CLEMENS ALEXANDRINUS *Libro III. Pædagogi cap* 3. *Item in Exhortatione ad gentes, post medium, & ad finem* præclare huc facit.

S. CYPRIANUS *Epistola* 68. *ad Clerum & plebem in Hispania consistentem, sub finem.*

LACTANTIUS *Libro II. divinarum Institutionum cap.* 3. in eos qui malunt errorem communem sequi ipsi, quam alios dedocere.

S ATHANASIUS *creditus opere jam laudato*, quod quidem Photius *Codice* 46. THEODORETO: alii EUTHERIO TYANENSI Episcopo, & Nestorii partiario adscribunt. Cujuscunque sit, sane pulcherrima huc habet.

S. AMBROSIUS *Libro de Tobia cap.* 22. contra morem inveteratum. *Libro de lapsu Virginis consecratæ cap.* 9. in excusationem ab exemplis aliorum illud ipsum perpetrantium.

S. CHRYSOSTOMUS *Libris* 1. *&* 3. *adversus oppugnatores vitæ monasticæ.*
Libro 1. *de compunctione cordis.*
Libro 2. *de Providentia.*
Homilia 6. *ad populum, versus finem.*
Homiliis 22. 23. *&* 56. *in Genesin.*
Homilia in Psalmum 11.
Homilia 19. *ex variis in Matthæum, apud veteres Editiones,* quam quo rejecerit Montfauconus, minime nunc vacat inquirere.

S. CHRY-

S. CHRYSOSTOMUS *Homiliis* 8. & 24. *in Acta.*
Homilia 7. *in I. ad Corinthios.*
Homilia 6. *in ad Ephesios.*
In Epistolis ad Olympiadem & alios quosdam perscriptis. Ubi quidem omnia fere complectitur, quæcunque ad istum Titulum referri possunt.

S. HIERONYMUS aut quisquis est auctor laudatæ jam *Epistolæ ad Celantium.*

S. AUGUSTINUS *Epistola* 22. *alias* 64. *ad Aurelium* de modo tollendi abusus publicos, & 29. *recens reperta ad Alipium,* ubi quam feliciter tam vehementer incubuit ad pravam consuetudinem abolendam.
Libro III. contra Epistolam Parmeniani cap. 2. quod sit tempus opportunissimum ad idipsum perurgendum.
Sermone 88. *alias* 18. *de verbis Domini cap.* 14. ne moribus aliorum absterrere nos a bono sinamus.
Libro Expositionis Epistolæ ad Galatas, ad caput 4. agit pulchre de tolerantia abusuum, id quod repetit *Enchiridii cap.* 80. Sed etiam *Libro VI. cap.* 10. *de Civitate* adoptat verba Senecæ abusus publicos castigantis.
Denique *Libro III. Confessionum a cap.* 7. & *Libro III. de doctrina christiana a cap.* 12. excusat consuetudines antiquorum, neque vult omnes ex

 moribus

moribus hodiernis æstimari. De iis autem consuetudinibus, quæ obtinent alibi & differunt a nostris sæpissime, uti *Epistolis* 54. & 55. *alias* 118. & 119. *ad inquisitionem Januarii.* Ubi tamen hoc dat vitio, quod arbitraria ejusmodi accuratius fere quam necessaria serventur.

Salvianus sæpissime queritur de generali corruptione morum, uti *Libro* 3. *de Gubernatione Dei* gravissimis verbis. Idem *Libro* 7. *de eadem* flagitia publica iis omnia adscribit, qui illa tolerant.

Sixtus III. *putatus Libro de malis Doctoribus, post initium* vitia quæ in mores abierant, & *paulo inferius* degenerem fere omnium Christianorum vitam impugnat.

S. Gregorius Magnus *Libro I. Moralium capite* 1.* ostendit, quam sit magnum inter omnes malos solum bonum manere.

S Bernardus idem ostendit eleganter *Epistola* 25. *Libro autem IV. de Consideratione capitibus* 2. & 3. paulo pressius de Abusibus agit, eosque tollendos monet.

Joannes Saresberiensis *Libro VII. Policratici* egregie docet, quam sit futilis excusatio a multitudine peccantium repetita.

Plura Titulis: *Societas*, *Scandalum &c.* occurrent.

TITU-

* Ut & labori & chartæ parcatur, *Capita Librorum Moralium* hujus S. Doctoris ex sola deinceps Editione *Maurina* distribuemus: Magna est enim in hac parte Editorum differentia, & antiqui quidem cum pro libitu non tam dividant Capita, quam discerpant, neque partes sed frusta exhibeant, vix possunt adduci absque tædio, & perturbatione.

TITULUS II.

De *Adversis*, deque Patientia, & aliis virtutibus inter illa exercendis.

CAPUT I.

Loci.

Absit a servo Christi tale inquinamentum, ut patientia majoribus tentationibus præparata in frivolis excidat! TERTULLIANUS *Libro de Patientia cap.* 8.

Jam non adorandæ, sed subeundæ cruces. MINUTIUS FELIX *in Octavio.*

Filius Dei passus est, ut nos filios Dei faceret: & filius hominis pati non vult, ut esse Dei filius perseveret? S. CYPRIANUS *Epistola* 56. *ad Thibaritanos.*

Læsus alapis es? at enim Dominus quoque. Infectus es sputis? Sed & Dominus noster. *Non enim avertit faciem suam a confusione sputorum.* Structæ tibi sunt sycophantiæ? utique & Judici. Disciderunt tuam tunicam? exuerunt etiam Dominum meum & diviserunt inter se ejus vestimenta. Nondum condemnatus es, nondum crucifixus. Desunt tibi multa ut pervenias ad ipsius imitationem. S. BASILIUS MAGNUS *homilia* 10. *quæ est adversus iratos.*

Quota tandem pars hæc sunt sputorum & alaparum Christi, pro quo, & ob quem pericula subeuntur? S. GREGORIUS NAZIANZENUS *Oratione* 25. *ad Arianos, & de se ipso.*

Multo majora ejus (Christi) beneficia habemus, quam hæc sunt omnia quæ videntur adversa. Si enim morimur pro illo, quod gravius videtur in his; & ille mortuus est pro nobis. Sed ille ut prodesset nobis; nostra autem mors non illi

proficit, ſed nobis. Temporalem enim vitam perdimus, ut nobis rependatur æterna. *Creditus* Ambrosius *in Commentario ſuper* 8. *capat Epiſtolæ ad Romanos.*

Cogita quoslibet cruciatus: extende animum in quaslibet in hac vita pœnas humanas: compara gehennæ: & leve eſt omne quod cogitas. S. Chrysostomus *creditus homilia de beato Job, poſt quinque illas a Lælio Tifernate verſas; quam in nova Montfauconi Editione hodieque requiro.*

Quidquid hic paſſus fuerit homo, ſi corrigatur, emendatio eſt; ſi non corrigatur, duplex damnatio eſt. Et hic enim luit pœnas temporales, & ibi experietur æternas. *Idem eadem homilia.*

Si cum ſint tot triſtia & pericula & timores & curæ nos undique circumeuntes, tam libenter præſenti immoramur vitæ: ſi nihil horum eſſet, & absque triſtitia & ærumnis tota foret vita noſtra, quando unquam futura deſideraremus? *Idem homilia 6. ad populum, ante medium.*

E duobus elige, quod velis. Aut ſancta es & probaris: aut peccatrix es, & injuſte quereris, minora ſuſtinens, quam merearis. S. Hieronymus *Epiſtol.* 25 *nunc* 39. *ad Paulam.*

Cum ſequeris viam Chriſti non tibi ſæculi proſperitates promittas. Per dura ambulavit; ſed magna promiſit. Sequere! noli tantum attendere, qua iturus es, ſed quo venturus ſis. Tolerabis dura temporalia, ſed ad felicitatem & lætitiam pervenies ſempiternam. S. Augustinus *Concione* 2. *in pſalmum* 33.

Quid ergo miſericorditer præſtatur hominibus a Domino Deo, a quo etiam tribulatio beneficium eſt! *Idem Sanctus Epiſtola* 87. *nunc* 210. *ad Felicitatem & Ruſticum.*

Si vos aliqua moleſtia temporalis exagitat, ipſa vos magis admonere debet, quemadmodum

de illa vita cogitare debeatis, ubi sine aliquo labore vivatis, evadentes non molestas angustias temporis parvi, sed horrendas pœnas ignis æterni. Nam si modo tanta cura, tanta intentione, tanto labore agitis, ne in aliquos cruciatus transitorios incidatis: quantum vos oportet esse solicitos, ut sempiternas miserias fugiatis. *Idem Epistola* 138. *nunc* 122 *ad Clerum & Populum Hipponensem.*

Flagellat autem omnem filium quem recipit. Ne te sine flagello speres futurum, nisi forte cogites exhæredari. Flagellat omnem filium, quem recipit. Itane omnem? ubi te volebas abscondere? omnem: & nullus exceptus, nullus sine flagello erit. Quid! an omnem? etiam unicus sine peccato, non tamen sine flagello. *Idem Enarratione* 2. *in psalmum* 31.

Sæviat quantum vult, pater est. Sed flagellavit nos, & afflixit nos, & contrivit nos? Pater est... noli repellere flagellum, si non vis repelli ab hæreditate. Noli attendere quam pœnam habeas in flagello, sed quem locum in testamento. *Idem in Enarratione in psalmum* 102. Ad confortandum cor tuum venit ille pati, venit ille mori, venit ille sputis liniri, venit spinis coronari, venit opprobria audire, venit postremo ligno configi. Omnia hæc illa pro te: tu nihil pro illo. *Idem Libro de pastoribus cap.* 5.

Tres cruces in loco uno erant. In una latro liberandus, in alia latro damnandus, in media Christus alterum liberaturus, alterum damnaturus. Quid similius istis crucibus? quid dissimilius istis pendentibus? *Idem Epist.* 48. *nunc* 113. *ad Vincentium.*

Impatientes dum mala pati nolunt, non efficiunt, ut a malis eruantur, sed ut mala graviora patiantur. Patientes autem qui mala malunt non committendo ferre, quam non ferendo committere: & leviora faciunt quæ per patientiam patiuntur, & pejora

pejora evadunt, quibus per impatientiam mergerentur. *Idem Libro de Patientia cap.* 2.

Quod pateris tranſit, finitur: quod accepturus es, finem non habebit. Nolo æques pœnam cum præmio; temporalia æqua æternitati ſi potes. *Idem Concione* 2. *in pſalmum* 48.

Labora hic * venturus ad finem: labora ne cum non vis hic laborare, venias ad finem vitæ, & nunquam venias ad finem laborum. *Idem Concione* 7. *in eundem pſalmum* 48.

Utinam mi frater digni habeamur, qui maledicamur, & notemur, & conteramur, atque etiam interficiamur in nomine Jeſu Chriſti; dum non ipſe occidatur Chriſtus in nobis! . . . Sed adhuc amico, quod pejus eſt ſæculo ſolvimur, & in Chriſto deliciamur, laudari tantum in nomine ipſius amantes; contriſtari & tribulari, quod eſt utilius recuſantes. S. Paulinus *Epiſt. ad Severum alias* 6. *nunc* 1.

Quid homo pro ſe pati debet, ſi tanta Deus pro hominibus pertulit! S. Gregorius Magnus *homilia* 2. *in Evangelia.*

Ad magna præmia perveniri non poteſt, niſi per magnos labores. *Idem homilia* 27. *in Evangelia.*

Væ portantibus crucem, non ſicut Salvator ſuam ſed ſicut ille Cyrenæus alienam! væ citharedis citharizantibus, non ut ille de Apocalypſi in citharis ſuis, ſed vere ut hypocritæ in alienis, væ inquam, ſemel, & væ iterum portantibus Crucem Chriſti, & non ſequentibus Chriſtum! qui nimirum cujus paſſionibus participant, humilitatem ſectari negligunt. Duplici quippe contritione conteruntur, qui hujusmodi ſunt, quando & hic pro temporali glo-

* Id eſt *patere.*

gloria temporaliter se affligunt, & in futuro pro interna superbia ad supplicia æterna pertrahuntur. Sequuntur Christum in paupertate sua; sed in gloria non sequuntur. De torrente in via bibunt; sed non exaltabunt caput in patria. Lugent nunc; sed tunc non consolabuntur. S. BERNARDUS *in Apologia ad Guilielmum Abbatem post initium.*

Dolorem servi dolor lenit Domini. Passio passione vincitur, & cruciatus cruciatibus superatur. S. LAURENTIUS *Justinianus de casto connubio cap.* 8.

CAPUT II.

Fontes.

TERTULLIANUS *Libro de Patientia.*

S. CYPRIANUS *Libro de bono patientiæ*, & *Libro de Mortalitate.*

S. ZENO *Sermone de patientia.*

S. EPHRÆM *Sermonibus aliquot de patientia Tomis I. II. & III. novis.*

S. BASILIUS *Homilia nunc* 21. *quod rebus mundanis adhærendum non sit &c. Homilia nunc* 8. *in famem, & siccitatem & alias sæpe.*

S. AMBROSIUS *in Psalmum* 118. *octonario* 9. *versu* 1.
10. *versu* 4. & 6.
14. *versu* 2.
18. *versu* 7.

S. CHRYSOSTOMUS *Homilia* 63. *in Genesin.*
Homilia in Psalmum 141.
Homilia 54. *in Matthæum.*
Homilia 86. *in Joannem.*
Homilia 15. *in Acta.*
Homilia 9. *in ad Romanos.*
Homilia 26. *in* 2. *ad Corinth.*

S. CHRY-

S. CHRYSOSTOMUS *Homiliis* 8. & 15. *in ad Philippenses.*
Homilia 3. *in I. ad Thessalonicenses.*
Homilia 7. *in II. ad Timotheum.*

Pluribus item in *Libris tribus de Providentia. Homiliis* 4. 5. 6. & 15. *ad populum*, & *homiliis de Lazaro.* Item *Tomo III. novo homilia de gloria in tribulationibus*, & quæ mox sequitur *Homilia de Lucro ex tribulationibus*, denique innumeris aliis locis. Huc etiam spectant quæ habet de vinculis Pauli *Homilia* 8. *in ad Ephesios*, &c.

S. HIERONYMUS *Epistola* 34. *nunc* 118. *ad Julianum*, & aliis quibusdam. Maxime vero in adscripta illi *Epistola ad Virginem in exilium missam.*

S. AUGUSTINUS *Libro I. de Sermone Domini in monte, pluribus capitibus.*
Libro de patientia.
Libro I. de Civitate capite 8. 9. 10. item *Libro XXII. de eadem cap.* 22. & 23.
Sermone 9. *de verbis Domini, nunc Sermone* 70.
Sententia 272. *ex collectis a Prospero.* Sileo alia, quæ paginam totam implerent.

S. PAULINUS *Epistola* 6. *nunc* 1. *Epistola* 2. *nunc* 24. & alias sæpius.

S. CASSIANUS *Collationibus XVI. & XVIII. capitibus pluribus* de vera falsaque patientia. Rursum ad finem *Libri de institutis renuntiantium*, quam necessaria patientia in communitate religiosa.

SEVERINUS BOETHIUS *Libris quinque de Consolatione Philosophiæ.*

S. GREGORIUS MAGNUS *in Libris Moralium*, & alibi passim.

S. ISI-

S. Isidorus Hispalensis *Libro I. Synonimorum fuse*: & rursum *Libro II. eorundem cap.* 7.

S. Antiochus *homiliis* 78. *&* 79.

S. Bernardus *Sermone* 43. *in Cantica, & sermonibus* 16. *&* 17. *in psalmum*: Qui habitat.

Petrus Blesensis *Tractatu de utilitate tribulationum.*

S. Laurentius Justinianus *in Ligno vitæ*, in quo *Librum habet* de patientia.

Si quis presse de *Persecutionibus* quid velit, equidem in superioribus plura habet; sed dabimus etiam nova, ut apud

Tertullianum in *Apologetico*, in *Scorpiaco*, ad *Scapulam*, ad *Martyras*, ad *Nationes*.

Minutium Felicem *in Octavio.*

S. Cyprianum *Libro ad Demetrianum*, *in Exhortatione Martyrii*, *in Epistolis sæpissime.*

Lactantium *in Libris Institutionum divinarum*, & multo magis in *Libro de mortibus persecutorum*. *Sanctos* Athanasium *&* Hilarium Pictaviensem, ubi scribunt de persecutione Ariana.

S. Basilium Magnum *Epistola* 240. *alias* 192. *ad Nicopolitanos Presbyteros.* Idem præclare de æstro persecutionis Christianorum *Homilia in Gordium Martyrem.*

S. Gregorium Nazianzenum *Orationibus* compluribus, præcipue illis quas scripsit *adversus Julianum*, & *Arianos*, & *pro se ipso.*

S. Gregorium Nyssenum *Oratione* 8. *de Beatitudinibus.*

S. Chrysostomum *Libro ad scandalum passos*: *Libro, quod nemo læditur nisi a se ipso*: *in Epistolis ubique maxime ad Olympiadem.*

S. Augustinum *Sermone* 1. *in Psalmum* 36. *& Epistola* 122. *ad Victorianum, nunc* 111.

S. Cyril.

S. CYRILLUM ALEXANDRINUM *Homilia Ephesi habita, priusquam a comite comprehenderetur, militibusque asservandus traderetur.*

SALVIANUM *Libro* 4. & 8. *de Gubernatione Dei.*

S. GREGORIUM MAGNUM *Libro XXII. Moralium capitibus pluribus.*

S. PETRUM DAMIANI *Opusculo* 53. *de patientia in insectatione improborum.*

Supplebunt Titulum, quæ dicemus infra de *Cruce*, de *Conformatione voluntatis nostræ cum divina, de Passione Domini &c.*

TITULUS III.

De *Amore divino* erga nos, & *nostro* erga Deum.

CAPUT I.

Loci.

S. CHRYSOSTOMUS *Homilia* 9. *in ad Romanos ad calcem.* Nihil est, nihil certe, quod amor Dei non vincat. Cum porro Dei amor est, omnibus est sublimior; neque ignis, neque ferrum, non paupertas, non infirmitas, non mors, non quidvis aliud grave videbitur ei qui hoc amore detentus est; sed omnia irridebit & ad cœlum volabit; nec alio modo affectus erit quam ii, qui illic degunt; nihil aliud respiciens, non cœlum, non terram, non mare, sed unam attendens pulchritudinem gloriæ nempe illius: neque præsentis vitæ ærumnæ illum deprimere. neque prospera & voluptatem ferentia inflare poterunt. Hunc ergo diligamus amorem cui par nihil est, & propter præsentia & propter futura; imo vero & inprimis propter ipsam amoris naturam. Sic enim libera-

liberabimur & a præsentis & a futuræ vitæ suppliciis & regno fruemur. Ceterum neque liberatio a gehenna neque regni illius possessio magnum quidpiam est si comparetur cum illo quod dicturi sumus. Illis omnibus majus est Christum & amatum & amatorem habere. Si enim apud homines hic amor mutuus omni voluptate superior est: cum apud Deum hic mutuus amor concurrit, quis sermo quæ mens possit illius animæ felicitatem declarare? Nulla id potest mens, sed experientia tantum. Ut ergo & spiritualem hanc lætitiam & beatam vitam & mille bonorum thesaurum experientia ediscamur, relictis omnibus hunc amorem complectamur, & ad lætitiam nostram & ad amati Dei gloriam; quia ipsi gloria & imperium cum unigenito & sancto Spiritu nunc & semper & in sæcula sæculorum, Amen.

Idem Hom. 23. in ad Romanos, pariter ad calcem. Nihil non agit Deus ut diligatur a nobis, ideoque neque filio suo pepercit: at nos immites & crudeles sumus. Sed simus tandem mansueti diligamusque Deum, ut diligere par est, ut cum voluptate virtute fruamur. Si enim qui mulierem habet dilectam, nihil sentit ex iis quæ quotidie tristia accidunt: qui hoc divino & puro amore tenebitur, cogita quanta fruetur voluptate! hoc enim, hoc inquam regnum cœlorum, hoc bonorum fruitio, hoc voluptas, hoc lætitia, hoc gaudium, hoc beatitudo; imo quidquid dixero nihil unquam protero dignum afferre; sola experientia hoc docere bonum potest. Ideo dicebat Propheta: *Delectare in Domino! & gustate & videte quoniam suavis est Dominus.* Obsequamur ergo & delectemur in ejus dilectione. Sic enim hinc jam regnum cœlorum videbimus, & vita vivemus angelica: atque in terra versantes nihil minus habebimus quam ii qui in cœlo habitant, & postquam hinc migra-

verimus, omnium ſplendidiſſimi ante tribunal Christi ſiſtemur, inæſtimabilique gloria fruemur.

S. AUGUSTINUS *Libro I. Confeſſionum cap. 5.* Quid tibi ſum ipſe, ut amari te jubeas a me: & niſi faciam iraſcaris mihi, & mineris ingentes miſerias? parvane ipſa eſt miſeria * ſi non amem te?

Quis ſic delectat, quam ille, qui fecit omnia quæ delectant? *Idem in pſalmum 32. in Concione I.*

Neſcio utrum magnificentius nobis charitas commendari poſſit, quam ut diceretur: *Deus charitas eſt.* Brevis laus, & magna laus! brevis in ſermone; & magna in intellectu. *Idem Tractatu 9. in Epiſtolam S. Joannis initio.*

Idem ſequens de fortitudine amoris tormenta corporum, ipſamque mortem ſuperantis.

Nihil eſt tam durum, atque ferreum, quod non amoris igne vincatur. Quo cum ſe anima rapit in Deum, ſuper omnem carnificinam libera, & admiranda volitabit, pennis pulcherrimis, & integerrimis, quibus ad Dei complexum amor caſtus innitur. Niſi vero amatores auri, amatores laudis, amatores fœminarum amatoribus ſuis Deus ſinat eſſe fortiores; cum ille non amor, ſed congruentius cupiditas vel libido nominetur. In qua tamen apparet, quantus ſit impetus animi ad ea, quæ diliguntur indefeſſo curſu per innania quæque tendentis: argumentoque nobis eſt, quam ſint omnia perferenda, ne deſeramus Deum, ſi tanta illli ut deſerant, perferunt. *Libro de moribus Eccleſiæ Catholicæ cap. 22.*

In delicias ſpiritales etiam ipſa quæ videntur laborioſa vertuntur. Nullo modo enim ſunt oneroſi labores amantium; ſed etiam ipſi delectant ſicut venantium, aucupantium, piſcantium, vindemian-

* *Antw. Plantimana & Maurina, & Lovanienſis* Editio omittunt *miſeria.*

miantium, negotiantium, ludo aliquo ſeſe oble-ctantium. Intereſt ergo quid ametur. Nam in eo quod amatur, aut non laboratur, aut & labor amatur. Et vide quam pudendum, & dolendum ſit, ſi delectat labor ut fera capiatur, ut cupa & ſacculus impleatur, ut pila jaciatur, & non delectat, ut Deus aquiratur! *Libro de bono viduitatis cap.* 21.

Si amare pigebat, ſaltem nunc redamare non pigeat. Nulla eſt enim major ad amorem invitatio, quam prævenire amando: & nimis durus eſt animus, qui dilectionem ſi nolebat impendere nolit rependere. *Idem Libro de catechizandis rudibus cap.* 4.

Deum non vides? ama, & habes. Quam multa in damnabilibus cupiditatibus amantur, & non habentur . . . quærunt habere, & plerumque ante moriuntur, quam inveniant, quod quærebant. Deus nobis de compendio ſe offert. Clamat nobis: amate me, & habebitis me, quia nec poteſtis amare me, niſi habueritis me. *Idem Serm.* 34. *alias* 2. *de diverſis*.

Accedamus filioli, quo vocat charitas trahit amor, invitat affectio! Deum patrem viſcera ſentiant, vox perſonet, loquatur lingua, ſpiritus clamet, & totum quod eſt in nobis, reſpondeat gratiæ, non timori. quia qui judicem mutavit in Patrem, amari voluit, non timeri. S. Chrysologus *Sermone* 67.

Omnia amamus, omnia colimus. Solus nobis in comparatione omnium Deus vilis eſt! Salvianus *Libro VI. de Gubernatione Dei, propius initium.*

Cur per multa vagaris homuncio quærendo bona animæ tuæ, & corporis tui? ama unum bonum, in quo ſunt omnia bona, & ſufficit: deſidera ſimplex bonum, quod eſt omne bonum, & ſatis eſt. *S. Anſelmus in Proſologio cap.* 25.

Neſcio ſi quid majus in laudem tuam dicere poſſim (o charitas!) quam ut Deum de cœlo tra-

heres, & hominem de terra ad cœlum elevares. Magna virtus tua, ut per te usque ad hoc humiliaretur Deus, & usque ad hoc exaltaretur homo. HUGO VICTORINUS *in libello de laude charitatis, post medium.*

Si quis horum quæ leguntur cupit adipisci notitiam, amet. Alioquin frustra ad audiendum, legendumque amoris carmen, qui non amat, accedit; quoniam omnino non potest capere ignitum eloquium frigidum pectus. Quomodo enim græce loquentem non intelligit, qui græcum non novit: nec latine loquentem, qui latinus non est, & ita de ceteris: sic lingua amoris ei qui non amat barbara erit. S. BERNARDUS *Serm.* 79. *in Cantica.*

Nemo se amari diffidat, qui jam amat. Libenter Dei amor nostrum quem prævenit, subsequitur. Nam quomodo redamare pigebit quos amavit & necdum amantes? Amavit, inquam, amavit. Habes enim dilectionis pignus Spiritum: habes & testem fidelem Jesum, & hunc crucifixum. O geminum, ipsumque firmissimum Dei erga nos amoris argumentum! Christus moritur, & meretur amari. Spiritus afficit, & facit amari. Ille facit cur ametur: iste ut ametur. In illo cernimus quod amemus: ab illo sumimus, unde amemus. Charitatis igitur ab illo occasio, ex isto affectio. Quanta confusio Dei filium ingratis oculis cernere morientem? Quod quidem facile contingit, si desit Spiritus. Nunc autem quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis, amati amamus: amantes amplius meremur amari. *Idem Epistola* 107. *post medium.*

Quanto præeminentior est humanitate divinitas, tantum amor Christi quem habet ad nos, amore illo quem habemus ad illum vel ad proximum, dulcior est, firmior, atque profundior, violentior, penetrabilior, interior, compassibilior, ferventior, atque sua-

ſuavior. Omnes maternos affectus, omnes fratrum, conjugumve conſenſus illam quam habet ad nos inæſtimabili charitate tranſcendit. PETRUS BLESENSIS *Tractatu de charitate Dei cap.* 22.

O mira, & inæſtimabilis virtus amoris! Deum fecit Deum. Inenarrabilis eſt virtus tua o amor, qui lutum in Deum transfiguras. S. BONAVENTURA *in Stimulis amoris Parte II. cap.* 8.

Plurimum autem in hoc amandi negotio laconiſmi quidam valent, quos telorum inſtar acutiſſimorum humanis cordibus liceat intorquere. Tales ſunt:

Minus te amat, qui tecum aliquid amat, quod non propter te amat. S. AUGUSTINUS *Libro X. Confeſſionum cap.* 29.

O amor qui ſemper ardes, & nunquam extingueris, Charitas Deus meus! accende me. *Idem ibidem continuo.*

Breve præceptum tibi præcipitur: dilige, & quod vis, fac. *Idem Tractatu* 7. *in epiſtolam S. Joannis.*

Da mihi amorem vacantem, & nihil operantem! *Idem præfatione in pſalmum* 31.

Da amantem: & ſentit quod dico. *Idem tractatu* 26. *in Evangelium Joannis.*

Nolumus omnia quæ dedit, ſi non dat ſeipſum qui omnia dedit. *Idem in expoſitione pſalmi* 85. *poſt medium.*

Cauſa diligendi Deum Deus eſt: modus ſine modo diligere S. BERNARDUS *Tractatu de diligendo Deo, initio.*

Deum amans anima aliud præter Deum ſui amoris præmium non requirit: aut ſi aliud requirit, illud, non Deum diligit. *Idem ibidem ante medium.*

Ipſe meritum, ipſe præmium ſibi eſt amor. Præter ſe non requirit cauſam, non fructum. Fructus ejus uſus ejus. Amo quia amo: amo ut amem. *Idem Sermone* 83. *in Cantica.*

Amans amens magis videar, sed ei qui non amat, ei qui vim non sentit amoris. *Idem in Prologo Librorum de Consideratione*; etsi ibi loquitur de amore hominis, sed propter Deum.

CAPUT II.

Fontes.

S. Ignatius *Martyr Epistola ad Romanos.*

Dionysius dictus Areopagita *Libro de divinis nominibus.*

Origenes *Homilia 6. in ad Romanos,* ad verba: *Quis nos separabit a charitate.* Et multo magis in tribuıa illi *Homilia de Magdalena.*

S. Basilius *Sermone exhortatorio ad Monachos.* Item *Regula 2. fusiore.* Item *in Psalmum 114. & in libro de vera Virginitate.* Hic ipse S. Pater *Regula 2. fusa, & 157. brevi* desiderium animæ amantis Deum accommodatissime describit.

S. Chrysostomus *Homiliis 5. 9. 15. & 23. in ad Romanos.*
Homiliis 11. & 30. in secundam ad Corinthios.
Homilia 3. in primam ad Timotheum.
Homilia 2. in ad Philæmonem in fine.
Homilia 52. in acta ubi vim divini amoris fuse præstanterque diducit.
Homilia in psalmum 41.
Libro 1. & 2. de Compunctione cordis.
Homilia de perfecta charitate Tomo VI. Montfauconi pag. 287.

Huc

Huc etiam facit notissimus locus de *vinculis Pauli*, quem alibi, Libro videlicet quarto adducebam.

S. AUGUSTINUS *Tractatu de diligendo Deo*, sive *Libro Meditationum* suppositio.

Libro de substantia dilectionis, quem *Maurini* tribuunt Hugoni Victorino.

Libro de moribus Ecclesiæ catholicæ capitibus pluribus.

Libro XV. de Trinitate cap. 18.

Libro de Catechizandis rudibus cap. 4.

In Enchiridio ad Laurentium, de fide, spe, & charitate.

Epistola 145. *alias* 144. *ad Anastasium.*

Tractatibus quibusdam in Epistolam S. Joannis.

Sermone 70, *alias* 9. *de verbis Domini*, quam omnia facilia reddat amor, præclare. Hoc ipsum etiam ostendit *Sermone* 48. *de tempore*, *nunc* 70. *in Appendice.*

Sermone 158. *alias* 16. *de verbis Apostoli.*

Enarratione in psalmum 53. de amore absque ullo respectu mercedis.

Enarratione in psalmum 72. *ad illud*: Pars mea Deus in sæcula.

Enarratione in psalmum 79. *ad finem*, de creatore præ Creaturis amando.

S. AUGUSTINUS *Ennarratione in psalmum* 127. ubi (quemadmodum & *Sermone* 178. *alias* 19. *de verbis Apostoli*) elegantem habet hypothesin, ex qua verus Dei amor agnosci possit.

Idem quam brevem, tam egregium dat amoris affectum *Libro XIII. Confessionum cap.* 8. *ad calcem.*

Huc etiam recidit enthusiasmus ille *de Amore justitiæ Serm.* 159. *alias* 17. *de verbis Apostoli.* Adde Librum I. *Soliloquiorum animæ ad Deum,* quæ non sunt Augustini. Item *Manuale,* ex ipsius, & Anselmi verbis contextum.

S. PAULINUS *Epistola* 4. *ad Severum nunc* 23.

S. NILUS *de virtutibus excolendis Sectione III. cap.* 2.

S. CHRYSOLOGUS *Sermone* 70. *initio* ubi pulchre de amore Dei erga nos.

S. EUCHERIUS *in Parænesi ad Valerianum,* ubi fuse ab amore creaturarum avertit ad amorem Creatoris.

THEODORETUS *Oratione* præstanti *de Charitate, Tomo IV. operum Editionis Sirmordianæ.*

SALVIANUS *Libro IV. de gubernatione Dei.*

S. FULGENTIUS *Epistola ad Eugippium Abbatem de charitate.*

S. ANTIOCHUS *Homilia* 128.

S. MAXIMUS MARTYR *in Centuriis quatuor de Charitate.*

S. PASCHASIUS RATBERTUS *in opere de fide, spe, & charitate.*

S. ANSELMUS *in Prosologio.*

in Speculo Evangelici Sermonis, seu *Libro Meditationum,* qui Augustini olim dicebatur * merisque

* Diversus hic est a libro *de diligendo Deo,* qui & ipse nomine *Meditationum* solet venire.

que Anſelmi floribus conſtat. Idem *Libro de Sacramento Altaris cap.* 8. breviter, quam omnia Chriſtus egerit ad noſtrum amorem obtinendum.

Hugo Victorinus in *Libello de laude charitatis.* Is ipſe *Libro II. de Sacramentis p.* 13. *c.* 11. eleganter docuit ſenſum quo charitas excidere non poſſit.

S. Bernardus *Tractatu* jam laudato *de diligendo Deo. Libris tribus de amore Dei*, qui non ſunt ipſius. *Sermone* 29. *de diverſis*: *Sermonibus* 20. 67. 79 & 82. *in Cantica.*

Richardus Victorinus *Tractatu de gradibus Charitatis*, & iterum alio *de quatuor gradibus violentæ charitatis.*

Guerricus Abbas *Sermone in die Pentecoſtes* pulcherrime de divino in nos amore.

Aelredus Abbas *in ſpeculo charitatis, & compendio* ejus, & *Libris tribus de ſpirituali amicitia.*

Petrus Blesensis *Opere ſupra laudato.*

S. Bonaventura cum alias, tum præcipue in *ſtimulis amoris.*

Raymundus Jordanus ante Raynaudum, qui eum detexit, *Idiota* dictus in *contemplationibus de amore divino.*

S. Bernardinus Senensis *Tomo II. primis quinque Sermonibus & Tomo III. Serm. quadraginta novem Et eodem Tomo Sermonibus quibusdam extraordinariis; denique Tomo IV. Sermonibus* 12. & 13.

S. Laurentius Justinianus *in ligno vitæ Libro de charitate*, & in *faſciculo amoris.*

Dionysius Carthusianus *in inflammatorio divini amoris.*

S. Thomas Villanovanus *Sermonibus tribus ad Dominicam XVII. poſt Pentecoſten.* Hic maxime præſtat affectibus.

LUDOVICUS BLOSIUS quem Raynaudus *Tomo I. p.* 513. scriptorem valde pium & solo tempore antiquis posteriorem vocat, *in Consolatione pusillanimium* §. *de immenso Dei erga homines amore*.

S. FRANCISCUS SALESIUS *in opere fusissimo de Amore Dei.*

Addi possunt alia, quæ dantur infra de *Passione Domini*, & inter specimina affectuum *Amoris & Gratitudinis*.

TITULUS IV.

De *Amore* erga *proximum.*

CAPUT I.

Loci.

Si ab uno homine omnes orimur, certe consanguinei sumus. Item si ab uno Deo inspirati omnes, & animati sumus, quid aliud quam fratres sumus? & quidem conjunctiores qui animis quam qui corporibus. LACTANTIUS *Libro VI. divinar. Institution. cap.* 10.

Prohibeor loqui tristium recordatione, quæ animum subit: atque decidentes lacrimæ vocem intercipiunt, cum cogito, quod dilectione, & pace nobis a Domino relicta nequaquam tamen quæramus quod relictum est. Donum est quod oculos fugit, nec in quoquam reperitur. Charitas relicta est, sed pugna manet: data concordia est, sed odium accensum est. Magnum odii rogum inter nos accendimus. Plangimus quisque privatim, nec tamen convenit inter nos. Quis mihi dabit theatrum universum orbem terrarum, & vocem tuba validiorem, & lamentationes Jeremiæ, & lacrimas uberes, quibus cor doloribus contritum dirumpam, pulveremque nobis nunc ignominiose asper-

aspersum perfundam, & deplorem calamitatem communem! quippe defecit mandatorum radix charitas. S. Basilius Magnus *oratione adversus eos, qui per calumniam dicunt, dici a nobis tres Deos.* Negat ipsius esse Garnierius.

S. Chrysostomus *Homilia 8. in ad Romanos:* Quid faciam? ex amaritudine ad lacrimas fundendas mire propensus sum, fontes ex oculis emitto secundum Prophetam illum, bella innumera hoc in campo videns externis bellis graviora. Ille namque barbaros irruentes videns dicebat: *Ventre meo doleo;* ego vero sub uno Imperatore instructos videns deinde contra se mutuo stantes, mordentes, discerpentes alios aliorum membra, alios pecuniarum, alios gloriæ causa, alios sine causa ac temere irridentes ac subsannates & mille vulnera sibi mutuo infligentes, mortuos, iis qui in bello, gravius cæsos, fratrumque nomen nudum, & vacuum relictum: lamentum nullum reperio hac tragœdia dignum. Revereamini igitur, revereamini hanc mensam, cujus participes sumus omnes, Christum pro nobis occisum, sacrificium huic mensæ impositum! Prædones unius salis participes non ultra prædones sunt erga eos quibuscum communicant; sed mensa mores mutat, & feris ipsis efferatiores ovibus mansuetiores reddit. Nos vero qui talis mensæ, talis cibi participes sumus, alii adversus alios arma sumimus; cum oporteret contra diabolum nos omnes oppugnantem armis instrui. Ideoque nos infirmiores ille fortior quotidie invadit. Non enim mutuo omnes contra illum armamur, sed cum illo contra fratres stamus, & illo duce in tali acie utimur; cum oporteret illum solum oppugnare. Nunc autem illo relicto contra fratres tela vertimus! quæ tela inquies? quæ ab ore & lingua proficiscuntur. Non enim sagittæ & tela tantum, sed etiam verba, acerbiora quam sagittæ

vulnera

vulnera infligunt. Et quomodo inquies poterimus hoc bellum solvere? Si cogitaveris te cum contra fratrem loqueris, lutum ex ore effundere; si cogitaveris quod membrum Christi calumniaris, quod carnes tuas comedis, quod tibi tribunal illud horrendum, & incorruptum acerbius reddis, quod telum non eum qui ictus est, sed te qui emisisti, occidat. Verum me injuria & malo affecit? Ingemisce, nec male loquaris: lacrimare non ob injuriam acceptam, sed ob illius perniciem, ut Dominus tuus Judam lacrimatus est, non quod ipse crucifigeretur, sed quod ille proderet. Injuria, & contumelia te affecit? Deum precare, ut illi cito propitius fiat. Frater est tuus, eodem partu natus, membrum tuum, ad eandem vocatus est mensam. Sed magis, inquies, mihi insultat. Igitur major & amplior erit merces. Hac de causa maxime iram deponere par est, quia lethalem ille plagam accepit, quia vulneravit illum diabolus. Ne igitur tu quoque ferias, neque te cum illo dejicias. Donec enim feras, potes & illum servare: si vero te disrumpas ut contumeliam contumelia ulciscaris, quis vos deinceps eriget? illene vulneratus? at non poterit jacens. An tu qui cum illo cecidisti? Et quomodo qui tibi non potuisti manum porrigere, alteri poteris? Sta igitur generose, clypeum opponens & mortuum fratrem per patientiam ex pugna extrahe. Ira confodit illum: ne tu quoque confodias; sed primo telum evelle. Si namque sic mutuo versemur, cito sani omnes erimus: si vero alter contra alterum armetur, non jam diabolo opus erit ad perniciem nostram.

Iste locus ejusmodi est, ut non possit vel insensissimam mentem non permovere. Quam vellem, ut Gisbertus eum adduxisset! Sic enim erat futurum, uti elogium ille nancisceretur, non breve, non abruptum, ut a nobis, sed grande, magnificum & quale scilicet merebatur.

Idem

Idem homilia 27. *in eandem Epistolam*: Hoc maxime Deum glorificat, quod hoc consensu nos mutuo muniamus. Itaque etiamsi dolens pro hac re a fratre dissentias, cogitans te si iram dimittas, Dominum tuum glorificare, etiamsi non propter fratrem, propter hoc ipsum reconciliare, imo propter hoc ipsum primo. Nam hoc Christus semper sus deque versat, & Patrem alloquens: *In hoc cognoscent omnes, quod tu me miseris, si fuerint unum.* Obtemperemus igitur, & nos mutuo jungamus. Hic enim non jam infirmos tantum sed omnes excitat: & si quis a te discindi cupiat, ne discindaris tu, neque hoc frigidum verbum proferas: Si me dilexerit dexter oculus, effodiam illum. Nam Satanica sunt hæc dicta, & ad gentilium simultates pertinent: tu vero qui ad majus institutum vitæ vocatus es, & in cœlo descriptus, majoribus es legibûs subditus. Ne ista dixeris; sed cum te ille diligere nolet, tunc majorem illi dilectionem exhibe, ut illum allicias. Membrum autem cum per necessitatem quampiam a reliquo corpore scinditur, nihil non agimus, ut illud rursus uniamus, & tunc majorem impendimus curam. Etenim major est merces, cum non diligere volentem attraxeris. Si enim ad prandium invitare jubet eos qui nobis non possunt vicem rependere, ut merces augeatur: multo magis in dilectione hoc faciendum est. Nam is qui dilectus diligit, mercedem tibi reddit; qui vero dilectus non diligit, Deum tibi debitorem constituit, ac præterea cum te diligit non multa cura opus habet: cum autem non diligit, tunc tuo opus habet auxilio. Ne igitur curæ, ac diligentiæ causam reddas ignaviæ causam, nec dicas: Quia infirmatur, ideo ipsum negligam (morbus enim est dilectionis frigiditas) sed tu fove id quod refrigeratum est. Quid vero, inquies, si non incalescat? Mane semper quæ tua sunt faciens. Quid si magis aver-

averſetur? rurſus majorem tibi mercedem conciliat, & tanto magis te oſtendit Chriſti imitatorem. Nam ſi diligere invicem diſcipulorum inſigne eſt (*In hoc enim*, inquit, *cognoſcent omnes quod diſcipuli mei eſtis, ſi diligatis invicem*) cogita quantum ſit odientem ſe diligere. Nam Dominus tuus eos qui ſe oderant diligebat, & hortabatur: & quanto infirmiores erant, tanto magis illorum gerebat curam, & clamabat dicens: *Non opus habent bene valentes medico, ſed qui male habent*: & publicanos, peccatoresque ſua dignabatur menſa, & quanto majori illum ignominia dedecoravit Judæorum populus, tanto majorem illi honorem & curam exhibuit, imo multo majorem. Hunc & tu æmulare; neque enim parva res eſt hoc opus, ſed ſine quo ne Martyr quidem admodum poteſt placere Deo, quemadmodum Paulus dicit. Ne itaque dicas, odio habeor, & ideo non diligo. Ideo enim magis amare debes. Alioquin autem non poteſt is qui diligit tam cito odio haberi; ſed etiamſi fera quis fuerit, diligentem ſe diliget. Hoc enim, inquit, faciunt vel Ethnici, & publicani. Quod ſi quisque diligentes ſe diligit, eos qui odio habiti diligunt quis non dilexerit? Hoc itaque exhibeto, & ne finem facias hoc dicendi: quantumcunque me odio habeas, te diligere non ceſſabo: & omnem animum emollivisti. Morbus enim hic aut ex inflammatione oritur aut ex frigiditate. Sed utrique dilectione virtus ex ardore ſuo mederi ſolet. Non vides turpes illos amatores ut alapas, ſputa, opprobria & innumera mala patiuntur a mulieribus illis meretricibus? quid ergo hunc ſolvet amorem? contumeliæ? nequaquam, imo magis accendent, etiamſi illæ, quæ hoc faciunt, præterquam quod ſcorta ſunt, & obſcuro & vili genere ſint; Qui vero hæc patiuntur, claros ſæpe poſſint progenitores numerare, & alia ratione illuſtres ſint, Attamen

men ne hoc quidem illos solvit, nec ab amata avellit. An non erubescimus quod non tantum secundum Deum dilectionem exhibere possumus quantam illa vis diabolici & dæmoniaci amoris? non cogitas hoc maximum esse telum contra diabolum? non consideras, quod malus ille dæmon instet, illudque exosum membrum ad se trahat, suumque facere conetur? Tu vero prætercurris, & pugnæ præmium prodis? Nam veluti præmium in medio jacet frater. Si viceris, coronam accipies: sin ignave agas, incoronatus discedes. Finem ergo fac Satanicum illud dictum proferendi: Si frater meus me oderit, ne videre quidem illum volo. Nihil enim turpius hoc dicto, etiamsi illud generosi esse animi putent multi. At nihil his ignobilius, stultius, immanius. Ideo maxime doleo, quod multi putent ea quæ ad malitiam pertinent esse virtutem; ac quod despicere & contemnere splendidum & honestum videatur esse. Hic maximus est diaboli laqueus, quod nequitiæ bona tribuatur fama. Qua re difficillime est malum hoc deleri. Etenim multos ego audivi gloriantes quod sibi adversantes non adirent. Atqui Dominus tuus in ea re gloriatur. Quoties illum homines consspuerunt? quoties aversati sunt? ille vero non cessat accurrens. Ne igitur dicas: me odio habentes adire non possum; sed dic: respuentes me respuere nequeo. Hoc dictum est discipuli Christi, ut illud aliud Diaboli. Hoc illustres fecit, & claros, aliud vero turpes, ac ridiculos. Ideo miramur Moysen, quod ipso Deo dicente: *Dimitte me & iratus conteram illos!* non potuerit illos respuere, qui illum tam sæpe aversati fuerant; sed dicebat: *Siquidem hoc peccatum illis dimittis dimitte; sin minus & me dele.* Dei enim amicus, & imitator erat. Ne itaque gloriemur in iis, ob quæ nos pudere deberet: neque dicamus ea, quæ dicunt forenses,

& in-

& infimum vulgus: Innumeros aversari scio. Sed etiamsi quis alius hoc dixerit, irrideamus illum, & os illi obstruamus, quia in iis gloriatur de quibus pudere illum oporteret. Quid quæso dicis? aversaris hominem fidelem, quem infidelis cum esset Christus non respuit? quid dico non respuit? ita illum inimicus & deformis cum esset, dilexit, ut etiam pro illo moreretur. Ille inquam eum, qui talis erat, ita dilexit: tu vero nunc, dic mihi, cum speciosus & mirabilis factus, illum respuis, qui membrum Christi & corpus Dominicum factus est? an non cogitas quid dicas? an non sentis quanta audeas? Caput habet Christum & mensam & vestimentum & vitam & lucem & sponsum, & omnia ipsi ille est, & dicere audes: illum respuo? neque illum tantum sed & innumeros alios cum illo. Cohibe te o homo & seda furorem, agnosce fratrem, disce hæc verba stulti esse, atque lymphati, contraria dicito: etsi millies me respuat, ego non discedam. Sic & fratrem lucraberis & ad gloriam Dei vitam duces, atque futura consequeris bona.

S. AUGUSTINUS *Concione* 8. *in psalmum* 118. omnis homo, *inquit*, est omni homini proximus, nec ulla cogitanda est longinquitas generis ubi est natura communis.

Nec charitas cum redditur, amittitur; sed potius reddendo multiplicatur. Habendo enim redditur, non carendo: & cum reddi non possit nisi habeatur, nec haberi potest nisi reddatur. Imo etiam cum redditur ab homine, crescit in homine: & tanto magis aquiritur, quanto pluribus redditur. *Idem Epist.* 62. *nunc* 192. *ad Cœlestinum.*

Cum eadem omnibus debeatur charitas, non eadem est omnibus adhibenda medicina. Ipsa item charitas alios parturit, cum aliis infirmatur, alios curat ædificare, alios contremiscit offendere, ad

alios

alios se inclinat, ad alios se erigit, aliis blanda, aliis severa, aliis inimica, omnibus mater. *Idem Libro de Catechizand. rudib. cap.* 15.

Omnia, inquit, quæcunque vultis ut faciant vobis homines, hæc & vos facite illis. Conjungi vult inter nos, atque connecti per mutua beneficia charitatem, omnesque homines vicario inter se amore copulari, ut id unoquoque præstante alteri, quod sibi ab omnibus præstari velit, tota justitia & præceptum hoc Dei communis sit utilitas hominum. Et o miram clementiam Domini! o ineffabilem Dei benignitatem! præmium nobis pollicetur, si nos invicem diligamus, id est, si nobis ea præstamus invicem, quorum vicissim indigemus: & nos superbo simul, & ingrato animo ejus renitimur voluntati cujus etiam imperium beneficium est! Auctor *Epistolæ ad Celantiam inter epistolas Hieronymi & Paulini.*

Cum nobis imperatum sit, ut inimicos amemus, tamen ne amicos quidem amamus. S. Isidorus Pelusiola *Libro III. Epist.* 405.

Charitas nunquam excidit. Sed dicit aliquis: ergo charitas nunquam perit? nunquam violatur? plane nunquam violatur? plane nunquam; quia charitas si est, permanet: si non permanet, non est. S. Chrysologus *Sermone* 162.

Tantum abest, ut aliorum commodis aliquid cum propria incommoditate præstemus, ut omnes vel maxime nostris commodis cum aliorum incommodo consulamus. Salvianus *Libro* 3. *de Gubernatione ante medium.*

Omnes se fere barbari, qui modo sunt unius gentis & regis, mutuo amant: omnes pœne Romani se mutuo persequuntur. Quis enim civis non invidet civi? quis enim plenam vicino exhibet charitatem? omnes quippe a se etsi loco non absunt, affectu absunt, etsi habitatione jungantur, mente

disjuncti sunt. Atque utinam hoc licet sit pessimum malum, utinam cives tantum, atque vicini! illud est gravius, quod nec propinqui quidem propinquitatis jura conservant. Quis enim se proximis suis proximum reddit? quis solvit charitati quod se agnoscit debere vel nomini? quis hoc est animo, quod vocatur? quis tam propinquus corde quam sanguine? *Idem eodem opere Libro* 5.

Nihil petas quod negaturus fuisti: nihil negabis quod petiturus fuisti. S. MARTINUS BRACARENSIS *in Sententiis de moribus.*

Minorem dolorem mala ingerunt, quæ ab extraneis inferuntur. Plus vero in nobis ea tormenta sævinnt, quæ ab illis patimur, de quorum mentibus præsumebamus. Quia cum damno corporis mala nos cruciant amissæ charitatis. S. GREGORIUS MAGNUS *Homilia* 35. *in Evangelia.*

Heu in quos fines imo fæces sæculorum homines devenerunt! cum, ut de sæculi hominibus taceamus quos excæcavit ambitio, ipsa religionis electio nostro miserabili tempore tanta divisione spargatur, ut vix unus alteri conveniat in unum, nisi forte adversus Dominum, & adversus Christum ejus. Ubique apparent scissuræ civitatis David, & in tantum jam hiant, ut vicinam ruinam omnino minentur. Servatur sub tunica una & veste simili cor varium, & omnino dissimile; ita ut de religione antiqua vix signa serventur, & venientibus ad sepulchrum Domini, quod claustrum est, & Christum quærentibus sola linteamina pateant, id est habitus forma. RICHARDUS A S. VICTORE *Libro de Gradib. Charit. cap.* 4.

CAPUT

CAPUT II.

Fontes.

Creditus CYPRIANUS *Sermone de Cœna Domini.*
LACTANTIUS *Epitomes cap.* 2.
S. EPHRÆM *de Charitate Tomo III. novo pag.* 13.
S. BASILIUS MAGNUS *Constitution. monastic. cap.* 19. de charitate Monachorum utilissima & jucundissima habet.
S. AMBROSIUS *Libro III. de officiis cap.* 2. & 3. de ordine charitatis, & analogia cum membris corporis præclare.
S. CHRYSOSTOMUS *Homilia* 1. *de incomprehensibili Dei natura initio.*
Homiliis 30. & 33. *in Matthæum*, quarum prima de amore proximi spirituali.
Homilia 14. *in Joannem.*
Homilia 20. *in Acta*, ubi omnes tollit prætextus.
Homiliis 25. 30. 31. 32. 33. 34. *in I. ad Corinthios.*
Homilia 9. *in ad Ephesios*, ex analogia membrorum corporis.
Homilia 10. *in eadem* de defectu Charitatis.
Homilia 3. *in ad Colossenses*, de vulneribus charitatis.
Homilia 4 *in I. ad Thessalonicenses*, de teneritudine fraterni amoris.
Homilia 3. *de laudibus Pauli*, atque alibi sæpissime. Plura simul ministrat *Ecloga* ex operibus ejus *prima*.
S. HIERONYMUS *in Epistolam Pauli ad Philemonem.*
S. AUGUSTINUS *Tractatibus in epistolam S. Joannis.*

S. AUGUSTINUS *Libro de moribus Ecclesiæ catholicæ pluribus capitibus.*

Libro de disciplina christiana, vel de domo disciplinæ, a capite 3.

Enarratione in Psalmum 57. *initio* ex titulo societatis.

Sermonibus 14. & 20. *ex* 40. *novis, nunc* 90. & 268.

S. ISIDORUS PELUSIOLA *Libro II. epistola* 139. *de extincta charitate.*

S. CASSIANUS *Collatione XVI. fuse.*

S. CYRILLUS ALEXANDRINUS, *Libro* 11. *in Joannem* de unitate charitatis. Fusius autem de charitate proximi agit *Libris* 7. & 8. *de adoratione in Spiritu & veritate.*

S. LEO *Sermone* 10. *de Quadragesima.*

SALVIANUS *Libro III. de gubernatione ante medium,* de charitatis communi defectu.

JULIANUS POMERIUS *Libro III. de vita contemplativa, capitibus* 13. 14. 15.

S. GREGORIUS MAGNUS *Homilia* 27. *in Evangelia* quam leves ob causas jactura fiat charitatis.

S. ANTIOCHUS *Homilia* 80.

ETHERIUS & BEATUS *Libro I. contra Elipandum.* ex titulo communionis corporis Christi.

S. PASCHASIUS RATBERTUS *opere de fide, spe & charitate.*

S. BERNARDUS *Sermone* 29. *in Cantica* de vulneribus charitatis fraternæ.

RICHARDUS VICTORINUS *Libro supra dicto de gradibus charitatis.*

PETRUS BLESENSIS *Tractatu de Charitate Dei, & proximi.*

Adde Titulos *Eleemosyna, Misericordia, Zelus &c.*

TITU-

TITULUS V.

De *Anima* noftra, & quæ ad eam proxime referri poffunt.

CAPUT I.

Loci.

Si quid de anima examinandum eft, ad Dei regulas dirigat (Sapientia) certe nullum alium potiorem animæ demonftratorem, quam auctorem reperiet. A Deo difcat, quod a Deo habeat: aut nec ab alio, fi nec a Deo. Quis enim revelabit, quod Deus texit? Inde fcifcitandum eft, unde & ignorare tutiffimum eft. Præftat per Deum nefcire, quia non revelaverit, quam per hominem fcire, quia ipfe præfumpferit. Tertullianus *Libro de anima cap.* 1.

Idoneus fui operis æftimator magno pretio nos redemit. S. Ambrosius *Libro VII. in caput* 12. *Lucæ.*

In hac anima totus es homo! quia fine hac nihil es. *Idem Libro VI. Hexameron cap.* 7.

Quod fi in hoc erro quia Angelis me poft mortem fociari malo, quam beftiis, libenter in hoc erro: neque unquam hac me opinione dum vivo fraudari patiar. *Idem oratione de fide refurrectionis, ad calcem.*

Omnia nobis duplicia Deus dedit; duos oculos, duas aures, duas manus, duos pedes. Si igitur hocum alterum lædatur, per alterum neceffitatem confolamur. Animam vero dedit unam nobis. Hanc fi perdiderimus, qua vivemus? Hujus igitur curam habeamus, nihil ipfius faluti præferentes, quoniam hæc etiam eft quæ cum corpore judicatur, & fimul defenditur, & comparet ante Chrifti

tribun al

tribunal. *Creditus* CHRYSOSTOMUS *homilia de Pœnitentia, Continentia, & Virginitate, Tomo I. Ducæi* 77. Tribuitur JOANNI JEJUNATORI.

Verus CHRYSOSTOMUS *Parænesi* I. *ad Theodorum num.* 3. Neque solum corporis sed etiam animæ vulnera introducunt mortem. Attamen eo insipientiæ venimus, ut illa diligenter curemus, hæc negligamus. Quamquam corpus insanabili sæpe morbo laborat, nihil tamen de salute desperamus, ac licet medici frequenter dicunt, morbo non posse remedium afferri, instamus nihilominus rogantes aliquam vel tantillam afferri consolationem: in morbis autem animæ quorum nulli insanibiles sunt; quippe qui a naturæ necessitate non procedant, ac si alienæ essent infirmitate, perinde negligentes agimus, imo desperamus: atque ubi natura morbi deploratam valetudinem esse suadet, ac si spes esset multa, salutis curam adhibemus: ubi vero nulla desperandi causa, despondemus animum & ab omni cura abstinus; usque adeo majorem corporis quam animæ rationem habemus. Quapropter ne corpus quidem servare possumus; nam qui quod præcipuum est negligit, & in minoribus omnem solicitudinem ponit, utraque destruit, & perdit: qui autem ordinem servat, & quod prius est maxime curat, etiamsi quod posterius est negligat, per salutem illius hoc etiam conservat.

Et quis tandem sufficiat laudibus animæ? Et si in animæ laudibus deficitur, quæ laus est ejus, qui animam condidit? S. AUGUSTINUS *Enarratione in Psalmum* 145.

Jam pretium solvit; sanguinem fudit. Sanguinem inquam fudit unicus Filius Dei pro nobis. O anima! erige te; tanti vales. *Idem enarratione in Psalmum* 102. *ante medium.*

Excellentiæ naturæ nostræ conscii, & stirpem nos esse cœlestem quamdam scientes, ne dedecoremus

remus naturam; ne tantis muneribus indigni judicemur, aut pro caduca, & brevi voluptate ad omnem æternitatem duraturam lætitiam projicientes tanta nos poteſtate, tanta gloria, tanta beatitudine ſpoliemus; imo potius per honeſtas & cum virtute conjunctas actiones, per fugam vitiorum, per propoſitum, & voluntatem bonam, quam imprimis adjuvare Deus ſolet, & per preces, nobilitatem, & dignitatem noſtram tueamur. Nemesius *Libro de homine*, ſeu natura hominis, *cap.* 1 *.in fine.*

Optimum eſt curam principalem animæ impendere; ut quæ utilitate prior eſt, non ſit conſideratione poſterior. Primas apud nos curas quæ prima habentur obtineant, ſummasque ſibi ſollicitudinis partes ſalus quæ ſumma eſt vindicet. Hæc nos occupet in præſidium ac tutelam ſui. Jam non plane prima, ſed ſola. Omnia vincat eo ſtudio, quo præcedit omnia. S. Eucherius *Parænesi ad Valerianum*, *initio.*

Non ergo nobis viles ſimus, qui tam pretioſi Deo fuimus. Eusebius Gallicanus *Homilia I. de Symbolo.*

Quam pretioſus ſis ſi Factori forte non credis, interroga Redemptorem. *Idem Homilia 2. de Symbolo.*

Dilectiſſimam eſſe animam ſuam homini etiam diabolus non negavit: & qui avertere omnino cunctos ab affectu animarum ſuarum nititur, idem tamen chariſſimas eſſe debere cunctis ſuas animas confitetur. Quis furor eſt viles a vobis animas veſtras haberi; quas etiam Diabolus putat eſſe pretioſas? Quis furor eſt viles a vobis haberi quas etiam ille charas vobis debere eſſe dicit qui viles facere conatur? Ac per hoc quicunque animas ſuas negligunt, etiam infra judicium diaboli ſe amant. Salvianus ***Libro III. ad Eccleſiam catholicam, ante medium.***

Quid tibi o infelicissime homo proderit si omnem mundum aut ipse habeas, aut tuis posteris relinquas, si salutis atque animæ detrimentum patiaris? Damna enim animæ totum penitus auferunt. Nec quidquam homo omnino habere poterit, qui se ipsum damno animæ pereuntis amittat. *Idem ibidem prope finem.*

Magna res anima, quæ Christi sanguine redempta est! Gravis animæ casus quæ non nisi Cruce Christi potuit reparari! S. BERNARDUS *Epistola* 54.

Pretiosum depositum istud quod sibi Christus sanguine proprio pretiosius judicavit! *Idem Sermone* 3. *de Adventu.*

CAPUT II.

Fontes.

TERTULLIANUS *Libro de anima.*

ORIGENES *Homilia II. in psalmum* 37. quam parum agamus pro anima, cum tanta pro corpore.

S. GREGORIUS THAUMATURGUS *supposita sibi Disputatione de anima ad Tatianum.*

LACTANTIUS *Libro III. divinarum institutionum cap.* 17. Et rursum *Libro VII. earundem a cap.* 8. animam esse immortalem. *Ibidem cap.* 13. de existentia agit & spiritualitate animæ. Idem & *in Libro de Opificio Dei a capite* 17. varia huc affert.

S. ATHANASIUS *in Oratione adversus gentiles*, præclare prorsus philosophatur de spiritualitate & immortalitate animæ nostræ.

S. BASILIUS M. *Homilia* 3. *in illud:* Attende tibi ipsi. *Homilia in psalmum* 48. *Homilia* 8. *in Hexaëmeron*, ubi de Metempsychosi. Adde *Orationem collectitiam numero* 23. *de Anima.*

S. GRE-

S. Gregorius Nazianzenus *Carmine* 7. *arcano de anima.*

S. Gregorius Nyssenus præter orationes, quas habet de anima ejusque imagine, &c. consulendus *in Dialogo cum Macrina, & in Oratione, qua castigat eos, qui ægre ferunt reprehensiones;* nam & hic de grandibus animæ dotibus commemorat. Denique de anima etiam agit *Libro de hominis opificio, pluribus sparsim capitibus.*

S. Ambrosius *Libro de Isaac & anima: Item Epistolis ante* 21. *&* 22. *vel etiam* 38. *&* 39; *nunc* 34. *&* 35. *ad Horontianum.*

S. Chrysostomus *Parænesi* 1. *ad Theodorum,* de pulchritudine animæ.
Libro 1. *de compunctione cordis ad initium & finem.* de cura animæ.
Homilia 12. *in Genesin.* de eadem.
Homilia in Psalmum 48. de pretio animæ.
Homilia 43. *in Matthæum* de neglectu animæ.
Homiliis vero 27. *&* 56. *in Matthæum* de animæ dotibus.
Homilia 60. *in Matthæum* de cura animæ.
Homilia 11. *in ad Romanos* de colenda, ornandaque anima.
Homilia 8. *ad populum* de cura animæ.
Homilia de capto Eutropio Tomo III. novo.
Ecloga 8. *de anima Tomo XII. novo.*

S. Augustinus *Libris quatuor de anima, & ejus origine.*
Libro de immortalitate animæ, qui est obscurior; sed sensa habet pretiosa.
Libro de quantitate animæ.
Libris VII. X. & XII. de genesi ad literam.

S. AUGUSTINUS *Libro de Trinitate*, qui est de natura animæ.

Libro XXII. de Civitate cap. 24. de dotibus animæ.

Libris Soliloquiorum, quorum II. cap. 14. præstanter de immortalitate. *

Libro supposito de spiritu & anima.

Epistolis compluribus, quæ ut vides in *Indice Maurino*, jam de origine animæ, jam de natura, jam de motu, jam de visione, jam de solutione pertractant **.

Adde Librum contra Epistolam fundamenti cap. 16. de invisibilitate animæ; Et *Librum X. Confessionum cap.* 8. *& seq.* de præstantia memoriæ.

Anno 1732. Viennæ primum edita est *Epistola Augustini ad Optatum Milevitanum de natura & origine animæ*, quam Godefridus Bessèlius, Abbas Gottwicensis in Austria unacum alia suo loco memoranda *ex Codice M. S. Sæculi XII.* transscripserat. Habetur etiam in nupera *Editione Veneta S. Augustini.*

S. ISIDORUS PELUSIOTA *Libro IV. epistola* 125. de immortalitate animæ. Idem *Libro eodem epistola* 164. de lapsu animarum, quem adstruxit Origenes.

EUSEBIUS GALLICANUS *Homilia 6. de Pascha*: & *Homilia de latrone beato circa medium*, de pretio animæ.

THEODORETUS *Sermone* 4. *de Providentia.*

ÆNEAS

---

* Vide in loci laudem Editores Ambrosii Maurinos, *Præfatione in Tomum II.*

** Nec omitte *Responsorias Hieronymi* de Origine animarum.

ÆNEAS GAZÆUS *Dialogo de animarum immortalitate & corporum resurrectione.*

NEMESIUS *Libro de homine, pluribus capitibus.*

CLAUDIANUS MAMERTUS *Libris tribus de statu animæ,* qui, ut ait Natalis Argonensis, *Parte IV. cap.* 11. ita convenit cum Metaphysicis quorundam recentiorum meditationibus, ut eundem exscripsisse illi videantur.

CASSIODORUS *Libro de anima.*

S. MAXIMUS MARTYR *Libro de anima.*

B. ALCUINUS *Libro de animæ ratione ad Eulaliam Virginem.*

B. RABANUS MAURUS *opusculo de anima, & virtutibus ad Lotharium Regem.*

HUGO A S. VICTORE *Libris IV. de anima.* Idem habet opusculum *de anima Christi.*

S. BERNARDUS *in Meditationibus, seu Libro de anima. Est Liber I. inter quatuor Hugonis modo dictos.*

RICHARDUS A S. VICTORE *Libro III. cap.* 21. *Benjamini junioris* de prærogativis animæ, *præclare.*

PETRUS BLESENSIS *de Charitate Dei & proximi cap.* 21. de animæ excellentia.

AELREDUS RIEVALLENSIS *Libris duobus de Natura, & de Dotibus animæ.*

GREGORIUS PALAMAS *in Comparatione animæ & corporis, Tomo XVI. Bibliothecæ Lugdunensis, præstanter.*

GUILIELMUS PARISIENSIS *Libro de immortalitate animæ.*

S. BERNARDINUS SENENSIS *Tomo I. Sermone* 50. *de animæ dignitate.*

Plura dabunt Tituli: ***Homo, Salus &c.***

TITU-

TITULUS VI.

De *Avaritia.*

CAPUT I.

Loci.

Usque ad mortem Domini amor lucri se ingerit, nec vitæ Salvatoris quæstus desiderium parcit. *Creditus* CYPRIANUS *sermone de jejunio & tentatione Christi.*

Pro nefas! Quid tibi tua tollis infelix? quid extraneo facies, qui in te avarus es? *S. Zeno Sermone I. de Avaritia.*

Quid de Avaritia dicam insatiabili pecuniæ cupiditate, & quadam æris libidine, quæ quo plura abstulerit, eo magis inopem esse se credit? Omnibus invida, sibi vilis, in summis divitiis inops, affectu extenuat quod censu abundat. S. AMBROSIUS *Libro de Abel, & Cain cap.* 5.

Duo intolerabilia simul jungit, ut spem divitiis augeat, & non deponat mendicitatis affectum. *Idem Libro I. de Nabuth cap.* 2.

Sibi deesse arbitratur, quidquid ab aliis possidetur. *Idem ibidem.*

Si Dominus Jesus propria non desideravit, tu aliena cur quæris? *Idem Libro IV. in Lucam, ad caput* 4.

Avarus custos est non dominus pecuniarum: servus non possessor. *S.* CHRYSOSTOMUS *homilia* 2. *ad populum.*

Quousque nulla nos capit satietas inexplebilis hujus cupiditatis? Quidnam pulchri, bonive habet aurum? Totus plane stupeo! Hoc plane quædam sunt præstigiæ aurum & argentum a nobis in tanto honore haberi! Atque animarum quidem nostrarum

rum nos nullam habemus rationem; inanimas autem imagines valde colimus. Undenam orbæ terræ invasit hic morbus? Quis eum poterit exterminare? Quænam ratio immanem hanc belluam exscindere, & penitus delere poterit? Insita est in animis hominum cupiditas etiam eorum qui videntur esse pii, ac religiosi. Evangelicorum nos pudeat præceptorum! verba sita sunt solum in scriptura, factis autem nusquam apparent! *Idem Homilia* 10. *in I. ad Thessalonicenses.*

Propter pecunias vita non est vitalis. Pecuniarum cupiditate elementa libera vendidimus: viæ vectigalia pendunt, terra sorte dividitur, aquæ imperio tenentur, aër venditur, decimarum, tributorum, & vectigalium coactores urbes occupant, divites curis conficiuntur, fœneratores solicitudine tabescunt, direptores vitam perturbationibus implent, cupidi pecuniarum in judicio, foroque, versantur, mercatores ex calamitatibus & jacturis lucra sectantur, calumniatores mendacium vendunt. Quoniam mentiri inter nos soliti sumus, jurisjurandi religionem sustulimus. ad jurandum tantum Deum novimus. *Idem Homilia in illud psalmi* 38: Verumtamen frustra conturbatur.

Cavete, inquit, quid? unde? *ab omni avaritia!* Meum servo, alienum non tollo. *Cavete ab omni avaritia!* Non solum avarus est qui rapit aliena, sed & ille avarus est qui cupide servat sua. Sed si sic culpatur qui cupide servat sua, quomodo damnatur qui rapit aliena? S. AUGUSTINUS *Sermone* 107. *alias* 196. *de tempore & 28. de diversis.*

Quæ est ista aviditas concupiscentiæ, cum ipsæ belluæ habeant modum? Tunc enim rapiunt quando esuriunt; parcunt vero prædæ cum senserint satietatem. Insatiabilis est sola avaritia divitum. Semper rapit, & nunquam satiatur. Non Deum timet, nec hominem reveretur. Non patri parcit, non

non matrem agnoſcit, nec fratri obtemperat, nec amico fidem ſervat. *Idem ſermone* 367. *alias* 25. *de verbis Domini.*

Idem præclarum iis reſponſum miniſtrat, qui pecuniis ad aliquod peccatum ſollicitantur. Pretium meum non aurum, ſed ſanguis Chriſti eſt. Non me ſeducis, non me decipis. Quantumcunque mihi conferas, non mihi tollis pretium meum. Pecunia tua ſit tecum in perditionem; nam pretium meum non habet æſtimationem. *Oratione de quinque hæreſibus cap.* 7.

Una (avaritia) omnibus armata criminibus vel ſi ſola nos capiat, & zabulo ad malitiam, & homini ad mortem ſufficit. S. Paulinus *Epiſtola* 2. *nunc* 24. *ad Severum.*

Pauper ſenſus! parvis incubans perdit magna, & inhians temporalibus deſerit ſempiterna. S. Chrysologus *Sermone* 22.

Lucro pecuniæ damnum vitæ ementes ut aquirant quæ non ſunt ſua, prodigunt quæ ſunt ſua, mandantes terræ theſauros luctuoſos, hæredibus breve gaudium, auctoribus longum mœrorem allaturos, fraudantes uſu rerum præſentium tam alios quam ſeipſos: condentes profundis ſpecubus infernas opes: ſimul pecuniam, ac ſpem ſuam infodientes. Salvianus *Libro I. ad eccleſiam catholicam, initio.*

Inæſtimabile malum eſt bonis a Deo datis non bene uti. *Avaro* enim, inquit Scriptura ſacra, *nihil eſt ſceleſtius*: Et *peſſimum & feraliſſimum morbi genus divitiæ conſervatæ in malum Domini ſui.* Verum eſt. Quid enim pejus, aut quid miſerius quam ſi quis præſentia bona in mala futura convertat, & quæ ad hoc a Deo data ſunt, ut pararetur ex eis vitæ beatitudo perpetua: per hæc ipſa quæratur mors ac damnatio ſempiterna? In quo & illud conſiderandum eſt, quod ſi ſervatæ divitiæ ad malum homi-

nis conſervantur, quanto utique ad majus malum coacervantur? Quotus enim quisque nunc divitum tantæ eſt continentiæ, qui opes cuſtodire contentus accumulare jam nolit? O miſeria temporis, & eccleſiaſticæ plebis! ad quid redacta eſt! ubi cum ſcriptum ſit, quod ſervare opes genus ſit magni criminis: non augere jam genus putatur eſſe virtutis. *Idem ibidem inferius.*

Humanum eſt quod ab omnibus vobis o divites mundi hujus petitur, ac deliciofum: Si impetrari ab unoquoque veſtrum non poteſt, ut eſſe in hoc ſæculo pauper velit, præſtat ſibi ſaltem ne in æternitate mendicet. Qui præſentem inopiam tantum fugitis, cur in perpetuum non reformidatis? In brevibus meticuloſi longa & interminabilia vitate! Quid tantopere in vita iſta paupertatem horretis? Quid expaveſcitis? minus multo eſt quod hic timetis. Si tenuitatem temporariam gravem ducitis, qualis quæſo erit illa quæ nunquam deſinet? Quaſi veſtri apud vos animi rem agimus, veſtrique voti. Si uſu veſtrarum rerum penitus carere non vultis, id agite ne aliquando careatis. Delicioſam a vobis rem & voluptuariam poſcimus, qui ſine divitiis omnino eſſe non aquieſcitis, id agite ut divites ſemper eſſe poſſitis. *Idem Libro 2. ad Eccleſiam catholicam, in fine.*

O improvida mortalitas! Quid nos in lucris pereuntibus occupamus? Ecce vita æterna venalis eſt. S. Faustinus *inter Sermones Euſebii Gallicani.*

Quis plurimum habet? Is qui minimum cupit. S. Martinus Bracarensis *in Sententiis de Moribus.*

Pecuniæ imperare oportet, non ſervire. *Venerabilis* Beda *in Sententiis.*

Quærat eas (Divitias) paganus qui ſine Deo vivit: Quærat Judæus qui terrenas promiſſiones accepit; ſed qua fronte, magis autem qua mente Chri-

Christianus divitias quærit, postquam Christus beatos esse pauperes prædicavit? S. BERNARDUS *Sermone I. in festo omnium Sanctorum.*

CAPUT II.

Fontes.

S. CYPRIANUS *Libro de lapsis: Libro de opere & eleemosyna: Epistola 2. ad Donatum.*

S. ZENO VERONENSIS *Sermonibus de avaritia; quorum unus est Basilii magni, versus a Ruffino,* id quod alibi docebimus.

S. BASILIUS M. *Homilia 6. in illud:* Destruam horrea mea &c.
Homilia 7. in divites.
Homilia 8. in famem & siccitatem.
Homilia 21. quod rebus mundanis adhærendum non sit.
Homilia suppostitia, quæ in Lazicis est dicta.

S. GREGORIUS NAZIANZENUS *Carmine Jambico 22. adversus opum amantes.*

S. GREGORIUS NYSSENUS *Homilia 3. in Ecclesiasten.*

S. AMBROSIUS *Libro de Nabuth: Libro de Elia & jejunio: Libro I. officiorum cap. 49.*

ASTERIUS AMASENUS *Sermone adversus avaritiam: et sermone de œconomo iniquitatis.*

THEOPHILUS ALEXANDRINUS *Epistola 3. Paschali ad finem.*

S. CHRYSOSTOMUS *perpetuo;* quare sufficit eminentia quædam allegare, videlicet:
Homiliam 2. ad populum.
Homiliam 19. in Genesin.
Homiliam in illud psalmi 38. Verumtamen frustra conturbatur.
Homiliis 9. 29. 64. 81. 82. 84. in Matthæum.

S. CHRY-

S. CHRYSOSTOMUS *Homilia* 11. & 13. *in ad Romanos.*

Homiliis 11. 14. 35. *in* 1. *ad Corinthios.*

Homilia 23. *in II. ad Corinthios.*

Homilia 18. *in ad Ephesios.*

Homilia 10. *in I. ad Thessalonicenses.*

Homiliis 8 & 17. *in I. ad Timotheum.*

Homilia 5. *in II. ad Timotheum.*

In Eclogis pluries.

Obiter etiam, sed sane graviter *Homilia* 86. *in Matthæum,* ubi de Juda referente triginta argenteos.

S. HIERONYMUS *in Proœmio ad Librum VIII. Commentariorum in Ezechielem,* & *Libro I. in Habacuc cap.* 2.

S. AUGUSTINUS *Libro de decem chordis cap.* 12.

Libro de disciplina christiana, seu de domo disciplinæ pluribus capitibus.

In Expositione psalmi 51. *post medium.*

Homilia 48. *ex* 50. *nunc sermone* 86. *in Appendice.*

Sermone 50. *alias* 15. *de diversis.*

Atque aliis quamplurimis locis, præcipue vero *in psalmos.*

S. ISIDORUS PELUSIOTA *fuse* & *præclare Libro II. epistola* 233. *item Libro eodem epistola* 146.

S. CASSIANUS *Libro VII. toto de institutis renuntiantium, seu Monachorum Aegypti.*

S. EUCHERIUS *Parænesi ad Valerianum, ante medium.*

S. CHRYSOLOGUS *Sermonibus* 25. & 162.

S. LEO *Sermone* 9. *de Passione.*

SALVIANUS *Libris quatuor ad Ecclesiam Catholicam,* qui sunt toti contra hoc vitium.

S. VALERIANUS CIMELIENSIS *Homilia* 20. de avaritia agit.

S. MAXIMUS TAURINENSIS *Homilia de Martyribus inter æstivales de Sanctis ultima, egregie.*

JULIANUS POMOERIUS *Libro II. de vita contemplativa cap.* 14. de avaritia meritorum potius quam nummorum.

S. GREGORIUS M. *Libro XV. Moralium capitibus pluribus. Item Libro XVIII. eorundem Moralium capitibus* 18. & 19.

S. JOANNES DAMASCENUS *Parallelorum Titulo IX. litera ε alias Libro II. cap.* 17.

S. BERNARDUS *sermone* 21. *in Cantica.* Sæpe etiam in avaritiam Clericorum concitatur. Locos indicabimus ubi de *Clericis & Sacerdotibus* erit sermo. Idem dicendum de PETRO BLESENSI.

GUERRICUS ABBAS *sermone* 2. *de Resurrectione Domini in* stupiditatem avarorum.

JOANNES SARESBERIENSIS *Libro VIII. Policratici capitibus* 13. & 15. ipse quoque invehitur in avaritiam.

Plura dant Tituli: *Divitiæ, Eleemosyna, Justitia, Oeconomia, Paupertas, Restitutio, Usura.*

TITULUS VII.

De *Blasphemiis*, Juramentis, Maledictis &c.

CAPUT I.

Loci.

DE BLASPHEMIIS.

Quomodo tu hodie in mundo constitutus, & cras tribunali ipsius præsentandus audes talia eloqui: & non metuis ne forte ignis e cœlo descendat, & devoret te, dum tu sic os adversus omnipotentem aperis: neque vereris, ne forte terra sub te repente dirumpatur, teque absorbeat? Ne deci-

decipiaris o homo! impossibile enim est manus effugere Creatoris nostri. S. EPHRÆM PARÆNESI 43. *Tomo II. novo, græcolatino.*

Blasphemantis furor non medelam doloribus præstat, sed cruciatum mortis accumulat. Illius quippe mortis quæ nec finem miseriis tribuat, & exordium sit pœnarum, quas ultor Deus blasphemantibus præparavit. S. GAUDENTIUS *in Præfatione Tractatuum, sive Sermonum suorum ad Benevolum.*

Unam a vobis petere volo retributionem pro concione hac atque sermone, ut in civitate blasphemantes mihi castigetis. Si quempiam in bivio & foro Deo blasphemantem audieris, accede, increpa, & si verbera infligere oporteat, ne recuses: ipsius faciem alapa percute, contere os ipsius, percussione manum tuam sanctifica; & si ulli accusaverint, & si in judicium traxerint, sequere: & si pœnas judex pro tribunali repoposcerit, dic cum libertate, quod Angelorum Regem blasphemaverit. Si enim regem terræ blasphemantes puniri oportet, multo magis illum contumelia afficientes. Commune crimen est, publica injuria, cuique accusare volenti licet. Discant & Judæi & gentiles christianos esse civitatis conservatores, & curatores, & præsides & magistros. Et idem discant dissoluti & perversi, timendos sibi esse Dei servos, ut siquid tale loqui unquam aggrediantur, sese undique circumspiciant, & umbras timeant anxii, ne forte Christianus audiens insiliat, & vehementius puniat. Non audisti quid Joannes fecerit? Tyrannum vidit, hominem nuptiarum leges subvertentem: & cum fiducia in medio foro dicit: *Non licet tibi habere uxorem Philippi, fratris tui.* Ego autem non ad Tyrannum te duxi, neque ad judicem, neque pro nuptiis illegitimis, neque pro conservis contumelia affectis; sed pro furore in Dominum æqualem ut castiges deposco. Nonne si tibi

 dixissem:

divissem: Reges, vel Judices prævaricantes puni vel corrige, me insanum dixisses? Et tamen Joannes hoc fecit. Adeo non est id supra nos. Nunc vero saltem conservum vel æqualem corrige: & si mori opus sit, castigare fratrem ne torpeas. Martyrium tibi hoc est; quoniam & Joannes Martyr fuit. Non sacrificare jussus fuit, neque idolum adorare, sed pro sacris legibus temeratis caput deposuit. Et tu igitur pro veritate usque ad mortem contende; & Deus pugnabit pro te. S. CHRYSOSTOMUS *homilia 1. ad populum in fine.*

Idem Oratione 2. de Fato, & Providentia, initio, loquens de maledicentibus patri, aut matri. Quid jam dixerimus de iis, qui nunc in gratia sunt, & in rerum veritate, in tataque cognitione versantur, ipsique non patri & matri, sed Deo universorum maledicunt? quodnam illos excipiet supplicium? quis cruciatus nequitiæ tantæ par erit? quis fluvius igneus, quis vermis immortalis, quæ tenebræ exteriores, quæ vincula, quis stridor, quis fletus? Omnia tormenta quæ jam sunt, & quæ ventura sunt, non sufficient animæ sic affectæ, & in tantam nequitiam lapsæ.

Nullum, nullum utique est peccatum hoc deterius, nullum æquale; sed additamentum malorum est, quod omnia confundit, quod inexpiabili & intolerando plectitur supplicio. *Idem ibidem.*

Raro jam inveniuntur qui (Christum) lingua blasphemant; sed multi qui vita. S. AUGUSTINUS *Tractatu 27. in Joannem ad finem.*

Quantaslibet laudes Dei lingua tua sonet, vita blasphemat. *Idem Enarratione in psalmum 146. post initium.*

Deo contumelia dicitur. Equis in pugnam non armetur! S. BASILIUS SELEUCIENSIS *Oratione 15. in Davidem.*

Lin-

Linguam blasphemia ne polluatis; quin laudis organum efficite, quæ in hunc usum facta est. THEODORETUS *ad finem orationis 10. de Providentia.*

Non sufficiunt multis consuetudinarii reatus: non sufficiunt lites, non rapinæ, non calumniæ: non sufficiunt violentiæ: non sufficiunt comessationes: non sufficiunt falsitates: non sufficiunt perjuria; non sufficiunt adulteria: non sufficiunt homicidia: non sufficiunt denique cuncta ista, etsi atrocitate inhumanissima, re tamen ipsa ad humanas injurias pertinentia; nisi blasphemiæ furiosarum mentium manus injiciant etiam in Deum. *Posuerunt* enim, sicut de impiis scriptum est, *posuerunt in cœlum os suum!* SALVIANUS *Libro* 4. *de gubernatione Dei ante medium.*

O cæcam impudentiam! o sacrilegam temeritatem! non sufficit enim nobis quod peccatis innumerabilibus involuti rei in omnibus Deo sumus; nisi & accusatores Dei simus. Et quæ rogo homini spes erit, qui ipsum accusat judicem judicandus? *Idem ibid. inferius.*

O inæstimabile facinus, & prodigiosum! quid non ausæ sunt improbæ mentes? armant se ad latrocinandum per Christi nomen, auctorem quodammodo sui sceleris Deum faciunt. *Idem ibid. inferius.*

Qui blasphemare alios peccans fecerit, necesse est peccatum hujus supra criminis humani esse mensuram. *Idem ibid inferius,*

O tuam Christe patientiam! o longanimitatem quæ omnem cogitationem excedit! unice & verissime creator, & effector omnis creaturæ aspectabilis & inaspectabilis! cur tales blasphemias sustines? Cur adhuc fulmina cohibes, terramque contines: neque illa in hæc tam nefanda capita vibras, neque hanc aperis, & detrudis scelestos illos, qui fideli servo tuo Moysi audacius obsistunt, quam

Dathan, & Abiron cum suis? Tu honorans famulum tuum hiatu terræ istos contegis. Alienum ignem filii Aaron altari inferunt, & ecce! superne in ultionem exurgit cœlum, fulguribus contra injuriosos missis. His vero atheis & sceleratissimis non jam Moysi obluctantibus, sed tibi, qui universorum Rex es & omnipotens Deus, teque tuis ex operibus, ex dominatione, imperio, cura, & providentia ejicere conantibus fauces terræ adhuc concludis, neque permittis, ut execrandos istos deglutiant! Non alienum imponunt ignem, sed alium conditorem statuunt, & in opera manus tuæ subintroducunt adversarium, & desertorem tuum, quem pedibus in te credentium subjecisti. Ubi vero fulmina? cur non vertuntur in cineres? quid adhuc moraris? *Germanus Patriarcha Constantinopolitanus Oratione in Exaltationem venerandæ crucis & contra Bogomilos.* Extat *Tomo II. Gretseri a pag.* 112.

Quid in his verbis intolerabilius judicem blasphemiam, an arrogantiam? quid damnabilius temeritatem, an impietatem? an non justius os loquens talia fustibus tunderetur, quam rationibus refelleretur? S. BERNARDUS *Epist.* 190. *ad Innocentium Papam.*

O lingua diabolica! quid te potest inducere ad blasphemandum Deum tuum, qui te plasmavit: in quo tuum summum bonum consistit: qui te cum pretioso sanguine redemit? S. BERNARDINUS SENENSIS *Tomo III. Serm.* 33. *parte* 2. *principali.*

Cedo enim mihi, num hujus tui facti vel malam excusationem proferre potes? prorsus nullam. Si enim Deum non vis laudare, ne saltem execreris illum: non lubet illum decantare, & glorificare, at tace, & ne blasphemias effunde. CALLISTUS *Patriarcha Constantinopolitanus Homilia*

in Exaltationem pretiosæ & vivificæ crucis, apud eundem Gretſerum ibid. a pag. 187.

De Juramentis.

Et contriſtatus eſt Rex propter jusjurandum, inquit. O religionem novam! tolerabilius pejeraſſet. Unde non immerito Dominus in Evangelio jubet, non eſſe jurandum; ne ſit cauſa perjurii, ne ſit neceſſitas deliquendi. Itaque ne jusjurandum violaretur, percutitur innocens. Quid prius horreſcam neſcio. Tolerabiliora perjuria, quam ſacramenta Tyrannorum. S. Ambrosius *Libro* 3. *de Virginibus, ante medium.*

Leges de non jurando erubeſco proferre in medium non ſolum ob juramenta, ſed etiam ob perjuria frequentia. Etenim ſi jurare, etſi vere, crimen eſt, & præcepti prævaricatio, perjurium ubi ponemus? Et ſi id quod *Eſt* & *Non* excedit, a malo eſt, quod hoc etiam exſuperat a quo tandem erit? S. Chrysostomus *Libro I. de compunctione cordis, ante medium.*

At non credet, inquies. Nam hoc ego ab aliquibus audivi. Niſi mille juramenta proferam non credet. Tu in cauſa es qui tam facile juras. Nam ſi hoc non eſſet, ſed omnibus notum eſſet. te nunquam jurare, crede mihi dicenti vel innuenti tibi magis crederetur, quam iis qui mille juramenta devorant. Nam cui quæſo magis creditis, mihi non juranti, an jurantibus? Sed tu, inquies, es princeps, & Epiſcopus. Quid igitur, ſi oſtendero me non hoc ſolum eſſe? Cum veritate quæſo reſpondete mihi: Si frequenter & ſemper jurarem, an prodeſſet mihi principatus? Minime. Viden non illam eſſe cauſam. *Idem Homilia 9. in Acta ad finem.*

Jurisjurandi religionem sustulimus. Ad jurandum tantum Deum novimus. *Idem creditus homilia in illud psalmi* 38. Verumtamen frustra conturbatur.

Si jurare minime vis, ne ab aliis quidem ut jurent extorque; idque duplici de causa; nimirum aut quia veri studiosus est qui interrogatur, aut contra quia libenter mentitur. Si enim ille vera loqui solet, omnino, etiam nullo interposito jurejurando vera loquetur. Si autem mendax est, jurans etiam mentietur. Quapropter duplici hoc nomine jusjurandum haud quaquam exigendum est. S. ISIDORUS PELUSIOTA *Libro I. epistola* 155.

Corruptissimis moribus ad hoc mos jurandi servabatur antiquus, non ut a sceleribus metu religionis prohiberentur, sed ut perjuria quoque sceleribus ceteris adderentur. S. AUGUSTINUS *Libro II. de Civitate Dei cap.* 2.

Ne omnino juremus mihi propterea dictum videtur, non quia jurare peccatum est: sed quia perjerare immane est, a quo nos longe esse voluit, qui omnino ne juremus admonuit. *Idem Epistola* 154. *nunc* 46. *ad Publicolam.*

Plura sunt plerumque juramenta quam verba. Si discutiat homo quoties juret per totum diem, quoties se vulneret, quoties gladio linguæ se feriat, & transfigat, quis in illo locus invenitur sanus? *Idem sermone* 180. *alias* 28. *de verbis Apostoli.*

Et cum tibi creditur juras? & cum nemo exigit juras? & horrentibus hominibus juras? *Idem ibidem superius.*

Scribite in cordibus vestris quod dico: ille qui hominem provocavit ad jurationem, & scit eum falsum esse juraturum, vincit homicidam; quia homicida corpus occisurus est, ille animam, imo duas animas; & ejus quem jurare provocavit, & suam

ſuam. Scis verum eſſe quod dicis, & falſum eſſe quod ille dicit, & jurare compellis? Ecce jurat! ecce pejerat! ecce perit! Tu quid inveniſti? imo & tu periſti, qui de illius morte te ſatiare voluiſti. *Idem Sermone* 308. *aliis* 11. *inter additos a Pariſienſibus.*

Juſſit Salvator noſter, ut chriſtiani non jurarent. Plures invenies qui ſæpius pejerent, quam qui omnino non jurent. SALVIANUS *Libro II. de gubernatione Dei circa medium.*

Perjurium ipſum ſermonis genus putat eſſe, non criminis. *Idem Libro* 3. *ejusdem operis.*

DE MALEDICTIS.

Non maledicet unquam, qui expectavit a Domino benedictionem. LACTANTIUS *Epitomes capite* 4.

Maledicentibus benedicere juſſi eosdem innumeris maledictis oneramus. Quid hac contraria agendi ratione vehementius, quid gravius hac pugna, qua contra Legislatorem decertamus, omnibus ejus præceptis adverſi ſtantes? S. CHRYSOSTOMUS *Libro I. de Compunctione cordis cap.* 1.

Divus AUGUSTINUS *de cæco illo, cui, cum ſanatus eſſet, Judæi maledixerunt:* Illis maledicentibus Dominus benedixit. *Enarratione in pſalmum* 39. *verſus finem.*

Si ego tibi vellem pro maledictis rependere, quid aliud niſi duo maledici eſſemus? *Idem Libro III. contra literas Petiliani, cap.* 1.

Juſſit quoque (Salvator) ut nemo malediceret. Cujus non ſermo maledictio eſt? prima enim ſemper irarum tela maledicta ſunt, & quidquid non poſſumus imbecilli, optamus irati: ac ſic in omni

animorum indignantium motu votis malis pro armis utimur. SALVIANUS *Libro* 3. *de Gubernatione Dei, post medium.*

TITULUS II.

Fontes.

DE BLASPHEMIIS.

S. EPHRÆM *Parænesi citata, & responsione ad interrogationem: Quomodo blasphematur Deus?* De blasphemantibus ipso opere.

S. GREGORIUS NYSSENUS *Oratione* 3. *de Beatitudinibus*, ne occasionem blasphemiæ Gentilibus præbeamus.

S. CHRYSOSTOMUS *homilia in psalmum* 127. egregie præcavet blasphemiis.

Idem contra eam agit *Homilia* 3. *contra Anomæos. Item Homilia* 3. *de Lazaro:* & *Homilia* 8. *in ad Philippenses*, ubi contra initia blasphemiæ.

SALVIANUS *Libro* 3. *de gubernatione Dei* insurgit in christianos blasphemantes, seu peccatis suis blasphemare alios facientes.

S. JOANNES CLIMACUS *Gradu* 23. de cogitationibus blasphemis, quibus quandoque homines pii infestantur.

S. JOANNES DAMASCENUS admirabili eloquentia concitatur in blasphemias Manichæorum *Dialogo adversus Manichæos.* Locum alibi dedimus, cum de *Figura Exclamationis.*

RICHARDUS A S. VICTORE *Tractatu de spiritu blasphemiæ.*

S. BERNARDINUS SENENSIS *Tomo I. Sermone* 41. *toto* de blasphemia agit.

DE JU-

De Juramentis.

S. Basilius *in psalmum* 41. ostendit juramenta fidem minuere, non augere. Sed & alia huc affert haud pœnitenda.

S. Gregorius Nazianzenus *Carmine Jambico* 20. *adversus eos qui frequenter jurant.*

S. Ambrosius *Libro III. de officiis cap.* 12. impugnat juramenta inconsiderata.

S. Chrysostomus *tota fere quadragesima in homiliis ad populum* cum Juramento pugnavit; quo fructu, quamque feliciter, lege in *homilia de debitore decem millium talentorum.*

Idem versat sanctissimus Doctor *Catechesi* 1. *ad illuminandos Tomo II. novo.*
Homilia 17. *in Matthæum.*
Homiliis 8. 9. & 10. *in Acta.*
Homilia 12 *in ad Romanos.*
Homilia 2. *in ad Ephesios.*

De iis, qui ad aram cogunt alios jurare, illustrem ex eo locum dedi Libro quinto capite secundo, ubi *de genere dicendi sublimi.*

S. Augustinus *Libro contra mendacium cap.* 18. etiam agit de juramentis.
Libro item I. de Sermone Domini in monte cap. 17.
Libro contra Fortunatum Manichæum disputatione 2.
Epistola 224. *nunc* 125. *ad Alipium.*
Sermone 180. *alias* 28. *de verbis Apostoli.*
Sermone 307. *olim* 10. *inter additos a Parisiensibus.*
Sermone 308. *supra laudato.*

Salvianus *Libro* 4. *de Gubernatione Dei* in jurantes egregie invehitur. Aureus est autem locus ille

ille, quo petit per Christum asseverantes, se aliquid mali esse patraturos.

Meretur etiam Patribus in appendice saltem adscribi, quod habet LUDOLPHUS *Libro de vita Christi capite* 38.

DE MALEDICTIS.

S. CHRYSOSTOMUS *homilia in psalmum* 49. : *homilia* 44. *in I. ad Corinthios, & homilia* 1. *in ad Hebræos.* Adde *homiliam* 2. *in locum Pauli :* Salutate Priscillam, contra maledicentes Sacerdotibus.

S. AUGUSTINUS *Libro XXII. de Civitate cap.* 8. *Et Sermone* 322. *alias* 31. *de diversis*, quam exitialis sit execratio parentum, intorta in liberos. Idem *Enarratione in psalmum* 35. de Christo agit, qui maledictis nihil minus quam maledicta reponebat.

S. NILUS *Epistola* 309. *ad Orestam*, *inter editas a Petro Possino.*

Possit etiam in argumento parum vexato vocari in subsidium Liber PHILONIS HEBRÆI *de Execratione;* quando ipse S. Hieronymus haud dubitavit *Catalogo Scriptorum Ecclesiasticorum* hominem inserere.

TITULUS VIII.

De *Cælo* & gaudiis ejus.

CAPUT I.

Loci.

S. BASILIUS *magnus homilia 6. hexaemeron de astrorum pulchritudine, in quorum nocturna serenitate jubet oculos intendere assurgens ad ipsas sedes beatorum,*

rum, *ita loquitur*: Nostræ vitæ præsentis & futuræ auctorem colere non desinemus, qui scilicet per eas quas jam largitus est divitias etiam bonis promissis fidem faciat, ac ea quæ expectantur præsentium experimento nobis confirmet. Etenim si temporaria talia sunt, qualia erunt æterna? item si visibilia adeo pulchra sunt, qualia censenda sunt invisibilia? Si cœli magnitudo exsuperat humanæ intelligentiæ mensuram, quisnam intellectus valeat sempiternorum naturam perscrutari? Si sol ille corruptioni obnoxius, adeo pulcher est, & adeo magnus, cum velox ad motum, tum ordinatos circuitus explens magnitudinem quidem ad universum ita accommodatam nactus, ut eam quam cum universo habet proportionem non excedat, sua vero pulchritudine tanquam naturæ oculus quidam pellucidus res creatas condecorans: hujus si insatiabilis est aspectus, quali pulchritudine sol justitiæ præditus est? Si hunc solem non conspicere cæco detrimentum est: quale est peccatori dispendium vera luce carere?

Quæ dicendi facultas, quæ intelligentia poterit explicare illam beatitudinem & virtutem illam, voluptatem, gloriam, lætitiam, splendorem? *Quæ oculus non vidit*, inquit, *quæ auris non audivit, & in cor hominis non ascenderunt; quæ præparavit Deus iis qui diligunt eum.* Non dixit solum exsuperare, sed nec ullum unquam intellexisse, quæ Deus paravit iis qui ipsum diligunt. Cujusmodi enim bona consentaneum est esse ea, quæ Deus præparat, & instruit? Si enim cum nos fecisset, statim nulla re adhuc a nobis peracta tanta est largitus, paradisum, cum ipso collocutionem, immortalitatem est pollicitus, vitam beatam & a curis liberam: iis qui tam multa fecerunt, qui adeo strenue decertarunt, & pro ipso sustinuerunt, quid non donabit? Unigenito pro nobis non pepercit, germanum

manum ac proprium filium propter nos ad mortem dedit: Si nos cum inimici essemus, talibus dignatus est bonis, quonam nos non dignabitur qui facti sumus amici? S. Chrysostomus *homilia* 23. *in ad Hebræos in Morali.*

Si spes tam dulcis, quanto res dulcior erit? S. Augustinus *in Expositione psalmi* 127. *versu* 2.

Si singula bona tam delectabilia sunt, cogita intente, quam delectabile sit illud bonum, quod continet jucunditatem omnium bonorum: & non qualem in rebus creatis sumus experti, sed tanto differentem, quanto differt Creator a creatura. *Idem olim habitus Libro de spiritu & anima cap.* 64.

Bonum simplex, ipsum bonum quo cuncta sunt bona, ipsum bonum ex quo cuncta sunt bona, ipsa est delectatio Domini. Hanc contemplabimur. Jam videte Fratres! si vos delectant bona ista quæ appellantur bona: si vos delectant bona ista quæ non sunt per se bona (omnia enim mutabilia non sunt per se bona) qualis erit contemplatio incommutabilis boni, æterni, semper eodem modo manentis? Quandoquidem ista quæ dicuntur bona, nullo pacto nos delectarent, nisi ab illo essent, qui simpliciter bonus est. *Idem Enarratione* 2. *in psalmum* 26.

Credo videre bona Domini in terra viventium. O bona Domini! dulcia! immortalia! incomparabilia! sempiterna! immutabilia! Et quando vos videbo bona Domini? *Idem eadem Enarratione.*

Aliud desidera, si majus, si melius, si suavius inveneris! *Item ibidem, in fine.*

Tanta est pulchritudo justitiæ, tanta jucunditas lucis æternæ . . . ut etiamsi non liceret amplius in ea manere, quam unius diei mora, propter hoc solum innumerabiles anni hujus vitæ, pleni deliciis, & circumfluentia temporalium bono-

rum

rum recte, meritoque contemnerentur. *Idem Libro III. de libero arbitrio, sub finem.*

Revera id, quod parat Deus diligentibus se, fide non comprehenditur, spe non attingitur, caritate non capitur. Desideria & vota supergreditur: aquiri potest, æstimari non potest. *Idem Sermone alias* 253. *de tempore*, nunc 231. *in Appendice.*

De rege autem qui horum medius residet, dicere vox nulla sufficit. Effugit enim omnem sermonem, atque omnem sensum humanæ mentis excedit decus illud, illa pulchritudo, illa virtus, illa gloria, illa magnificentia, illa majestas. Ultra enim omnem Sanctorum est gloriam ipsius inæstimabilem adipisci conspectum, & splendore majestatis ejus irradiari. *Idem Sermone alias* 37. *de Sanctis, nunc* 209. *in appendice.*

Noli mirari; quia in laboribus pararis, ad magnum aliquid pararis! *Idem concione* 2. *in psalmum* 36. *propius initium.*

O bonitas effusa! o ineffabilis affectio! in societatem census pastor oves assumit, atque ad consortium dominationis servos Dominus adsciscit, & ad participatum regni Rex gregem populi totius admittit! Sic, sic dat, cui deficere census, cui regnum minui, cui vacuari potestas non potest largiendo! S. Chrysologus *Sermone* 23.

Deus regnum suum fragmento panis vendit! Quis excusare poterit non ementem, quem tanta vilitas venditionis accusat? *Idem Sermone* 41.

Quam magnifica fulgebit perpetuis forma rebus, cum sit nunc tam speciosa perituris? S Eucherius *in Parænesi ad Valerianum.*

Dura hæc quidam putant, scio, & satis certus sum. Sed quid faciamus? nisi duris non itur ad regnum. *Arcta enim*, inquit Dominus, & angusta *via est quæ ducit ad vitam.* Et Apostolus, *Existimo,* inquit,

inquit, *quod non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis.* Indignum esse ad futuræ gloriæ comparationem omne opus dicit humanum: & ideo nihil durum aut austerum Christianis videri debet; quia quantalibet pro sempiterna beatitudine Christo offerant, vile est quod datur, ubi tam grande est, quod accipitur. SALVIANUS *Libro* 4. *ad Ecclesiam catholicam in fine.*

Quam speciosa potest esse Jerusalem cœlestis, si sic fulget Roma terrestris? Et si in hoc sæculo datur tanti honoris dignitas diligentibus vanitatem, qualis honor & gloria, & pax præstabitur Sanctis contemplantibus veritatem? S. FULGENTII *dictum, cum Romæ triumphum Regis Theodorici spectaret.*

Tantum regnum tantum valet, quantum habes. Valuit Zacchæo dimidio substantiæ: valuit Petro, & Andreæ dimissis retibus, & navi: valuit viduæ duobus minutis: valuit alteri calice aquæ frigidæ. Pensate igitur Fratres, quid vilius cum emitur, quid quid carius cum possidetur? S. GREGORIUS M. *homilia* 5. *in Evangelia.*

In illa perfecta charitate innumerabilium angelorum beatorum & hominum, ubi nullus minus diliget alium quam seipsum, non aliter gaudebit quisque pro singulis aliis quam pro se ipso. Si ergo cor hominis de tanto suo bono vix capiet gaudium suum, quomodo capax erit tot & tantorum gaudiorum? S. ANSELMUS *in Prosologio cap.* 25.

Quam magna est beatitudo illa tam abscondita ab oculis nostris. Nec enim oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quanta claritas, quanta suavitas, quanta jucunditas maneat nos in illa cognitione. Pax Dei est illa, quæ exsuperat omnem intellectum, quanto magis omnem sermonem nostrum? Quod ergo nulli datum est expe-

experiri, nullus conetur effari. S. Bernardus *Sermone 4. in festo omnium Sanctorum.*

Idem loquens de illo: Centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit: Verum si in prælentis commendatione centupli sermo deficit, & ex abundantia cordis angustia oris obstruitur: quid ni ad promissionem æternæ vitæ defectum proprium ipsa etiam cogitatio fateatur? Si id quod ex parte est, non valet eloqui nec expertus, quid inexpertus de perfectione balbutire conetur? *Oculus non vidit, Deus absque te, quæ præparasti diligentibus te!* Pax enim est quæ exsuperat omnem sensum, pax super pacem, indeficiens exultatio, torrens voluptatis divinæ, flumen lætitiæ, gaudium plenum. Cogita quidquid vis, quidquid potes exopta, excedit cogitatum omnem, desiderium omne exsuperat illa felicitas, æternitas illa, beatitudo illa. *Idem in fine declamationnm.*

Ecce abundantia, qua impleatur humana cupiditas! Quæ est ista copia, ubi nihil quod nolis sit; totum sit quod velis? *Idem Sermone 16. de diversis, de triplici genere bonorum &c.*

CAPUT II.

Fontes.

S. Cyprianus *Sermone de Mortalitate, ad finem.*

S. Ephræm *Tomo III. novo, de Mansionibus beatis. Et de locis beatis. Et ibidem pag. 553. Sermone alio, qui solum latine extat.*

S. Gregorius Nyssenus *de beatitudinibus, oratione 6.*

S. Chrysostomus *Homilia de futurorum deliciis Tomo III. novo, mirifica eloquentia.*

Homilia in Psalmum 41.

Homilia 6. in ad Thessalonicenses.

S. CHRYSOSTOMUS *Homilia 6. in ad Hebræos, egregie.*

Parænesi I. ad Theodorum capitibus 7. & 9. sane præstanter.

S. HIERONYMUS *Epistola nunc & olim* 129. *ad Dardanum. Adde suppositam illi Epistolam ad Demetriadem in Appendice, a verbis:* Respice quod promissum est.

S. AUGUSTINUS *Libro V. de Civitate, cap.* 18.

Libro XII. de eadem cap. 30.

Libro XIV. cap. 25.

Libro XIX. capitibus 10. & 11.

Libro XXII. capitibus 24. 29. 30.

Libro de Genesi ad literam, in fine.

Libro I. de Sermone Domini in monte.

Libro II. de Symbolo capite 12.

Libro III. de eodem, capite iterum 12.

Libro de Libero arbitrio cap. 25. *ad finem.*

Tractatibus in Epistolam S. Joannis.

Enarratione in psalmum 26.

Enarratione in psalmum 41.

Enarratione in psalmum 85.

Fusius autem in psalmos 147. & 148.

Sermone 127. *alias* 64. *de verbis Domini, fuse.*

Sermone 158. *alias* 16. *de verbis Apostoli, cap.* 7.

Sermone 209. *in Appendice jam citato.*

Adde *Libros suppositos de Spiritu & litera, capitibus* 57. 58. 64. 65. *De cognitione veræ vitæ: De vanitate sæculi cap.* 2. *Manuale capitibus* 15. 16. 17. *&c. &c.*

S. EUCHERIUS *Parænesi ad Valerianum, sæpius.*

EUSEBIUS GALLICANUS *Homilia* 3. *ad Monachos, initio.*

THEODORETUS *Oratione* 1 & 4. *de Providentia,* de cœlo exteriore, & materiali.

SAL-

SALVIANUSS *Libro* 2. *ad Ecclesiam Catholicam, post medium.*

JULIANUS POMOERIUS *Libro I. de vita contemplatica capitibus* 2. 4. *& alias.*

S. GREGORIUS M. *Libro IV. Moralium cap.* 33. *Homilia* 4. *in Evangelia, in fine.* Adde *expositionem psalmi VII. Pœnitentialis,* etsi non est ipsius.

S. JOANNES DAMASCENUS *Parallelorum Titulo III. litera* π, *alias Libro I. cap.* 52.

S. ANSELMUS *in Prosologio capitibus ultimis. Item ejus nomine Libro Eadmeri de beatitudine cœlestis patriæ.*

HUGO VICTORINUS *Libro II. de anima cap.* 4.

S. BERNARDUS *Sermone I. de diversis fuse, & egregie* erigit animos recordatione cœlestis præmii. Adde & *Sermonem* 16. *supra laudatum.*

S. BERNARDINUS SENENSIS *Tomo I. Sermone* 57. *de substantiali gloria animarum sanctarum: Sermone* 58. *de substantiali gloria corporum beatorum: Sermone* 59. *de accidentali gloria beatorum: ac denique etiam sermone alio de beatorum exercitiis.*

S. LAURENTIUS JUSTINIANUS insigniter describit desiderium fruendi Deo *in ligno vitæ, Tractatu* 10. *cap.* 1. *initio.*

S. THOMAS A VILLANOVA *Concione I. de S. Michaele* de desiderio cœli. De quo etiam in *Concione funebri ad finem.*

Huc spectant etiam Tituli: *de fine hominis: De Deo: De Salute: De Aeternitate &c.*

TITULUS IX.

De *Communione*, seu Eucharistia.

CAPUT I.

Loci.

DIONYSIUS *dictus* AREOPAGITA *Eucharistiam nunc* Deificam communionem, *nunc* Sacramentum Sacramentorum, *nunc* omnium sacramentorum consummationem *appellat Libro de cælesti Hierarchia cap.* 3.

ORIGENES *de morte ab Apostolo sacrilegis communicantibus intentata*: Patiuntur hoc quod febricitantes pati solent, cum sanorum cibos præsumunt sibimet ipsis inferentes exitium. *Homilia* 2. *in psalmum* 38. *ad illud*: Quoniam iniquitatem meam annuntiabo.

In conspectu hominum timidissimi, ante Dominum vero impudentissimi profanis manibus & polluto ore contaminant sanctis quoque & angelis altare metuendum. S. PACIANUS *in Parænesi ad pœnitentiam*, *post initium.*

Idem recitatis verbis Apostoli, ita exclamat: Intremuistis, an non? *Reus erit*, inquit, *corporis & sanguinis Domini!* Humanæ animæ reus non posset absolvi, Dominici corporis violator evadit! *Qui manducat*, inquit, *& bibit indigne judicium sibi manducat & bibit*: Evigila peccator! time in visceribus tuis præsens judicium, si quid tale fecisti! *Idem ibidem.*

Et pergens in eodem Pauli loco: *Propterea, inquit, inter vos multi infirmi, & ægri, & dormiunt multi.* Jam si quis futura non metuit vel præsentem ægritudinem, præsentemque obitum reformidet. *Idem ibidem.*

Ite-

Iterum: *Cum judicamur, inquit, a Domino corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur.* Lætare peccator si in hoc sæculo aut morte interciperis, aut languore consumeris, ne puniaris post sæculum. Intellige quantum sceleris admittat qui ad altare venit indignus, cui pro remedio computatur, cum aut morbis laborat, aut morte dissolvitur! *Ibidem.*

S. Ambrosius *volens ostendere, quam parum hoc mysterium divinæ omnipotentiæ repugnet:* De totius, *inquit,* mundi operibus legisti: *Quia ipse dixit & facta sunt: ipse mandavit & creata sunt.* Sermo ergo Christi qui potuit ex nihilo facere quod non erat, non potest ea quæ sunt in id mutare quod non erant? non enim minus est novas rebus dare quam mutare naturas. *Libro de initiandis cap. 9.*

Si quotiescunque effunditur sanguis (Domini) in remissionem peccatorum funditur: debeo illum semper accipere, ut semper mihi peccata dimittantur. Qui semper pecco, semper debeo habere medicinam. *Idem Libro IV. de Sacramentis cap. 6.*

Si quotidianus est panis, cur post annum illum sumis? *Idem Libro V. de Sacramentis cap. 4.*

Accipe quotidie, quod quotidie tibi prosit. Sic vive, ut quotidie merearis accipere. Qui non meretur quotidie accipere, non meretur post annum accipere. *Idem ibidem cap. 5.*

Eucharistiam dico, & dicendo Eucharistiam omnem benignitatis Dei thesaurum aperio. S. Chrysotomus *Homilia 24. in I. ad Corinthios.*

Quot sunt qui modo dicunt, vellem ejus formam, typum, vestimenta, calceamenta videre? Ecce illum vides, ipsum tangis, ipsum comedis. Et tu quidem vestimenta videre cupis; ipse vero se ipsum tibi dat non videndum modo, sed tangen-

 dum,

dum, comedendum, intus accipiendum. *Idem homilia* 83. *in Matthæum.*

Et rursum eodem loco: Quanta ergo puritate oportet eum esse, qui hoc fruitur sacrificio? quanto radiis solaribus puriorem esse oporteret manum illam, quæ hanc carnem secat, os quod spirituali repletur igne, linguam tremendo sanguine tinctam? Cogita quantum adeptus sis honorem, qua fruaris mensa! quod Angeli tremunt videntes, nec sine metu respicere audent ob fulgorem inde manantem, eo nos alimur, huic commiscemur, factique sumus Christi unum corpus, & una caro. *Quis loquetur potentias Domini! auditas faciet omnes laudes ejus!*

Idem in eos, qui absque actione gratiarum, aut certe ea admodum luride persoluta a Communione recedunt. Ipse suam tibi carmen largitur; at tu ne verbis quidem eum remuneraris, neque pro iis quæ accepisti gratias agis! Atqui dum corporeo vesceris cibo post mensam ad orationem te convertis; dum vero spiritualis & omnem creaturam tum visibilem, tum invisibilem superantis sis particeps, tametsi homo sis, & vilis naturæ, non expectas, ut gratias agas & verbis & factis? Quid est hoc aliud, quam extremo supplicio sese obnoxium reddere? *Homilia de Baptismo Christi, ad calcem. Locus hic tantopere arrisit populo, ut quemadmodum alias frequenter fecit, applauderet publice, & clamores excitaret.*

Multi hujus sacrificii semel toto anno sunt participes, alii autem bis, alii vero sæpe. Ad omnes ergo habetur oratio, non solum ad eos qui hic sunt, sed ad eos etiam qui sedent in deserto. Nam illi semel in anno sunt participes, sæpe etiam post duos annos. Quid ergo? quinam erunt nobis magis accepti, an qui semel, an qui sæpe, an qui raro? Nec hi, nec illi, sed ii qui cum munda conscientia, qui cum mundo corde, qui cum vita quæ nulli est affinis reprehensioni. Qui sunt hujusmodi,

semper

semper accedant; qui non sunt hujusmodi, ne semel quidem. *Idem Homilia 17. in ad Hebræos, initio Moralis.*

Hoc grave est, quod non munditia animæ, sed intervallo temporis dignitatem accessus metiare, & hoc pietatem esse existimes, quod non sæpius accedas, ignorans quod indigne accedere, etsi semel tantum, notam inurat; digne autem accedere, etsi sæpius, salutem pariat. Non est audaciæ sæpius accedere, sed indigne, etiamsi semel tantum in anno quis accedat. Nos autem ita stolidi & miseri sumus, ut innumera per annum scelera perpetrantes nullo modo curemus illa deponere: sufficereque putamus, quod non sæpe audeamus in corpus Christi contumeliose insilire, non cogitantes eos, qui Christum crucifixerunt, semel tantum crucifixisse. An ergo quia semel tantum, minus est sceleris? Judas semel prodidit. Quid ergo? an hoc illum a supplicio eripuit? Cur hanc rem tempore metimur? Tempus accedendi sit nobis puritas conscientiæ. Nihil plus habet mysterium in Paschate celebratum eo quod nunc celebratur. Unum & idem est, eadem spiritus gratia, semper Pascha est. Illud nostis qui initiati estis. Et in Parasceve, & in Sabbatho, & in die Martyrum idem sacrificium consummatur. *Quotiescunque enim manducabitis panem hunc,* inquit, *& calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis.* Non temporis termino sacrificium circumscripsit. Cur ergo, inquies, tunc Pascha dicitur? Quia tunc passus est Christus pro nobis. Nemo igitur tunc aliter accedat, aliter nunc. Una virtus est, una dignitas, una gratia, unum & idipsum corpus. Non illud isto sanctius, neque istud illo minus est. Et hoc vos scitis, nihil novi videtis præter sæcularia ista vela, & splendidum cætum. Habent aliquid amplius dies illi; quia in illis initium accepit salutaris ille dies, quo immolatus

tus est Christus; quod ad mysteria vero pertinet, nullam prærogativam habent. Tu vero ad cibum sensilem accedens, manus & os abluis; cum autem ad spiritualem escam accessurus es, animam non abluis, sed immunditia plenus accedis? Et quid dicis, an non satis sunt quadraginta jejunii dies ad peccatorum congeriem expurgandam? Ecqua utilitas, dic mihi, si quis unguentum deponere volens emundet locum, deindeque paulo post quam injecerit stercus adjiciat? Nonne bonus odor evolavit? Hoc etiam nobis accidit. Digni pro viribus nostris facti sumus, cum accederemus, deinde rursum nos inquinamus. Quæ ergo utilitas? Hoc dicimus etiam de iis qui quadraginta dierum spatio sese abluere, & mundare possunt. Ne salutem nostram negligamus, rogo, ne labor noster sit inutilis. Homo enim, inquit, qui aversus fuerit a peccato suo, & rursum pergens, eademque ipsa faciens quasi canis est ad proprium vomitum reversus. *Idem Homilia* 5. *in I. ad Timotheum in Morali.*

S. Augustinus *ad illa verba*: Misericors & miserator Dominus escam dedit timentibus se: Nemo, *inquit*, talem escam daret nisi misericors & miserator Dominus. Quod si tantum dedit huic vitæ, si verbum carnem factum peccator *justificatus* accepit, quid in futuræ sæculo *glorificatus* accipiet? *Enarratione in psalmum* 110.

S. Chrysologus *loquens de muliere, quæ profluvio sanguinis laborabat.* Tetigit vestimentum mulier & curata est, & ab antiquo est absoluta languore. Miseri qui quotidie corpus Domini tractamus & sumimus, & a nostris vulneribus non curamur! Non Christus infirmantibus, sed fides deest. Nam multo magis modo in nobis manens poterit vulneratos curare, qui latentem mulierem præteriens

præteriens ſic curavit. *Sermone* 33. Idem aliter, nec minus pulchre inculcat ſermone ſequenti.

Chriſtiane! qui ſe tibi hic manducandum dedit, quid ſuum tibi denegare poterit in futurum! Et qui tantum tibi viaticum paravit ad victum, quid in illa tibi manſione perpetua non paravit? *Idem ſermone* 95.

S. BERNARDUS *de ſuavitate Euchariſtiæ, quam parabat diſtribuere, locuturus ad fratres ſuos, arripuit occaſionem ex Evangelio, quod tum explicabat:* Prædicantem dominum, *inquit*, de civitatibus & caſtellis populi ſequebantur, quorum ſalvabat animabas, ſanabat corpora: & adhærebant ei affatu pariter & aſpectu illius delectati. Cujus nimirum vox ſuavis, & facies decora; ſicut ſcriptum eſt: *Speciofus forma præ filiis hominum, diffuſa eſt gratia in labiis tuis.* Talis eſt quem nos ſequimur, cui adhæremus, totus deſiderabilis, in quem non ſolum populi ſed & ipſi quoque angeli ſancti deſiderant proſpicere. Quid vobis ſuavius apponemus? nimirum hæ ſunt deliciæ angelorum. *Guſtate* proinde, *& videte, quoniam ſuavis eſt Dominus*: huic ſuavitati, huic ſapori, huic ſapientiæ quæ trahitur de occultis omne quod deſideratur non valet comparari. Quid enim? miraris in ſole ſplendorem, in flore pulchritudinem, in pane ſaporem, in terra fæcunditatem? ſed a Deo hæc univerſa donata ſunt, nec dubium quin multo amplius reſervaverit ſibi, quam dederit creaturis, *Sermone* I. *in feſto omnium Sanctorum.*

Verbum Apoſtoli eſt: *probet autem ſeipſum homo &c.* O quam felix qui probatus inventus eſt! Proba me Domine, & tenta me, ure renos meos, & cor meum, ut tanto ſacramento dignus inveniar. Terribile enim eſt, quod ſequitur: *Qui manducat meam carnem, & bibit ſanguinem meum indigne, judicium ſibi manducat & bibit.* Domine Jeſu Chriſte!

ſacramentum corporis & ſanguinis tui quaſi pignus & obſidem cœleſtis gratiæ dimiſiſti, & in eo conſtituiſti nobis non mortem, ſed vitam: non judicium, ſed ſalutem. Quam perditus ergo eſt qui redemptionem in perditionem, qui ſacrificium in ſacrilegium, qui myſterium in parricidium, qui vitam convertit in mortem. PETRUS BLESENSIS *Epiſtola* 123.

CAPUT II.

Fontes.

S. CYPRIANUS *Libro de lapſis egregie* in eos, qui absque pœnitentia & ſatisfactione ad altare Domini accedunt. Sed etiam in tributo illi *Sermone de cœna* de Euchariſtiæ effectibus *perpulchre* agit.

S. CYRILLUS HIEROSOLYMITANUS *Catecheſi myſtagogica* 4. & 5.

S. EPHRÆM *Sermone de ſanctiſſimis & vificantibus chriſtianis ſacramentis a Jo. Petro Kohlio e Slavonica verſo, editoque Altonæ* 1729. *ad calcem Tomi III. novi, Græcolatini.*

S. BASILIUS M. *Libro* 2. *de Baptismo* in communionem ſacrilegam.

S. AMBROSIUS *in Libris de Sacramentis: & in Libro de initiandis. Idem Libro I. de Pœnitentia cap.* 9. *breviter quidem, verum acerrime* eos pungit, qui prætextu pœnitentiæ a ſacra menſa abſtinebant.

S. GAUDENTIUS *Tractatu* 2, *poſt medium egregie* de hoc agit myſterio.

S. CHRYSOSTOMUS *Homilia de B. Philogonio* de irreverenti acceſu ad communionem.
Homilia de baptiſmo Chriſti, de diſceſſu absque actione gratiarum.

S. CHRY-

S. CHRYSOSTOMUS *Homilia in diem Natalem Domini noſtri Jeſu Chriſti*, de modo accedendi ad communionem.

Homilia in cœmeterii appellationem, ac crucem, in fine, ubi de reverentia in communione.

Homiliis 51. & 83. *in Matthæum* de indigna communione &c.

Homiliis 45. & 46. *in Joannem fuſe* de hoc ſacramento.

Homiliis 24. 27. & 28. *in I. ad Corinthios iterum fuſe.*

Homilia 3. *in ad Epheſios, etiam fuſe.*

Homilia 17. *in ad Hebræos* de indigna communione &c.

Mitto alia, eſt enim perfrequens in hac materia S. Doctor.

S. HIERONYMUS *propius finem Apologiæ pro libris ſuis adverſus Jovinianum* de puritate in conjugibus requiſita.

S. AUGUSTINUS *Tractatu* 26. & 27. *in Evangelium S. Joannis: Epiſtola* 118. *nunc* 54. *ad Januarium cap.* 3. *Sermone* 351. *alias homilia ultima ex* 50. *cap.* 4. de abſtinentia a communione. Sapidum quoque ex Auguſtino locum citat Beda *in I. ad Corinthios cap.* 10. qui num & ubi extet apud ipſum, non vacat, ſed neque refert nunc inquirere.

S. CYRILLUS ALEXANDRINUS *Libro* 4. & 10. *in Joannem fuſe* agit de hoc myſterio. Adde *Homiliam ejus in Myſticam cœnam. Tomo* 5. *parte* 2.

S. CÆSARIUS ARELATENSIS *Homilia* 7. *de Paſcha.*

S. GREGORIUS M. *Homilia* 36. *in Evangelia*, per accomodationem de cœna magna.

S. ANASTASIUS SINAITA *Oratione de S. Synaxi, præclare.*

S. JOANNES DAMASCENUS *Libro IV. fidei orthodoxæ cap.* 14. *Item Epiſtola de corpore, & ſanguine Domini:*

Domini : ac longo de eadem re fragmento quod Pantinus primum edidit.

THEODORUS ABUCARA *Dialogo cum Saraceno* ſuper iſtud argumentum.

S. PASCASIUS RATBERTUS *Libro de ſacramento corporis & ſanguinis D. N. J. C. Item in Epiſtola ad Frudegardum.*

GUITMUNDUS AVERSANUS *Libris tribus de corpore & ſanguine*, quibus omnes alios vicit in hoc noſtro argumento. Adde & *Confeſſionem ejus*, ubi rurſum inter alia de veritate Euchariſtiæ agit.

ALGERUS *Libris tribus de ſacramento corporis & ſanguinis Domini.*

ADELMANNUS BRIXIENSIS *Epiſtola egregia de Corpore & ſanguine Domini.*

B. LANFRANCUS *Libello de corpore & ſanguine Domini in Euchariſtia.*

FRANCO AFFLIGINENSIS *Libro X. & XI. de Gratia Dei.*

HUGO A S. VICTORE *de Sacramento corporis & ſanguinis Chriſti.*

PETRUS CLUNIACENSIS *Tractatu adverſus Petrobruſianos.*

GOFFRIDUS VINDOCINENSIS *Tractatu perbrevi de corpore & ſangine Domini Jeſu Chriſti.*

S. THOMAS AQUINAS *opuſculis* 57. 58. 59.

S. BERNARDINUS SENENSIS *Tomo II. & Sermonibus* 54. & 55. *Idem ſermones alios huc habet Tomo IV.*

S. LAURENTIUS JUSTINIANUS *Sermone de Chriſti tempore. Item de diſciplina & perfectione monaſticæ converſationis cap.* 19. *De triumphali Chriſti agone cap.* 4. *De caſto connubio cap.* 24.

Adde præclaros Patrum locos, quos ſtudio magno adverſum Sacramentarios &c. collegit Claudius Sanctesius *in Syntagmate ad Græcorum Patrum Litur-*

tur-

turgiam & Collectaneis de Eucharistia. Fontes vero quam plurimos commonstrat Joannes Baptista Genér *in Prodromo, seu Bibliotheca sua Theologica.*

TITULUS X.

De *Concionibus* & verbi divini prædicatione.

CAPUT I.

Loci.

Cum qui de Deo habitus est Sermonem venerati sunt, eum illic reliquunt, ubi audiverunt. CLEMENS ALEXANDRINUS *Libro III. Pædagogi cap.* 11. *De malis scilicet Christianis, venientibus ad concionem.*

Loquitur dives, & cuncti silent, & verba ejus usque ad nubes extollunt; loquitur autem nobis Deus per sacras scripturas, & tacere atque auscultare nolumus; sed alius garrit, alius dormitat, alius vero mente distractus evagatur. Sed quid dicit scriptura? *Qui avertit aures suas ne audiat* Leges *altissimi etiam ipse* Precationem *ejus execratur.* S. EPHRÆM *ad imitationem Proverbiorum Tomo I. novo pag.* 85.

S. BASILIUS M. *Opificibus curam exempturus, ne dum die etiam non festo concioni intersunt, rei familiari officiant, ita rem aggreditur homilia* 3. *in Hexaemeron initio.* Postquam hesterna de Dei eloquiis tractatione quantum in nobis situm fuit animas vestras exhilaravimus, iterum hodie convenimus, miracula *operum secundæ diei* spectaturi; At enim non me latet, multos artium mechanicarum opifices circumstare nos, qui sibi ex diurna opera vix parantes victum nos sermonem discindere, ac decurtare cogunt, ut ne diutius ab opera distrahantur. Istis quid dicam? nimirum istam tempo-

ris

ris partem Deo fœnori datam nequaquam perdi; fed magno cum incremento ab ipfo rependi. Etenim quicunque cafus impedimentum afferunt, eos Deus avertet ac corpori robur, animo alacritatem, facilitatem commercii & profperitatem per totam vitam iis qui fpiritualia prætulerint largiturus eft. Etfi autem in præfenti non fecundum fpem fuccedunt noftra ftudia; at certe fpiritus doctrina pro futuro fæculo thefaurus bonus eft. Tolle igitur ex corde omnem victus folicitudinem, totumque te ipfe mihi collige. Nec enim quidquam ex corporis præfentia percipitur emolumenti, fi tuum cor in terreno thefauro comparando occupatur.

S. GREGORIUS NAZIANZENUS *de hoc ipfo quem audivimus fanctiffimo oratore Bafilio Magno in Epitaphio metrico Bafilii.* Sermo tuus tonitru, vitaque fulgur erat. *Quibus verbis efficaciam fermonum ejus extollere volebat, illud laconifmo familiari fpectans.* Uti nihil fplenderet magis, atque fulgur: ita Bafilium claritate vitæ omnium oculos perftrinxiffe. Quare non mirum, fi verba ejus inftar tonitrui, quod quam maxime exauditur ac concutit, ingentes in auditoribus motus efficerent.

Quam male difpofiti quidam præcipue nobiles accederent concionem, elegantiffime oftendit divus CHRYSOSTOMUS: Vide enim, *inquiens,* huc ingreffus eft dives feu vir feu mulier. Non curat quomodo audiet Dei eloquia; fed quomodo fe oftentabit, quomodo cum faftu fedebit, quomodo cum multa gloria: quomodo fit alias fuperatura veftium magnificentia, habituque, vifu & inceffu fe reddet magis ornatam, ac venerandam; totaque ejus cura, ac follicitudo in hoc verfatur: num hæc aut illa videat? num fit admirata? num recte fum ornata? ut non putrefcant veftes. ut non difrumpantur. Et tota ejus in hoc confiftit cura. Similiter vir quoque dives ingreditur, fe pauperi oftentaturus.

taturus,

taturus, & ei timorem incuſſurus per amictum veſtium, quod multos habeat pueros * . . . . Deinde ſedentem ſtatim ſubeunt curæ domeſticæ, trahentes in omnem partem: circumfluit faſtus qui obſidet animam: exiſtimat ſe gratificari & nobis & populo & fortaſſis etiam Deo, quod intraverit in Domum Dei. Qui autem adeo eſt inflatus quomodo poterit unquam curari. S. CHRYSOSTOMUS *homilia* 3. *in II. ad Theſſalonicenſes*.

Licet inquit eadem audire quotidie. Quid vero, dic quæſo, in theatris non eadem audis? in ſtadiis & equorum curriculis non eadem vides? Res autem omnes non ſunt eædem? non idem ſol ſemper oritur? Non iisdem utimur alimentis? Vellem autem ex te ſciſcitari, quoniam eadem dicis te audire quotidie: Dic mihi cujus Prophetæ eſt locus, qui fuit lectus: & cujus Apoſtoli, aut cujus Epiſtolæ? Sed non potes dicere; imo videris audire nova quædam, & aliena. Atque quando vis quidem te dedere otio, & ſocordiæ eadem eſſe dicis; quando autem fueris interrogatus, ita es affectus ut qui nunquam audiveris. Si ſunt eadem, oportet eadem ſcire. Tu autem ignoras. Dignæ ſunt res præſentes quæ lugeantur; quæ lugeantur inquam & defleantur; quod fruſtra laboret qui cudit argentum. Hoc ipſo maxime oporteret attendere, quod ſint eadem; quoniam nullum vobis laborem exhibemus, neque peregrina aliqua, & immutata dicimus. Quid vero? quoniam illa eadem eſſe dicitis, noſtra autem non ſunt eadem, ſed ſemper nova dicimus, & peregrina, eisne attenditis? nequaquam; ſed ſi dixerimus, cur ne hæc quidem retinetis? ſemel, inquit, audimus: & quomodo fieri poteſt, ut retineamus? Si dixerimus: cur illa non

* Id eſt, *Servos*.

non attenditis? dicitis: Semper dicuntur eadem: & undique sunt hæc verba socordiæ, & prætextus. At non perpetuo procedent; sed tempus erit, quando temere, & frustra lamentabimur; Quod absit. *Idem Sanctus homilia eadem.*

Scriptura divina ædificat & lecta; sed multo plus prodest, si de literis vertatur in vocem; ut qui per epistolam docuerat, præsens instruat audientes. Magnam siquidem vim habet vox viva, vox de auctoris sui voce resonans, quæ ea pronuntiatione profertur, ac distinguitur, qua in hominis sui corde generata est. . . . . Epistola non potest vocem objurgantis exprimere, non valet irascentis resonare clamorem, & dolorem pectoris apicibus explicare. S. Hieronymus *in caput* 4. *Epistolæ ad Galatas. Qui etiam Epistola* 103. *nunc* 53. *ad Paulinum, post initium, respiciens scilicet Plinium juniorem Libro I. epist.* 3. Habet, *inquit*, nescio quid latentis energiæ viva vox, & in aures discipuli de auctoris ore transfusa fortius sonat.

Docente te in Ecclesia non clamor populi, sed gemitus suscitetur. Lacrimæ auditorum laudes tuæ sint. *Idem epist.* 2. *nunc* 52. *ad Nepotianum.*

Videte Paulum qui solæcismos facit in loquendo, & totum orbem subegit. *Idem in psalmum* 81.

Et quomodo solerent Monachi concionibus interesse. Post horam nonam in commune concurritur: psalmi resonant, scripturæ recitantur ex more, & completis orationibus, cunctisque residentibus medius quem patrem vocant, incipit disputare. Quo loquente tantum silentium fit, ut nemo alium respicere, nemo audeat excreare. Dicentis laus in fletu est audientium. Tacitæ volvuntur per ora lacrimæ, & ne in singultus quidem erumpit dolor. *Idem epist.* 22. *ad Eustochium versus finem.*

Afficit

Afficit etiam imago primorum christianorum ad concionem ventitantium, quam Augustinus *Libro II. de Civitate cap.* 28. *hisce verbis veluti coloribus expressit:* Confluunt ad Ecclesiam casta celebritate, honesta utriusque sexus discretione, ubi audiant quam bene hic ad tempus vivere debeant, ut post hanc vitam beate, semperque vivere mereantur.

Cum non satagerem discere quæ dicebat, sed tantum quemadmodum dicebat audire. . . . veniebant in animum meum simul cum verbis quæ diligebam, res etiam quas negligebam. Neque enim ea dirimere poteram. Et dum cor aperirem ad excipiendum quam diserte diceret; pariter intrabat & quam vere diceret. *Idem Libro V. Confessionum cap.* 14.

Verbum quod foris sonat signum est verbi quod intus lucet. *Idem Libro XV. de Trinitate cap.* 11.

Qui vis audiri prior te audi, & dic illud: *Audiam quid loquatur in me Dominus &c.* Qualis ergo ego qui non audio quod in me loquitur: & volo ut alii audiant quod per me loquitur? *Idem Enarratione in psalmum* 49. *propius finem.*

Facile est imo & utile ut taceatur aliquid verum propter incapaces; maxime si timendum inde sit ne pejores faciamus eos qui non intelligunt, dum volumus eos qui intelligunt facere doctiores. *Idem Libro de dono perseverantiæ cap.* 16.

Consulendum est dicturo, ut non verbis tantum, sed reapse persuadeat auditoribus. Omnis enim oratio opere destituta non tantum inane quid & evanidum est, sed etiam opprobrium affert, potissimum dicenti, a quo profertur. Quantum enim expeditiore uti sermone student, tanto minus etiam illis creditur; sed & risus argumentum esse existimant. Quare magis agendum quam dicen-

dum. Si autem nolint agere, ne dicant quidem. S. ISIDORUS PELUSIOTA *Libro V. epiſtola* 265.

Singula ſcripturæ verba ſi libris ſingulis mandarentur, nec ſic myſteria quæ in ipſis ſunt audientibus perlucerent. Quid faciet ſubitus & brevis ſermo qui priusquam illuſtret oculos jam refugit, nec dat lucem videntibus ſed pavorem? S. CHRYSOLOGUS *initio ſermonis* 64.

Non in verborum ſplendore, ſed in opere ac virtute totam prædicandi fiduciam ponat eccleſiaſtes: non vocibus delectetur populi acclamantis ſibi ſed fletibus, nec plauſum ſtudeat expectare ſed gemitum. JULIANUS POMOERIUS *Libro I. de vita contemplativa cap.* 23.

Oratorem te puta, ſi tibi ante omnes quod oportet perſuaſeris. S. MARTINUS BRACARENSIS *in Sententiis de Moribus.*

Quod diſcipulo Paulus ait: *Præcipe hæc & doce cum omni imperio*: non dominationem potentiæ, ſed auctoritatem ſuadet vitæ. Cum imperio quippe docetur, quod prius agitur quam dicatur. S. GREGORIUS M. *Libro XXIII. moralium cap.* 13.

O quam dura mihi ſunt iſta quæ loquor! quia memetipſum loquendo ferio, cujus neque lingua ut dignum eſt prædicationem tenet, neque in quantum tenere ſufficit, vita ſequitur linguam. *Idem Libro I. in Ezechielem, homilia* 11. *poſt initium.*

In eos, qui malunt domi legere, quam in templo audire, accommodatiſſime. S. BERNARDUS: Fides ex auditu. Dignum quippe fuerat per ſuperiores oculorum feneſtras veritatem intrare in animam; ſed hoc nobis o anima! ſervatur in poſterum, cum videbimus faciem; nunc autem unde irrepſit morbus, inde remedium intret, & per eadem ſequatur veſtigia vita mortem, tenebras lux, venenum ſerpentis antidotum veritatis. . . . Auris, prima mortis janua, prima aperiatur & vitæ. Auditus, qui

qui tulit, reparet visum. *Sermone* 28. *in Cantica propius initium.*

Et iterum: Acceptior sermo vivus, quam scriptus, & efficacior lingua quam litera; oculi quippe loquentis fidem faciunt dictis: nec ita potest affectum exprimere digitus, quomodo vultus. *Idem Epistola* 66. *ad Gaufridum Abbatem S. Theodorici.*

CAPUT II.

Fontes.

ORIGENES *Homilia* 13. *in Exodum* de reverentia verbo Dei debita. Idem sæpissime huc facit aliis locis. Ut enim Erasmus, *de vitis, scriptisque ejus,* nusquam magis objurgationem expromit, quam cum rari ad concionem venirent, vel oscitantes essent in audiendo. Et rectissime existimavit præcipuum pietatis sive profectum sive defectum hac ipsa præcipue ex causa provenire. Lege etiam *Homiliam ejus* 9. *in Leviticum.*

S. BASILIUS M. *Homiliis duabus in psalmum* 28.

S. GREGORIUS NAZIANZENUS *Oratione I.* contra lenocinium in concionando. *Oratione* 15. de mora & tarditate in dicendo. *Oratione* 26. in dictionem aut materiam nimis sublimem.

S. CHRYSOSTOMUS *in Libris de Sacerdotio* fere omnia est complexus, quæcunque spectant ad officium concionandi.

Adde quæ habet *Homilia non esse ad gratiam concionandum.*

Homilia 5. *de incomprehensibili Dei natura contra Anomœos* de argumento nimis amplo.

Homilia in illud psami 44. Adstitit Regina.

Homilia im psalmum 49. adversum canes mutos.

Homilia 4. *in illud Esaiæ:* Vidi Dominum, in causantes æstum solis, quod non accederent ad concionem.

Homilia in illud: si esurierit inimicus tuus; *Tomo III. novo*, ubi idem explodit.

Homilia in terræ motum & Lazarum 6. *Homilia* 11. *in Genesin: Homilia* 12. *in Joannem: Homilia* 27. *in I. ad Corinthios &c.* affundit solatium cum modicus est fructus & infrequens auditor.

Homilia 5. *in Matthæum* hortatur, ut secum auditor expendat, quæ audierit. Quod ipsum etiam pulchrius facit *Homilia* 3. *de incomprehensibili Dei natura contra Anomæos.*

Homilia 17. *in Matthæum,* contra ignavos auditores.

Homilia 30. *in Acta* varia habet, eaque pulcherrima in hoc nostrum argumentum.

Homilia 3. *in II. ad Thessalonicenses*, ut ne verba concionatoris auditum veniant, sed Dei.

Homilia 6. *in I. ad Timotheum,* iterum contra ignavos auditores.

Atque ita passim certe solo *Tomo V. Ducæi* quem nunc maxime cum *III. novo* contulimus, loci non multi tantum, verum etiam insignes habentur. Plurima etiam ex hoc primo concionatore Libro meo primo variis in capitibus memini adduxisse. Quibus junge, quæ noster Theophilus Raynaudus *de heteroclita prædicatione, auditioneque verbi Dei* ex eodem accumulat.

S. AUGU-

S. AUGUSTINUS *Libro IV. de doctrina christiana*, ubi totus est in informando christiano oratore.

Libro de utilitate jejunii sub finem, ne fors timeat orator displicere.

Libro de catechizandis rudibus, præcipue de industriis dicentium ad plebem.

Tractatu 3. in Epistolam S. Joannis de fructu uni Deo adscribendo *numero* 13,

Sermone 137. *alias* 49. *de verbis Domini. sub medium*, de objicientibus exempla concionatorum.

S. ISIDORUS PELUSIOTA *Libro IV. epistola* 205. *& Libro V. epistola* 201. *de modico fructu.*

JULIANUS POMOERIUS *in Libris de vita contemplativa sparsim.*

S. GREGORIUS M. *in cura pastorali: Homilia* 11. *citata in Ezechielem: & Homilia* 16 *in Evangelia.*

S. BERNARDUS *Sermone* 5. *de diversis, de verbis Habacuc Prophetæ:* Super custodiam meam stabo*: quod aliter reprobis, aliter electis sapiat verbum Dei: Sermone* 24. *de iisdem diversis, de multiplici utilitate verbi Dei: Denique parte priori Sermonis I. in Septuagesima.*

S. BERNARDINUS SENENSIS *Tomo II. Sermone* 9. *de admiranda virtute, & efficacia verbi Dei.*

Alia ingenti numero dedimus Libro primo & quarto, dabimusque Titulis: *Sacerdos, Episcopus &c.* Addi possunt quæ scribunt varii Patres *in caput* 8. *S. Lucæ, cum de parabola seminantis.*

TITULUS XI.

De *Consuetudine*, seu malo habitu aquisito.

CAPUT I.

Loci.

Ad efficienda quæ difficillima nobis, &, ut quam maxime rem amplificem, prope impossibilia videntur, magni est momenti voluntas cum exercitatione conjuncta. An homo, cum voluerit, hanc sibi poterit usu & studio parare facultatem, ut per funem ab altera ad alteram theatri partem sublime porrectum incedat gravibus etiam oneribus onustus: & vincere suam pravitatem, quantalibet antea fuerit, & virtutem in vivendo consectari cum volet non valebit? Vide an non illi potius qui animal rationis particeps creavit, quam animali ipsi injurium esset, hominem ita conditum fuisse, ut tam difficilia, nec ea quidem utilia perficere posset; nihil posset vero ad suam ipsius felicitatem! ORIGENES *Libro* 3. *contra Celsum, prope finem.*

Quot jurandi consuetudine abripiebantur, & id vitii emendare vix posse censebant? attamen per Dei gratiam, ubi parva a vobis adhibita est cura, majorem partem ejus pravitatis abluistis. Quamobrem vos adhortor, ut reliquias quoque deponatis, aliisque magistros vos exhibeatis. Iis vero qui nondum id assecuti sunt, sed longum nobis tempus prætexunt quo antea soliti erant juramenta usurpare, dicuntque impossibile esse intra breve tempus id avellere quod per multos annos radices egit, responderim ego: ubi quid recte efficiendum est quod a Deo præcipitur, ibi non opus esse vel temporis vel dierum numero aut spatiis anno-

annorum, sed timore solo & religione; & omnium compotes efficiemur, idque intra exiguum tempus. Verum ne existimetis me id temere dicere, hominem ad jurandum promptissimum, & quem vos arbitramini multo plura juramenta proferre quam verba, eum mihi date ad decem dies, & nisi intra paucos istos dies consuetudinem jurandi abstulero, extremo supplicio me condemnate. S. CHRYSOSTOMUS *homilia* 20. *ad populum de simultate, & ira.*

Non valida est hæc consuetudinis excusatio. Cur non prætendit fur consuetudinem, & a supplicio liberatur? cur non idem facit homicida, & adulter? *Idem ibidem.*

Sed gravis res est consuetudo, & difficile abstraheris? Ergo quia tanta est consuetudinis tyrannis, eam in aliam transfer consuetudinem. Et quomodo, inquies, fieri potest? Quod sæpe dixi hoc & nunc dico: Sint emendatores dictorum multi: sint inquisitores, & correctores. Non pudor est ab aliis corrigi; imo pudor est repellere corrigentes, & in propriæ salutis damnum hoc facere. Et tu quidem si vestem induas inversam, permittis te a puero admoneri, nec te pudet ab alio erudiri? & servum fers te circa vestem ornantem, & calceantem; eum autem qui animam tuam ornat non sustines? Et quantæ hoc non insipientiæ fuerit! Sit & servus doctor, sit puerulus, sit uxor, sit amicus, cognatus, vicinus. Sicut enim fera quæ undique pellitur non potest effugere; sic is qui tot habet custodes, tot correctores qui undique feriant, non potest sibi cavere. Et primo quidem die ægre feret, atque in secundo, & tertio; at deinceps res erit facilior. & post quartum non idem erit negotium. Periculum facite, siquidem non credatis. Curam habete, obsecro; non est leve peccatum, neque levis cor-

rectio sed utrinque magnum seu bonum, seu malum. Utinam bonum fiat! *Idem Homilia* 10. *in acta, in morali.*

Factis in consuetudinem versis etiam verecundiam perdiderunt. S. AUGUSTINUS *Enarratione in psalmum* 52.

Fit justo Dei judicio, ut qui cupiditati resistere noluimus ingressuræ, jam resistere nequeamus ingressæ. JULIANUS POMOERIUS *Libro II. de vita contemplativa cap.* 12.

Educatio & disciplina mores faciunt, & id unusquisque sapit quod didicit. Itaque bona consuetudo excutere debet, quod mala instruxit. S. MARTINUS BRACARENSIS *in Sententiis de Moribus.*

Nihil tam fixum animo, quod neglectu & tempore non obsolescat. Vulneri vetusto & neglecto callus obducitur, & eo insanabile, quo insensibile fit. *S. Bernardus Libro I. de consideratione cap.* 2.

Solutus est qui antea tenebatur, aut non valens, aut non volens benefacere; aut utroque fortius vinculo alligatus, nec volens scilicet nec valens. *Idem Sermone III. in Ramis Palmarum.*

CAPUT II.

Fontes.

ORIGENES *eodem Libro* 3. *contra Celsum,* consuetudinem etsi maxime roboratam deponi adhuc posse.

S. CYPRIANUS *Epistola* 2. *ad Donatum,* de deposita feliciter consuetudine mala.

S. EPHRÆM *de passionibus animi*, *Tomo I. novo græco latino pag.* 144.

S. GREGORIUS NYSSENUS *Oratione* 4. *de Oratione Dominica,* ubi illud docet; qui cavere sibi velit

valit a consuetudine, voluptati primos aditus neget.

S. AMBROSIUS *in psalmum* 1. *versu* 1. *fusius.*

S. CHRYSOSTOMUS *Homiliis* 5. 6. 7. 14. 19. & 20. *ad populum.*

Homiliis 17. & 68. *in Matthæum.*

Homiliis 8. 10. 11. & 41. *in Acta;* quorum ultima speciatim, obstandum initiis.

Homilia 10. *in ad Romanos.*

Homiliis 7. & 11. *in I. ad Corinthios.*

Opusculis duobus de illicita cohabitatione Clericorum & mulierum.

Libro 3. *contra oppugnatores vitæ monasticæ, late tam ante, quam post medium.*

AUCTOR *Epistolæ ad Demetriadem apud Hieronymum in Appendice.* Agit autem præclare de consuetudine virtutis, a contrario.

S. AUGUSTINUS *Libro VIII. Confessionum, cap.* 5.

Tractatu 49. *in Joannem.*

Libro I. de Sermone Domini in monte capitibus 12. & 13.

Concione 1. *in psalmum* 30. *ad finem.*

Sermone 17. *novo, alias homilia* 28. *ex* 50.

Sermone 98. *novo, alias* 44. *de verbis Domini.*

Sermone 180. *novo, alias* 28. *de verbis Apostoli.*

Sermone 307. *novo, alias* 10. *inter additos a Parisiensibus.*

S. ISIDORUS PELUSIOTA *Libro II. epistola* 284. & *Libro V. epistola* 236.

S. NILUS *in Libro ascetico, post medium.*

S. CASSIANUS *Collatione XII. cap.* 5.

EUSEBIUS GALLICANUS *Homilia ad plebem obtrectatricem, & Homilia* 3. *ad Monachos.*

SALVIANUS *Libro I. ad Ecclesiam catholicam versus finem.*

S. DOROTHEUS *Archimandrita Doctrinis* 11. & 12. ne quod vitium sinamus radices agere.

S. ISIDORUS HISPALENSIS *Libro II. sententiarum, sive de summo bono cap.* 23.

S. BERNARDUS *Libro I. de Consideratione cap.* 2. *sermonibus* 81. & 82. *in Cantica: & sermone* 14. *de diversis de septem donis Spiritus sancti.*

S. BERNARDINUS SENENSIS *Tomo I. Sermone* 21.

Vide quæ supra attuli *de Juramentis*, & afferam infra *de relapsu*, *de Pœnitentiæ procrastinatione* & *de passionibus.*

TITULUS XII.

De *Detractione* & calumnia.

CAPUT I.

Loci.

Fama plurimum mendax ne tum quidem cum aliquid veri affert, sine mendacii vitio est, detrahens, adjiciens, demutans de veritate. Quid quod ea illi conditio est ut non nisi cum mentitur perseveret, & tamdiu vivat, quamdiu non probat? siquidem ubi probavit, cessat esse, & quasi officio nuntiandi functa rem tradit. Exinde res tenetur, res nominatur; nec quisquam dicit verbi gratia: hoc Romæ ajunt factum, aut: fama est illum provinciam sortitum; sed sortitus est ille provinciam, & hoc factum est Romæ. Fama, nomen incerti, locum non habet ubi certum est. An vero famæ credat, nisi inconsideratus? quia sapiens non credit incerto. TERTULLIANUS *in apologetico cap.* 7.

Fac

Fac nunquam verearis eum qui apud te alteri detrahit; sed potius illum sic moneas, dicens: desine frater; ego quotidie gravius labor, & pecco: & qui possum illum condemnare? duos enim lucraberis, uno emplastro & te ipsum & proximum sanans. CLEMENS ALEXANDRINUS *in fragmento ex libro de obtrectatione apud* MELISSAM *in editione Poteri pag.* 1020.

Nec item me vel laudatores vel vituperatores immutabunt . . . . ut maledicos sermones tanquam a me ipso mutatus graviter, & iniquo animo feram. Nam alioqui multas pecunias laudatoribus numerarem, si me laudando meliorem efficerent. Verum aliter se res habet. Quod enim sum, hoc maneo sive maledictis afficiar, sive laudibus in cœlum ferar. Homo autem temere verbis natat, ut inquit Job: ac quantum petram spuma, aut pinum, vel aliquam aliam densam & proceram arborem auræ, tantum me linguæ circumfluunt. Ac simul hujusmodi quiddam mecum commentor: Si falsa objicit accusator, non me magis quam eum qui loquitur hæc oratio attingit; etiamsi me nominatim convitiis petat: si vera, meipsum potius quam eum qui loquitur accusabo (a me enim illi sermonis materia subministratur, non autem illius sermo causa est cur talis sim) ac vocibus præteritis, ut quæ nihil sint, mei ipsius ero; hoc unum ex eorum improbitate commodi capiens, ut cautius vitam instituam. S. GREGORIUS NAZIANZENUS *Oratione* 14. *quæ est* 3. *de pace.*

In bonam partem accipe o Sancta Trinitas! nec tu stultorum linguas prorsus effugisti. *Idem*

Ad omnia utile silentium. Si peccatum agnoscis, tace; ne negando exaggeres: si non agnoscis, tace, securus de innocentia. Non possunt

aliena

aliena verba crimen affigere, quod propria non recepit conſcientia. S. Ambrosius *in pſalmum* 38.

S. Chrysostomus *Homilia* 3, *ad populum, de rogantibus, ne occultum ſcelus, quod aperiunt, alteri præterea dicant:* Hoc vero ridiculum magis eſt quod talem habentes vitam & res ſuas negligentes cum aliquid arcanum dixerint rogant audientem & adjurant ne cuiquam alteri dicat; hinc declarantes ſe rem reprehenſione dignam commiſiſſe. Si enim illum ut nemini dicat rogas, multo magis te priorem huic dicere non oportebat. In tuto ſermonem habebas, poſtquam vero alteri prodidiſti ſermonis cuſtodiam, ſuperflua facis & inutilia admonens & obteſtans delictorum cuſtodia.

Bene quod malitia non habet tantas vires, quantos conatus. Perierat innocentia, ſi ſemper nequitiæ juncta eſſet potentia, & totum, quiquid cupit, calumnia prævaleret. S. Hieronymus *Libro* 2. *adverſus Ruffinum, poſt medium.*

Nulli detrahas, nec in eo te ſanctum putes, ſi ceteros laceres. Accuſamus ſæpe quod facimus, & contra nosmetipſos diſerti in vitia noſtra invehimur. *Idem epiſt.* 125. *alias* 4. *ad Ruſticum, prope finem.*

Rumores turpiſſimos ferunt, & quod ab ipſis egreſſum eſt, id ab aliis audiſſe ſe ſimulant, iidem auctores, & exaggeratores. Erit fama de mendacio; quæ cum ad matronas pervenerit, & earum linguis fuerit ventilata, provincias penetrat. Videas plerasque rabido ore ſævire, & tincta facie, viperinis orbibus, dentibus pumicatis carpere Chriſtianos. Hic aliqua, cui circa humeros hyacinthina læna eſt, rancidulum quiddam balba de nare locuta, perſtrepit, ac tenero ſupplantat verba palato: omnis conſonat chorus, & latrant univerſa ſubſellia. Junguntur noſtri ordinis, qui & roduntur,

tur, & rodunt. Adversus nos loquaces, pro se muti. Quasi & ipsi aliud sint quam monachi, & non quidquid in monachos dicitur redundet in Clericos, qui patres sunt monachorum. Detrimentum pecoris pastoris ignominia est. Sicut e regione illius monachi vita laudanda est, qui venerationi habet Sacerdotes Christi, & non detrahit gradui, per quem factus est Christianus. *Idem epistola* 54. *alias* 10. *ad Furiam.*

Falsus rumor cito opprimitur, & vita posterior indicat de priore. Fieri quidem non potest, ut absque morsu hominum vitæ hujus curicula quis pertranseat; malorumque solatium est bonos carpere, dum peccantium multitudine putant culpam minui peccatorum. Sed tamen cito exundans flamma deficientibus nutrimentis paulatim emoritur. Si anno præterito fama mentita est: aut certe si verum dixit, cesset vitium, cessabit & rumor. *Idem ibidem.*

Crimen falsum, quod est calumnia, reum non facit hominem nisi apud judicem hominem. Ubi autem Deus judex est, nullus falso crimine læditur, quia non cui objicitur, sed objicienti potius imputatur. S. Augustinus *conc.* 27. *in psalmum* 118.

Hæc si dicam de talibus esse dicta, quales vos estis: respondebis, proba! quid enim tu probasti? aut si eo putas probari, quo dicuntur, non opus est eadem repetere. Recita illa ipsa tibi & a nobis in vos. Ecce & ego probavi, si hoc est probare. *Idem Libro II. contra Petilianum cap.* 14.

Nulli unquam omnino detrahas, nec aliorum vituperatione te laudabilem videri velis: magisque vitam tuam ordinare disce, quam alienam carpere. S. Paulinus, *aut quisquis est auctor Epistolæ ad Celantiam, apud hunc & Hieronymum.*

Pauci admodum sunt qui huic vitio renuntient, raroque invenies qui ita vitam suam irreprehensibilem

bilem exhibere velint, ut non libenter reprehendant alienam: tantaque hujus mali libido mentes hominum invasit, ut etiam qui procul ab aliis vitiis recesserunt, in istud tamen quasi in extremum diaboli laqueum incidant. *Idem ibidem.*

Beatus est, qui ita se contra hoc vitium armavit, ut apud eum detrahere nemo audeat! Quod si hæc in nobis esset diligentia, ne passim obtrectatoribus crederemus, jam omnes detrahere timerent; ne non tam alios, quam se ipsos viles detrahendo facerent. Sed hoc ideo malum celebre est, idcirco in multis fervet hoc vitium; quia pene ab omnibus auditur. *Idem ibid.*

Beatus est qui tam sancte, tamque graviter disposuit vitam, ut de eo sinistri aliquid ne fingi quidem possit; dum adversus obtrectatorum libidinem pugnat meriti magnitudo, nec fingere quidquam ausus est, quod a nullo putat esse credendum. *Idem ibid.*

Bona fama nihil est præstantius, ac melius, nec Crœsi thesauros quisquam cum ea comparaverit. Tales enim esse censemur, qualis fama cujusque est. Huic aures intenduntur & oculi. Melius omnibus quam singulis creditur. Singuli enim decipere & decipi possunt: nemo omnes, neminem universi fefellerunt. S. ISIDORUS PELUSIOTA *Libro III. epist.* 142.

Hæc sunt malignantium tela linguarum, quæ inter Christianos post extinctos ignes, & retusum Ethnicorum ferrum persecutionum sævitiam supplent. S. LEO *epist.* 167. *alias* 92.

Miror dilectionem tuam verbis hominum contristatam. Inter verba enim laudantium sive vituperantium ad mentem recurrendum est.& si in ea non invenitur bonum, quod de nobis dicitur, magna tristitia generari debet: & rursum si in ea non invenitur

nitur malum, quod de nobis homines loquuntur, in magnam debemus lætitiam profilire. Quid enim fi homines laudant, & confcientia accufet? aut quæ debet effe triftitia, fi omnes accufant, & fola confcientia nos liberos demonltret? habemus Paulum dicentem: *Gloria noftra hæc eft, teftimonium confcientiæ noftræ.* Job quoque dicit: *Ecce in cœlo teftis meus!* fi ergo nobis elt teftis in cœlo, teftis in corde, dimitte ftultos foris loqui, quod volunt. S. Gregorius M. *Libro VIII. indictione* 3. *epift.* 45. *ad Palladium Presbyterum: nunc Libro XI. indictione* 4. *epift.* 2.

Detrahere, an detrahentem audire, quid horum damnabilius fit? non facile dixerim. S. Bernardus *Libro II. de confideratione cap.* 13.

CAPUT II.

Fontes.

Tertullianus præclàre de falfis rumoribus *Libro I. contra nationes.*

S. Cyprianus *Epiftola* 55. *ad Cornelium,* & in aliis quibusdam oltendit animum fuum nullis criminationibus, atque calumniis permovendum.

Arnobius Senior *Libro IV. adverfus gentes, numero* 33 de criminibus falfo impactis.

S. Ephræm *de morbo linguæ &c. Tomo II. novo græco latino.*

S. Basilius M. *homilia in pfalmum* 33. & *Epiftolis* 204. *olim* 75. *ad Neocæfareenfes;* & 51. *olim* 86. *ad Bofphorium Epifcopum. Homilia quoque* 11. *de invidia* egregie notat genium obtrectatorum.

S. Gregorius Nazianzenus *Oratione jam laudata. Item Oratione* 26. 27. 32.

S. Chrysostomus *Homilia de non evulgandis fratrum peccatis Tomo III. Montfauconi.*

S. Chry-

S. CHRYSOSTOMUS *Homiliis* 2. *&* 5. *ad populum.*
Homiliis in psalmos 49. *&* 100.
Homilia 2. *de Prophetarum obscuritate.*
Homilia 43. *in Matthæum.*
Homilia 44. *in I. ad Corinthios.*
Libro I. de compunctione cordis, quam commune, quamque pertinax hoc sit malum.

Idem sæpe de ferenda fortiter Detractione, atque convitiis; de quo alibi commemorabo.

S. HIERONYMUS *Epistola* 45. *alias* 99. *ad Asellam.*
Epistola 46. *alias* 17. *ad Marcellam.*
Epistola 52. *alias* 2. *ad Nepotianum.*
Epistola 123. *alias* 11. *ad Ageruchiam.*
Epistola 125. *alias* 4. *ad Rusticum.*

Addatur AUCTOR *Epistolæ ad Demetriadem, apud eundem Hieronymum, inter suppositas.*

SYNESIUS *Epistola* 44. *de famigeratione.*

S. AUGUSTINUS *Libro de bono viduitatis cap.* 22. de cura famæ: *Epistola* 78. *alias* 137. *ad Clerum, & populum Hipponensem*, ne error unius in infamiam reliquorum redundet * *Epistola* 125. *olim* 224. *ad Alipium* de ratione suspicionibus, atque calumniis occurrendi: *Sermone* 355. *alias* 49. *de diversis*, contra eos agit qui ipsas inter laudes solent detrahere.

S. PAULINUS *Epistola sæpe dicta.*

S. CASSIANUS *Collatione XVII. cap.* 30.

EUSEBIUS GALLICANUS *Homilia ad plebem obtrectatricem.*

SALVIANUS *Libro* 3. *de Gubernatione Dei, circa medium,* de libidine detrahendi.

S. VALE-

* Quod ipsum etiam urget *in psalmum* 99.

S. Valerianus *Cimeliensis homilia* 5. quæ est *de oris insolentia.*

S. Gregorius M. insigniter de contemnendis oblocutionibus *Libro XI. Indictione* 4 *Epist.* 45. *alias* 39. *ad Theoctistam Patritiam*, & *Libro VII. indictione* 15. *epist.* 14. (*uti ante*) *ad Constantium Episcopum.*

S. Antiochus *Homiliis* 29. & 40.

S. Joannes Damascenus *Libro II. Parallelorum cap.* 68. nunc *Titulo II. litera* κ.

S. Bernardus Sermone 17. de diversis, de triplici custodia manus, linguæ, & cordis. Sermone 24. in Cantica de artibus obtrectatorum.

Initio item Apologiæ ad Guilielmum Abbatem in detractores religiosos. Locum laudat, contrahitque eleganter P. Bourdaloüe *Parte III. Dominicali Conc.* 6.

Plurimos etiam locos ministrat Theophilus Raynaudus in *Hoplotheca contra ictum Calumniæ Tomo XII.* præsertim *I. Protheorica*, *Sectione III. Didactica*, *Sectione IV. Tropologica.* Item in *Conclusione* operis, & *Parænesi.*

TITULUS XIII.

De *Deo*, ejusque attributis.

CAPUT I.

Loci.

Qui dicere de Deo pergit, dicet quidem aliquid de rebus suis, non autem de ipso. Dionysius, dictus Areopagita *Libro de mystica Theologia cap.* 7.

Eum vis magnitudinis & notum hominibus objicit, & ignotum. Et hæc est summa delicti no-

lentium agnoscere quem ignorare non possunt. TERTULLIANUS *Apologetici cap.* 17.

Deus si non unus est, non est. *Idem Libro I. contra Marcionem cap.* 3.

Deus si est vetus, non erit: si est novus, non fuit. Novitas initium testificatur: vetustas finem comminatur. Deus autem tam alienus ab initio & fine est, quam a tempore arbitro, & metatore initii & finis. *Idem Libro eodem cap.* 8.

Deo nihil impossibile, nisi quod non vult. *Idem Libro de carne Christi cap.* 3.

Nec comprehendi potest, nec æstimari, sensibus major est; Infinitus, immensus, & soli sibi tantus, quantus est notus. MINUTIUS FELIX *in Octavio.*

Sic eum digne æstimamus, cum inæstimabilem dicimus. *Idem ibid.*

Solem adeo, qui videndi omnibus causa est, videre non possumus; radiis acies submovetur, obtutus intuentis hebetatur, & si diutius inspicias, omnis visus extinguitur, Quid ipsum solis artificem, illum luminis fontem possis sustinere? *Idem ibid. versus finem.*

Quisquamne est hominum qui non cum istius Principis notione diem primæ nativitatis intraverit? cui non sit ingenitum, non affixum, imo ipsi pœne in genitalibus matris non impressum, non insitum, esse Regem, ac Dominum, cunctorum, quæcunque sunt, moderatorem? ARNOBIUS *Senior Libro I. contra gentes, paulo ante medium.*

Dubitet ergo aliquis an quidquam difficile, aut impossibile sit Deo, qui tanta tamque mirifica opera providentia excogitavit, virtute constituit, ratione perfecit: nunc autem spiritu sustentatur, potestate moderatur, inexcogitabilis, ineffabilis, & nulli alii satis notus quam sibi. LACTANTIUS *Libro I. institution. divinar. cap.* 8.

Satis

Satis profecto fuerit ipsam rerum naturam adversus illos propemodum clamare, suumque effectorem & auctorem Deum . . . aperte testari. S. ATHANASIUS *Oratione contra gentes numero* 27.

Idem eleganter eadem oratione numero 38. Multos Deos nullos Deos esse dicit.

In his, quæ ad Deum spectant ignorantiam confiteri magna scientia est. S. CYRILLUS HIEROSOLYMITANUS, *Catechesi 6.*

Nullus sine Deo, neque ullus non in Deo locus est. In cœlis est, in inferno est, ultra maria est. Inest interior, excedit exterior. Ita cum habet, atque habetur, neque in aliquo ipse neque non in omnibus est, S. HILARIUS PICTAVIENSIS *Libro I. de Trinitate, propius initium.*

Negat quodammodo Deum, quisquis rationibus humanis Deum metiri conatur. Defensio enim non nisi imbecilli præstatur. S. ZENO *Sermone de fide, ad finem.*

S. CHRYSOSTOMUS *Homilia* 1. *nunc* 2. *in Joannem:* Quod si hæc non satis sint ad totam rem declarandam, ne mireris. De Deo namque nobis est sermo, quem pro dignitate neque dicere, neque cogitare possumus.

Ubique secretus est, ubique publicus; quem nulli licet ut est cognoscere, & quem nemo permittitur ignorare. S. AUGUSTINUS *Enarratione in psalmum* 74.

Finivit verba (David) volebat dicere: *quantum magnus!* & si tota die diceret: *magnus, magnus,* quid magnum diceret? tota die dicens *magnus* finiret aliquando; quia finitur dies. Magnitudo illius ante dies, ultra dies, sine die. Ergo quid diceret? *Quoniam magnus Dominus, & laudabilis nimis!* quid enim dictura est lingua parva ad laudandum magnum? dicendo *nimis*, emisit vocem, & dedit cogitationi quod sapiat. Tanquam di-

 cens:

cens: quod ſonare non poſſum, tu cogita: & cum cogitaveris, parum erit. Quod cogitatio nullius explicat, lingua alicujus explicat? *Magnus Dominus, & laudabilis nimis! Idem Enarratione in pſalmum* 95. *ante medium.*

Quantum potui dixi, & quid dixi? quoniam quis dixi? homo loqui volui de Deo. Talis eſt, talis eſt, ut non loqui eum poſſimus, nec eum tacere debeamus. *Idem Sermone* 225. *alias* 53. *de Diverſis.*

Si hæc pulchra ſunt, quid ipſe? ſi hæc magna ſunt, quantus eſt ipſe? *Idem Enarratione in pſalmum* 84. *poſt medium.*

Bonum hoc, & bonum illud: tolle hoc & illud, & vide ipſum bonum, ſi potes. Ita Deum videbis, non alio bono bonum; ſed bonum omnis boni. *Idem Libro VIII. de Trinitate cap.* 3.

Alia quæ dicuntur bona ab aliquo bono habent, ut ſint. Si autem quærimus, omnia bona a quo habent ut ſint bona? recolamus quod dictum eſt: *Et fecit Deus omnia, & ecce bona valde.* Nullum igitur eſſet bonum niſi a bono factum eſſet, quod factum non eſt. *Idem Sermone* 29. *alias* 3. *de diverſis.*

Omnia bona ipſe fecit. Ipſe eſt bonus quem nemo fecit. Ille bono ſuo bonus eſt, non aliunde participato bono. Ille a ſeipſo bono bonus eſt, non adhærendo alteri bono. Mihi autem adhærere Deo bonum eſt, qui non eguit, a quo fieret bonus; ſed eguerunt illo cetera ut fierent bona. *Idem Enarratione in pſalmum* 134.

Non dico da mihi Chriſtianum, da mihi Judæum; ſed da mihi paganum, idolorum cultorem, dæmonum ſervum, qui non dicat Deum eſſe omnipotentem! negare Chriſtum poteſt, negare Deum omnipotentem non poteſt. *Idem Sermone* 240. *alias* 139. *de tempore.*

Quam

Quam multa non poteſt, & omnipotens eſt? & ideo omnipotens eſt, quia iſta non poteſt. *Idem Sermone* 1. *de Symbolo ad Catechumenos.*

Omnipotens eſt ad facienda omnia, quæ facere voluerit. Nam ego dico, quanta Deus non poſſit. Non poteſt mori, non poteſt peccare, non poteſt mentiri, non poteſt falli. Tanta non poteſt, quæ ſi poſſet, non eſſet omnipotens. *Idem Sermone* 213. *alias* 119. *de Tempore.*

Omnipotens eſt faciendo quidquid vult, non patiendo, quod non vult. *Idem Libro V. de Civitate cap.* 10. *quod declarat nominatim circa jam facta Libro XXVI. contra Fauſtum cap.* 5. *hiſce verbis:* Quisquis dicit, ſi omnipotens eſt Deus, faciat, ut quæ facta ſunt facta non fuerint: non videt hoc ſe dicere, faciat ut quæ vera ſunt, eo ipſo quo vera ſunt falſa ſint,

Quis hominum poteſt comprehendere iſtam ſapientiam, qua novit Deus omnia, ita ut nec ea quæ dicuntur futura, quaſi deſint, expectentur, ut veniant; ſed & præterita & futura cum præſentibus ſint cuncta præſentia, nec ſingula cogitentur, & ab aliis ad alia cogitando transeatur; ſed in uno conſpectu ſimul præſto ſint univerſa? *Idem Libro XV. de Trinitate cap.* 7.

Deus ergo unus eſt, & ubique eſt; quia & alius præter illum non eſt, & locus non eſt vacuus, ubi eſſe alius poſſit. *Idem ſeu potius ad eundem* Consentius *Epiſtola inter Auguſtinianas* 119. *alias* 221.

S. Chrysologus *Sermone* 141. Quid tam rationabile, niſi ut Deus, quidquid voluerit, poſſit? Qui quod vult non poteſt, Deus non eſt.

Idem Sermone 67. ad illud: *Qui es in cœlis:* Hoc cum dicis, non ſic habeas, quaſi non ſit in terris quaſi ſit loco clauſus, qui claudit omnia.

Ego ſum, qui ſum. Admirabili utique divinæ naturæ æternitatem ſermonis magnificentia prædicavit;

 vit;

vit; quia nihil de Deo tam conveniens dici potest, quam ut semper esse dicatur. Quia esse nec præteriti initium, nec futuri terminum habet. S. CASSIANUS *Libro V. de incarnatione cap.* 8.

Nemo ad cognitionem veritatis magis propinquat, quam qui intelligit in rebus divinis etiamsi multum proficiat semper sibi superesse quod quærat. S. LEO *Sermone* 9. *in Nativitate Domini.*

Et quidem non sine testimonio semetipsum reliquit, benefaciens: de cœlo dans pluvias & tempora fructifera, implens cibo & lætitia corda vestra. Quod est autem hoc testimonium, quod semper Domino deservivit, & nunquam de ejus bonitate ac potestate conticuit, nisi ipsa totius mundi inenarrabilis pulchritudo, & inenarrabilium beneficiorum ejus dives, & ordinata largitio, per quam humanis cordibus quædam æternæ legis tabulæ præbebantur, ut in paginis elementorum, & voluminibus temporum communis, & publica divinæ institutionis doctrina legeretur? Cœlum ergo, mare, terra, & omnia quæ in eis sunt, protestabantur gloriam Dei, & prædicatione perpetua majestatem sui loquebantur Auctoris. Et tamen maximus hominum numerus hanc vocem non intellexit. AUCTOR *operis de vocatione gentium Libro II. cap.* 4. *est inter opera* PROSPERI, AMBROSII, LEONIS.

Si nihil inter nos & Deum est discriminis, divina nostris metiamur. Sin autem incomprehensibile est intervallum, cur naturæ nostræ defectus canonem, & regulam ac normam Deo præfiniunt, ex iis quæ nostræ facultatis non sunt, necessitati subjicientes naturam omni necessitate potiorem? S. CYRILLUS ALEXANDRINUS *Libro* 11. *in Joannem capite itidem* 11.

Pœne omne quod de Deo dicitur, eo ipso jam indignum est, quo potuit dici. Nam cujus laudi non sufficit

ſufficit obſtupeſcens conſcientia, quando ſufficiet loquens lingua? S. GREGORIUS M. *Libro XX. Moralium cap.* 32.

Tunc verum eſt, quod de Deo cognoſcimus, cum plene nos aliquid de illo cognoſcere non poſſe ſentimus. *Idem Libro V. Moralium cap.* 36.

Conſummatio alicujus facti dicitur *perfectio*. Deus autem qui non eſt factus quomodo eſt *perfectus*? Sed hunc ſermonem de uſu noſtro ſumpſit humana inopia, ſicut & reliqua verba quatenus id, quod ineffabile eſt, utcunque dici poſſit; quoniam de Deo nihil digne humanus ſermo dicit. S. ISIDORUS HISPALENSIS *Libro I. Sententiarum cap.* 2.

Deus ſic omnia tempora intra ſuæ proviſionis arcana complectitur, ut nec novum aliquid ſibi penitus accedat, nec aliquid ab eo per curſus momenta recedat. Sed nec diverſis obtutibus diverſa conſiderat; ut cum intendit præteritis, vacet a præſentibus, vel futuris: vel rurſus cum præſentia ſive futura conſiderat, oculos a præſentibus avertat; ſed uno duntaxat, ac ſimplici præſentiſſimæ majeſtatis intuitu ſimul omnia comprehendit. Neque hoc confuſe, atque inexplicate, ſed omnia diſcernit, atque juxta proprietatem ſuam quæque diſtinguit. B. PETRUS DAMIANI *Opuſculo* 36. *cap.* 7.

Quod ergo bonum deeſt ſummo bono, per quod eſt omne bonum? S. ANSELMUS *Proſologii cap.* 5.

Localem mutationem facile ab eo removemus, ſi eum ubique eſſe oſtendimus. Quod enim ubique eſt, in omni loco eſt. Quod autem in omni loco eſt, de loco ad locum transire non poteſt. HUGO VICTORINUS *de Trinitatis ſummæ per viſibilia agnitione cap.* 19.

Quid Deus? ſine quo nihil eſt. Tam nihil eſſe ſine ipſo, quam nec ipſe ſine ſe poteſt. Ipſe ſibi, ipſe

ipſe omnibus eſt; ac per hoc quodammodo ſolus eſt ipſe, qui ſuum ipſius eſt, & omnium eſſe. S. BERNARDUS *Libro V. de Conſideratione cap.* 6.

CAPUT II.

Fontes.

DIONYSIUS, AREOPAGITA creditus, *Libro de divinis nominibus, in Myſtica Theologia. Libro de cœleſti Hierarchia, præſertim cap.* 4. Item *Epiſtolis* 1. *&* 2. *ad Cajum monachum.*

S. JUSTINUS in *Paræneſi*, & *Libro de Monarchia.* Item in *Dialogo cum Tryphone.*

ATHENAGORAS in Apologia, ſeu *Legatione pro Chriſtianis.*

THEOPHILUS ANTIOCHENUS *Libro* 1. *&* 2. *ad Autolycum.*

TERTULLIANUS *de Teſtimonio animæ* in *Libris contra Marcionem, præſertim I. & II.* ubi quidem unitatem, bonitatem, & juſtitiam in Deo oſtendit. Sed etiam in *Apologetico*, in *libris contra nationes*, & alibi ſæpius huc facit.

CLEMENS ALEXANDRINUS in *Exhortatione ad gentes*, item in *Strommatis* paſſim.

ORIGENES in *Libris Periarchon*, & in *Libris contra Celſum.* Adde *Homiliam* 2. *in Judices*, ubi pulchre de idololatria.

MINUTIUS FELIX *in Octavio.*

NOVATIANUS in *Libro de Trinitate, inter opera Tertulliani.*

ARNOBIUS *Senior* in *libris contra gentes* ſparſim.

LACTANTIUS in *Libris inſtitutionum divinarum* ſæpiſſime, præſertim in prioribus. Item in *Epitomes capite* 6. *&* 7.

EUSEBIUS CÆSARIENSIS in *Libris de Præparatione evangelica.*

S. ATHA-

S. ATHANASIUS *Oratione contra gentes*, & in pluribus, quæ contra hæreſes conſcripſit.

S. HILARIUS *in Libris de Trinitate*, ubi ſæpe & præ aliis oſtendit, quam parum a nobis ſive cognoſci, ſive explicari divinitas poſſit.

S. CYRILLUS HIEROSOLYMITANUS *Catecheſi* 4. 6. 9.

S. BASILIUS M. *Libris contra Eunomium*, & *Epiſtola* 16 *olim* 168. *adverſus eundem hæreſiarcham.*

Homiliis in Hexaëmeron.

Homilia in : attende tibi.

Homilia, quod Deus non eſt auctor malorum.

Item in *Regulis fuſioribus ad interogationem* 2.

Nec raro in *Epiſtolis*. Sic, ut alias taceam *Epiſtola* 8. *alias* 141 Deum eſſe unum oſtendit.

S. GREGORIUS NAZIANZENUS in *Orationibus de Theologia*, præſertim 2.

Oratione 26. *de moderatione in diſputando ſervanda.*

Oratione 38. *in Chriſti Nativitatem.*

Oratione 45. *ad Evagrium*, etſi non ſit ipſius &c.

Oratione 49. *de Fide.*

Idem in aliquot *carminibus* præclara habet divinis de rebus.

S. GREGORIUS NYSSENUS *Oratione magna Catechetica*, *pluribus capitibus*, de divina natura.

Libello de imagine Dei in homine.

Dialogo de anima, ubi teſtimonia divinitatis affert ex creaturis.

Libro de creatione hominis, de divina ſimplicitate.

S. GREGORIUS NYSSENUS *Homilia* 1. *in Ecclesiasten, versus finem*, de divina ineffabilitate.

Oratione 7. *de Beatitudinibus*, de eadem ineffabilitate.

Libro de vita Mosis, fuse, de cognitione Dei.

Atque etiam alibi sæpe, *præsertim in Orationibus XII. refutatoriis contra Eunomium.*

S. EPIPHANIUS *contra Audeanos* & alios in *Panario.*

S. CHRYSOSTOMUS in *Homiliis contra Anomœos* de incomprehensibili Dei natura.

Item Homiliis in Joannem, maxime 14.

In Libris & Orationibus de providentia.

Libro ad scandalum passos.

Homiliis 9. *&* 10. *ad populum.*

Homilia in psalmum 13. *&* 110. ad illud: *Omnes voluntates ejus.* Mitto alia, quæ sunt ejus quam plurima.

PRUDENTIUS in *Apotheosi*, seu de Divinitate.

S. HIERONYMUS *Epist.* 25. *alias* 136. *ad Marcellam de decem mysticis nominibus Dei.* Item sæpissime in *Job*, in *Esaiam*, & alibi. Locos quam plurimos collegit Cornelius Schultingus in *Confessionis Hieronymianæ cap.* 1. *&* 2.

S. AUGUSTINUS innumera de Deo, & de Dei proprietatibus habet: præcipue autem in *libris quindecim de Trinitate.* In *Libris de Civitate* sparsim. In *Libro de natura boni contra Manichæos.* In *Libro de vera Religione.* In *Libro I. de Doctrina christiana, aliquot capitibus. Libro contra Adimantum cap.* 11. de verbis, quæ in Deo imperfectum quid sonant. *Libro I. confessionum cap.* 4. sæpissime de divinis attributis. In *Enchiridio ad Laurentium* a cap. 95. ad 108. de divina voluntate.

Idem

Idem in *Epistolis* sæpissime, sic præter *illam Cosentii jam laudatam Epistola* 6. 111. 112. *nunc* 92. 148. 147. agit de visione Dei. *Epistola* 57. *nunc* 287. de præsentia Dei: *Epistola* 85. *nunc* 120. de simplicitate Dei.

In *Quæstionibus* vero & *Sermonibus* multo frequentius hoc argumentum; ut sane infinitum hic foret universa adnotare velle. Ne tamen omittas locum insignem *Enarratione* 2. *in psalmum* 26. *circa medium*, de laude Dei ex creaturis. Et supposita ei quædam, scilicet *Librum de Trinitate, & unitate Dei: Librum de speculo: Librum de cognitione veræ vitæ &c.*

Potissimum autem Augustinus de Scientia, de Voluntate, de Dominio Dei (in *Pelagianos*) & de ejusdem unitate (in *Manichæos*) scribit.

S. Isidorus Pelusiota *Libro II. epist.* 117. de omnipotentia Dei.

S. Cyrillus Alexandrinus *Libro adversus Antropomorphitas.* Sparsim quoque *in Thesauro de Sancta, & consubstantiali Trinitate:* in *Commentariis in Joannis Evangelium:* in *Dialogis novem ad Hermiam:* denique in *Libris decem pro sancta Christianorum religione adversus Julianum Apostatam.*

S. Eucherius *duobus capitibus primis de Formulis spiritualis intelligentiæ*, qui est ipsissimus *Liber de essentia divinitatis* Augustino olim attributus.

Eusebius Gallicanus *Homilia, quod idola coli non debent*, ubi nominatim de divina immensitate eleganter.

S. Prosper *Carmine* egregio *de Providentia Dei.*

Theodoretus in *Eraniste, seu Polymorpho.*
Epitome divinorum Decretorum.
Libris de græcarum affectionum curatione.
Et subin in *Oratione de Providentia.*
Et in *Libris hæreticarum fabularum.*

Seve-

SEVERINUS BOETHIUS *Libro de S. Trinitate: Libro de unitate Trinitatis*; & ſæpe etiam *de Conſolatione Philoſophiæ.*

S. GREGORIUS M. *Homilia* 8. *in Ezechielem, præclare,* de immenſitate Dei.

S. ANASTASIUS SINAITA *Orat.* I. *de Trinitate, & 2. de incircumſcripto.* Sæpe item in *Anagogicis contemplationibus in Hexaëmeron.*

S. ISIDORUS HISPALENSIS *Libro VII. Etymologiarum cap.* I. & magis *Libro I. Sententiarum capitibus ſex prioribus.*

S. MAXIMUS MARTYR paſſim, maxime *Libro I. Centuriarum:* in *Capitibus Theologicis*, & in *Dialogis de Sanctiſſima Trinitate.*

S. JOANNES DAMASCENUS in *Libris Orthodoxæ fidei* via, & ordine ſæpius. Item in *Dialogo contra Manichæos* de unitate Dei agit. Sed etiam in *Paralellis* habet Titulos huc pertinentes.

ALCUINUS de *perfectionibus Dei.*
in *confeſſione fidei.*
in *Libris de Trinitate.*
in *quæſtionibus de Trinitate.*
in *Epiſtola, quid ſit intus æternum, & ſempiternum &c.*

THEODORUS ABUCARA in *Dialogo de Deo, & Deitate.* Item in *Dialogo de auctore boni & mali.*

RATHERIUS VERONENSIS *Libello contra hæreſin Antropomorphitarum.*

S. PETRUS DAMIANI *Opuſculo* 36. *de divina omnipotentia.*

EUTHYMIUS in *Orthodoxæ fidei Panoplia Parte I.* egregie.

S. ANSELMUS in *Monologio.*
Proſologio.
Libro pro inſipiente.
Libro contra inſipientem.

S. AN-

S. ANSELMUS in *Dialogis de veritate: & de libero arbitrio.*
Libro de voluntate Dei.
Libris duobus contra gentiles: Cur Deus homo?

FRANCO AFFLIGINENSES in *Libro de Gratia,* seu beneficentia Dei.

S. RUPERTUS TUITIENSIS *Libro de omnipotentia Dei.*

HUGO VICTORINUS *Libro supra laudato,* qui est post *libros Eruditionis Didascalicæ.* Item de *Voluntate Dei æterni:* de *causa creationis hominis,* & præcipue de *cognitione Divinitatis.*

S. BERNARDUS *Libro V. de Consideratione. Sermonibus quinque in visionem Esaiæ. Sermonibus item* 80. & 81. *in Cantica,* ubi agit de Gilberto Porretano: & quæ alias contra istum, & Petrum Abailardum sparsim expromsit.

RICHARDUS VICTORINUS in *Libro de Trinitate* præclara habet de divinis attributis. Sic *Libro I. cap.* 3. loquitur clarissime de divina immutabilitate: *cap.* 20. de infinita perfectione: *Libro II. cap.* 60. de immensitate: *cap.* 16. egregie docet summum bonum esse Deum. Sicque de aliis.

JOANNES CYPARISSIOTA in *Epitome materiaria eorum, quæ de Deo a Theologis dicuntur.*

Huc item spectat *Disputatio inter Barlaamum, Palamam, & Acyndinum* apud Leonem Allatium *de Consensu utriusque Ecclesiæ, Libro II. cap.* 17.

Adde quæ infra Libro ultimo ad *Festum Sanctissimæ Trinitatis* afferemus.

TITU-

TITULUS XIV.

De *Divitiis.*

CAPUT I.

Loci.

Dives es? ſed fortunæ male creditur: & magno viatico breve iter non inſtruitur, ſed oneratur. MINUTIUS FELIX *in Octavio, prope finem.*

Quod divites opinaris continuantes ſaltibus ſaltus, & de confinio pauperibus excluſis infinita infinita ac ſine terminis rura latius porrigentes, quibus argenti & auri maximum pondus & pecuniarum ingentium vel extructi aggeres vel defoſſæ ſtrues: hos etiam inter divitias ſuas trepidos cogitationis incertæ ſolicitudo diſcruciat; ne prædo vaſtet, ne percuſſor infeſtet, ne inimica cujusque locupletioris invidia calumnioſis litibus inquietet. Non cibus ſecuro, ſomnusve contingit. Suſpirat ille in convivio, bibat licet gemma, & cum epulis marcidum corpus torus mollior alto ſinu condiderit, vigilat in plumis. Nec intelligit miſer ſpecioſa ſibi [a] eſſe ſupplicia, auro ſe alligatum teneri, & poſſideri magis quam poſſidere divitias atque opes. O deteſtabilis cæcitas mentium, & cupiditatis inſanæ profunda caligo! cum exonerare ſe poſſit, & levare ponderibus, pergit magis fortunis augentibus incubare, pergit pœnalibus cumulis pertinaciter adhærere. Nulla in clientes inde largitio eſt, cum indigentibus nulla partitio, & pecuniam ſuam dicunt, quam velut alienam domi clauſam ſolicito labore cuſtodiunt: ex qua non amicis, non liberis quidquam, non ſibi denique impertiunt. Poſſident ad hoc tantum, ne poſſidere alteri liceat. O nominum quanta diverſi-

tas!

tas! bona appellant, ex quibus nullus illis nisi ad res malas usus est. S. CYPRIANUS *Epistola* 2. *ad Donatum.*

Nihil nobiscum ferre possumus, nisi vitam bene, atque innocenter actam. Ille ad Deum copiosus, ille opulentus adveniet, cui adstabunt Continentia, Misericordia, Patientia, Charitas, Fides. Hæc est hæreditas nostra, quæ nec eripi cuiquam, nec transferri ad adulterum potest. LACTANTIUS *Libro VII. divinar. Institution.*

Forte illud miraris, quod abundant auro, argento, pecuniis? quantis abundant, vides; quantis egeant, non vides. S. AMBROSIUS *Libro VI. Hexameron. cap.* 8. *ad finem.*

Etsi tibi videatur dives, sibi pauper est, & tuum judicium suo fefellit. *Idem Libro I. de officiis cap.* 12.

Nemo est dives, qui quod habet, secum hinc aufferre non potest. Quod enim hic relinquitur, non nostrum, sed alienum est. *Idem Epistola* 38. *alias* 10. & 27. *ad Simplicianum.*

O dives! nescis, quam pauper sis, quam inops tibi ipsi videaris, qui te divitem dicis. Quanto plus habueris, plus requiris, & quamquam acquisieris, tamen tibi adhuc indiges. Inflammatur lucro avaritia, non restinguitur. *Idem Libro de Nabuth cap.* 2.

Quid præcelsius eo viro, qui auro moveri nesciat, contemptum habeat pecuniarum, & velut ex arce quadam despiciat hominum cupiditates? Quod qui fecerit, hunc hominem supra homines esse arbitramur. *Idem Libro II. de Officiis cap.* 14.

S. CHRYSOSTOMUS *Homilia* 2. *ad populum.* Hodie dives, cras pauper. Idcirca sæpius risi, testamenta legens dicentia: Ille quidem habeat agrorum vel domus dominium, usum vero alius. Omnes enim usum habemus, dominium autem nemo. Etsi

Etsi enim nobis per omnem permaneant vitam, nullam facientes divitiæ mutationem, velimus nolimus in fine aliis cedemus, ipsarum usu solo recepto, dominio autem nudi & orbati ad illam vitam migrantes. Unde manifestum est, illos solos dominium habere, qui & ipsarum usum contempserunt, & fructum deriserunt. Qui enim facultatibus abjectis ipsas pauperibus erogat, prout oportebat facultatibus usus est, & ipsorum dominium habens obiit, neque in ipsa morte illa excidens possessione, sed omnia illo recipiens tempore, & illis multo plura, quando in die judicii illorum præsidio maxime egebit, & quando a nobis omnibus factorum rationes repetentur. Ita siquis vult divitiarum & possessionem & usum & dominium habere, omnibus facultatibus suis se expediat; quoniam hoc si non faciat, in morte ab ipsis omnino separabitur: multoties vero & ante finem cum periculis & infinitis malis ipsas amittit.

Repelle cupiditatem. Et quomodo repellam, inquies? si gentilis esses, & præsentia tantum admirareris, forte res esset difficilis; etiamsi gentiles hoc fecerint. At tu qui cœlum & cœlestia expectas dicis, quomodo repellam? Si contrarium dixissem, tunc dubitare oporteret: si dicerem, divitias concupisce: responderes: quomodo concupiscam? cum talia videres. Dic mihi si auro & lapidibus pretiosis propositis dicerem, concupisce plumbum: an hæsitares? diceres certe, quomodo possum? sin dicerem, ne concupiscas: hoc facilius esset. Non admiror despicientes, sed non despicientes. *Idem Homilia 7. in acta.*

Quid mali hæc non faciunt? an non hinc habendi cupiditas? an non rapinæ? an non gemitus, inimicitiæ, pugnæ, contentiones? an non usque ad mortuos manus extenduntur? an non usque ad patres & fratres? an non leges naturæ, Dei præ-

præcepta & omnia ſubverterunt hac cupiditate concitati? an non tribunalia illorum cauſa ſunt conſtituta? Tolle itaque pecuniarum amorem, & ceſſabit bellum, ceſſabunt pugnæ, inimicitiæ, lites & contentiones. Oporteret avaros tanquam perniciofos, & lupos ex orbe pelli; quemadmodum enim venti quidam vehementes, & contrarii in tranquillum pelagus incidentes ab imo illud totum ſubvertunt, ita ut arena profundior ſupernis fluctibus commiſceatur, ſic auri cupidi omnia ſus deque vertunt. Nullum auri cupiditas novit amicum. quid autem dico amicum? nec ipſum novit Deum; fuit enim ab hac cupiditate detentus. *Idem Homilia* 17. *in ad I. ad Timotheum.*

Quomodo ſunt divitiæ, quibus creſcentibus creſcit inopia? quæ amatoribus ſuis, quanto fuerint ampliores, non auferunt egeſtatem, ſed inflammant cupiditatem? divitem tu putas, qui minus ageret, ſi minus haberet? . . . major pecunia fauces avaritiæ non claudit, ſed extendit: non irrigat, ſed accendit. S. Augustinus *ſermone* 50. *alias* 15. *de diverſis.*

Audite me, o pauperes! quid non habetis, ſi Deum habetis? audite me, o divites! quid habetis, ſi Deum non habetis? *Idem Sermone* 311. *alii* 115. *de Diverſis, ſeu* 3. *de S. Cypriano ad calcem.* Perſimilem locum & ipſum elegantem dabo infra *de Reſtitutione.*

Vides (divitem) viventem? cogita morientem. Quid hic habeat, attendis? quid ſecum tollat, attende. *Idem Enarratione* 2. *in pſalmum* 48. *poſt medium.*

Illæ ergo ſunt veræ divitiæ, quas cum habuerimus, perdere non poſſumus. *Idem Sermone* 112. *alias* 33. *de verbis Domini.*

Omnis mihi copia, quæ Deus meus non eſt, egeſtas eſt. *Idem Libro XIII. Confeſſionum cap.* 8.

At ſi omiſſis calculis ſapientum ipſam rei naturam expendere oportet, nullum in humana vita ſcelus reperietur, quod non ob pecuniarum amorem perpetretur. Ob eas odia, & pugnæ, & bella. Ob eas cædes, & latrocinia, & calumniæ. Ob eas non urbes duntaxat, ſed etiam ſolitudines, non ſolum cultæ & habitatæ, ſed etiam incultæ, ac deſertæ terræ cruore ac cædibus redolent. Ac ne a mari quidem hoc malum abſtinuit. Verum illic quoque ingenti cum furore graſſatur, prædonibus illud obſidentibus, ac novum quemdam latrocinii modum excogitantibus. Ob eas & cogitationis, ac neceſſitudinis leges everſæ ſunt, & naturæ ſanctiones convulſæ, atque adeo ſepulturæ jura labefactata. Hic enim improbus ac ſceleſtus amor non adverſus vivos duntaxat, ſed etiam adverſus eos qui mortem obierunt furum ſepulchra effodientium manus armavit. Quippe quæ ne eum quidem, qui ex hac vita exceſſit ab his inſidiis ſuis liberum, atque immunem eſſe patiantur. Ac denique quæcunque mala quispiam invenire queat ſive in conciliis, ſive in judiciis, ſive in domibus, ſive in urbibus ex hac radice ea pollulare conſpiciet. Verum quid laboro? Omnes enim hujus morbi malignitates ne ſi omnes quidem mortales in unum coirent explicare poſſint. S. ISIDORUS PELUSIOTA *Libro II. epiſt.* 146.

Adeo quædam ſocietas eſt pæne etiam nominis duabus his rebus vitiis, & divitiis. S. EUCHERIUS *in Parœneſi ad Valerianum.*

Sicut divitiis primi fuere, ſic vitiis. Nusquam enim improbior voluptas, nusquam inquinatior vita, nusquam corruptior diſciplina. Hanc pro muneribus ſuis dederunt Domino retributionem, ut in quantum eos beneficiis ſuis ille ad ſe illexerat ad propitiandum, in tantum illi flagitiis ſuis labora-

laboraverint ad exacerbandum. SALVIANUS *Libro 7. de Gubernatione, circa initium.*

Eis, qui militant Deo, fugiendæ sunt ex toto corde divitiæ, quas qui habere volunt, sine labore non quærunt, sine difficultate non inveniunt, sine cura non servant, sine noxia delectatione non possident, sine dolore non perdunt. JULIANUS POMOERIUS *Libro II. de vita contemplativa cap.* 13.

Si vestra sunt hæc, tollite ea vobiscum! S. BERNARDUS *Sermone* 4. *de Adventu Domini.*

Parum tibi sit renuntiare divitiis, nisi renuntietur & vitiis; quia minus periculosum est, esse divitem Christi, quam pauperem Antichristi. PETRUS BLESENSIS *Epistola* 137.

CAPUT II.

Fontes.

CLEMENS ALEXANDRINUS *Opusculo: Quis dives salvus.*

MINUTIUS FELIX *in Octavio versus finem.*

S. CYPPRIANUS *Sermone de lapsis, ante medium;* item *de Opere & Eleemosyna,* & *de Oratione Dominica.*

S. HILARIUS PICTAVIENSIS *Canone* 19. *in Matthæum:* Et *in psalmum* 51.: *in psalmum* 118. *Litera Beth & Heth.*

S. BASILIUS M. *Homilia de diversis* 6. *in illud;* Destruam horrea. Item 7. *in divites,* 8. *in famem & siccitatem,* & 21. *quod rebus mundanis adhærendum non sit.* Item *Homilia in psalmum* 48. *&* 61. *&c.* Denique supposita illi *Homilia in aliquot Scripturæ locos, dicta in Lacizis.*

S. GREGORIUS NYSSENUS *Homilia* 4. *in Ecclesiasten* de auro, *præclare.*

S. AMBROSIUS *Libro de Nabuth* sæpe. *Libro II. officiorum cap.* 26. *Epistola citata ad Simplicianum*, & *Epistola* 63. *alias* 82. & 25. *ad Ecclesiam Vercellensem sub finem.*

S. CHRYSOSTOMUS *Homilia in Eutropium.*
Homilia cum Saturninus & Aurelianus &c.
Homilia 2. *ad populum.*
Homilia 4. & 64. *in Matthæum.*
Homilia 34. 38. 40. *in I. ad Corinthios.*
Homiliis 12. & 13. *in II. ad Corinthios.*
Homilia 10. *in ad Philippenses.*
Homilia 7. *in ad Colossenses.*
Homiliis 12. & 17. *in I. ad Timotheum.*
Homilia 6. *in ad Titum*, atque ita in aliis sane innumeris locis, præsertim *in Matthæum.*

S. HIERONYMUS *Epist.* 34. *nunc* 118. *ad Julianum.*

S. AUGUSTINUS præclare *Enarrationibus* duabus *in psalmum* 48. *Libro I. de Civitate cap.* 10. *Libro VII. de eadem cap.* 12.: *Sermone* 50. *alias Homilia* 30. & 50. *Sermone* 61. *alias* 5. *de verbis Domini*, & *Epistola* 157. *alias* 89. *ad Hilarium, quæsito* 4.

S. ISIDORUS PELUSIOTA præter epistolam laudatam *Libro III. epistola* 412.

S. EUCHERIUS *in Parænesi ad Valerianum.*

S. CHRYSOLOGUS *Sermone* 22.

SALVIANUS *in Libris ad Ecclesiam Catholicam*, nec raro in *Libris de gubernatione.* Et hic quidem præcipue notandus insignis locus de usu recto divitiarum *Libro I. ad Ecclesiam Catholicam*, quem, quod est fusior, nolui huc transcribere.

SIXTUS III. *creditus* opere præclaro *de Divitiis.*

THEODORETUS *Oratione* 6. *de providentia.*

JULIANUS POMOERIUS *Libro II. de vita contemplativa, pluribus capitibus.* Notanda præcipue quæ habet *cap.* 13.

SEVE-

SEVERINUS BOETHIUS *Libro III. de Consolatione Philosophiæ.*

S. GREGORIUS M. *Libro I. cap.* 5. 6. & 7.
Libro X. Moralium cap. 30.
Libro XV. Moralium pluribus capitibus.
Libro XVIII. Moralium cap. 18.

S. JOANNES DAMASCENUS *Libro II. Parallelorum cap.* 16. & 17. nunc *Titulis VIII. & IX. litera ε.*

VENERABILIS BEDA *Libro XIV. in Lucam cap.* 9. præclare de diſcrimine, quod eſt inter *renuntiare omnibus, & omnia relinquere.*

S. BERNARDUS *de converſione ad Cleritos* plura habet, uti & in *Declamationibus.*

Vide, quæ dixi titulo *Avaritia.*

TITULUS XV.

De *Ebrietate.*

CAPUT I.

Loci.

ORIGENES *poſt narratum Lothi inceſtum, ita exclamat:* Audite, ebrietas quid agat! audite, quantum facinoris conciliet temulentia! audite & cavete, vos, quibus iſtud malum non in crimine, ſed in uſu eſt. Ebrietas decipit, quem Sodoma non decepit. Uritur ille flammis mulierum, quem ſulphurea flamma non uſſit. *Homilia* 5. *in Geneſin.*

Videas tales novo genere adhuc jejunos, & jam ebrios, non ad popinam currentes, ſed popinam ſecum circumferentes. Quorum quiſquis ſalutat, non oſculum dat, ſed propinat. Quid iſti poſt cibum faciant, quos ebrius invenit cibus? aut qua-

les iſtos ſol in occaſu relinquit, quos jam marcidos vino oriens aſpicit? *Auctor Epiſtolæ de cibis judaicis, poſt opera Tertulliani cap.* 6. *creditur* NOVATIANUS.

S. BASILIUS M. *Homilia* 14. *in Ebrioſos*: Hæc quomodo tacebo, quomodo ut par eſt lugebo? Vinum nobis harum animarum damnum intulit. Vinum Dei donum & infirmitatis levamen ſobriis datum nunc laſciviæ factum eſt inſtrumentum intemperantibus.

Et rurſum: Quia etiam in fruendis voluptatibus incontinentia ex vino quaſi ex fonte manifeſte prorumpit, atque unacum mero irrepit impudicitiæ labes, quæ omnem pecorum in fœminas inſaniam demonſtrat procacitate & laſcivia ebriorum minorem eſſe. Et quidem bruta animalia naturæ terminos non ignorant; ebrii vero in maſculo fœminam, in fœmina maſculum requirunt. *Ibidem.*

Hujus mali finis nullus eſt. Nam ipſum ſe merum promovet ad amplius. Non enim levat neceſſitatem, ſed alterius potus neceſſitatem inevitabilem inducit, exurens inebriatos, ſemperque deſiderium plus bibendi provocans. *Idem ibidem.*

Quid retexam audita? mihi non poculi ſed profluvii genus eſſe videtur, quod in ora hominum tanquam per fiſtulas, aut canales vina funduntur. Hos homines an utres verius æſtimaverim? & tamen ipſi utres ſi immoderata transfuſio ſit, ſæpe rumpuntur. S. AMBROSIUS *Libro de Elia, & Jejunio cap.* 17.

Si vinum & mulieres diſcedere a Deo faciunt, quod vel ebrietas vel libido prævaricationis illecebræ ſint: ſi ſingula, ac ſeparata hæc faciunt, quid facient unita? *Idem eodem opere cap.* 18.

Uno die bibunt multorum dierum labores. *Idem rurſus ibidem cap.* 12. loquitur autem de opificibus, qui feſtis diebus vino diluunt, quidquid ſudoris

infra

infra hebdomadem fuderunt, neque tam bibunt, quo laborent, quam laborant, quo bibant.

Rogas ad jucunditatem, cogis ad mortem: invitas ad prandium, efferre vis ad sepulchrum: cibos prómittis, tormenta irrogas: vina prætendis, venena suffundis. Omne enim, quidquid nocet, venenum est. Tollit sensus, viscera exurit, somnum infestat, caput vexat: & jam major vis vini, quam veneni est. *Idem cap.* 14. *ibidem.*

Quid sobrietatem (Judith) loquar? temperantia enim virtus est fœminarum. Inebriatis vino viris, & somno sepultis abstulit vidua gladium, exeruit manum, bellatoris abscidit caput, per medias hostium acies intemerata processit. Advertitis igitur quantum nocere mulieribus possit ebrietas, quando viros vina sic solvunt, ut vincantur a fœminis. Esto igitur vidua temperans, casta primum a vino, ut casta possis esse ab adultero. Nequaquam te ille tentabit, si vina non tentent. Nam si Judith bibisset, dormisset cum adultero; sed quia non bibit haud difficile ebrios exercitus unius sobrietas & vincere potuit & eludere. *Idem Libro de Viduis cap.* 13.

Mulieribus eorum (Romanorum) castitatis causa vini usus incognitus fuit, sicut nunc aquæ. *Creditus* Ambrosius *Commentario in Caput* 3. *Epistolæ ad Colossenses.*

Jacet quasi vivum cadaver, ad mala quidem operanda sæpe habilis; ad bona autem omnia nihilo se melius habens, quam mortui. S. Chrysostomus *Homilia* 10. *in Genesin.*

Non Æthnæi ignes, non Vulcania tellus, non Vesevus & Olympus tantis ardoribus æstuant, ut juveniles medullæ vino plenæ, & dapibus inflammatæ. S. Hieronymus *Epistola* 10. *nunc* 54. *ad Furiam.*

Siquid in me poteſt eſſe conſilii, ſi experto creditur, hoc primum moneo, hoc obteſtor, ut ſponſa Chriſti vinum fugiat pro veneno. Hæc adverſus adoleſcentiam prima arma ſunt dæmonum. Non ſic avaritia quatit, inflat ſuperbia, delectat ambitio. Facile aliis caremus vitiis; hic hoſtis nobis incluſus eſt; quocunque pergimus, nobiſcum portamus inimicum. Vinum & adoleſcentia duplex incendium voluptatis. Quid oleum flammis adjicimus? quid ardenti corpuſculo fomenta ignium miniſtramus? *Idem vir ſanctus Epiſtola nunc & olim 22. ad Euſtochium.*

Longum eſt ire per ſingula, & inſanias, quas ebrietas ſuppetit, explicare. Videas alios pocula in tela vertentes, ſcyphum in faciem jacere convivæ: alios ſciſſis veſtibus in vulnera aliena proruere: alios clamare, alios dormitare. Qui plus biberit, fortior computatur. Accuſationis occaſio eſt, adjuratum per regem frequentius non bibiſſe. Vomunt, ut bibant; bibunt, ut vomant. Diggeſtio ventris & guttur uno occupantur officio. *Idem in caput I. epiſtolæ ad Titum.*

Vinolentia ſcurrarum eſt, & commeſſatorum, venterque mero æſtuans cito deſpumat in libidines. *Idem in epiſtola* 83. *nunc* 69. *ad Oceanum.*

Noë ad unius horæ ebrietatem nudat femora ſua, quæ per ſexcentos annos ſobrietate contexerat. Loth per temulentiam neſciens libidini miſcet inceſtum, & quem Sodoma non vicerat, vina vicerunt. *Idem ibidem.*

Libenter carebo poculo, in quo ſuſpicio veneni eſt. *Idem Epiſtola II. nunc* 52. *ad Nepotianum, propius finem.*

Non ſit tibi amicus, qui te Deo vult facere inimicum, qui & tuus, & ſuus eſt inimicus. Si & te, & alium inebriaveris, habebis Deum inimicum; &

& ideo ſapienter conſidera ſi juſtum ſit; ut te a Deo ſepares, dum te ebrioſo conjungis. S. CÆSARIUS ARELATENSIS *Sermone* 90. *olim* 231. *ex Auguſtinianis de tempore.*

Noli adjurare, noli cogere; ſed in poteſtate illius dimitte, ut quantum ſibi placuerit, bibat. Et ſi ſe inebriare voluerit, vel ſolus pereat, & non ambo pereatis. *Idem ibid.*

Conſiderent ebrioſi, ſi non pejores animalibus judicandi ſunt. Cum enim animalia amplius quam eis opus eſt bibere nolunt, illi & duplum, & triplum eis quam expedit potum accipiunt; & unde trium vel quatuor dierum refectionem potuerant rationabilem habere, uno die cum grandi peccato ſuo contendunt perdere potius, quam expendere propter invidiam, aut ebrietatem. Atque utinam potum tantummodo perderent, & non etiam ipſi perirent! *Idem ibidem.*

Ad excuſandas excuſationes in peccatis iſta prætendimus, & quod implere nolumus, non potuiſſe nos dicimus. Nolle in culpa eſt noſtra, & non poſſe prætenditur. Etiamſi ad hoc veniretur: *aut bibas, aut morieris!* melius erat, ut caro tua ſobria occideretur, quam per ebrietatem anima moreretur. *Idem Sermone* 91. *olim* 232. *ex Auguſtinianis de Tempore.*

Vel morbum corporis timeant, qui de animæ ſuæ ſalute non cogitant. *Idem eodem Sermone.*

Omnes nimirum, ex quo monachi ſumus, infirmos ſtomachos habemus, & tam neceſſarium Apoſtoli de *utendo vino* conſilium merito non negligimus; *modico* tamen, quod ille præmiſit, neſcio, cur prætermiſſo. S. BERNARDUS *in Apologia ad Guilielmum Abbatem.*

Tunc amplius bibunt, cum minus ſitiunt. PETRUS BLESENSIS *in Caput* I. *Job.*

CAPUT II.

Fontes.

CLEMENS ALEXANDRINUS *Libro II. Pædagogi cap.* 2.

ORIGENES *Homilia* 7. *in Leviticum.*

S. EPHRÆM *Sermone de Virginitate*, *& iterum de Agone, seu de luctaminibus hujus sæculi.* Uterque extat *Tomo III. novo græco-latino.*

S. BASILIUS M. *Homilia* 14. *in ebriosos, præstanter.*

S. GREGORIUS NYSSENUS *in Ecclesiasten Homilia* 3. *egregie.*

S. AMBROSIUS *Libro I. de Abraham cap.* 6. *Libro item de Elia & Jejunio, capitibus pluribus.*

S. CHRYSOSTOMUS *Tomo II. novo* habet *Homiliam contra Ebriosos*, quæ ante, saltem tota, non fuit edita. De eadem ebrietate agit *Tractatus, quod nemo læditur, nisi a se ipso.*

Adde *Homilias* 1. *&* 5. *ad populum.*
Homiliam 10. *in Genesin.*
Homiliam 58. *&* 71. *in Matthæum.*
Homiliam 21. *in Joannem.*
Homiliam 27. *in Acta.*
Homiliam 13. *in ad Romanos &c.*

S. HIERONYMUS *in Caput* 5. *Epistolæ ad Galatas: Et jam citato alio Commentario in Caput I. Epistolæ ad Titum.*

S. AUGUSTINUS *Sermone* 210. *alias* 74. *de diversis*, de potionibus delicatis a vino diversis. Item alius sub nomine S. Doctoris *Tractatu de Sobrietate & Castitate.*

S. CHRYSOLOGUS *Sermonibus* 26. *&* 174.

SALVIANUS *in Libris de gubernatione, non semel.*

S. CÆSARIUS ARELATENSIS *Homiliis citatis.*

S. ANTIOCHUS *Homilia* 5.

S. JOANNES DAMASCENUS *Libro II. Parallelorum cap.* 88. *nunc Titulo V. Litera* μ.

Venerabilis BEDA *in Collectaneis.*

PETRUS BLESENSIS *loco dato, & Epistola* 7. *ad Magistrum quemdam.*

JOANNES SARESBERIENSIS *in Policratico Libro VIII. cap.* 10.

Porro Hieronymus *Epistolis jam laudatis ad Nepotianum, & ad Oceanum*: Blesensis *Epistola proxime dicta*, sed & Chrysologus *Sermone* 26. habent aliqua, quæ temulentiam quoque ipsius *Cleri* castigent.

Plura dabunt Tituli: *Jejunium*, *Temperantia &c.*

TITULUS XVI.

De *Ecclesia*, aliisque huc pertinentibus.

CAPUT I.

Loci.

Habes Romam, unde nobis quoque auctoritas præsto est. Ista felix Ecclesia! cui totam doctrinam Apostoli cum sanguine suo profuderunt. TERTULLIANUS *Libro de Præscriptionibus adversus hæreticos cap.* 36.

Quisquis ille est, & qualiscunque est, Christianus non est, qui in Christi Ecclesia non est. S CYPRIANUS *Epistola* 52. *ad Antonianum.*

Habere jam non potest Deum patrem, qui Ecclesiam non habet matrem. *Idem Libro de unitate Ecclesiæ.*

Eccle-

Quam igitur sibi promittunt inimici pacem fratrum? Quæ sacrificia celebrare se credunt æmuli sacerdotum? An secum esse Christum, cum collecti fuerint, opinantur, qui extra Christi Ecclesiam colliguntur? Tales etiamsi occisi in confessione nominis (ejus) fuerint, macula ista nec sanguine abluitur . . . . Ardeant licet flammis, & ignibus traditi vel objecti bestiis animas suas ponant: non erit illa fidei corona, sed pœna perfidiæ: nec religiosæ virtutis exitus gloriosus, sed desperationis interitus. Occidi talis potest, coronari non potest. *Idem ibidem inferius.*

Sola Catholica Ecclesia est, quæ verum cultum retinet. Hic est fons veritatis, hoc est domicilium fidei, hoc templum Dei: quod si quis non intraverit, vel a quo si quis exierit, a spe vitæ & salutis alienus est. LACTANTIUS *Libro IV. divinarum Institutionum cap.* 30.

S. OPTATUS MILEVITANUS *inter alios scripturæ locos, quos summo nisu in Donatistas intorquet, illum psalmi* 112. Laudandum nomen Domini ab ortu solis usque ad occasum: *Et istum psalmi* 95. Cantate Domino canticum novum: Cantate Domino omnis terra. Pronuntiate in gentibus gloriam ipsius: in omnibus populis mirabilia ejus; *hunc in modum perurget:* Qui omnes populos dixit, neminem excepit: & vos solos ab omnibus populis, de quibus hoc mandatum est, separatos esse gratulamini: & vultis vos solos esse totum, qui in omni toto non estis? Laudandum inquit nomen Domini a tota terra, & ab ortu solis usque ad occasum. Numquid pagani extralegales possunt cantare Deo, aut laudare nomen Dei, & non sola Ecclesia, quæ in lege est? Quam si apud vos tantummodo esse dicitis, & fraudatis aures Dei: si vos soli laudatis, totus tacebit orbis, qui est ab ortu solis usque ad occasum: clausistis ora omnium christianarum gen-

tium: indixistis silentium populis universis Deum per momenta laudare cupientibus. Igitur si & Deus debitas sibi laudes expectat, &, ut sonent Spiritus sanctus hortatur, & totus orbis quod debet paratus est reddere ne fraudetur Deus: etiam vos ipsi laudate cum omnibus; aut quia noluistis esse cum omnibus, soli conticescite! *Libro II. contra Parmenianum de Schismate Donatistarum.*

Quot enim bella adversus Ecclesiam concitata sunt! quot exercitus instructi! quot arma mota! quot non cruciatus & supplicii genus excogitatum! Sartagines, catapultæ, lebetes, fornaces, lacus, & præcipitia, bestiarum dentes, maria & proscriptiones, aliaque innumera tormentorum genera neque dictis memoranda, neque factis toleranda! Atque hæc non tantum ab extraneis, verum etiam a nostris domesticis. Nam civile quoddam bellum occuparat omnia vel quovis civili bello perniciosius. Neque enim cives modo cum civibus, verum etiam cognati cum cognatis, domestici cum domesticis, amici cum amicis conflictabantur; nihil tamen horum dissolvit Ecclesiam, ac ne infirmiorem quidem reddidit. Atque id sane mirum & incredibile, quod hæc in ipsis statim primordiiis mota sunt. Nam si tum irruissent hæc acerba posteaquam radices egerat, & ubique terrarum plantatum erat Evangelium, haud perinde fuisset admirandum non fuisse subversam Ecclesiam. Ceterum cum in ipso doctrinæ exordio nuper jacto fidei semine teneris etiamnum auditorum mentibus tot bella eruperint, res nostras non solum nulla ex parte fuisse diminutas, verum etiam multam accessionem adjunctam fuisse: hoc nimirum superat omne miraculum. S. Chrysostomus *oratione* 5. *adversus Judæos, post initium. Tomo I. Montfauc. pag.* 630.

Poteram

Poteram diem iſtius modi eloquio ducere, & omnes propoſitionum rivulos uno Eccleſiæ ſole ſiccare; verum quia jam multum ſermonicati ſumus, & prolixitas concertationis audientium ſtudia laſſavit: brevem tibi apertamque animi mei ſententiam proferam, in illa eſſe Eccleſia permanendum, quæ ab Apoſtolis fundata usque ad diem hanc durat. Sicubi audieris, eos qui dicuntur Chriſti, non a Domino Jeſu Chriſto, ſed a quoquam alio nuncupari, ut puta Marcionitas, Valentinianos, Montenſes, ſive Campitas: ſcito non Eccleſiam Chriſti, ſed Antichriſti eſſe ſynagogam. S. HIERONYMUS *ad finem Dialogi adverſus Luciferianos.*

Et quid amplius dicturus ſum, quam cœcos, qui tam magnum montem non vident, qui contra lucernam in candelabro poſitam oculos claudunt? S. AUGUSTINUS *Tractatu 2. in epiſtolam Joannis.*

Sed illa Eccleſia, quæ fuit omnium gentium, jam non eſt, periit, Hoc dicunt, qui in illa non ſunt. O impudentem vocem! illa non eſt, quia tu in illa non es? vide, ne tu ideo non ſis; nam illa erit, etſi tu non ſis. *Idem concione 2. in pſalmum 101. ante medium.*

Ad ipſam ſalutem ac vitam æternam nemo pervenit, niſi qui habet caput Chriſtum. Habere autem caput Chriſtum nemo poterit, niſi qui in ejus corpore fuerit, quod eſt Eccleſia. Quam ſicut ipſum caput in ſcripturis ſanctis Canonicis debemus agnoſcere, non in variis hominum rumoribus, & opinionibus, & dictis, & factis, & viſis inquirere. *Idem Libro de unitate Eccleſiæ contra Petiliani epiſtolam cap.* 19.

Ecce Scripturæ communes! ecce ubi novimus Eccleſiam! ſi Chriſtum ipſum tenetis, ipſam Eccleſiam quare non tenetis? ſi in ipſum Chriſtum quem legitis, & non videtis, tamen propter veritatem ſcriptu-

scripturarum creditis, quare Ecclesiam negatis, quam & legitis, & videtis? *Idem Epistola 66. nunc* 105. *sub finem.*

Idem verba psalmi 56. Exaltare super cœlos Deus, & in omni terra gloria tua, *sic potenter contra hostes catholicæ Ecclesiæ adhibet:* Qualem vesaniam patiantur hæretici, quæso ut attendatis! illi præcisi a compagine Ecclesiæ Christi, & partem tenentes, totum amittentes, nolunt communicare orbi terrarum, quo diffusa est gloria Christi. Nos autem Catholici in omni terra sumus; quia omni terræ communicamus, quacunque gloria Christi diffusa est. Videmus enim quod tunc cantatum est, modo completum. Exaltatus est super cœlos Deus noster, & super omnem terram gloria ipsius. O hæretica insania! quod non vides credis mecum: quod vides negas? credis mecum exaltatum Christum super cœlos, quod non videmus: & negas gloriam ejus super omnem terram quod videmus. *Libro III. contra Cresconium cap.* 64.

Rursum præclare argumento ad hominem Donatistas stringit; cum enim illi obtenderent, nolle se cum baptizatis extra ecclesiam communicare, atque ita unacum ipsis perire: Cyprianum item, qui pariter hoc sensisset, perpetuo creparent: ita istuc assumit S. Doctor: Respondete, quare vos separastis? quare contra orbem terrarum altare erexistis? quare non communicatis Ecclesiis, in quibus Epistolas apostolicas missas tenetis, & legitis, & secundum ipsas vos vivere dicitis? Respondete, quare vos separastis? Propterea certe, ne malorum communione periretis. Quomodo ergo non perierunt Cyprianus, & tot collegæ ipsius, qui cum crederent, hæreticos, & schismaticos baptismum non habere, sine baptismo tamen receptis cum peccata eorum tam immania, tamque sacrilega super eos esse crederent, eis tamen communicare, quam separari ab unitate maluerunt?

luerunt? Si ergo tali communione malorum pereunt justi, jam Ecclesia temporibus Cypriani perierat. Unde igitur extitit origo Donati? ubi catechizatus est? ubi baptizatus? ubi ordinatus, quando jam Ecclesiam contagio communionis extinxerat? Si autem erat Ecclesia: nihil obesse mali bonis in una communione potuerunt. *Libro II. de Baptismo contra Donatistas cap.* 5.

Hanc (Ecclesiam) dilectissimi! amemus omnes, tali matri sic amanti, sic prospicienti, sic consulenti inseparabiliter inhæreamus, ut simul cum illa & per illam Deo Patri conjungi perpetuo mereamur. *Idem in fine Sermonis* 3. *de Symbolo ad Catechumenos.*

Non minuitur persecutionibus Ecclesia; sed augetur: & semper Dominicus ager segete ditiore vestitur, dum grana quæ singula cadunt, multiplicata nascuntur. S. LEO *Sermone I. in Natali Apostolorum Petri & Pauli.*

Sancta Ecclesia electorum floribus plena; habet in pace lilia, in bello rosas. S. GREGORIUS M. *Homil.* 35. *in Evangelia, versus finem.*

Vinea sanctæ Ecclesiæ, ab Abel usque ad sæculi terminum ab agricola summo plantata, nunquam tantis spinis inhorruit, quin etiam flores etsi raros, haberet, quorum pulchritudine cultoris industria patesceret. AUCTOR *Altercationis Synagogæ & Ecclesiæ.*

Clarissima illa est, una uni, non adhæreas alteri sponso, non cedens alteri sponsæ. Quid ista non audeat apud tam ambitiosum amatorem? Quid non ab illo speret? S. BERNARDUS *Sermone* 68. *in Cantica.*

Hoc corpus suum, quod est Ecclesia, magis dilexit (Christus) quam illud, quod traxit de Virgine. Illud enim verberibus & plagis, imo & morti expo-

exposuit, ut isti incolumitatem pararet. PETRUS BLESENSIS *Sermone* 11. *ex illi suppositis, & a Petro de Gusanvilla in nova Editione omissis.*

CAPUT II.

Fontes.

S. IRENÆUS *in Libris adversus hæreses.*

TERTULLIANUS in *Libro de Præscriptionibus adversus hæreticos.*

S. CYPRIANUS *Libro de Unitate Ecclesiæ.* Et *Epistolis* 40. *ad plebem* : 52. *ad Antonianum* : 55. *ad Cornelium Papam &c.*

S. CYRILLUS HIEROSOLYMITANUS *Catechesi* 18.

S. OPTATUS MILLEVITANUS in *Libris de schismate Donatistarum contra Parmenianum.*

S. PACIANUS *Epistolis tribus ad Sympronianum Novatianum.*

S. CHRYSOSTOMUS *Homilia* 7. *ex ineditis*, *Tomo XII. Montfauconi*, de propagatione Ecclesiæ.

Demonstratione, *quod Christus sit Deus*, de ejusdem propagatione, firmitate, triumphis.

Homilia cum de expulsione ipsius ageretur, de Ecclesiæ firmitate.

Homilia in inscriptionem Actorum, de eadem.

Homilia 11. *in ad Ephesios*, de schismate.

S. HIERONYMUS *Dialogo adversus Luciferianos.* Plures ex eo locos dat Cornelius Schultingus in *Confessione Hieronymiana.*

S. AUGUSTINUS, *præter Librum jam laudatum de unitate Ecclesiæ contra Petiliani Epistolam, Libro contra Epistolam Manichæi,* quæ vocatur *Fundamenti.*

S. AUGUSTINUS, *Libris variis contra Donatistas.*
Epistolis pluribus contra eosdem, uti 43. *alias* 162. *ad Glorium &c.* 185 *alias* 50. *ad Bonifacium Comitem* 49. *alias* 161. *ad Honoratum:* 93. *alias* 48. *ad Vincentium Rogatianum.*
Libris contra Epistolam Parmeniani, de schismate.
Libro de vera Religione.
Libro de moribus Ecclesiæ catholicæ.
Libro de utilitate credendi.
Libris 11. *&* 13. *contra Faustum,* de auctoritate Ecclesiæ in scriptura dijudicanda.
Expositione psalmi 147.
Tractatu 45. *in Joannem.*
Sermone 267. *novo, alias* 186. *de Tempore.*

Plurimos ejusdem locos collegit Laurentius noster Alticotius in *summa Augustiniana Parte III. Quæstione* 1.

S. ISIDORUS PELUSIOTA *Libro I. epistola* 311. & *Libro III. epistola* 5.

S. VINCENTIUS *Lirinensis in Commonitorio.*

S. CYRILLUS ALEXANDRINUS *Libro* 11. *in Joannem,* de unione nostra in Ecclesia.

S. LEO *Epistola* 84. *nunc* 14. *ad Anastasium Thessalonicensem,* de vinculo unitatis Ecclesiasticæ.

SALVIANUS sæpissime, tam in *Libris de Gubernatione,* quam in *Libris adversus Avaritiam* de corruptis in Ecclesia moribus.

S. GREGORIUS M. *in Expositione primorum capitum Libri I. Regum.*

S. ISIDORUS HISPALENSIS *Libro I. sententiarum cap.* 16.

S. Bruno *Libro de laudibus Ecclesiæ*: & *Libro de Ornamentis Ecclesiæ.*

Hugo Victorinus *Tractatu de unitate Ecclesiæ.*

S. Bernardus *Sermone* 33. *in Cantica*, de perversitate morum in sui temporis Ecclesia.

Idem multa dat de unitate & regimine Ecclesiæ *in Epistolis* super causa schismatis perscriptis.

Adde Titulos: *Fides, Deus, Summus Pontifex, Hæretici, Concilia &c.*

TITULUS XVII.

De *Eleemosyna* &c.

CAPUT I.

Loci.

Negotiatio est, aliquid amittere, ut majora lucreris. Tertullianus *Libro ad Martyras cap.* 2. *in simili causa.*

Putas, quia, qui Christum pascit, a Christo ipso non pascitur; aut eis terrena deerunt, quibus cœlestia & divina tribuuntur? S. Cyprianus *de opere & eleemosyna.*

Magna quæris, & parva non communicas? S. Cyrillus Hierosolymitanus *Catechesi* 3.

Da exiguum ei, a quo multum habes. Da etiam omnia ei, qui omnia donavit. Nunquam Dei munificentiam vinces, etiamsi omnia tua bona projicias, etiamsi te ipsis bonis tuis adjungas. Nam hoc quoque ipsum accipere est, nempe Deo donari. S. Gregorius Nazianzenus *Oratione* 16. *de pauperum amore.*

Multo satius est, ob eos qui digni sunt, indignis quoque largiri, quam dum metuimus, ne de

indignis bene mereamur, dignos etiam beneficio fraudare. *Idem Oratione* 19. *quæ est in laudem Patris.*

Cave ne capiat alius thesaurum tibi repositum. Studium promerendi de propinquis * tibi ab alio præripi ne permittas. Calamitate affectum ut aurum amplectere. Infirmam pauperis valetudinem ita fove, ut in ea & sanitatem tuam, & salutem totius familiæ positam putes. Nam cum omnes pauperes adjurandi sunt, tum illi qui ægrotant, præcipue sunt complectendi. Qui enim egens, & æger est, duplici laborat paupertate. S. GREGORIUS NYSSENUS *Oratione* 1. *de pauperibus amandis &c. quæ, quod sciam, tantum latine extat.*

Undique expulsi confluunt unum in locum, & proprium quemdam populum conficiunt. Vides homines injucundos, flebilem, tristemque chorum, efficientes. Et vero ut ipsis sese quodammodo jactitant calamitatibus ut in se ipsis naturam ostentant deturpatam! ut varios eo commeantibus morbos velut præstigiatores quidam exhibent! Elegorum, tristiumque narrationum artifices, modulatores lamentorum, actores novæ hujus, miseræque tragœdiæ, in qua non ex alienis, sed ex propriis calamitatibus exempla summunt ad permovendos animos, atque ita sibi audientiam faciunt. O quæ figuræ bone Deus! quæ narrationes! quomodo ab illis, qui ipsos procrearunt, nulla sua culpa rejecti sunt! quomodo expelluntur e civitatibus! quomodo ex colloquiis communibus, ex publicis, festisque conventibus extruduntur! tamquam homicidæ, tanquam parricidæ, exilio perpetuo mulctati, imo quam illis longe infeliciores; siquidem homicidis solum vertentibus licet

* Id est *proximis.*

licet alibi cum hominibus vivere; at isti omnium soli tanquam communes declarati hostes undique canum instar exturbantur. Quid quod eodem tecto, eadem mensa, eodem vasorum usu judicantur indigni? quid quod quasi hæc satis gravia non sint, arcentur a fontibus, qui reliquis hominibus sunt communes? ipsa quin etiam flumina creduntur ipsorum ægritudine coinquinari? si lingua cruenta canis aquam lamberit, non eam idcirco respuunt homines: at si ad illam æger accesserit, continuo propter hominem ipsa quoque aqua detestabilis prædicatur. Hæc enarrant, hæc deplorant, ob hæc necessario se ad hominum pedes abjiciunt miseri, & omnibus occurrentibus supplicant. Sæpe tristi spectaculo illachrymavi: sæpe de natura conquestus sum, & ea me recordatio, memoriaque nunc etiam movet, atque perturbat. Vidi ægritudinem miserandam, vidi spectaculum plenum lachrymarum, juxta vias celebres, & a prætereuntibus frequentatas jacent homines, imo ne homines quidem; sed infelices hominum reliquiæ, signis & indiciis aliquibus indigentes, ut se homines esse fidem faciant. Neque enim ex naturæ notis quidquam est reliquum, ut agnosci possint. Hi soli ex omnibus se ipsos oderunt: soli diem suum natalem execrantur. Ac jure quidem detestantur illum diem, qui talis vitæ principium fuit; homines qui se communi appellatione nominare erubescunt, ne ea ipsa nominis communione naturam communem dedecorent. Semper in miseriis vitam degunt, perpetuam luctus materiam habent. Quamdiu enim se ipsos aspiciunt, tamdiu lugendi habent occasionem. Dubitant autem quas magis deplorent corporis partes; easne, quæ non adsunt amplius, an illas, quæ supersunt, quas morbus absumpsit: an quæ morbo relictæ sunt absumendæ: dolendumne magis sit, quod in se ipsis eas mise-

rias cernant, an quod eas, adempta etiam morbo videndi facultate, intueri non possint: quod talia de se narrare queant, an quod sibi ab ipso morbo erepta etiam voce ne illa quidem valeant explicare: quod tali vescantur cibo, an quod ne illo quidem commode vesci possint, impedita propter oris corruptas a morbi particulis edendi potestate: quod sentiendo ea, quæ mortuorum sunt propria perpetiantur, an quod ipsis etiam sensibus spoliati sint. Ubi enim illis aut videndi, aut odorandi, aut tangendi vis? ubi reliquorum sensuum sedes, quas paulatim depascente morbo ulcus arrodit? Per omnia igitur vagantur loca ad uberiorem pastum, ut animalia rationis expertia, identidem se transferentes. Quæstus cibique parandi instrumenta calamitatem circumferunt, & supplicationis loco omnibus morbum ostendunt. Equidem ægritudinis causa egent ministris, a quibus manuducantur; verum ob inopiam sese vicissim (ipsimet) sustentant. Sic enim alter alterius utitur membris pro iis, quæ sibi desunt; ut qui per se singuli sunt imbecilli, mutua illa accessione fulciantur. Atque ita in hominum conspectum singulatim non veniunt; verum (adeo ad parandum victum ingeniosos quoque, & solertes egestas facit) universi interque se congregati conspici volunt. Inde fit, ut cum singuli miserabiles sint, hominibus ita conjuncti magis miserandi, atque una juvandi videantur. Aliquid enim quisque in commune confert: & alius ex alia calamitate misericordiam comparat. Hic prætendit mutilatas manus: ille tumidum ventrem ostendit: alius dilaniatam faciem, crus putrescens alius: qua denique quisque ægrotat corporis parte, eam denudat, & suam miseriam ostentat. Quid ergo faciendum est nobis, ut nihil in naturæ legem peccasse videamur? Satisne sit eorum affectiones deplorare, & oratione morbum extollere, atque

ipsa

ipſa commemoratione commoveri: an neceſſe eſt, ut facto etiam aliquo miſericordiam, & benevolentiam erga illos noſtram declaremus? Sic eſt profecto. Nam quæ proportio eſt inter res veras, & pictura adumbratas, eandem obtinent verba, ſi ab operibus ſejungantur. Non enim in verbis ſalutem conſiſtere dicit Dominus, ſed in ſalutis operibus faciendis. *Idem oratione 2. de pauperibus, & beneficentia.*

Et quo ore, quæſo, qua impudentia panem de cœlo * accipientes nos panem de terra non damus fratribus? *Creditus* AMBROSIUS *Sermone* 64. *in Dominicam VIII. poſt Pentecoſten, circa medium; nunc omiſſus eſt.*

Panem poſtulat homo: & equus tuus aurum ſub dentibus mandit! *Verus* AMBROSIUS *Libro de Nabuth cap.* 13.

Ne quis a collatione miniſterii paupertatis pudore revocetur. Nec ſibi divites blandiantur, quod plus videantur conferre, quam pauperes. Uberior eſt enim nummus e parvo, quam theſaurus e maximo; quia non quantum detur; ſed quantum reſideat, expenditur. Nemo plus tribuit quam qui nihil ſibi relinquit. Quid tu dives egeni comparatione te jactas: & cum tota onereris auro, pretioſam per humum trahens veſtem, quaſi inferior tuis & parva divitiis honorari deſideras quia inopiam collatione viciſti? Et flumina ſuperfluunt cum redundant; gratior tamen hauſtus e rivulo eſt. Spumant & muſta dum fervent, nec damnum putat Agricola quod defluxerit. Non ergo quod faſtidio exſpuas, ſed quantum devotione conferas æſtimandum eſt. *Idem Libro de Viduis, ante medium.*

I 4 Ex

* *Eucharistiam.*

Ex CHRYSOSTOMO, *qui totus est in isto argumento, loco plures alias dedi; in speciminibus scilicet. Unum, eumque brevissimum, quem præ oculis habeo, non omittam:* Ne recondita quidem nobis attingere audemus, innumeras videntes animas eversas. Rodat enim, inquit ille, tinea, & non rodat pauper: edat vermis, & non induatur nudus. Omnia consumantur tempore, & non alatur Christus, dum esurit. Ecquis hoc dicit, inquies? hoc enim grave admodum est, quod non verbis, sed factis hæc dicantur. Nam minus grave esset, si verbis diceretur, quam cum reipsa efficitur. *Homilia* 21. *in I. ad Corinthios.*

Ex eo tempore, quo Virginitati perpetuæ consecrata es, tua non tua sunt; imo vero tua; quia Christi esse cæperunt. S. HIERONYMUS *Epistola* 130. *alias* 8. *ad Demetriadem.*

Optimus dispensator est, qui sibi nihil reservat. *Idem Epistola* 52. *alias* 2. *ad Nepotianum, prope finem.*

Da, quod non potes retinere; ut accipias, quod non poteris amittere. S. AUGUSTINUS *Concione* 3. *in psalmum* 36.

Attende, quid faciat fœnerator. Minus vult dare certe, & plus accipere. Hoc fac et & tu. Da modica; accipe magna. Vide quam late crescat fœnus tuum! da temporalia; accipe æterna: da terram; accipe cœlum. *Idem ibidem.*

Habet semper unde det, cui plenum pectus est charitatis. *Idem Concione* 2. *in psalmum eundem.*

Da pauperi, ut des tibi; quia quidquid pauperi dederis, tu habebis: quod pauperi non dederis, habebit alter. S. CHRYSOLOGUS *Sermone* 8.

Cum

* Hoc ipsum perpulchre urget Chrysostomus *Homilia* 3. *alias* 9. *de Pœnitentia.*

Cum quælibet necessaria indigentibus ministramus, sua illis reddimus, non nostra largimur. Justitiæ debitum potius solvimus, quam misericordiæ opus implemus. S. GREGORIUS M. *Pastoralis curæ Parte III. admonitione* 22.

Ecce importune se pauperes offerunt. Rogant nos, qui tunc pro nobis intercessores venient. Certe nos omnino rogare debuimus; sed tamen rogamur. Videte si negare debemus quod petimur; quando patroni sunt qui petunt. *Idem Homilia* 40. *in Evangelia versus finem.*

CAPUT II.

Fontes.

S. CYPRIANUS *Libro de Opere & Eleemosyna.*

LACTANTIUS *Libro VI. divinarum Institutionum, fuse.* Item *Epitomes cap.* 5.

S. BASILIUS M. *Homilia* 6. *in:* Destruam horrea mea &c.: *Homilia* 7. *in Divites:* Et *Homilia* 8. *in famem. & siccitatem.*

S. GREGORIUS NAZIANZENUS *Oratione* 16. *de pauperum amore.*

S. GREGORIUS NYSSENUS *Orationibus duabus, nomen simile præferentibus. & jam ante laudatis:* atque etiam *Oratione* 5. *de Beatitudinibus.*

S. AMBROSIUS *Libro I. de Officiis, capitibus* 11. 30 31. & *Libro II. cap.* 15. 16. 21. * 25. 28. 29. & *Libro III. capitibus* 6. & 7. Adde *Librum de Viduis,* & *Sermonem suppositum supra dictum.*

S. GAUDENTIUS *Tractatu, sive Sermone* 13.

S. CHRYSOSTOMUS *Homilia de Eleemosyna, Tomo III. Montfauconi.*

* Probe autem hoc caput notandum, quo prohibet, ne valentibus & otiosis eleemosynam largiamur.

S. CHRYSOSTOMUS *Homilia in illud:* oportet & hæreſes eſſe, *eodem Tomo.*

Homiliis tribus aliis, quæ proxime ſequuntur in illud Apoſtoli: Habentes eundem ſpiritum.

Homilia, ne ſcrutemur pauperes curioſe.

Homilia 2. de Lazaro, ubi docet, etiam improbo, cum egeret, non negandam ſtipem.

Homiliis 3. & 7. hodierna de pœnitentia.

Homilia 35. in Geneſin.

Homiliis 17. 24. 36. 67. 78. 89. in Matthæum.

Homiliis 7. 11. 14. 15. 21. in ad Romanos.

Homilia in illud: Salutate Priſcillam, *in mendicos otioſos.*

Homiliis 10. 11. 21. 30. in I. ad Corinthios, quas inter præcipue notanda eſt 21.

Homiliis 16. 19. & 20. in II. ad Corinthios.

Homilia 1. in ad Philippenſes.

Homilia 6. in II. ad Timotheum.

Homilia 11. & 32. in ad Hebræos &c. &c. quæ ſane univerſa infinitum foret hic recenſere. Certe, quod non ſemel dicebam amicis, hic palam omnibus affirmo: Si ſola illa, quæ vir ſanctus de danda Eleemoſyna, & contemptu divitiarum conſcripſit, ſimul & in unum ederentur, Tomos duos formæ maximæ nullo negotio implerent.

S. HIERONYMUS *Epiſtola 66. alias 26. ad Pammachium: Epiſtola 77. alias 30. ad Oceanum: Epiſtola 118. alias 34. ad Julianum &c.*

S. ISIDORUS PELUSIOTA *Libro II. epiſtola 214.*

S. AUGUSTINUS præter *laudatam Concionem in pſalmum 36.* videri poteſt.

S. AUGU-

S. AUGUSTINUS *in psalmum* 146: *in psalmum* 147. atque etiam in alios psalmos quam sæpissime.

Homilia 47. *ex* 50. *nunc Sermone* 310. *in Appendice.*

Sermone 50. *alias* 15. *de diversis,* & *homilia* 30. *ex* 50.

Sermone 61. *alias* 5. *de Verbis Domini.*

Sermone 113. *alias* 35. *de iisdem verbis Domini,* ubi agit de eleemosynis ex alieno.

Sermone 178. *alias* 19. *de verbis Apostoli.*

In Enchiridio a capite 69. *fusius.*

Libro XXI. de Civitate cap. 27. ubi late in eos, qui putant peccata, cum facimus Eleemosynam, nihil obesse.

Adde *Sermones aliquot ad finem Appendicis novæ;* quorum aliqui sunt S. Cæsarii, aliqui incerti auctoris.

S. PAULINUS *Sermone de Gazophylacio:* Et *Epistola olim & nunc* 33. *ad Alethium.*

S. NILUS *de virtutibus excolendis capite* 4.

S. CHRYSOLOGUS *Sermone* 14.

S. LEO *Sermonibus de Collectis:* & *de Jejunio decimi mensis.*

SALVIANUS *Libris quatuor ad Ecclesiam catholicam, adversus avaritiam.*

S. LAURENTIUS *Novariensis homiliis duabus de pœnitentia, & Eleemosyna.*

S. GREGORIUS M. *Curæ Pastoralis Parte III. capitibus* 21. & 22.: *Libro XIX. Moralium cap.* 23. & *Libro XXI. Moralium capitibus pluribus.* Idem *Homilia* 14. *in Evangelia, initio*, obiter, sed pulchre pro eleemosynis Clericorum.

S. ISIDORUS HISPALENSIS *ad finem Libri II. Synonimorum,* & *Libro III. capite* 60. *sententiarum.*

S. JOAN-

S. JOANNES DAMASCENUS *Libro II. Parallelorum, capitibus 16. & 17. nunc Titulis VIII. & IX. Litera ε.*

INNOCENTIUS III. PAPA *Libello de Eleemosyna.*

Sed quod præcipua objectatio, quæ fit contra Eleemosynam, est amor liberorum atque cognatorum, egregie illum eximunt *Cyprianus opere laudato*: *Basilius homilia 6. in illud*: Destruam horrea; & *homilia 7. in divites*; & *homilia illa dicta in Lacizis*: *Chrysostomus homilia 7. in ad Romanos*; *homilia 10. in I. ad Thessalonicenses*; *Homilia 9. de Pœnitentia &c.* *Augustinus de decem chordis*; *de disciplina christiana cap. 8.*; *Ennarratione in psalmum 38. & alias sæpe.* *Salvianus in Libris ad Ecclesiam catholicam, fusissime*: *S. Joannes Damascenus Parallelorum Titulo IX. jam citato.*

Porro sententias de Eleemosyna quam plurimas collegit Julius Fulcus, quæ sunt editæ *Romæ* 1558.; sed, ut candide dicam, labore majori quam delectu.

Accedunt Tituli: *Amor Proximi, Misericordia, Recta Intentio,* & similes.

TITULUS XVIII.

De *Festis Diebus.*

CAPUT I.

Loci.

Dominica dies regina, & maxima omnium dierum . . . . in qua & vita nostra exorta est, & in Christo mors est devicta. S. IGNATIUS *Martyr Epistola ad Magnesianos*, *numero 9.*

Malorum morum licentia pietas erit? occasio luxuriæ religio deputabitur? TERTULLIANUS *Apologetici*

logetici cap. 35. Loquitur autem de Festis gentilium; ubi & alia huc faciunt, negotio nullo festis nostris accommodanda.

Non profanus melius esset quam sic religiosus? aut quomodo Deum violat qui hoc modo placat? MINUTIUS FELIX *in Octavio post medium.*

Qui Dominum verentur, Dominicam diem præstolantur ut Deo preces adhibeant: & corpore & sanguine Domini recreentur. Inertes vero & socordes Dominicum diem expectant, ut ab opere feriati vitiis dent operam. Quod autem non mentiar, res ipsæ faciunt fidem. Alio die in plateam prodi, & neminem reperias; die Dominico egredere, atque alios cythara canentes, alios applaudentes, saltantesque, & sedentes alios & proximos dicteriis insectantes, alios denique luctantes invenias. Præco ad Ecclesiam vocat? omnes torpescunt, & moras nectunt. Cythara, aut tuba personuit? tum omnes tanquam alis instructi currunt. EUSEBIUS (quem ego *Emesenum* puto) *apud S. Damascenum Libro III. Parallelorum cap.* 47.

Intus sacerdos Deo supplices pro mundi salute preces offert; & foris ludi celebrantur! Sic nimirum Israëlitæ quoque ludebant, tumque eos exitium invasit. Moses enim in monte pro ipsis Deo supplicabat; plebs interim, posteaquam cibo, & mero operam dedit, ad ludendum surrexit, eoque nomine divina ira in eos ruente uno die viginti quatuor millia procubuerunt. *Idem* EUSEBIUS *apud eundem ibidem. Titulo IV. litera* λ alias *Libro II. cap.* 83.

O stultitiam hominum, qui ebrietatem sacrificium putant! qui æstimant illos ebrietate placari, qui passionem jejunio sustinere didicerunt! S. AMBROSIUS *Libro de Elia & jejunio cap.* 17. de comessantibus in festis *Martyrum.*

Hæc

Hæc dico fratres de iis, qui festivissima die ne in Ecclesiam procurrerent, patrimoniorum suorum compedibus sunt detenti, & terreno quodam obligati sunt vinculo, ut venire eis ad domum Domini non liceret. Non quod eos quidpiam detineat; sed quod ita propriis sunt actibus implicati, ut jam arbitrium vivendi sua potestate amiserint; & dum solicitudinem patrimoniis exhibent, animarum medicinam penitus non requirant. Quid mihi o dives! difficultatem temporis objicis? quid necessitatem ingeris repentinam? Si cor habes, intellige, quia omni necessitate major necessitas est salutis: & utilior est causa prius curare vitam, tunc peculii damna sarcire; ne dum augmentum patrimoniis quærimus, sentiamus animæ detrimentum . . . Considera itaque judicii imminentem diem, & inextinguibiles gehennæ flammas, stridorem horrendum dentium, tenebrarum ultimum cruciatum; &, si potes, relicta Ecclesia sæcularibus solicitudinibus implicare! Vereor enim, ne dum mundi divitias quæritis, inveniatis potius divitias peccatorum, & repertis thesauris sæculi cœlestes thesauros amittatis. *Creditus* Ambrosius *Sermone in Dominica XIV. post Pentecosten, hodie* 39.

Accepisti sabbathum ut animam tuam liberares a vitiis; tu vero tum magis illa committis. S. Chrysostomus *homilia* 1. *de Lazaro, circa medium.*

Centum sexaginta octo horas habente hebdomade, unam & solam horam sibi ipse segregavit Deus: & hanc in opera sæcularia, & in ridicula, & in vana colloquia insumis? *Idem homilia nunc* 9. *de Pœnitentia.*

Observa diem Sabbathi non carnaliter, non judaicis deliciis, qui otio abutuntur ad nequitiam (melius enim utique tota die foderent quam tota die saltarent) sed tu cogitans requiem in Deo tuo; & propter ipsam requiem omnia faciens, abstine ab opere servili:

servili. Omnis enim qui facit peccatum servus est: & utinam hominis, non pecccati! S. AUGUSTINUS *Concione* 1. *in psalmum* 32. *circa medium.*

Quæ sunt sacrilegia, si ista sunt sacra? *Idem de Festis gentilium loquens Libro II. de Civitate Dei cap.* 4.

Diabolus numerosa genuit, & perniciosa portenta, ut ridiculum de religione captaret, in sacrilegium verteret sanctitatem, de honore Dei Deo pararet injuriam. S. CHRYSOLOGUS *Sermone* 155.

Si quando evenerit, quod scilicet sæpe evenit, ut eodem die & Festivitas ecclesiastica, & ludi publici agantur: quæro ab omnium conscientia, quis locus majores Christianorum virorum copias habeat; caveane ludi publici, an atrium templi: & templum omnes magis sectentur, an theatrum: dicta evangeliorum magis diligant an thymelicorum: verba vitæ, an verba mortis: verba Christi, an verba mimi? Non est dubium quin illud magis amemus, quod anteponimus. SALVIANUS *Libro VI. de gubernatione Dei, propius initium.*

Dum in ipsa Ecclesia sunt, si ludos agi audiunt, Ecclesiam derelinquunt. Spernitur Dei templum, ut concurratur ad theatrum. Ecclesia vacuatur, circus impletur. *Idem ibidem.*

Curate qui his solennitatibus interestis, ne ab æterna solennitate separemini. Quid prodest interesse festis hominum, si deesse contingat festis angelorum? Umbra futuræ solennitatis est solennitas præsens; idcirco hanc agimus, ut ad illam, quæ non est annua sed continua, perducamur. Cum hæc statuto tempore geritur, ad illius desiderium memoria nostra refricatur. Frequentatione ergo gaudii temporalis ad æterna gaudia mens incalescat, & ferveat, ut ex veritate lætitiæ perfruatur in patria, quod de umbra gaudii meditatur in via. S. GREGORIUS M. *homilia* 26. *in Evangelia.*

Insi-

Insidiante humani generis inimico quod statutum fuerat ad Dei gloriam & nostram salvationem, jam utique conversum est ad Dei ignominiam & nostram damnationem. S. BERNARDINUS SENENSIS *Tomo II. Sermone* 10. *initio.*

CAPUT II.

Fontes.

PHILO *Hebræus de Septenario & Festis.*

CLEMENS ALEXANDRINUS *Libro III. Pædagogi cap.* 11. quam profanos se multi præbeant diebus festis.

ORIGENES *homilia* 23. *in Numeros.*

S. ATHANASIUS, aut quisquis est auctor egregius, *de Sabbathis, & Circumcisione ex Libro Exodi Tomo II. novo pagina* 55. Agit autem de fine Sabbathi. Idem, ut putabatur, *homilia de semente* de vana observatione Sabbathi alia suppeditat.

S. EPHRÆM *de festis diebus Tomo III novo græco-latino.* Et *ibidem, quod ludicris rebus abstinendum sit Christianis, & de pauperum amore.* Idem *Sermone in pretiosam & vivificam crucem &c. Tomo II. novo græco latino.* Denique *Sermone, quomodo convertatur quis retrorsum &c. Tomo III. itidem novo a pag.* 381. Hic tam argumento, quam rebus ipsis convenit cum superiore: *Quod ludicris rebus &c.*

S. BASILIUS M. *homilia* 14. *in Ebriosos.* Et *Epistola* 42. *ad Chilonem alias primo loco, atque etiam seorsim poni solita.*

S. GREGORIUS NAZIANZENUS *Orationibus* 4. 6. 38. 44. Lege etiam, quæ interpretes illius Elias & Nicetas addunt.

S. CHRYSOSTOMUS *Homilia nova in eos, qui relicta Ecclesia ad Circenses & Theatra currunt.*

S. CHRY-

S. CHRYSOSTOMUS *Homilia de baptismo Christi.* Fusus enim, & palmaris locus est adversum eos, qui ne festos quidem dies ad cultum Dei, & curam animæ impendunt.
Oratione in S. Julianum.
Homilia de B. Philogonio.
Homilia de consubstantiali.
Sermonibus 4. *&* 5. *de Anna.*
Homilia 27. *in I. ad Corinthios.*
Sermone 8. *ex adscriptis illi de Resurrectione.*

S. HIERONYMUS *Libro XXVI. in Esaiam, cap.* 58.

S. AUGUSTINUS *Epistolis* 22. *alias* 64. *ad Aurelium, &* 29. *nova ad Alipium,* de abusu commessationum diebus sacris. Ultimam nuper repertam dedi in Dissertatione de eloquentia S. Augustini. Adde *Librum X. de Civitate, capitibus* 4. 5. 6. de cultu & sacrificio, quem solemus his diebus vero Deo exhibere. Idem *Libro IV. de Genesi ad literam, fuse* de origine Sabbathi *a capite* 8.

S. CHRYSOLOGUS *Sermone* 127. *ad finem* de abusibus cavendis in celebratione festorum.

S. EUCHERIUS, *seu* EUSEBIUS GALLICANUS *homiliis de S. Genesio, & de SS. Epipodio & Alexandro,* de ratione vera celebrandi dies festos.

S. CYRILLUS ALEXANDRINUS *in homiliis de festis Paschalibus, præsertim* 5.

S. LEO *Sermone* 3. *de Quadragesima.*

SALVIANUS *Libro citato.*

S. JOANNES DAMASCENUS *Parallelorum Titulo IV. Litera* λ. jam supra dato. Item *Titulo III. Litera* μ, *de Pœnitentia & Confessione,* ne quis conscientia culparum se sinat retrahi a cœtu fidelium adeundo. Est, ni fallor, ex una homiliarum Chrysostomi *de Pœnitentia.*

THEOPHYLACTUS *in fragmento de risu, cantilenis ac vociferationibus in festis majoribus.* Forte integratum est in novissima illius Editione, quæ nunc quidem mihi non est ad manus.

S. PETRUS DAMIANI *Libro VI. epistola* 16.

HUGO A S. VICTORE, si tamen ipse sit auctor, *Miscellaneorum Libro I. Titulo* 93.

S. BERNARDUS *Epistola* 174. contra novas festivitates. *Sermone I. in die sancto Paschæ, ad finem*, de injuriis majorum solennitatum.

S. BERNARDINUS SENENSIS *Sermone jam laudato, fusissime.*

TITULUS XIX.

De *Fide*, & Religione.

CAPUT I.

Loci.

Eo magis credendum, si, quia mirandum est, ideo non creditur. Qualia enim decet esse opera divina, nisi super omnem admirationem? TERTULLIANUS *Libro de Baptismo cap.* 2.

Nec ignoro plerosque conscientia meritorum nihil se esse post mortem magis optare quam credere. Malunt enim extingui penitus quam ad supplicia restaurari. MINUTIUS FELIX *in Octavio, versus finem.*

Si me ipsum nescio, si animæ meæ substantiam & naturam ignoro: si eorum quæ intra me sunt rationem non intelligo: qua audacia supra me erigam oculos, ut videam principium sine principio & finem sine fine attingam? A talibus ausibus desistendum excellentia majestatis imperat, & ipsa impo-

impossibilitas omnes ingenii conatus repellit. Ea igitur quæ licita sunt, & concessa tangamus. *Creditus* CYPRIANUS *Præfatione de cardinalibus Christi operibus.*

Nonne purior ratio est ex duobus incertis & in ambigua expectatione pendentibus id potius credere, quod aliquas spes ferat, quam omnino quod nullas. In illo enim periculi nihil est si quod dicitur imminere cassum fiat, & vacuum; in hoc damnum est maximum, id est salutis amissio si cum tempus advenerit, aperiatur hoc fuisse mendacium. Quid dicitis o nescii! etiam fletu & miseratione dignissimi! Ita non extimescitis ne forte hæc vera sint, quæ sunt despectui vobis, & præbent materiam risus? Nec saltem vobiscum subobscuris cogitationibus volvitis ne quod hoc die credere obstinata renuitis perversitate, redarguat serum tempus & irrevocabilis pœnitentia castiget? ARNOBIUS *Libro II. adversus gentes, initio.*

Si credis, cur ergo rationem requiris, quæ potest efficere ut non credas? Si vero rationem requiris & quærendam putas, ergo non credis. Ideo enim quæris ut eam sequaris, cum inveneris. LACTANTIUS *Libro II. divinarum institutionum cap.* 6.

Idem de Spiritibus nostris fortibus, ut dicunt: Quod si asino, aut cani, aut sui facultas loquendi tribuatur . . . quid aliud respondebunt? . . . . Ab his ergo sapere discere, quos a pecudibus, ac belluis non sententia, sed lingua discernit? *Libro III. earundem institutionum cap.* 8. *Et iterum:* Quæso quis illa vidit unquam? quis sensit? quis audivit? an solus Leucippus oculos habuerit? solus mentem? Qui profecto solus omnium cæcus & excors fuit qui ea loqueretur quæ nec æger quisquam delirare, ne dormiens possit somniare? *Idem Libro de Ira Dei cap.* 10. *Rursum ad eorum ora obstruenda pari contemptu ita respondet:* Quanto melius

lius fuerat tacere quam in usus tam miserabiles tam inanes habere linguam? Et quidem vereor, ne non minus delirare videatur qui hæc putet refellenda. *Idem eodem libro & capite.*

Hoc saltem requiro: Sentisne te genitum, & quæ ex te generantur intelligis? Non quæro sensum unde hauseris, vitam unde sortitus sis, intelligentiam unde adeptus sis: quale sit, quod in te est, odor, visus, sensus, auditus? Certe nemo quod facit nescit. Quæro unde ista iis quos generes indulgeas? qualiter sensum inferas? oculos accendas? cor affigas? Hæc si potes enarra! Habes ergo quæ nescis & tribuis quæ non intelligis; æquanimiter imperitus in tuis, insolenter in Dei rebus ignarus. S. HILARIUS PICTAVIENSIS *Libro* 2. *de Trinitate, propius initium.*

Dum plures fiunt fides, ad id cœperunt ut nulla sit. *Idem Libro contra Constantium Augustum.*

Nihil in divinis affectibus humanæ mentis opinione tractandum est, neque de creatore opificii sui materia decernat. *Idem Libro III. de Trinitate.*

Contundendæ sunt ergo insolentes adversum Deum disputationes, & destruenda rationum fallacium munimenta, & elevata ad impietatem ingenia conterenda: nec carnalibus armis, sed spiritualibus: nec terrena doctrina, sed cœlesti sapientia; ut quanta rerum divinarum humanarumque discretio est, tantum ultra terrena studia ratio cœlestis excedat. Cesset igitur solicitudo perfidiæ, neque negare nos, quia ipsa non intelligit existimet, quod solum a nobis bene & intelligitur, & creditur. *Idem ejusdem operis Libro XII.*

Aufer hinc argumenta, ubi Fides quæritur! In ipsis gymnasiis suis jam Dialectica taceat! Non quæro quid loquantur Philosophi; requiro quid faciant. Soli in gymnasiis remanserunt. Vide quam fides

fides argumentis præponderet! Illi quotidie a suis consortibus deferuntur qui copiose disputant; isti quotidie crescunt qui simpliciter credunt. Non creditur Philosophis; creditur Piscatoribus; non creditur *Dialecticis, creditur* Publicanis. S. AMBROSIUS *Libro I. de fide Gratianum Imperatorem cap.* 5.

An afferentis persona discutitur? Deus est. Si Deo non creditur, cui credemus? *Idem Libro IV. in Lucam ad caput* 5. *Et alio modo:* Quam indignum, ut humanis testimoniis de alio credamus; Dei oraculis de se non credamus? *Idem Libro de Abraham cap.* 15.

O Miraculum! servi vincti sunt, Dominus crucifixus; & prædicatio quotidie crescit: & per quæ putabatur opera prohiberi, per hæc accensa est: & crux & vincula, quæ esse videbantur abominatio, nunc salutis signa sunt facta: & quolibet auro ferrum illud nobis pretiosius. S. CHRYSOSTOMUS *Homila* 16. *ad populum.*

Non humanæ mentis (est) quærere; sed credere tantum oportet: neque dictum illud scrutari, cujus sufficiens sit demonstratio dicentis potentia. *Idem Homilia* 6. *in Joannem.*

Auctoritati credere magnum compendium est, & nullus labor. S. AUGUSTINUS *Libro de quantitate animæ cap.* 7.

Compescat se humana temeritas; & id quod non est non inquirat, ne illud quod est non inveniat! *Idem Libro I. de Genesi contra Manichæos cap.* 2.

Numquid ideo negandum est quod apertum est, quia comprehendi non potest quod occultum est? Numquid, inquam, dicturi sumus quod ita esse perspicimus, non esse; quia cur ita sit non possumus invenire. *Idem libro de dono perseverantiæ cap.* 14.

Hic si ratio quæritur, non erit mirabile: si exemplum poscitur, non erit singulare. Demus Deum ali-

aliquid posse, quod nos fatemur investigare non posse. In talibus rebus tota ratio facti est, potentia facientis. *Idem Epistola* 137. *alias* 3. *ad Volusianum cap.* 2. *Et brevius:* Deus est qui facit: & tu dicis: fieri non potest? paganus negare Christum potest; negare omnipotentem Deum non potest. *Idem Sermone* 240. *alias* 139. *de Tempore.*

Hoc fides credat, intelligentia non requirat; ne aut non inventum putet incredibile, aut repertum non credat singulare. *Idem Libro contra Felicianum cap.* 8.

Tria sunt incredibilia, quæ tamen facta sunt. Incredibile est Christum resurrexisse in carne, & in cœlum ascendisse cum carne. Incredibile est mundum rem tam incredibilem credidisse. Incredibile est, homines ignobiles, infirmos, paucissimos, imperitos rem tam incredibilem tam efficaciter mundo & in illo etiam doctis persuadere potuisse. Horum trium incredibilium primum nolunt isti cum quibus agimus credere. Secundum coguntur & cernere; quod non inveniunt unde sit factum, si non credunt tertium. *Idem Libro XXII. de civitate cap.* 5.

Quem non moveat ad credendum tantus ab initio ipse rerum gestarum ordo, & ipsa connexio temporum; præteritis fidem de præsentibus faciens, priora posterioribus, & recentioribus antiqua confirmans? *Idem Epistola ad Volusianum supra laudata, inferius.*

Sed jam pudet me ista refellere, cum eos non puduerit ista sentire. Cum vero ausi sint etiam defendere, non jam eorum, sed ipsius generis humani me pudet, cujus aures hæc ferre potuerunt! *Idem Epistola* 118 *alias* 56. *ad Dioscorum, versus finem.*

Idem in psalmum 58. *concione* 1. *de vana fortitudine, quidem scilicet Libertini nostri sibi arrogant.* Fortitudo ista non sanitatis est, sed insaniæ. Nam & phre-

phreneticis nihil fortius. Valentiores sunt sanis. Sed quanto majores vires, tanto mors vicinior.

Ne minima quidem operum Dei assequi poteris sine fide; dicente scriptura: *Omnia opera ejus in fide.* Sed tu hic totum vis de ratione constare, ubi totum consistit ex fide. Quod tamen non sine ratione subsistit; sed ratione Dei, non tua homo! Quid tam rationabile, nisi ut Deus quidquid voluerit possit? Qui quod vult non potest, Deus non est. S. Chrysologus *Sermone* 141.

Non ergo contra fidem tuam venias, nec dicas: quomodo hoc fieri potuit, qui te credere in omnipotentem prima confessione testatus es. In operibus Dei solicito quamlibet homini magis admiratio se potest offerre, quam ratio. Eusebius Gallicanus *in fragmento homilia de Symbolo quod inscribitur:* de B. Virginis conceptione.

Sed pulchrius *Homilia* 2. *de Symbolo* ad verba: *Credo & in filium &c.* Quando audis Deum ex homine natum esse, & majestatem sub fragilitate latuisse: virginem prole ditatam, nec tamen virginitatem fuisse solutam; non se objiciat sensibus novitas operis, sed virtus operantis: nec dicas, illud possibile est, illud fieri non potest; quia qui te magna credere jussit omnipotens est.

Væ quibus hæc prius experienda sunt quam credenda! *Idem Homilia I. ad Monachos.*

Si quid itaque in hac re per hominis opus actum est, humanas quære rationes: si autem totum quod actum est, Dei virtus est, quid impossibilitatem spectas humanam, ubi efficientiam vides esse divinam? S. Cassianus *Libro V. de Incarnatione Domini cap.* 1.

Quid mihi quærere, quomodo verum sit, quod Deus dixerit; cum dubitare non debeam, quin verum sit, quod Deus dixerit? *Idem Libro IV. cap.* 6.

Piscatorum solæcismis dissolutos fuisse Atticos syllogysmos ait THEODORETUS *Libro seu Sermone* 5. *contra gentiles, sive græcarum affectionum curatione.*

Sciendum nobis est, quod divina operatio si ratione comprehenditur, non est admirabilis: nec fides habet meritum, cui humana ratio præbet experimentum. Sed hæc ipsa nostri redemptoris opera, quæ ex semetipsis comprehendi nequaquam possunt, ex alia ejus operatione pensanda sunt, ut rebus mirabilibus fidem præbeant facta mirabiliora. S. GREGORIUS M. *Homilia 26. in Evangelia. initio.*

Hinc est quod nonnulli inquieti spiritus, dum plus exquirunt contemplando quam capiunt, usque ad perversa dogmata erumpunt: & dum vetitatis discipuli esse humiliter negligunt, magistri errorum fiunt. *Idem.*

Quid prodest si quis catholice credat, & gentiliter vivat? S. PETRUS DAMIANI *Sermone de S. Eleucadia.*

Quid magis contra rationem quam ratione rationem conari transcendere? Et quid magis contra fidem quam credere nolle quidquid non possis ratione attingere? S. BERNARDUS *Epistola* 190. *ad Innocentium Papam.*

Utinam attenderent Judæi! utinam animadverterent Pagani, quanta conscientiæ securitate pro hac parte ad divinum judicium poterimus accedere! nonne cum omni confidentia Deo dicere poterimus: Domine si error est, a te ipso decepti sumus? Nam ista in nobis tantis signis & prodigiis confirmata sunt & talibus, quæ nisi per te fieri non possunt. RICHARDUS A S. VICTORE *Libro I. de Trinitate cap. 2.*

Finio verbis sapientissimi viri, qui etsi Patribus jungi minime possit, haud indignus est visus Bourdalouæo, quem nullo discrimine inter Patres pro concione allegaret, Picum videlicet Mirandulanum, qui

secun-

secunda Epistolarum suarum, ita pronuntiat: Magna insania Evangelio non credere, cujus veritatem sanguis Martyrum clamat, Apostolicæ resonant voces, prodigia probant, ratio confirmat, elementa loquuntur, dæmones confitentur; sed longe major insania, si de veritate Evangelii non dubites, vivere tamen, quasi de ejus falsitate non dubitares.

CAPUT II.

Fontes.

Præter eos, quos laudavi in Dissertatione de ratione Patres legendi (ubi de *Operibus Dogmaticis adversum infideles*) sequentes etiam cupio commendatos.

TERTULLIANUM *in Scorpiaco.* Item *in Libro de Idololatria capitibus* 14. 16. 17. Et *in Apologetico capitibus* 2. & 27. de professione fidei non simulanda.

S. CYPRIANUM, qui & ipse de hoc agit *Libro de lapsis*, & *Epistola* 56. Adde *Pontium Diaconum, ejus vitæ Scriptorem*, ubi de fuga ipsius.

S. ATHANASIUM *in illud Matthæi* 11. *versu* 17.: Omnia mihi tradita sunt. *Item in Apologia de fide sua &c.*

S. HILARIUM PICTAVIENSEM *in Libris de Trinitate*, ubi passim tuetur partes fidei contra rationem.

S. BASILIUM *Homilia* 15. *de fide*: & *Opusculo de vera ac pia fide.*

S. GREGORIUM NAZIANZENUM *in Carminibus arcanis, præsertim* 4. Item *Carmine alio ad Nemesium, quod est numero* 61. Idem *in Orationibus sæpissime.*

S. CHRYSOSTOMUM *Homilia de fide & lege naturæ.*
Homilia 6. *in Matthæum.*

S. CHRYSOSTOMUM *Homiliis* 4. 5. 6. *&* 7. *in ad Romanos.*

Homilia 9. *in II. ad Corinthios.*

Homilia 7. *in I. ad Thessalonicenses &c.*

S. GREGORIUM BÆTICUM *Libello de fide adversus Arianos* *.

S. HIERONYMUM, cujus locos quam plurimos collegit Schultingus *Tomo II. Confessionis Hieronymianæ cap.* 4. De fide profitenda legendus S. Doctor in scriptis *contra Ruffinum & Joannem Hierosolymitanum.*

S. AUGUSTINUM *Libro de fide & symbolo.*

Libro de fide & operibus.

Enchiridio ad Laurentium de fide, spe & charitate.

Libro X. de Trinitate cap. 10. ubi strangulat Idealistas, de rebus omnibus dubitantes.

Libro contra mendacium ad Consentium cap. 2. de profitenda fide.

Citatis Epistolis 137. *alias* 3. *ad Volusianum*, & 118. *alias* 56. *ad Dioscorum.* Item 228. *alias* 180. *ad Honoratum.*

Enarratione in psalmum 31. de operibus quæ fiunt extra fidem præclare.

Sermonibus 201. *alias* 31. *de Tempore*: 374. *alias* 67. *de diversis &c. &c.*

S. ISIDORUM PELUSIOTAM *Libro IV. epistola* 28.

S. CYRILLUM ALEXANDRINUM *homilia* 11. *Paschali*, quantum diversitas religionum noceat reipublicæ.

S. CHRYSOLOGUM *Sermone* 151. de fuga in persecutione.

EUSE-

* Quamquam in isto & sequentibus quibusdam vix sistitur in Fide *generatim*; verum illico ad *Dogmata singularia* excurritur.

Eusebium Gallicanum *homilia* 2. *de S. Joanne Baptista*, in Judæos adventum Messiæ expectantes.

S. Proclum *Epistola de fide ad Armenos.*

S. Cyrillum Alexandrinum *Libris tribus de recta fide ad Theodosium & Reginas.*

Theodoretum *Libro I. adversus gentiles, sive de græcarum affectionum curatione*, qui & ipso titulo de fide inscribitur.

Creditum Prosperum *Libro de Promissionibus & Prædictionibus Dei.*

Severinum Boethium *Libro de fide ad Joannem Diaconum.*

S. Fulgentium *de fide ad Petrum*, ubi habet regulas fidei quadraginta.

S. Isidorum Hispalensem *Libro II. de officiis Ecclesiasticis, capitibus* 22. *&* 23. *Libro item II. Sententiarum cap.* 2.

S. Antiochum *Homilia I.*

S. Joannem Damascenum *Libro IV. de orthodoxa fide, capitibus* 11. *&* 12.

S. Paschasium Ratbertum *Libris tribus de fide, spe & charitate.*

S. Petrum Damiani *Opusculo de fide catholica.*

S. Brunonem *de Ornamentis Ecclesiæ cap.* 1. de præstantia fidei

Hugonem Victorinum *Tractatu de fide.*

Petrum Blesensem *in instructione fidei ad Soldanum Iconiensem*: & *opere novello de assertione fidei.*

S. Bernardinum Senensem *in Quadragesimali de Religione christiana*, late & egregie.

S. Thomam Villanovanum *Sermone in octava Paschæ.*

Plures alios in *Prodromo II. pag.* 250. adducit Joannes Baptista Genér, etsi non omnino accurate.

Porro

Porro fidei gratiam nulli negari, præclare oftendunt *S. Athanafius Libro de Incarnatione: S. Chryfoftomus Libro ad fcandalum paffos: S. Auguftinus Epiftola olim 49. nunc 102: Theodoretus Libro 6. adverfus græcos.*

TITULUS XX.

De *Gratia*, tam habituali quam actuali.

CAPUT I.

Loci.

Natura opus eft Creatoris; gratia munus eft redemptoris. S. AMBROSIUS *Libro de Jofeph cap.* 11.

Hoc fcito baptismum præterita donare peccata, non futuram fervare juftitiam, quæ labore, & induftria, ac diligentia, & femper fuper omnia Dei clementia cuftoditur; ut noftrum fit rogare, illius tribuere quod rogatur: noftrum incipere, illius perficere: noftrum offerre quod poffumus, illius implere quod non poffumus. S. HIERONYMUS *Libro 3. adverfus Pelagianos, initio.*

Non mihi fufficit quod femel donavit, nifi femper donaverit. Peto ut accipiam, & dum accepero, rurfus peto. Avarus fum ad accipienda Dei beneficia. Nec ille deficit in dando, nec ego fatior in accipiendo. Quanto plus bibero, tanto plus fitio. *Idem Epiftola* 133. *ad Ctefiphontem, olim præfixa libris adverfus Pelagianos.*

Ifta quæftio, ubi de arbitrio voluntatis & Dei gratia difputatur, ita eft ad difcernendum difficilis, ut quando defenditur liberum arbitrium, negari Dei gratia videatur; quando autem afferitur Dei gratia,

tia, liberum arbitrium putetur aufferri. S. AUGUSTINUS *Libro de gratia Christi cap.* 47.

Quisquis tibi Domine enumerat vera merita sua, quid tibi enumerat nisi munera tua? *Idem Doctor gratiæ Libro IX. Confessionum cap.* 13.

Ego creavi, ego recreo: ego formavi: ego reformo: ego feci, ego reficio. Si non potuisti facere te, quomodo potes reficere te? *Idem Enarratione in psalmum* 45. *versus finem.*

Imaginem in nobis Dei deformare potuimus; reformare non possumus. *Idem Sermone* 49. *alias* 27. *de verbis Apostoli.*

Natura humana etiamsi in illa integritate, in qua condita est, permaneret, nullo modo se ipsam creatore suo non adjuvante servaret. Cum igitur sine gratia Dei salutem non posset custodire, quam accepit: quomodo sine gratia Dei potest reparare, quam perdidit? *Idem Epistola* 186. *alias* 106. *ad Paulinum.*

Fecisti ut essem; & non tu fecisti, ut bonus essem? Dedisti mihi ut sim; & potuit mihi alius dare, ut bonus sim? Si tu mihi dedisti, ut sim, & alius mihi dedit ut bonus sim: melior est ille qui dedit mihi ut bonus sim quam ille qui mihi dedit ut sim. Porro quia te nemo melior, nemo te potentior, nemo te in misericordia largior, a quo accepi ut essem, ab illo accepi ut bonus essem. *Idem Concione* 2. *in psalmum* 58.

Divinam poscamus gratiam; nam quidquid aliud petitur, nihil petitur; non quia nulla omnino res est; sed quia tantæ rei comparatione quidquid concupiscitur nihil est. *Idem Tractatu* 102. *in Joannem.*

Duæ vitæ sunt, una corporis, altera animæ. Sicut vita corporis anima, sic vita animæ Deus. Quomodo si anima deserat moritur corpus; sic anima

anima moritur si deserat Deus. *Idem Concione 2. in psalmum* 70.

Rursum S. Doctor in illud psalmi 49.: Deus! tuus ego sum. Quid vis amplius? pretium quæris a Deo, ut aliquid tibi det Deus? ut quod tibi dederit tuum sit? Ecce ipse Deus, qui dabit, tuus est. Quid eo ditius? dona quærebas, ipsum donatorem habes. *Enarratione in eundem psalmum.*

Audite me, o pauperes! quid non habetis si Deum habetis? audite me o divites! quid habetis si Deum non habetis? *Idem Sermone* 115. *alias* 3. *de S. Cypriano, seu* 15. *de Diversis.*

Fur tibi tollit aurum; quis tollit tibi Deum? *Idem sermone* 85. alias 205. *de tempore.*

Hæc gratia cur ad illum veniat, ad illum non veniat, occulta esse causa potest, injusta non potest. *Idem Libro I. de peccatorum meritis, & remissione cap.* 21.

Quærimus meritum obdurationis & invenimus. Merito namque peccati universa massa damnata est. . . . Quærimus autem meritum misericordiæ, nec invenimus, quia nullum est; ne gratia evacuetur, si non gratis donatur, sed meritis redditur. *Idem Epistola* 194. *alias* 105. *ad Sixtum.*

Nunquam Deus deserit hominem, nisi prius ab homine deseratur. *Idem Sermone* 22. *alias* 88. *de Tempore. Est* 13. *S. Cæsarii.*

Opus Dei est mutare hominem; quia solus potest instaurare, quod fecit. S. PAULINUS *Epistola* 38. *alias* 29. *ad Aprum.*

Credamus nos Dei filios, respondeamus generi, vivamus cœlo, patrem similitudine referamus, ne perdamus vitiis, quod sumus per gratiam consecuti. S. CHRYSOLOGUS *Sermone* 10.

Intellige esse tibi genus e cœlo, cui pater habetur in cœlo; & age ut vivendo sancte sancto respondeas patri. Dei filium ille se probat, qui vitiis

tiis non obscuratur humanis, qui divinis virtutibus etiam crescit. *Idem sermone 67.*

Homo! quid commune cum terris tibi, qui confiteris tibi genus esse de cœlis? Ergo cœlestem vitam monstra in habitatione terrena; quia si quid in te gesserit terrena cogitatio, cœlo maculam, cœlesti generi injuriam intulisti. *Idem Sermone 71,*

Poculum quippe immortalitatis, quod confectum est de infirmitate nostra, & virtute divina, habet quidem in se, ut omnibus prosit, sed si non bibitur, non medetur. S. PROSPER *in Respons. ad objectionem 1. Vincentii.*

O bonum! o pium! o inæstimabilis misericordiæ Dominum! qui ad hoc nobis in præsenti religionis munera tribuit, ut ipsa in nobis postea quæ nunc dat munera muneretur! SALVIANUS *Libro 7. de Gubernatione initio.*

Juste instat præcepto, qui præcurrit auxilio. S. LEO *Sermone 16. de Passione.*

Omnia dona excedit hoc donum, ut Deus hominem vocet filium, & homo Deum nominet patrem! *Idem Sermone I. de Nativitate.*

Agnosce o homo dignitatem tuam, & divinæ consors factus naturæ noli in pristinam vilitatem degeneri conversatione redire. *Idem eodem sermone.*

O quanta est misericordia conditoris nostri! servi digni non sumus, & amici vocamur! S. GREGORIUS M. *Homilia 27. in Evangelia.*

Hominis meritum superna gratia non ut veniat invenit; sed postquam venerit facit, Atque & ad indignam mentem veniens Deus dignam sibi exhibet veniendo, & facit in ea meritum, quod remuneret, qui hoc solum invenerat, quod puniret. *Idem Libro XVIII. Moralium cap. 40.*

Cum augentur dona, rationes etiam crescunt donorum. *Idem Homilia 9. in Evangelia.*

Non

Non eſt deſperanda invicta Dei gratia, quantamcunque hoſtis fraudem, quantamcunque noſtram fragilitatem attenderimus. Qui vel hoſtium fraude vel noſtro vitio anguſtiorem Dei gratiam conſtituimus, ſi hoſtem potentiorem ad nocendum, quam Deum ad liberandum, nos autem habiliores ad labendum, quam ipſum ad ſtabiliendum crediderimus. Quid vero eſt, quod ait Apoſtolus: *Ubi abundavit delictum, ſuperabundavit & Gratia,* niſi hæc potentior ſit ad ſalvandum, quam illud ad perimendum? Non eſt ergo metuenda bene operandi neceſſitas, quibus in Deo tanta ipſius neceſſitatis eſt facultas, ut quidquid bene voluerimus per eum, qui omnia poteſt, poſſimus. Algerus *Libro I. de Sacramento corporis & ſanguinis Domini, cap.* 22.

Quærant alii meritum: nos invenire gratiam ſtudeamus. S. Bernardus *Sermone in Nativitate B. Mariæ de aquæ ductu.*

Omnes nobis cauſamur deeſſe gratiam; ſed juſtius forſitan ipſa ſibi queratur gratia deeſſe nonnullos. Idem *Sermone de diverſis* 18. *de triplici cuſtodia.*

Vide quanta largitate toto orbe gratia Spiritus effuſa ſit. Non ſolum juſtis confirmandis, ſed & peccatoribus juſtificandis! quomodo ubique gentium Spiritu creante novum genus hominum, renovata ſit facies terræ! imo quanta quotidie mutatio fiat per dexteram excelſi; ut repente perditiſſimi hominum, publicani, & meretrices juſtos quam plurimos præcedant in regno Dei, & noviſſimi fiant primi. Prorſus non ſicut delictum ita & donum; quia ubi abundavit delictum, ibi ſuperabundans gratia non ſolum donat delicta, ſed etiam virtutum accumulat merita, & ſublimius reſtituit lapſos redemptio quam conſtituerat prima creatio. Sane in his omnibus quanto mirabilior Dei gratia prædicatur, tanto damnabilior hominis duritia convincitur,

citur, si gratiam vel oblatam recuset, vel acceptam non servet. *Guerricus Abbas Sermone I. in die Pentecostes.*

Ut illa sola gratia, sine qua nullus a te diligitur salva nobis maneat, omnem aliam gratiam tua nobis gratia subtrahat, aut certe gratiam utendi simul conferat. *Idem Sermone III. de S. Benedicto initio.*

CAPUT II.

Fontes.

S. CYPRIANUS *Epistola* 2. *ad Donatum, post initium*; quam efficax, quam paratu facilis sit divina gratia.

ARNOBIUS *Senior Libro* 2. *adversus gentes*, eleganter de æquali vocatione ad salutem per Dei gratiam.

LACTANTIUS *Libro III. divinarum institutionum cap.* 25.

S. EPHRÆM *de divina gratia Tomo III. novo, græco-latino pag.* 42.

S. MACARIUS *pluribus in homiliis.*

S. GREGORIUS NAZIANZENUS *Oratione* 40. quam promptus sit Deus ad gratiam nobis tribuendam.

S. GREGORIUS NYSSENUS *Oratione* 7. *de Beatitudinibus, initio.*

S. AMBROSIUS *Libro I. de Abel & Cain, cap.* 7. *Libro de Elia & Jejunio, capite ultimo: Sermone item* 8. *in psalmum* 118. *versu* 64; ubi docet, nemini, modo ipse velit, Dei gratiam deesse. *Idem Epistola* 63. *alias* 82. : & 25. *ad Ecclesiam Vercellensem.*

S. CHRYSOSTOMUS *Catechesi* 2. *ad illuminandos, post homilias ad populum,* de virtute illuminandi, quæ est in gratia.

S. CHRYSOSTOMUS *Homilia* 50. *in Joannem* de vi & copia gratiæ.

Adde *Homiliam* 18. *in ad Romanos.*
Homiliam 12. *in I. ad Corinthios.*
Homiliam 11. *in I. ad Thessalonicenses.*
Homiliam 34. *in ad Hebræos.*
Homiliam ipsi tributam de Adam & Heva.

S. HIERONYMUS *in Libris contra Pelagianos:* & *Epistola* 133. *ad Ctesiphontem, quæ his olim præmitti solebat.* Ex aliis quoque operibus locos ejus omnes collegit Cornelius Schultingus *Confessionis Hieronymianæ Tomo II. cap.* 5.

S. AUGUSTINUS ut ordine temporum, quo scripsit, in tanta librorum copia progrediar:

tribus Libris de peccatorum meritis, & remissione.
Epistola 140. *alias* 120. *ad Honoratum, quæstione* 6. *de gratia novi Testamenti.*
Libro de Spiritu & litera.
Libro de Natura & Gratia.
Libro de gestis Pelagii.
Epistola 287. *alias* 57. *ad Dardanum, de præsentia Dei.*
Libris duobus, uno de gratia Christi, altero de peccato originali.
Libris duobus de Nuptiis, & Concupiscentia.
Libris sex contra Julianum.
Libris quatuor contra duas Epistolas Pelagianorum.
Libris quatuor de anima & ejus origine.
Libro de perfectione Justitiæ contra Cælestinum.
Libro de gratia & libero arbitrio, & duabus epistolis adjectis.
Libro de correptione, & gratia.
Opere imperfecto contra Julianum.

Atque

Atque ista vir sanctus scripsit contra Pelagianos. Accedunt alia contra Semipelagianos eodem ordine servato, puta

Epistola 217. alias 107. ad Vitalem.
Libris duobus ad Simplicianum.
Libro de Prædestinatione Sanctorum.
Libro de Dono perseverantiæ.

Sunt autem & alia innumera, quæ sparsim contra utramque hanc hæresin apud eum reperiuntur; & quidem de sermonibus * & literis ipse testatur *Libro II. retractationum cap.* 33. De aliis docent *Enchiridium ad Laurentium: Tractatus in Joannem*** *Conciones duæ in psalmum* 58: *Enarratio, & conciones duæ in psalmum* 70.: *Expositio in psalmum* 144. atque innumera alia. Addi possunt *Rescripta, & Epistolæ summorum Pontificum Innocentii*, & *Cælestini* in hac ipsa causa Pelagianorum.

S. Cassianus *Collationibus* 13. & 23.

S. Prosper *Carmine de ingratis.*
Libro ad capitula objectionum Vincentianarum.
Libro ad Excerpta Genuensium.
Libro contra Collatorem.
Libris duobus de vocatione omnium gentium; si tamen sunt illius.

S. Valerianus Cimeliensis *Homilia* 11. Qui gloriatur, in Domino glorietur.

Arnobius Junior *Libro de gratiæ & liberi arbitrii concordia.*

* Tales sunt *Sermo* 26. *alias* 11. *de verbis Apostoli*: 30. *alias* 12. *de verbis Apostoli*: & 156. *alias* 13. *de verbis Apostoli.*

** Ubi notari speciatim volo *Tractatum* 26. ubi de suavi illa efficacitate divinæ gratiæ.

S. FULGENTIUS *Libro I. ad Monimum: Libro de incarnatione, & gratia Domini nostri Jesu Christi: Libris tribus de veritate prædestinationis & gratia.* Item *Epistola 6. ad Theodorum Senatorem.*

S. GREGORIUS M. *Libro II. Moralium cap.* 49. & *Libro XXIII. Moralium cap.* 27. egregie de subtracta ad tempus gratia. *Libro XXXIII. Moralium cap.* 21. quam juste agat Deus in negotio gratiæ. Alia quædam dat *Libro VIII. ejusdem operis. Homilia* 9. *in Ezechielem, initio* de necessitate Gratiæ.

RATRAMNUS CORBEJENSIS *Libris duobus de Prædestinatione.*

S. ANSEMUS *Libro de concordia præscientiæ, & prædestinationis & gratiæ cum libero arbitrio.* In *Dialogo de libero arbitrio.*

FRANCO AFFLIGINENSIS *in Libris de Gratia, seu beneficentia Dei.*

S. BERNARDUS *Libro de gratia, & libero arbitrio: Sermone* 2. *de S. Andrea: Sermone* 1. *in psalmum* 90. *post initium: Sermonibus* 21. & 54. *in Cantica: Sermone* 34. *de diversis, de altitudine & bassitudine cordis;* ubi comparat studium gratiæ cum studio pecuniæ.

Plura de gratia *habituali* dabunt Tituli *Baptismus, Perseverantia* &c.: de gratia *actuali*, Tituli *Inspirationes, Cæcitas spiritualis, Obduratio, Judicia Dei, Tentationes &c.*

TITU-

TITULUS XXI.

De *Gula*, Jejunio, & ceteris huc ſpectantibus.

CAPUT I.

Loci de Gula.

Monſtrum haberetur libido ſine gula; cum duo hæc tam unita, atque concreta ſint, ut ſi disjungi omnino potuiſſent, ipſi prius ventri pudenda non adhærerent. Specta corpus; & una regio eſt. Denique pro diſpoſitione membrorum ordo vitiorum. Prior venter, & ſtatim cetera ſaginæ ſubſtructa laſcivia eſt; per edacitatem ſalacitas tranſit. TERTULLIANUS *Libro de Jejuniis cap.* 1.

In hunc theſaurum (ſtercoris ſcilicet) omnes illæ ciborum copiæ reconduntur! S. ZENO *Sermone de Jejunio.*

Quid ſaginas teipſum & pinguefacis? an ignoras quanto pinguius tibi corpus conficis, tanto graviorem carcerem animæ ſtruis? *Idem in pſalmum* 29. *verſus finem.*

Nec enim quidquam eorum laudamus, quæ ſemel in fauces transmiſſa pari poſtea honore ſunt, vel ut rectius loquar, pari ignominia. S. GREGORIUS NAZIANZENUS *Oratione* 25. *ante medium.*

Præpingues nimium carnes ventremque tumentem
Haud capit æthereæ janua parva domus.
Idem Carmine inter varia 59. *in fictos Monachos.*

Sufficit corpori malitia ſua. Quid flammæ materia opus eſt, aut belluæ copioſiori alimento, ut effrenatior reddatur, ac ratione violentior? *Idem Oratione* 44. *in S. Pentecoſten, ſub initium.*

 Num

Num immolandi ſumus, qui nos ita inpinguamus? cur vermi lautam paras menſam? cur majorem facis ſaniem? cur fontes ſudorum & fœtores deponis? cur te ad omnia inutilem reddis? S. CHRYSOSTOMUS *Homilia* 27. *in Acta.*

Chriſtus fame tabeſcit, & tu præ crapula dirumperis! *Idem ibidem paulo ante.*

Cogita quid ſint cibi, in quæ mutentur, quid efficiantur. An non hæc vel audiens indignaris? cur ergo ſtudes illa ſemper accumulare? nihil aliud eſt illud deliciarum additamentum, quam ſtercorum incrementum. Habet enim natura menſuram, & quod ſuperabundat, jam alimentum non eſt, ſed pernicies, & ſtercus abundantius. Nutri corpus, ne eneces. Ideo alimentum vocatur, non ut perdamus corpus, ſed ut alamus. Ideo ut puto alimentum ad hoc ſecernitur, ut ne deliciarum ſimus amatores. Niſi illud ita ſe haberet, nec deliciæ inutiles eſſent, nec corpori nocerent, nunquam ceſſaremus nos invicem devorare. Nam ſi quantum vellemus venter exciperet, diggereret, & corpori mitteret, innumera videremus bella, & pugnas. Si enim nunc cum alia in ſtercus ſecernuntur, alia in ſanguinem & phlegma inutile & adulterinum, deliciis tamen incumbimus, & ſæpe opes integras in menſa una conſumimus, niſi talis eſſet deliciarum finis, quid non faceremus? *Idem ſanctus Doctor Homilia* 13. *in I. ad Timotheum.*

Natus in paupere domo, & in tugurio ruſticano; qui vix milio & cibario pane rugientem ſaturare ventrem poteram, nunc ſimilam, & mella faſtidio. Novi & genera & nomina piſcium, in quo littore concha lecta ſit calleo. Saporibus avium diſcerno provincias, ac ciborum me raritas, ac noviſſime damna ipſa delectant. S. HIERONYMUS *Epiſtola* 52. *alias* 2. *ad Nepotianum.*

Apoſto-

Apostolus macerat corpus suum, & animæ subjicit imperio, ne quod aliis præcipit, ipse non servet: & adolescentula fervente cibis corpore de castitate secura est? *Idem epistola* 54. *alias* 10. *ad Furiam.*

Cum variis nidoribus fumant patinæ, ad esum sui expleta esurie quasi captivos trahunt, unde & morbi ex saturitate nimia concitantur, multique impatientiam gulæ vomitu remediantur; & quod turpiter ingesserunt, turpius egerunt. *Idem Libro II. adversus Jovinianum, propius initium.*

Deum ventrem vis habere pro Christo, & quasi pinguis hostia in mortem propriam saginaris, imitarisque eorum vitam, quorum tormenta non metuis. *Idem Epistola* 147. *alias* 48. *ad Sabinianum.*

Per licitos usus ad immoderatos transitur excessus, dum per curam salutis irrepit delectatio voluptatis, & non sufficit concupiscentiæ, quod potest satis esse naturæ. S. Leo *Sermone* 12. *de Quadragesima.*

Mensa, in qua nulla Dei mentio fit, a brutorum stabulo nihil dissimilis est. S. Joannes Damascenus *Parallelorum Titulo* 28. *litera* δ, *olim Libro II. Parallelorum cap.* 6.

Nequaquam totus manduces; sed corpore tuo suam refectionem procurante mens suam non negligat. Guilielmus Abbas S. Theodorici *ad fratres de monte Dei.*

CAPUT II.

Fontes de Gula.

Clemens Alexandrinus *Libro II. cap.* 1. & 4. *Pædagogi.*

Tertullianus *Libro de Jejuniis adversus Psychicos.*

NOVATIANUS, aut si quis est alius Auctor, *Epistola de libris judaicis.*

S. BASILIUS *in homiliis de Jejunio; Libro de vera Virginitate; homilia* 14. *in Ebriosos*, *& Epistola ad Gregorium Theologum*, *alias* 1. *hodie* 2.

S. GREGORIUS NYSSENUS *Oratione de funere Placillæ, de* cura corporis præstanter: *Oratione I. de pauperibus amandis*: *Oratione* 4. *de Oratione Dominica.*

S. AMBROSIUS *Libro de Elia & Jejunio, fuse.*

S. CHRYSOSTOMUS *Libro de Virginitate*, *capitibus* 69. 70. 71.

Libro, quod nemo læditur, nisi a se ipso.

Oratione 6. *de fato*, *& Providentia,* quæ est contra ingluviem.

Homilia 2. *ad populum,* ubi pulchre inter se comparat vitam temperantem & intemperantem.

Homilia 10. *in Genesin.*

Homiliis 45. 49. *&* 71. *in Matthæum.*

Homilia 21. *in Joannem.*

Homiliis 16. 27. 35. *in Acta.*

Homilia 12. *in II. ad Corinthios.*

Homilia 13. *in I. ad Timotheum &c.*

S. HIERONYMUS *in Epistolis sæpe, uti* 79. *alias* 9.; 54. *alias* 10. Item 130. *alias* 8: *& quæ olim ac nunc est* 22.; *maxime vero Libro II. adversus Jovinianum.*

S. AUGUSTINUS *Libro X. Confessionum cap.* 31. Et *Epistola* 21. *alias* 109. *ad Sanctimoniales.*

S ISIDORUS PELUSIOTA *Libro II. epistola* 240. *præclare.*

S. CHRYSOLOGUS *sermone* 174.

S NILUS *initio Libri de octo vitiosis cogitationibus.* Et *Narratione de cæde Patrum Sinaitarum, numero* 16.

S. JOANNES CASSIANUS *Libro V. Institutionum fere toto.* Et *collatione V. pluribus capitibus.*

SAL-

SALVIANUS *in Libris de Gubernatione*, graviſſimis verbis invehitur in comeſſationes.

S. GREGORIUS M. *Libro I. Moralium, capitibus pluribus.*

S. ANTIOCHUS *Homiliis* 3. 4. 6.

HUGO A S. VICORE *Libro II. de Clauſtro animæ, capitibus* 6. 7. 19.

S. BERNARDUS *Sermone* 2. *de verbis Apoſtoli ad Romanos:* Regnum Dei non eſt eſca & potus. *Eſt* 19. *de Diverſis.*
Sermone 30. *in Cantica.*
Libro de Converſione ad Clericos.
Apologia ad Guilielmum Abbatem.
Epiſtola 1. *ad Robertum Nepotem.*
Et *tributo ipſi Tractatu de Paſſione Domini cap.* 24. *num.* 139.

GUERRICUS *Abbas Sermone in die Purificationis.*

AELREDUS *Abbas Sermone* 3. *de oneribus Eſaiæ.*

PETRUS BLESENSIS *Epiſtola* 85.

JOANNES SARESBERIENSIS *fuſe Libro VIII. Policratici.*

APPENDIX.

De *Jejunio.*

Loci.

Per cibum offenſus eſt Deus; per Jejunium mitigatur. S. ZENO VERONENSIS *Sermone de Jejunio.*

Reverere jejunii canitiem. Tam vetus eſt, ut ſimul cum homine condito cœperit. In paradiſo præſcriptum eſt. S. BASILIUS *homilia* 1. *de Jejunio.*

Quoniam non jejunavimus, exulamus a paradiſo. Jejunemus igitur, ut ad illum revertamur. *Idem eadem Homilia.*

In obtendentes infirmitatem idem graviſſimus Pater: Jejunare non potes, & potes continue expleri cibis: potes conficere corpus pondere eſcarum? Atqui infirmis non ciborum varietatem, ſed inediam, & abſtinentiam a medicis ſolere præſcribi ſcio. Qui fit igitur, ut cum iſta poſſis, illa te non poſſe cauſeris? *Ibidem.*

Labor quidem eſt in jejunando; at nondum pro Jeſu crucifixi ſumus. S. GREGORIUS NYSSENUS *Oratione in principium jejuniorum, quam alii Aſterio Amaſeno tribuerunt. Egregie autem locus facit pro verno jejunio, quo alias patientis Domini memoria recolitur.*

Si vis Chriſtianus eſſe, debes quod Chriſtus facere. Ille qui peccatum non habebat, quadrageſimam jejunavit: tu non vis quadrageſimam jejunare qui peccas? Ille, inquam, peccatum non habebat, ſed pro noſtris jejunavit peccatis: qualis ergo apud conſcientiam tuam chriſtianus es, cum Chriſto pro te eſuriente tu prandes? S. AMBROSIUS *creditus Sermone* 36. *nunc* 21.

Etiam ipſis jejunium conviviis dat gratiam. Dulciores poſt famem epulæ fiunt, qui aſſiduitate faſtidio ſunt, & diuturna continuatione vileſcunt. Condimentum cibi jejunium eſt. Quanto avidior appetentia, tanto eſca jucundior. *Verus* AMBROSIUS *Libro de Elia & Jejunio cap.* 9.

In quadrageſima ventris ingluviem decoquit, & in cochlearum morem ſucco victitans ſuo futuris dapibus ac ſaginæ aqualiculum parat. S. HIERONYMUS *Epiſtola* 107. *alias* 7. *ad Lætam.*

Solam abſtinentiam carnium putant, & leguminibus onerant ſtomachum. *Idem Epiſtola* 54. *alias* 10. *ad Furiam.*

Quid

Quid prodeſt tenuari abſtinentia corpus ſi animus intumeſcat ſuperbia? Quam laudem merebimur de pallore jejunii, ſi invidia lividi ſumus? *Apud eundem* AUCTOR *Epiſtolæ ad Celantiam.*

Si volumus bene jejunare a cibis, ante omnia jejunemus a vitiis; quid enim prodeſt vacuare corpus ab eſcis, & animam replere peccatis? quid enim prodeſt pallidum eſſe jejuniis, ſi odio & invidia liveſcas? quid enim prodeſt vinum non bibere, & iracundiæ veneno inebriari? quid prodeſt abſtinere a carnibus ad edendum creatis, & malignis obtrectationibus fratrum membra lacerare? quid prodeſt ſi abſtineamus ab his quæ aliquando licent, & faciamus illa quæ nunquam licent? S. AUGUSTINUS *Sermone* 64. *de Tempore, nunc* 143. *in appendice.*

Cum corpus caſtigatur, & ſervituti ſubjicitur, reſtringendæ ſunt deliciæ non mutandæ. *Idem Sermone* 208. *alias* 27. *de diverſis.*

Qui ſic ſe a carnibus temperant, ut alias eſcas & difficilioris præparationis, & pretii majoris inquirant, multum errant. Non enim eſt hoc ſuſcipere abſtinentiam ſed mutare luxuriam. *Idem Sermone* 209. *alias* 73. *de diverſis.*

Jejunant non ut ſolitam temperando minuant edacitatem, ſed ut immoderatam differendo augeant aviditatem. Nam ubi tempus reficiendi advenerit, opimis menſis tanquam pecora præſepibus irruunt, numeroſioribus ferculis corda obruunt, ventresque diſtendunt, artificioſis & peregrinis condimentorum diverſitatibus gulam ne vel compeſcatur irritant. Denique tantum capiunt manducando quantum diggerere non ſufficiant jejunando. *Idem Sermone* 210. *alias* 74. *de diverſis.*

S. CHRYSOLOGUS *de filio prodigo eſuriente loquens*: Si tantum præſtitit vel invita fames, probate, quid voluntarium poſſit conferre jejunium. *Sermone* 2.

Semper

Semper virtuti cibus jejunium fuit. S. LEO *Sermone* 2. *de jejunio decimi mensis, & collectis.*

Caro nos læta traxit ad culpam: afflicta reducat ad veniam. Auctor etenim mortis nostræ per fructum ligni vetiti vitæ præcepta transgressus est. Qui ergo a paradisi gaudiis per cibum cecidimus, ad hæc, in quantum possumus, per abstinentiam resurgamus. S. GREGORIUS M. *Homilia* 16. *in Evangelia.*

Per abstinentiam carnis vitia extinguenda, non caro. *Idem Libro XX. Moralium cap. ult.*

De jejunio in satisfactionem injuncto eleganter beatus PETRUS DAMIANI: Cuncta languorum genera simulant ut quod potissimum metuunt languorem jejunii non incurrrant. *Libro I. epistola* 15.

S. BERNARDUS *de jejunio Domini imitando Sermonem habens:* Non est magnum, *ait*, si jejunat cum Christo, qui sessurus est ad mensam Patris cum ipso. *Sermone* 1. *in capite jejunii.*

Fontes.

Præter supra apertos ex TERTULLIANO, NOVATIANO, BASILIO M., AMBROSIO, CASSIANO, adde:

ORIGENIS *homiliam* 10. *in Leviticum.*

S. CYPRIANI *crediti Sermonem de jejunio, & tentatione Christi;* ubi præclare de periculo superbiæ ex jejuniis.

S. ZENONIS *Sermonem allegatum de jejunio.*

S. EPHRÆM *Sermonem de jejunio Tomo III. novo græco-latino, pag.* 22.

S. BASILII M. præter *homilias tres de jejunio, admonitionem ad filium spiritualem,* in superbientes propter jejunia sua.

S. GREGORII NYSSENI *Orationem laudatam in jejunii initium.*

AMBRO-

AMBROSII *crediti sermones complures; veri Epistolam ad Ecclesiam Vercellensem, nunc* 62. *alias* 82. *&* 25.

PRUDENTII *Hymnos* 7. *Jejunantium, &* 8. *post Jejunium.*

S. CHRYSOSTOMI *Homilias* 1. 8. 11. 30. *in Genesin: Homilias* 3. 15. *&* 18. *ad populum: Homilias de jejunio septem, Tomo IX. Montfauconi inter spuria.* Verum magno hic opus delectu, si quid egregium vis extundere.

S. HIERONYMI *Librum* 2. *contra Jovinianum.*
Epistolam 2. *nunc* 52. *ad Nepotianum.*
Epistolam 10. *nunc* 54. *ad Furiam.*
Epistolam 22. (etiam nunc) *ad Eustochium.*
Epistolam 54. *nunc* 41. *ad Marcellam, adversus Montanum.*
Vitam S. Hilarionis Abbatis.

S. AUGUSTINI *Librum de utilitate jejunii, & Epistolam* 86. *nunc* 36. *de jejuniis veterum.*

S. CYRILLI ALEXANDRINI *Homilias aliquot paschales.*

S. CHRYSOLOGI *Sermones* 8. 41. 42. *&* 43.

EUSEBII GALLICANI *Homiliam de initio quadragesimæ, & Homiliam* 4. *ad Monachos.*

S. LEONIS *Sermones de quadragesima, & sermones de jejunio decimi mensis.*

S. CASSIANI *Librum V. de institutis renuntiantium, & Collationem XXI. pluribus utrobique capitibus.*

S. MAXIMI TAURINENSIS *Homilias de jejunio.*

JULIANI POMOERII *ultima capita Libri II. de vita contemplativa.*

S. GREGORII M. *Homiliam* 16. *in Evangelia.*

S. ANTIOCHI *Homiliam* 7.

S. ELIGII NOVIOMENSIS *Homiliam* 3.

THEOPHANIS *Homiliam* 16.

S. THEODORI STUDITÆ *Catechesin* 55.

THEO-

THEODORI BALSAMONIS *Epistolam ad Antiochenos de Jejuniis*, apud *Joannem Bapt. Cotelerium, Tomo II. Monumentor Ecclesiæ græcæ.*

S. BERNARDI *Sermones in capite jejunii*, & *Sermones de quadragesima. Sermones 16. in Cantica; Apologiam ad Guilielmum Abbatem;* ubi fuse de superbis, atque etiam de delicatis jejunatoribus.

PETRI BLESENSIS *Commentarium in caput 1. Jobi.*

TITULUS XXII.

De *Hæresi.*

CAPUT I.

Loci.

Equid verisimile est, ut tot, ac tantæ (Ecclesiæ) in unam fidem erraverint? variasse debuerat error doctrinæ ecclesiarum, ceterum quod apud multos unum invenitur, non est erratum, sed traditum. Audeat ergo aliquis dicere, illos errasse qui tradiderunt? Quo quomodo sit erratum, tamdiu utique regnavit error, quamdiu hæreses non erant. Aliquos Marcionitas, & Valentinianos liberanda veritas expectabat. Interea perperam evangelizabatur, perperam credebatur, tot millia millium perperam tincta, tot opera fidei perperam administrata, tot virtutes, tot charismata perperam operata, tot sacerdotia, tot ministeria perperam functa, tot denique martyria perperam coronata. Aut si nec perperam, nec in vacuum: quale est, ut ante res Dei currerent, quam cujus Dei notum esset? ante christiani, quam Christus inventus? ante hæreses, quam vera doctrina? Sed enim in omnibus veritas imaginem antecedit, postremo similitudo succe-

succedit. Ceterum satis ineptum, ut prior in doctrina hæresis habeatur, vel quoniam ipsa est, quæ futuras hæreses, & cavendas prænuntiavit. Ad ejus doctrinæ Ecclesiam scriptum est, imo ipsa doctrina ad Ecclesiam suam scribit: *Etsi angelus de cælo aliter evangelizaverit citra quam nos anathema sit!* TERTULLIANUS *de Præscriptionibus adversus hæreticos cap.* 29.

Oportebat hæreses esse. Nec tamen ideo bonum hæreses, quia esse eas oportebat. Quasi non & malum oportuerit esse. Nam & Dominum tradi oportebat, sed væ traditori! *Idem ibidem cap.* 30.

Idem, cum hæresiarcharum ortum, atque doctrinam memorasset: Hos, *inquit*, ut insigniores, & frequentiores adulteros veritatis nominamus. Ceterum & Nigidius nescio quis, & Hermogenes, & multi alii adhuc ambulant pervertentes vias Dei. Cupio ostendant mihi ex qua auctoritate prodierunt. Si alium Deum prædicant, quomodo ejus Dei rebus & literis, & nominibus utuntur adversus quem prædicant? Si eundem quomodo aliter? Probent se novos Apostolos esse, dicant Christum iterum descendisse, iterum ipsum docuisse, iterum crucifixum, iterum mortuum, iterum resuscitatum. Sic enim Apostolos solet facere, dare illis præterea virtutem eadem signa edendi, quæ & ipse. Volo igitur & virtutes * eorum proferre. Nisi quod agnosco maximam virtutem eorum, qua Apostolos in perversum æmulantur. Illi enim de mortuis vivos faciebant, isti de vivis mortuos faciunt. *Ibidem cap.* 30. & 31.

De verbi autem administratione quid dicam? cum hoc sit negotium illis, non Ethnicos convertendi. Hanc magis gloriam captant si stantibus ruinam,

---

* **Miracula.**

ruinam, non ſi jacentibus elevationem operentur. Quoniam & ipſum opus eorum non de ſuo proprio ædificio venit, ſed de veritatis deſtructione. Noſtra ſuffodiunt, ut ſua ædificent. *Idem ibidem cap.* 42.

Non poteſt Evangelium ex parte conſiſtere; & in parte nutare. Aut utrumque oportet ut valeat, aut utrumque vim veritatis amittat. S. CYPRIANUS *ſermone de lapſis, circa medium.*

Profecto mirum eſt, cum omnes hæreſes adverſus ſeipſas dimicent, ut unaquæque ea, quæ commenta eſt, tueatur, ſolum in mentiendo inter ſe conſentiunt; nimirum unum omnes patrem habent, qui mendacium ipſis ſuperſeminavit. S. ATHANASIUS *Epiſtola encyclica ad Epiſcopos Ægypti & Lybiæ, initio.*

Sequitur fidei defectionem hyprocriſis mendax, ut ſit vel in verbis pietas, quam amiſerat conſcientia. S. HILARIUS PICTAVIENSIS *Libro* 10. *de Trinitate, initio fere.*

In crudelitatem, & inhumanas artes hæreticorum mirifice convenit GREGORII NAZIANZENI *graviſſima, atque ſcitiſſima ſententia:* Quonam pacto hominibus parcerent, qui divinitati minime pepercerunt.

De monaſteriis exierunt, & nunc luxuriæ ſunt magiſtri. S. AMBROSIUS *in pſalmum* 36. *ad verſum* 23.

Quem potiſſimum legam? plura nomina, ſed una perfidia. *Idem Libro I. de Fide ad Gratianum cap.* 4.

Reliquerunt Apoſtolum, ſequuntur Ariſtotelem. *Idem in pſalmum* 118. *Enarratione* 22. *ante medium.*

Age iterum adverſus infideles Anomœos certamen ineamus. Qui ſi indigne ferant ſe infideles vocari, rem ipſam fugiant, & ego nomen obtegam. Abſiſtant ab infideli mente, & abſiſtam a contumelioſo vocabulo. Sin autem ipſi operibus fidem inhonorantes, ſeque ipſi turpitudine replentes nullo pudore

pudore afficiuntur, cur mihi succensent, si verbis ea objiciam, quæ operibus ipsi exhibent? S. CHRYSOSTOMUS *Sermone* 2. *contra Anomæos.*

Et non animadvertitis idcirco nos scribere, ut vos respondere cogamini, & aperte aliquando dicere, quod pro tempore, personis & locis vel loquimini vel tacetis? nolo vobis liberum esse negare quod semel scripseritis. Ecclesiæ victoria est vos aperte dicere, quod sentitis. Aut enim idem responsuri estis, quod & nos loquimur; & nequaquam eritis adversarii, sed amici: aut si contraria nostro dogmati dixeritis in eo vincemus, quod omnes cognoscent Ecclesiæ, quid sentiatis. Sententias vestras prodidisse superasse est. Patet prima fronte blasphemia. HIERONYMUS *Epistola* 133. *ad Ctesiphontem olim libris adversus Pelagianos præfixa. Et brevius Epistola* 41. *alias* 54. *ad Marcellam*: Hæc sunt, quæ coarguitione non indigent. Perfidiam eorum exposuisse, superasse est.

Quisquis es assertor novorum dogmatum, quæso te, ut parcas Romanis auribus, parcas fidei, quæ Apostolico ore laudata est. Cur post annos quadringentos docere nos niteris, quod ante nescivimus? Cur profers in medium, quod Petrus & Paulus edere noluerunt? Usque ad hanc diem sine ista doctrina mundus christianus fuit. Illam senex tenebo fidem, in qua natus sum. *Idem Epistola* 84. *alias* 65. *ad Pammachium, & Oceanum.*

Contemplemur hæreticos, quomodo semel desperantes salutem gulæ se tradant, & deliciis, vescantur carnibus, frequenter adeant balneas, musco fragrent, unguentis variis delibuti quærant corporum pulchritudinem. Semel enim futura non sperant, neque credunt resurrectionem. Quod cum sermone pandant, ostendunt operibus. Si enim non crederent ista non facerent. *Idem in caput* 23. *Hieremiæ.*

 Quid

Quid maledictorum pannos hinc inde consuitis, & eorum carpitis vitam, quorum fidei resistere non valetis? Num idcirco non estis hæretici, si nos quidam assertione vestra crediderint peccatores. *Idem epistola* 97. *alias* 78. *ad Pammachium, & Marcellam.*

In uno tibi consentire non potero, ut parcam hæreticis. Mori possum, tacere non possum. *Idem Apologia ultima adversus Ruffinum, ad finem.*

In extrema Epistola scribis manu tua, opto te pacem diligere. Ad quod breviter respondeo: Si pacem desideras, arma depone. Blandienti possum aquiescere; non timere comminantem. Sit inter nos una fides, & illico pax sequetur. *Idem ibidem, in fine.*

Hæretici per totam faciem terræ. Alii hic, alii ibi. Nusquam tamen desunt. Ipsi se non noverunt. Alia secta in Africa, alia hæresis in Oriente, alia in Ægypto, alia in Mesopotamia verbi gratia. Diversis locis sunt diversæ; sed una mater superbia omnes genuit. S. Augustinus *Libro de Pastoribus cap.* 10.

Non ad eum (Diabolum) pertinet, sive quis isto aut illo modo erret. Omnes errantes vult quibus libet erroribus. *Idem ibidem cap.* 12.

Nonne isti palpant in meridie, quasi in media nocte? quod quidem omnium hæreticorum est, qui rem manifestissimam (Ecclesiam) in luce omnium gentium constitutam videre non possunt. *Idem Libro II. contra Epistolam Parmeniani cap.* 3.

Videtis ergo, id vos agere, ut omnis de medio scripturarum auferatur auctoritas, & suus cuique animus auctor sit, quid in quaque scriptura probet, quid improbet, id est, ut non auctoritati scripturarum subjiciatur ad fidem, sed sibi scripturas ipse subjiciat, non ut ideo illi placeat aliquid, quia hoc in sublimi auctoritate scriptum legitur; sed ideo

recte scriptum videatur, quia hoc illi placuit. Quo te committis anima misera, infirma, carnalibus nebulis involuta, quo te committis? *Idem Libro XXXII. contra Faustum cap.* 19.

Idem in hæreticos conquerentes de persecutionibus etiam cruentis quas paterentur a Catholicis, data non concessa rei veritate istuc reponit: Talia facere volunt, & saltem talia pati nolunt. Nam videte, qualia faciunt, & qualia patiuntur. Occidunt animas, affliguntur in corpore: sempiternas mortes faciunt, & temporales se perpeti conqueruntur! *Idem Tractatu* 11. *in Joannem, ubi fuse pertractabat hanc thesin. Nec minus eleganter, brevius tamen ad Donatum Presbyterum Donatistam*: Displicet tibi, quia traheris ad salutem; cum tam multos nostros ad perniciem traxeris? *Epistola* 204. *nunc* 173. *ad Donatum.*

Vincentius Lirinensis *inconstantiam, & fluctuationem hæreticorum describens*: Heu, *exclamat*, miseranda conditio! quantis illi curarum æstibus quantis turbinibus exagitantur! nunc etenim qua ventus impulerit, incitato errore rapiuntur, nunc in semetipsos reversi tanquam contrarii fluctus relidunfur: nunc temeraria præsumptione ea quæ incerta videntur, approbant, nunc irrationali metu etiam quæ certa sunt expavescunt; incerti qua eant, qua redeant, quid appetant, quid fugiant, quid teneant, quid dimittant. *Commonitorii* 1. *cap.*

Frustra utuntur catholico nomine, qui istis impietatibus non resistunt. Possunt hæc (nostra) credere, qui possunt talia (hæreticorum) patienter audire? S. Leo *Epistola* 15. *alias* 93. *ad Turibium Episcopum Asturicensem, ad calcem.*

Ubi apostolica forma & vita, quam jactatis? illi (Apostoli scilicet) clamant; vos susurratis. Illi ut nubes volant; vos in tenebris & subterraneis domibus delitescitis. Quid simile illis in vobis ostenditis? an quod vobiscum mulierculas non

 utique

utique circumducitis * sed includitis? Non æque comitatio ut cohabitatio suspicioni patet? Verum quisnam de illis sinistrum quidpiam suspicaretur, qui mortuos suscitabant? fac tu similiter, & una recubantem putabo fœminam virum. Alioquin temere tibi usurpas illorum dispensationem, quorum sanctitatem non habes. Cum fæmina semper esse, & non cognoscere fœminam, nonne plus est, quam mortuum suscitare? Quod minus est, non potes: & quod majus est, vis credam tibi? S. Bernardus *Sermone* 65. *in Cantica.*

CAPUT II.

Fontes.

Præter ea, quæ libro nono, Dissertatione prima, contra hæreticos legenda suadebam, addi præterea sequentia possunt:

Novatianus *Libro de Trinitate cap.* 11.

Lucifer Calaritanus *Libro de non conveniendo cum hæreticis.*

S. Hilarius Pictaviensis *Libro contra Constantium Augustum;* ubi plura habet de moribus hæreticorum.

S. Basilius M. *Epistolis compluribus,*

S. Gregorius Nazianzenus *Orationibus præsertim* 23. & 49. In illa enim de crudelitate, & in ista de simulatione hæreticorum agit.

S. Pacianus *Epistolis tribus ad Sympronianum* multa eaque præclara dat, quæ in omnes ex æquo hæreticos intorqueantur.

S. Chrysostomus præclare explicat illud: *Oportet hæreses esse.* Locum dedimus Libro quarto, ubi

* Respicit ad sanctas mulieres, quæ Apostolos, ut necessaria eis præberent, nonnunquam comitabantur.

ubi egimus de claritate in docendo. *Idem Homilia* 19. *in ad Hebræos* docet unum caput fidei credi ab eo minime poſſe, qui non & reliquis aſſentiatur. Adde *Auctorem operis imperfecti apud eundem Chryſoſtomum homilia* 19.

S. Hieronymus *Epiſtola* 130. *alias* 8. *ad Demetriadem, poſt medium.*

Epiſtola 108. *alias* 27. *ad Euſtochium, propius finem.*

Epiſtola citata ad Pammachium, & Oceanum, de artibus & inſinuationibus hæreticorum.

Epiſtola 133. *ad Cteſiphontem,* etiam ſupra laudata, de mulieroſitate hæreticorum.

In libris contra Ruffinum, quam exhorruerit, atque etiam excanduerit ad calumniam hæreſis ſibi impactam.

In Caput 5. *ad Galatas*, ipſis ſtatim initiis eſſe hæreſi obſiſtendum.

Lege etiam eundem *in caput* 23. *Hieremiæ, & in caput* 6. *Oſeæ.*

Plurima addit Cornelius Schultingus in *Confeſſione Hieronymiana.*

S. Augustinus *Libro de utilitate credendi,* quam ſtulte hæretici petant, ut potius ipſis quam catholicis credant.

Quæſtione 11. *in Matthæum*, non poſſe unum articulum ſine altero credi.

Libro XVI. de Civitate, cap. 2. hæreſes profuiſſe Eccleſiæ.

Libro XXI. de Civitate, cap. 25. hæreticos eſſe pejores gentilibus.

Libro de Paſtoribus, cap. 7. ne ægre ferant hæretici, ſi ſcribamus adverſum eos.

Enarratione in pſalmum 57. *poſt medium,* quod hæreſes non ferant ætatem.

S. AUGUSTINUS *Sermone* 164. *alias* 22. *de verbis Apostoli cap.* 10. ad Pastores eorum, convictos quidem, sed id fateri non audentes, egregie.

SALVIANUS *Libro* 5. *de gubernatione Dei*, ubi pulchre excusat hæreticos, quos dicimus *materiales*, iisque malos catholicos longe postponit.

ARNOBIUS *Junior in conflictu cum Serapione, post initium Libri* 1. dogma unum credi haud posse, quin & alterum credatur.

S. GREGORIUS M. *in Libris Moralium præsertim V. & XX.* ubi plura habet capita in hæreticos.

S. ISIDORUS HISPALENSIS *Libro I. Sententiarum cap.* 16. generatim de hæreticis: & *Epistola* 4. ne quis indoctus cum iis disputet.

S. ANASTASIUS SINAITA *in viæ duce, sæpius.* Sic *capite* 7. ostendit, quomodo hæretici cum SS. Patribus agant.

S. ANTIOCHUS *homilia* 130. *de hæreticis.*

GUITMUNDUS AVERSANUS *in fine libri* 3. *de corpore & sanguine Domini* gravissimam habet adhortationem ad hæreticos

S. BERNARDUS *Sermonibus continuis* 64. 65. & 66. *in Cantica* de hæreticis clancularis.

PETRUS VENERABILIS in *Summula* quadam brevi *contra hæreses:* Et *Tractatu adversus Petrobrusianos.*

GUILIELMUS PARISIENSIS *Libro* 1. *de moribus,* ubi egregie describit hæreticos.

Quæ pertinent ad hæteticos puniendos, & adimendam eam, quam identidem crepant, conscientiæ libertatem egregie, & speciatim faciunt *S. Pacianus Epistola* 2. *ad Sympronianum: S. Augustinus Epistolis* 88. *alias* 68; 93. *alias* 48; 105. *alias* 166; 134. *alias* 160; 183. *alias* 159; 185. *alias* 50. Item *Libro I. contra Epistolam Parmeniani: Libro I. contra duas Epistolas Gaudentii: Libro III.*

contra

contra Cresconium cap. 51. *S. Leo Sermone* 5. *de jejunio decimi mensis, & in Epistolis non semel. Gelasius Papa in Epistola ad Euphemianum. S. Joannes Damascenus contra Manichæos. S. Bernardus Sermonibus citatis.* Quo autem sensu *Sermone* 65. *in Cantica* hæreticos non armis, sed argumentis velit capi, vide Notam Merlonis Horstii in eundem locum.

Adde Titulo *de Hæresi* titulos affines *de Ecclesia: de Fide: de Scriptura: de Traditione: de Conciliis: de Summo Pontifice.*

TITULUS XXIII.

De *Inferno*, ejusque duplici pœna, damni & sensus.

CAPUT I.

Loci.

Nec tormentis aut modus ullus aut terminus. Illic sapiens ignis membra urit, & reficit, carpit & nutrit. MINUTIUS FELIX *in Octavio, prope finem.*

Continuus & superfluus erit illarum lacrimarum decursus. Stridorem illum dentium flammæ inextinguibiles agitabunt. Immortales miseri vivent: incendia & inconsumptibiles flammæ nudum corpus allambent. Ardebit purpuratus dives, nec erit qui æstuanti linguæ stillam aquæ infundat. In proprio adipe frixæ libidines bullient, & inter sartagines flammeas miserabilia corpora cremabuntur, & omni tormento atrocius desperatio condemnatos affliget. *Creditus* CYPRIANUS *Sermone de Ascensione Christi, sub finem.*

Idem divinus ignis una eademque vi atque potentia & cremabit impios, & recreabit: & quan-

tum e corporibus absumet, tantum reponet, ac sibi ipse æternum pabulum subministrabit. Lactantius *Libro VII divinarum institutionum cap.* 21.

Timete dilectissimi justa judicia, ommittite errorem, damnate delicias! Properat jam tempus extremum. Tartarus & gehenna laxatos impiis sinus pandunt. Post animarum tempestiva supplicia redivivis quoque perpetua corporibus pœna servatur. Nemo Titii jecur credat, & vulturem Poëtarum. Ipse sibi materiam recrescentium corporum reparat ignis æternus. S. Pacianus *in Parænesi ad Pœnitentiam, versus finem.*

Vim ejus & de præsentibus æstimate, cujus fumariola quædam montes subterranenis ignibus decoquunt. Æstuat indefessis flammarum globis Æthna Siculus, & Vesuvius Campanus: &, quo nobis judicii perpetuitatem probent, dissiliunt, devorantur, nec ullis tamen sæculis finiuntur. *Idem eadem Parænesi.*

Sæculares ecce ignes timemus, & carnificum ungulas expavescimus! comparate cum his æternas torquentium manus, apicesque flammarum nulla ætate morientium. Per ego vos Ecclesiæ fidem fratres! per solicitudinem meam, per communes omnium animas obtestor, & deprecor, ne pudeat in hoc opere, ne pigeat oportuna quamprimum remedia salutis invadere, dejicere mœroribus animum, sacco corpus involvere, cinere perfundere, macerare jejunio, mœrore conficere, multorum precibus adjuvare. In quantum pœnæ vestræ non peperceritis, in tantum vobis Deus parcet. *Idem ibidem.*

Si ejus qui est e patria ejectus omnes miserentur, & qui amisit hæreditatem videtur omnibus miserabilis: qui a cœlo excidit a bonis quæ illic sunt reposita, quam multis plorari debet lacrimis? imo vero nec plorari. Ploratur enim quispiam quando aliquid ei acciderit, cujus ipse non est causa; quando autem

autem libero suo arbitrio seipsum vitio quisquam dediderit, non lacrimis, sed lamentationibus atque luctu tunc erit dignus. . . . Innumerabilibus revera ejulatibus, innumerabilibus lamentationibus digni sumus. Si universus orbis terræ, & lapides, & ligna & arbores & feræ & aves, & ut semel dicam totus orbis terræ voce accepta nos defleat qui a bonis illis excidimus, nihil ut par est deflebit vel lamentabitur. S. CHRYSOSTOMUS *Homilia* 23. *in ad Hebræos.*

Cogitemus quantum sit malum uri perpetuo, & esse in tenebris, & innumerabiliter emittere ejulatus, & stridere dentibus, & ne audiri quidem! *Idem homilia* 1. *ad Hebræos, in Morali.*

Quantas delicias & quantum temporis illis suppliciis vis comparari? Vis ne centum annos, aut duplo amplius? Quid hoc erit si comparetur cum sæculis infinitis? Quod enim est somnium unius diei ad totam vitam collatum, id ipsum est rerum præsentium usura, futurorum statui comparata. Num aliquis est qui suave somnium optet ea conditione, ut per totam vitam crucietur? Ecquis ita stultus est, ut ad talem retributionem accedat? *Idem S. Doctor Parænesi* 1. *ad Theodorum.*

At verborum (de Inferno) times importunitatem? Num si sileas gehennam extinxeris? num si dixeris accenderis? Seu dixeris, seu non dixeris exardescet ignis. De ea dicatur assidue, ut nunquam in eam incidas. Fieri non potest, ut anima de gehenna solicita cito peccet. Audi enim optimam admonitionem. In memoriam revoca novissima tua, & in æternum non peccabis. . . . Nullus ex iis, qui gehennam habent ante oculos, incidet in gehennam: nullus ex iis qui gehennam despiciunt, effugiet gehennam. *Idem Homilia* 2. *in II. ad Thessalonicenses.*

Sed quonam in loco, inquies, erit (gehenna?) Extra mundum hunc totum, ut ego puto. Quemadmodum enim regum carceres & metalla procul posita sunt: ita extra mundum hunc erit gehenna. Ne ergo quæramus ubinam sit; sed quomodo illam effugiamus, *Idem Homilia* 31. *in ad Romanos, & Homilia in secundum Christi adventum, inter Spuria, Tomo VIII. Montfauconi.*

Hic quando contingit ille conflictus (supplicii scilicet, & sensus) aut dolor vincit, & sensum mors adimit: aut natura perdurans vincit, & dolorem sanitas tollit; ibi autem & dolor permanet, ut affligat, & natura perdurat. ut sentiat; quia utrumque ideo non deficit ne pœna deficiat. S. Augustinus *Libro XIX. de Civitate cap.* 28.

Quare in inferno mors quæritur, & non invenitur? quia quibus in hoc sæculo vita offertur, & nolunt accipere, in inferno quærent mortem, & non poterunt invenire. *Idem Sermone* 252. *de Tempore, nunc* 229. *in Appendice nova. Est Cæsarii Arelatensis* 52.

Sicut nullum gaudium rerum temporalium ex aliqua parte simile potest inveniri gaudio vitæ æternæ, quam sancti accepturi sunt: ita nullus cruciatibus comparari. *Idem Libro de catechizandis rudibus cap.* 24.

Quæ quisque gravia valde patitur in hac vita, in comparatione æterni ignis non parva sed nulla sunt. *Idem Sermone* 22. *alias* 109. *de Tempore.*

Si non veniret ignis Dei judicii, & sola peccatoribus immineret separatio a facie Dei, in qualibet essent affluentia deliciarum, non videntes a quo creati sunt, & separati ab illa dulcedine ineffabili vultus ejus. in qualibet æternitate, & impunitate peccati plangere se deberent. Sed quid loquor, aut quibus loquor? hæc amantibus pœna est, non contemnentibus. Qui dulcedinem sapientiæ, & veri-

tatis

tatis utcunque ſentire cœperunt, noverunt quod dico, quanta pœna eſt tantummodo a facie Dei ſeparari. Qui autem illam dulcedinem non guſtaverunt, ſi nondum deſiderant Dei faciem, timeant vel ignem. Supplicia terreant, quem præmia non invitant. Vile tibi eſt quod Deus pollicetur? contremiſce quod minatur. Veniet dulcedo præſentiæ. Non mutaris? non excitaris? non ſuſpiras? non deſideras? Amplexaris peccata tua, & delicias carnis tuæ? Stipulas ad te congeris. Veniet ignis: *Ignis in conſpectu ejus ardebit.* Non erit iſte ignis ſicut focus tuus; quo tamen ſi manum mittere cogaris, facies, quidquid (ille) voluerit, qui hoc minatur. Si tibi dicat: Scribe contra caput patris tui, ſcribe contra capita filiorum tuorum; nam ſi non feceris, manum tuam mitto in focum tuum: facies; ne ardeat manus tua, ne ardeat ad tempus membrum tuum, non ſemper in dolore futurum. Minatur ergo inimicus tam leve malum, & facis malum: minatur Deus æternum malum, & non facis bonum. *Idem Enarratione in pſalmum* 49.

Ardens inferni puteus aperietur. Deſcenſus erit, reditus non erit. Illic denudati & capitaliter mortui in perpetuum demergentur, dejiciendi in tenebras exteriores, infeliciter excluſi, infelicius excludendi. De hoc puteo Propheta commemorat: *Neque abſorbeat me profundum, neque urgeat ſuper me puteus os ſuum.* Ideo autem dixit: Neque urgeat ſuper me os ſuum, quia cum ſuſceperit reos, claudetur ſurſum, & aperietur deorſum, dilatabitur in profundum. Nullum ſpiramen, nullus liber anhelitus clauſtris deſuper urgentibus relinquetur. Detrudentur illuc valedicentes rerum: ultra neſcientur a Deo, qui Deum ſcire noluerunt, morituri vitæ, & morti ſine fine victuri. **Eusebius Gallicanus** *homilia* 3. *de Epiphania.*

Illud

Illud autem quomodo trepidus, & male confcius fermo poterit explicare, cum cœperit inexpiabilis caro, & infectæ carnis medullæ fævis gehennæ æſtibus penetrari, & more ferventium, ac decoquentium metallorum inextinguibili ardore tota hominis ſubſtantia infundi, & depaſcentibus flammis corpora atque animas ex parte conſumi, ex parte nutriri, ut inter medios ignium globos damnata natura det pabulum, & accipiat incrementum! *Idem Homilia* 1. *ad Monachos.*

Occidente itaque pœna, & vivificante ſententia ſtabit ſæculis materia reparabilis, & nunquam ad metam malorum termino fugiente perveniet: & dum ſibi nullam ſpem promittere poterit, vel poſt immenſa tempora jam etiam in præſenti ſentientur conſequentium tormenta ſæculorum, ac ſic dolorem mortis conſcientiæ impoſita immortalitas augebit. *Idem ibidem.*

Væ, qui hæc lugenda impoſterum, ridenda nunc deputant! væ, quibus hæc prius experienda ſunt, quam credenda! *Idem ibidem.*

Non tanti eſt vita, ſi ad hoc vivat homo, ut in paucis hujus vitæ annis conſumat æternos, & ſub brevi fine congreget ſibi pœnas ſine fine manſuras. *Idem homilia de latrone beato.*

JULIANUS POMOERIUS *de inferni cruciatibus eleganter:* Torquent animas, nec extorquent, puniunt corpora damnata, nec finiunt. *Libro III. de vita contemplativa cap.* 12.

Memoria æterni ignis tecum ſingulis noctibus dormiat, tecumque evigilet. S. JOANNES CLIMACUS *de luctu, gradu* 7.

Idem *Gradu* 4. narrat, ſe dum monaſteria viſitat, reperiſſe fratrem, miniſterio culinæ occupatum, qui dono lacrimarum mirabili polleret, quem rogans, unde id adeptus eſſet, audivit: Ex ignis, quem perpetuo cernebat, conſpectu vaſta ignis inferni

ferni incendia animo versasse, quæ consideratio uberes ex oculis lacrimas soleret elicere.

Fit ergo miseris mors sine morte, finis sine fine, defectus sine defectu; quia & mors vivit, & finis semper incipit, & defectus deficere nescit. S. GRREGORIUS M. *Libro X. moralium cap.* 66.

Ecce, quæ maneat damnatos pœna, cognovimus: & instruente nos sacro Eloquio quantus in damnatione ignis, quanta in igne obscuritas, quantusque in obscuritate pavor sit nullatenus ambigimus. Sed quid prodest ista prænosse, si non contingat evadere? *Idem ibidem.*

Ne nos ipsos decipiamus. Detur enim quod voluptati per totam vitam nostram vacaverimus: sed quid ad infinita sæcula? hic enim & bona & mala finem habent: illic autem immortales pœnæ. Hic si ardeat corpus, egreditur anima: illic vero incorrupto resurgente corpore semper anima comburitur, & peccatores enim incorrupti resurgunt. Non ut honorentur, sed ut immortaliter in tormentis permaneant. Si itaque balnei vehementiorem vaporem non ferimus, quomodo feremus igneum flumen? JOANNES JEJUNATOR Patriarcha Constantinopol. *homilia de pœnitentia, continentia & virginitate.* Est ultima apud Chrysostomum *Tomo I. Ducæano.*

Sic morientur, ut semper vivant; & sic vivent, ut semper moriantur. HUGO A S. VICTORE *Libro I. de anima cap.* 3.

Hæc levia sunt meditanti flammas perpetuas. S. BERNARDUS *Epistola I. ad Robertum nepotem, ante finem.*

Mors depascet eos; quia semper morientur ad vitam, & semper vivent ad mortem. *Idem Sermone 2. in illud:* Regnum Dei non est esca, & potus. *Ep.* 19. *de diversis.*

Quid tam pœnale, quam semper velle, quod nunquam erit & semper nolle, quod nunquam non

erit?

erit? . . . in æternum non obtinebit, quod vult, & quod non vult, in æternum nihilominus sustinebit. *Idem Libro V. de Consideratione cap.* 12.

Descendant in infernum viventes; videlicet ne descendant morientes. GUILIELMUS *Abbas S. Theodorici, ad fratres de monte Dei, propius initium.*

CAPUT II.

Fontes.

TERTULLIANUS *Libro de Pœnitentia cap.* 12.

ORIGENES *Homilia* 9. *in Hieremiam*, de utilitate gehennæ.

S. CYPRIANUS *Libro ad Demetrianum, prope finem*, & *Libro de laudibus martyrii cap* 12.

LACTANTIUS *Libro VII. divinarum Institutionum cap.* 21.

S. EPHRÆM *Parœnesi* 48. *ad Monachum acediæ deditum &c. Tomo II. novo græco-latino.* Adde ejusdem de tormentis in inferno perferendis *interrogationes & responsiones, Tomo II. græco-latino novo pag.* 382.

S. BASILIUS M. *Homilia in Psalmum* 33. *vers.* 12.

S. CHRYSOSTOMUS *Parœnesi* 1. *ad Theodorum lapsum*, jam ante laudata, egregie de pœnis inferni dicit.

Sed etiam *Libro* 1. *de Providentia.*

Homiliis 24. 37. 38. 44. 77. *in Matthæum.*

Homilia 21. *in Acta.*

Homiliis 25. & 31 *in ad Romanos.*

Homilia 9. *in I. ad Corinthios.*

Homiliis 9. & 10. *in II. ad Corinthios*, practice & præclare.

Homiliis 6. & 13. *in ad Philippenses.*

S. CHRY-

S. Chrysostomus *Homilia* 7. *in I. ad Thessalonicenses.*
Homilia 15. *in I. ad Timotheum,*
Homilia 3. *in ad Philemonem.*
Homilia 28. *in ad Hebræos.*
Sermone item de præmiis Sanctorum, & de gehenna si sit, & ubi sit.

S. Augustinus *Libro XXI. de Civitate fere toto.*
In Enchiridio capitibus 111. 112. 113.
Tractatu de triplici habitaculo.
Libro de Spiritu & Anima cap. 56.
In psalmos 48. & 49.

S. Cyrillus Alexandrinus *Oratione de exitu animi, & de secundo adventu. Tomo V. Parte* 2.

Salvianus *Libro* 4. *de Gubernatione*, quod ipsimet inferni flammas succendamus.

Julianus Pomoerius *loco supra allegato.*

S. Fulgentius *Libro de Fide ad Petrum Diaconum cap.* 43. Et *Libro II. de remissione peccatorum capitibus* 13. & 21.

S. Gregorius M. *Libro IX. Moralium, capitibus ultimis.*
Libro XV. Moralium, capitibus pluribus.
Libro XXXIV. Moralium cap. 19.
Libro IV. Dialogorum, capitibus 28. & 44.
Idem videndus etiam capitibus 12. & 13. *ejusdem operis, ac libri.*

Esaias *Abbas Oratione* 29.

Hugo Victorinus *Libro I. de anima cap.* 3. & *opusculo antepenultimo de fide hominis, capitibus* 3. 4. 5. ac *Opusculo ultimo de statu futuri sæculi.*

S. Bernardus *Sermone* 16. *in Cantica: Libro V. de consideratione cap.* 12.

Richardus a S. Victore *Libro de potestate judiciaria in extremo judicio.*

S. Bernardinus Senensis *Tomo II. Sermone* 12 cur culpa temporalis æterna pœna plectatur. *Idem* de Inferno agit *Tomo eodem Sermone* 22. & *Tomo III. Sermone* 18. *extraordinario.*

S. Thomas a Villanova *Concione I. in Dominicam I. Adventus.*

Superessent multi alii; verum isti omnia occuparunt, quæcunque dici possunt.

TITULUS XXIV.

De *Judicio* divino, Generali & Particulari.

CAPUT I.

Loci.

Describe mihi in mente tua extremum communis vitæ finem, cum veniet filius Dei in gloria sua cum Angelis suis. *Veniet enim, & non silebit.* Nimirum quando veniet judicaturus vivos & mortuos, atque unicuique secundum opus suum redditurus: quando tuba illa magnum quiddam ac horrendum sonans excitabit eos, qui ab orbe condito dormierint, & procedent qui bona fecerint in resurrectionem vitæ, qui vero mala, in resurrectionem judicii. Revoca tibi in memoriam Danieli oblatam Dei visionem quomodo nobis ob oculos judicium ponat! Aspiciebam, inquit, donec throni positi sunt, & antiquus dierum sedit. Vestimentum ejus candidum quasi nix, & capillus capitis ejus quasi lana munda. Rotæ ejus ignis ardens. Flumen ignis trahebat in conspectu ejus. Mille millia deserviebant ei, & dena millia denum millium assistebant ei. Judiciique locum constituit, & libri aperti sunt, Bona, mala, manifesta, occulta, actiones, verba, cogitationes, omnia acervatim,

vatim, ut ab omnibus & Angelis & hominibus exaudiri possint, clare & aperte revelantes. Ad hoc quomodo affectos necesse est esse eos qui male vixerint? Ubi itaque anima illa abscondetur, quæ in oculis tot spectatorum subito visa fuerit dedecoris plena? Quali vero corpore infinita illa, & intolerabilia perferet supplicia, ubi ignis inextinctus & vermis indesinenter puniens, & imum inferi tenebricosum & horrendum, & ululatus amari, & ejulatus ingens, & ploratus, & stridor dentium, & ubi mala finem non habent? Ab his post mortem liberari non datur, neque est industria ulla neque ars effugiendi amara supplicia. Hæc nunc vitare licet. Dum autem licet, erigamus nosmet ipsos ex casu, neque de nobis ipsi desperemus, si a malis discesserimus. S. Basilius M. *Epistola 46. alias 5. ad Virginem lapsam.*

Quando viderint terram moveri, pulverem misceri, ex æquo undique excitari corpora, nemine ad hoc inserviente, sed jussu sufficiente ad terram repletam exinaniendam (cogita enim quantum sit omnes ab Adamo usque ad ejus adventum tunc illic stare cum uxoribus & filiis) Quando inquam in terra tantum viderint tumultum, tunc scient. . . Qualis ergo tremor, qualis metus invadet eos qui vivent in terra? una enim rapitur, & una dimittitur: & unus assumitur, & unus dimittitur. Quis erit eorum animus cum illos quidem in altum tolli, se vero dimitti viderint? An non quavis gehenna terribilius poterunt hæc perterrere? Ponamus ergo verbis, jam hoc adesse. Si enim mors repentina, vel in urbibus terræ motus & ruinæ ita nostros afficiunt animos: quando viderimus effractam terram & illis omnibus repletam: quando tubas audierimus; quando Archangeli vocem quavis tuba clariorem: quando viderimus cœlum contrahi: quando ipsum adesse omnium Regem

 Deum

Deum, quis erit nobis animus? Horreamus rogo & extimescamus tanquam hæc jam fiant. Ne dilatione & mora nosipsos consolemur. Nam cum omnino fieri oporteat, nihil juvat dilatio. Quantus tunc est tremor, quantus metus! Vidistis aliquando eos qui abducuntur ad mortem. Quo animo eos esse putatis ingredientes viam usque ad portam quot mortibus non pejorem? Quid non eligant & agere & pati ut ab illa liberentur caligine & nube? Ego multos audivi qui Imperatoris clementia postquam abducti fuerant, erant revocati, quod nec homines viderint tanquam homines; adeo erat turbatus & stupefactus & emotus animus. Si nos ita terret mors corporalis, quando advenerit æterna quomodo erimus affecti? Et quid dico de iis qui ad mortem abducuntur? Tunc eos circumsistit turba, plures ipsos ignorantes; si quis tamen illorum animos circumspexerit, nemo est adeo sævus, nemo tam forti & magno animo, qui non ipsam habeat animam consternatam, ac dejectam, & metu & ægritudine dissolutam. Si autem aliis hanc mortem suscipientibus, quæ a somno nihil differt, ita afficiuntur, qui ejus non sunt participes: quando nos ipsi in majora inciderimus, quomodo nos habebimus? Non potest, non potest, credite, verbis explicari, quomodo afficiemur. S. CHRYSOSTOMUS *homilia* 8. *in ad Thessalonicenses.*

Idem homilia 10. *in* 2. *ad Corinthios:* Existimemus igitur diem illum extremum nunc adesse; quisque conscientiam consideret, fingatque animo adesse jam judicem, omniaque detegi, atque in medium proferri. An non erubuistis? An non mente excessistis? Quod si nunc re nondum præsente sed efficta duntaxat atque animo adumbrata conscientia nostra pene nos exanimat: quid tandem faciemus cum dies ille venerit, cum totus orbis terrarum

rum adfuerit, cum Angeli, & Archangeli, cum densa agmina atque omnium cursus & raptus in nubibus, & acies tremoris plena? cum tubæ aliæ atque aliæ & continuæ illæ voces? Nam etiamsi nulla gehenna esset, tamen in tanto splendore rejici, & cum ignominia secedere quantum tormentum esset? &c.

Unusquisque igitur in suam conscientiam veniens, & peccata recogitans, rationem accurate ab se repetat, ne tunc cum mundo damnemur. Horrendum quippe est: judicium illud, tremendum tribunal, terroris plenæ rationes reddendæ, & fluvius igneas undas agens. *Frater non redimit: redimet homo?* Recordare eorum quæ in Evangelio dicuntur, Angelorum circumcursantium, clausi thalami, lampadum extinctarum, potestatum in fornaces trahentium; & illud tecum reputa: si nostrum cujusspiam occultum facinus aliquod in medium hodie afferretur, in Ecclesia tantum, an non mallet interire, & terram sibi dehiscere potius, quam tot nequitiæ testes habere? Quid ergo tunc patiemur, cum coram orbe toto omnia afferentur in tanto, tam splendido theatro, & notis, & ignotis omnia conspicientibus? at væ mihi, undenam territare vos cogor? ab hominum æstimatione, cum a timore Dei oporteret, & ab ejus condemnatione. Quinam quæso te, erimus, cum vincti, dentibus stridentes, in exteriores tenebras ducemur? imo quid faciemus, quod omnium terribilissimum est, cum Deo occurremus? Si quis enim sensum & mentem habeat, certe jam gehennam sustinuerit, cum a facie Dei expulsus erit. *Idem homilia 5. in ad Romanos.*

Idem homilia 14. in ad Romanos, quam ad stuporem ipsum summi Judicis adventum ob oculos ponit! Cogitatione ascende, & supra hoc cœlum instans contemplare ipsum hoc superius cœlum, sublimi-

 tatem

tatem immenſam, lucem horrore plenam, angelorum populos, archangelorum cœtus innumeros, alias incorporeas virtutes. Ac rurſus a ſuperioribus illis deſcendens imaginem rerum quæ in terra ſunt aſſume, depinge tibi terrenum Imperatorem; nimirum homines auro onuſtos, bigas alborum mulorum, qui auro ornantur, currus lapillis decoratos ſtratum niveum, & candidum, laminas in curribus agitatas, dracones in veſtibus ſericis exhibitos, clypeos aureis umbilicis ornatos, lora ex iis ad ſummas rotas per lapillos multos extenſa, equos auro onuſtos, & frena aurea. At cum ipſum Imperatorem videmus, nulli jam dictorum attendimus. Tunc ille ſolus nos ad ſe convertit, purpurea indumenta, diadema, cathedra, fibula, calcei, oris ſplendor magnus. His omnibus accurate collectis rurſus ad ſuperna cogitationes erige, atque ad illum tremendum diem quo Chriſtus adveniet. Non enim bigas mulorum tunc videbis, neque currus aureos, neque dracones & clypeos, ſed quæ multo plena ſunt honore, tantumque terrorem immittunt, ut ipſæ incorporeæ virtutes percellantur. Nam ait: *Virtutes cœlorum movebuntur.* Tunc aperietur totum cœlum, & apſidum illarum portæ expandentur. Deſcendet unigenitus Dei filius non viginti, non centum haſtatis ſatellitibus ſtipatus, ſed millenis, decies millenis Angelis, Archangelis, Cherubim, Seraphim, ceteriſque virtutibus: omniaque erunt timore & tremore plena, dirupta terra, hominibus omnibus ab Adamo usque ad illum diem de terra aſcendentibus & raptis, ipſo Chriſto cum tanta gloria ſeſe exhibente, ut & luna & ſol & omne lumen occultetur a tanto ſplendore illuminatum. Quis ſermo illam beatitudinem repræſentabit, illum ſplendorem & gloriam. Heu mihi o anima! nunc enim lachrymari ſubit, & valde ingemiſcere cogitanti ex quantis bonis excidimus,

a quanta

felicitate alieni evadimus. Nam alieni ſumus (de me ipſo loquor) niſi magnum quidpiam, & mirabile operemur.

Vere vox magna tubæ terribilis, cui omnia obaudiunt elementa, quæ petras ſcindit, inferos aperit, clauſuras tenebrarum pertranſit, portas æreas conterit, vectes adamantinos, & ferreos confringit, vincula mortis disrumpit, & de profundo abyſſi animas liberatas corporibus ſuis aſſignat! AUCTOR OPERIS IMPERFECTI *in Matthæum homilia* 49.

Judicaturo Domino lugubre mundus immugiet, tribus ad tribus pectora ferient, potentiſſimi quondam reges nudo latere palpitabunt. Exhibebitur cum prole ſua vere tunc ignitus Jupiter. Adducetur & cum ſuis ſtultus Plato diſcipulis. Ariſtotelis argumenta non proderunt. Tunc tu ruſticanus, & pauper exultabis, & ridebis. *Idem Epiſtola* 14. *alias* 1. *ad Heliodorum, in fine.*

Sedebit Judex qui ſtetit ſub judice. Damnabit vero reos, qui factus eſt falſus reus. S. AUGUSTINUS *Sermone* 127. *alias* 64. *de Verbis Domini.*

Ipſe judicat. Securi ſint boni! judicem ipſorum nullus adverſarius corrumpit, nullus advocatus circumvenit, nullus teſtis illudit. Sed quam ſecuri ſunt boni, tantum timeant mali. *Idem Libro de ovibus, circa medium.*

Curioſitas abſcedat; pietas ſuccedat. Quid ad te quando veniet (tempus judicii). Sic vive quaſi hodie venturum ſit: & non timebis cum venerit. *Idem Sermone* 265. *alias* 6. *inter additos a Pariſienſibus cap.* 3.

Quamdiu in hoc corpuſculo poſiti ſumus, conceditur nobis ſciſſa redintegrare, maculata diluere, vulnerata ſanare: quidquid autem hic non redemerimus mortifera ſecuritate decepti, integrum nobiscum inſanabili cum dolore reportabimus ad ſanctorum præſentiam, atque ad ipſum tremendi Judi-

cis majeſtatem. Et quid de nobis erit, ſi cum talibus ornamentis proceſſuri ſumus in illum conventum omnium Sanctorum? qui dies ille, quæ trepidatio, quæ terræ, & cœli ſpectatio erit, cum inter aliorum præclara geſta, & illuſtria merita, aliorum probra, & dedecora proferentur! Et quid gravius, quid intolerabilius, quam ſi illo tempore malorum ignominia reveletur, quo bonorum gloria manifeſtabitur? multo enim invidioſior, & damnabilior erit cauſa criminum ſub aſſiſtentium comparatione virtutum. Quid erit terroris, quid miſeriæ, quid mœroris, quando ſub illo admirabili Apoſtolorum, Martyrumque concilio, ſub illo angelorum ſydereo, ac præfulgente conſeſſu cum rubore veterum delictorum diverſis tetra maculis anima producetur! quando latiſſimam iniquitatum ſuarum, confuſibilemque vitæ totius hiſtoriam ante oculos ſuos videbit exponi, ut illam inaudita clamantium vox malorum conſcientia obmuteſcente, & deficiente condemnet! EUSEBIUS GALLICANUS *homilia* 1. *de aſcenſione.*

Ille veniet ad judicandum nos, qui ſe judicio meminit addictum pro nobis. Ille veniet ad diſcutiendam vitam noſtram, qui eam reſtituit per mortem ſuam. Ille inquam pro commiſſa nobis ſalute noſtra rationem exacturus eſt, qui pro noſtra redemptione damnatus eſt. Qui tantum contulit, ſcit quantum repoſcat. *Idem homilia* 1. *de ſymbolo.*

Prima erit in reos intoleranda ſententia reverendarum præſentia cicatricum. Quid igitur illo tempore facturi ſumus, quando contra illos crucifixi Domini livores notæ peccatorum noſtrorum, ac maculæ libidinum proferentur? aut quo putas vultu reſpiciet redemptio noſtra perditionem noſtram? Tanto graviora erunt humana delicta, quanto majora ſe oſtenderunt divina beneficia. Verendum

rendum eſt autem, ne illam vocem Reſurrectionis etiam in judicio ſuo ad vaſa iniquitatis prolaturus, atque dicturus ſit: *Infer digitum tuum huc, & vide manus meas, & affer manum tuam, & mitte in latus meum:* & agnoſce, quæ pro te, & a te impietas humana! pertulerim. Illa utique clavornm ſigna bonis ſalutaria, malis terribilia, quæ usque ad diem judicii non delentnr, ſine dubio objicienda ſervantur. Et quid poſt hæc ſequitur, niſi illud interpoſitum inter vivos, & mortuos expaveſcendum chaos, vaſtumque diſcrimen, excluſæ a natura viventium tenebræ exteriores, dura ſeparatio a dulci intuitu Sanctorum, & a ſocietate fidelium: & e contrario inter lachrymabiles gemitus, planctusque lugentium collegium triſte miſerorum, & a beata patria æternum teterrimæ noctis exilium? Quam lugubre erit homini Deum videre, & perdere, & ante pretii ſui perire conſpectum! Et ideo chariſſimi! iſta, dum tempus eſt, cogitantes, ita indefeſſo ſtudio laboremus, ut quod nobis contulit judicatus, integrum in nobis inveniat judicaturus. *Idem homilia* 4. *ad Monachos.*

Sublato ex oculis cœlo erunt in proſpectu angelicarum virtutum ordines cum fulgore. Mille millia procurrent, & decies mille millia. Conſpicitur vero deſcendens Dominus, dum nimia luce circa ſe præfulgurat univerſa. Quis ejusmodi ſpectando par erit? quis terrori moderabitur? Nam ſi fulgur crebro intermicans non ferimus, & non raro ſplendor intuentem ſolo affligit: quid tum dicet, qui eum ipſum qui facit fulgura, vederit emicantem? S. Basilius Seleuciensis *Oratione* 43. *in Transfigurationem Domini.*

Præcones venturi Judicis ſumus. Quis ergo venturum judicem nuntiet, ſi præco tacet? S. Gregorius M. *homilia* 16. *in Evangelia, ante medium.*

Hoc tempus misericordiæ est. Illud tempus judicii erit. Per ista ergo hujus temporis flagella significas, quomodo tunc percussurus es, quando non parcens judicas, qui sic districte modo percutis, quando parcis. *Idem Libro XIX. Moralium cap.* 28.

O anima sterilis quid agis? quid torpes anima peccatrix! Dies judicii venit, juxta est dies Domini magnus, juxta & velox nimis. Dies iræ dies illa: dies tribulationis & angustiæ, dies calamitatis & miseriæ: dies tenebrarum & caliginis: dies nebulæ & turbinis: dies tubæ, & clangoris. O vox diei Domini amara! Quid dormitas anima tepida, & digna evomi? quid dormitas? Qui non expergiscitur, qui non tremit ad tantum tonitruum non dormit, sed mortuus est. S. ANSELMUS *Meditatione* 2. *de terrore judicii.*

O angustiæ! hinc erunt accusantia peccata; inde terrens justitia, subtus patens horridum chaos inferni, desuper iratus Judex, intus urens conscientia, foris ardens mundus. Justus vir salvabitur, peccator sic deprehensus in quam partem se premet? constrictus ubi latebo, ubi apparebo! Latere erit impossibile, apparere intolerabile. *Idem ibidem inferius.*

Libenter illius judicium subeo, & amplector sententiam, qui pro miserrimo, & indigno servo suo judicatus & mortuus est, & ne me damnaret ad gehennam, ad crucem se damnari permisit. Hunc non recuso judicem, quem habui Redemptorem. S. THOMAS VILLANOVANUS *Concione* 1. *in I. Dominicam Adventus.*

TITU-

CAPUT II.

Fontes.

TERTULLIANUS *Libro de ſpectaculis, capite ultimo* graviſſimis verbis docet, quanta ſint orbi ſpectacula exhibenda in die illo judicii.

ORIGENES *Libro IX. in ad Romanos cap.* 14. Et jam ante *Libro II. cap.* 2.

S. HIPPOLITUS *Martyr* (ſi tamen ipſe eſt auctor) *Oratione de conſummatione mundi, & Antichriſto, ac ſecundo Adventu Domini noſtri Jeſu Chriſti*

LACTANTIUS *Epitomes cap.* 8. *de fine mundi.* Et fuſius *Libro VII. inſtitutionum divinarum, pluribus capitibus.*

S. CYRILLUS HIEROSOLYMITANUS *Catecheſi* 15. *ad Illuminatos.*

S. EPHRÆM *ſermonibus de reſurrectione: de Antichriſto: de apparitione crucis: de judicio ipſo: Opuſculo de variis quæſitis:* Et *ſermone de compunctione animi &c. De Panoplia ad Monachos.* Et recte de eo S. Joannes Damaſcenus, *de iis, qui in fide dormierunt:* Ad hæc beatus Ephræm, cui ſecundus Chriſti adventus exactiſſime manifeſtatus fuit, ſic etiam loquitur &c.

S. BASILIUS M. *homilia in pſalmum* 33. de pudore graviſſimo hoc in judicio a reis omnibus ſuſtinendo.

Oratione de futuro judicio, quam inter opera divi Ephræm vulgavit primus Gerardus Voſſius.

Homilia 7. *in divites* pathetice de expoſtulationibus pauperum oppreſſorum, ipſorumque etiam ſcelerum coram Dei judicio.

S. BASILIUS *Libro de vera virginitate*, ubi iterum fuse de pudore.

Adde *homiliam* 11. *in Hexaemeron, & Procemium in Ethica.*

S. GREGORIUS NYSSENUS *in sextum psalmum de octava: Oratio* 2. *in verba:* Faciamus hominem: *Et Oratine* 5. *de Beatitudinibus, ad finem.*

S. AMBROSIUS *Libro* 1. *in Lucam, fuse.*

S. CHRYSOSTOMUS *in Epistolis ad Olympiadem,*
Parœnesi 1. *ad Theodorum lapsum.*
Homiliis 5. 14. & 25. *in ad Romanos.*
Homilia 10. *in II. ad Corinthios.*
Homilia 2. *in ad Colossenses.*
Homilia 2. *in II. ad Thessalonicenses.*
Homilia 3. *in II. ad Timotheum.*
Homilia in 2. *Adventum Christi, quæ est consarcinata ex homiliis* 25. & 31. *in ad Romanos, Tomo VIII. Montfauconi. Præcipue vero in caput* 24. & 25. *Matthæi.*

SULPITIUS SEVERUS *Epistola* 1. *tota ad Claudiam sororem,* ubi est plurimus in ostendendo, quod nullam ibi excusationem habituri simus.

S. HIERONYMUS frequens est in argumento judicii, præsertim *Commentariis in Esaiam: in Danielem: in Joëlem: in Amos: in Sophoniam: in Malachiam.* Adde *Epistolam ipsi tributam ad amicum, quem instituit in scientia divinæ Legis, & Commentarium in psalmum* 49.

S. AUGUSTINUS *locis innumeris, præsertim Libro XX. de Civitate fere toto, & sequentibus duobus: Epistolis* 197. & 199. *alias* 78. & 80. *ad Hesychium: Enarratione in psalmum* 49: *Et adscripto ipsi Tractatu de vanitate Sæculi cap.* 3.

S. ISIDORUS PELUSIOTA praeclare in eos, qui non credunt instituendum judicium, *Libro II. epistola* 157.

SIX-

SIXTUS III. *creditus, sub finem Libri de malis Doctoribus*, de sententia, de separatione, de pudore eorum, qui sunt probi habiti, cum scelerati essent.

EUSEBIUS GALLICANUS *homilia* 1. *de Epiphania ad finem, & homiliis* 4. *ac* 8. *ad Monachos, etiam ad finem.*

THEODORETUS *Libro* 11. *adversus gentiles, qui est de fine & judicio.*

JULIANUS POMOERIUS *Libro III. de vita contemplativa cap.* 12.

S. CÆSARIULS ARELATENSIS *Sermone* 55. *alias* 67. *Augustini de Tempore.*

S. GREGORIUS M. *homiliis* 26. & 29. *in Evangelia*, præclare, ut nos paremus, commonet: *Libro XVII. Moralium capitibus* 32. & 33.

S. ISIDORUS HISPALENSIS *Libro I. Sententiarum, a capite* 25.

S. JULIANUS TOLETANUS *in Libris tribus Prognosticorum*, ubi agit *de futuro sæculo.*

S. JOANNES DAMASCENUS *Libro IV. de orthodoxa fide, capitibus* 27. & 28. Item *in Parallelis* huc facit non semel.

THEOPHANES CERAMEUS *Homilia* 18.

S. PETRUS DAMIANI *Opusculo* 59. *de novissimis & Antichristo.*

S. ANSELMUS *Opusculo de terrore judicii ad excitandum in se timorem. Est* 2. *inter Meditationes.*

HUGO A S. VICTORE *Tractatu de fine Sæculi, & de statu futuri sæculi.* Idem *Libro III. de anima cap.* 23. *apud Bernardum de interiori domo* (quod est idem opus) *cap.* 38.

S. BERNARDUS *Sermone* 8. *in psalmum* 90: *Sermone* 6. *de adventu Domini*, ubi agit de resurgente corpore. Adde *Sermonem* 16. *in cantica.*

RICHAR-

RICHARDUS A S. VICTORE *de judiciaria potestate in finali & universali judicio*: Et *alio*, *qui hunc proxime antecedit, Tractatu de meditandis plagis, quae circa finem mundi evenient.*

APPENDIX.

De Judicio *particulari.*

Loci.

Nemo se seducat inanibus verbis. Nam repentinus tibi imminebit interitus, & exitium procellae simile aderit. Veniet Angelus tristis abductus violenter, trahensque animam tuam peccatis vinctam, crebro se ad quaelibet praesentia obvertentem, ac sine voce gementem, occluso jam gemituum ac lamentorum organo. O quam dilaniabis te ipse! quantum ingemisces! S. BASILIUS M. *Homilia* 13. *in S. Baptisma.*

Quemadmodum qui carcerem inhabitant, semper quidem in anxietate ac doloribus sunt, sed maxime eo die quo educendi sunt, & ad ipsas judicis fores ducendi & ante cancellos stantes, vocemque judicantis intus audientes metu obrigescunt, & nihilo meliore sunt specie quam mortui; sic & anima ipso quidem etiam praevaricationis tempore maxime affligitur, & premitur; sed multo magis quando hinc avulsa ad rationes illic reddendas, & ad terribile illud judicium abducenda est. Propterea saepe refugit, & intro recedit: metuit & exhorrescit cum a carne discessura est. Tunc enim si quis rapuerit, sive aliena invaserit, sive alios infestaverit, sive injuste alicujus inimicus fuerit, sive aliud quodlibet malum designaverit, universus peccatorum chorus revocatur, & oculis sese offert, statque acerbus conscientiae accusator. S. CHRYSO-

STOMUS

STOMUS *Ecloga* 8. *de anima*, *Tomo XII. Montfauconi.* Eſt *ex concione* 2. *in Lazarum*, etſi nonnihil immutatus ſit locus.

Vinctus tum maxime dolet cum educunt eum ad judicium: tunc maxime tremit, cum prope tribunal eſt; quando rationes dare oportet. Idcirco terribiles viſiones narrant multi hoc in ſtatu oblatas, quarum ſpeciem non ferentes ii, qui decedunt, lectum ipſum cum magno impetu ſuccutiunt jacentes, & eos qui adſint torvis inſpiciunt oculis, anima intus ſeſe exagitante, & a corpore avelli renuente, nec adventantium angelorum conſpectum ferente. Nam ſi cum homines terribiles conſpicimus, formidamus: cum angelos comminantes & virtutes immanes videbimus, quid non patiemur, anima a corpore abſtracta & incaſſum, multumque lugente? *Idem Sanctus homilia* 54. *in Matthæum.*

Rurſus homilia 2. *in II. ad Theſſalonicenſes*: Dic mihi, o homo! cum ſiſtendus ſis ad tribunal Chriſti de quavis potius quam de ea reloqueris? Et ſi tibi ſit lis apud judicem ſæpe verbis tenus, non noctu, non interdiu, non aliquo temporis momento, non hora aliqua aliquid aliud loqueris, ſed perpetuo de re illa: de tota autem vita tua rationem redditurus & judicium ſubiturus ne eos quidem toleras, qui hoc judicium tibi in mentem revocant? Propterea ergo omnia perierunt, & ſunt perdita ac profligata, quod ad humanum tribunal ſiſtendi pro rebus quæ ad hanc vitam pertinent omnia moveamus, quemlibet rogemus, aſſidue de eo ſimus ſoliciti, omnia pro illa re agamus; ad Chriſti autem tribunal non multo poſt venturi nihil nec per nos, nec per alios agamus, judicem non rogamus, quamvis nobis longum det temporis ſpatium, & nos rapiat in mediis peccatis, ſed permittat ut ea exuamus, & nihil eorum quae ad ipſum pertinent præter-

prætermittat illa bonitas, & benignitas. Sed nihil amplius efficitur; propterea majus est supplicium.

Ipsa est infelicitas hominum! propter quod peccant, morientes hic dimittunt: & ipsa peccata secum portant. S. Augustinus *Sermone* 58. *alias homilia* 42. *ex* 50.

Quid inter hæc cum eam cæperit ad definitam sententiam, & immobili lege defixam importunus depositi exactor abstrahere, & hinc inde insultare, & insilire infernalium diræ facies ministrorum? quid erit cum ab apparitoribus mortis per hunc vastum aërem separari, & per semitas tenebrarum abduci trans diem cæperit, & nequaquam remeabile iter agere per fines illos, ubi ipsa lux deficit? cum peregrina ubique anima comitante malorum suorum tristi agmine viderit se per extremas mundi oras in illud inane, ac vacuum cadere de mundo, atque illud magnum chaos, quod vitæ mortisque regionem discernit intrare, & vitales auras naturæ ipsius exul amittere? cum rebus humanis vale ultimum dicens, mortem ante se habens, & vitam post se relinquens in illud horrendum, & vix oculis attingendum pertrahetur profundum, diversis avaritiæ, ac malitiæ catenata criminibus, quantum perdidit pretium, tantum exceptura supplicium? Cum ad hæc itaque crudelis custodiæ perventum fuerit loca, ubi jam futuri pœnarum judicii ipsa sui expectatione desæviet, ne dicam aliud, solus mœror excruciabit animam, universis solatiis destitutam; sola torquebit cogitatio desperatam, solus metus exanimabit attonitam, & quia ibi jam nulla erit parandi victus, aut vestitus solicitudo, nulla laborandi, militandi, agendive occasio, nulla facultatis, aut honoris ambitio, solus mentem omnibus aliis curis vacuam intolerandus reddendæ rationis terror implebit, solum, ac

totum

totum judicii pondus captivis ſenſibus imminebit * Eusebius Gallicanus *Homilia* 1. ad *Monachos.*

Si judicandum ſe aliquis ab humana hac poteſtate & rapiendum ad tribunal terrenum eſſe cognoverit, advocatos requirit, patronos adhibet, officialium, atque apparitorum gratiam favoremque mercatur: & hæc omnia metu judicii futuri agit, cum tamen eventum judicii comparare non poſſit. Adeo etſi victoriam emere ipſam non valet, ſpem tamen victoriæ magno emit. Dic mihi quisquis ille es, qui credere te judicium Dei dicis, tu ſi vel ſupradictorum exemplo hominum judicandum te eſſe a Deo crederes, nonne ſpem ac ſalutem tuam quolibet pretio comparares? Sed non credis utique, non credis. Et licet credulitatem tuam verbis velis aſſeverare, non credis. Verbis enim, ut ait, Apoſtolus confiteris, ſed factis negas. . . . . . . Si enim crederes, quomodo non futuri judicii inæſtimabile malum fugeres, & immortalia ſuppliciorum tormenta vitares? Sed non credis utique, non credis: ac licet aliud & ſermone aſſeris, & profeſſione, non credis. Sermo enim & profeſſio tua jactitant fidem, ſed vita, atque obitus publicant infidelitatem. Alioqui vince me, vinci volo. Non quæro ut mihi credulitatem tuam ſuperioris vitæ actibus probes, uno contentus ſum teſtimonio ſupremorum tuorum. Ecce jam! ecce morieris egreſſurus de domo corporis tui, neſciens quo iturus, quo abducendus, ad quam pœnalia, & quam tetra rapiendus, cui unum tantummodo ſupereſt inter ſuprema perfugium, una effugiendi æterni ignis ſpecula datur, ut pro te offeras

* Ponit ſuſpendi aliquandiu ſententiam, differrique ipſum judicium; quæ opinio, ſi eſt univerſe loquendum, hodie penitus exolevit.

feras saltem quod in substantia habes; quia aliud quod possis Deo offerre jam non habes: & tu immemor tui, oblitus salutis tuæ de legatariis novis cogitas, de locupletando hærede suspiras? Et hæc faciens credere te judicium Dei dicis, qui tibi cum judicandus sis vel inter suprema non consulis? & cogitare te aliquid de salute animæ tuæ loqueris, cui nullus est anima tua vilior, apud quem prope non interest, cui prosis, dummodo tibi noceas? Salvianus *Libro* 3. *ad Ecclesiam catholicam, post medium.*

Tanto districtiorem justitiam in Judicio exigit, quanto longiorem patientiam ante judicium prærogavit. S. Gregorius M. *homilia* 13. *in Evangelia.*

Cum semper judicia districta pertimescant (Electi): tunc tamen hæc vehementer metuunt, cum ad solvendum humanæ conditionis debitum venientes districto judici appropinquare se cernunt: & fit tanto timor acrior quanto & retributio æterna vicinior. Ante oculos autem cordis nihil inane tunc transvolat de phantasmate cogitationis, quia subductis e medio omnibus se & illum tantummodo considerant, cui appropinquant. Crescit pavor vicina retributione justitiæ, & urgente solutione carnis quanto magis districtum judicium jam jamque quasi tangitur, tanto vehementius formidatur. Etsi ea quæ sciunt nunquam se prætermisisse meminerunt, formidant tamen illa quæ nesciunt; quia videlicet semetipsos dijudicare & comprehendere omnino non possunt, atque urgente exitu subtiliori terrentur metu. Unde Redemptor noster solutioni carnis appropinquans & membrorum suorum servans speciem factus in agonia cœpit prolixius orare. Quid enim pro se ille cum in agonia esset, peteret, qui in terra positus cœlestia cum potestate tribuebat? Sed appropinquante morte

morte noſtræ mentis in ſe certamen expreſſit, qui vim quamdam terroris, ac formidinis patimur, cum per ſolutionem carnis æterno propinquamus judicio. Neque enim tunc cujuslibet anima immerito terretur, quando poſt puſillum hoc invenit, quod in æterum mutare non poſſit. Conſideramus quippe quod viam vitæ præſentis nequaquam ſine culpa tranſire potuimus: conſideramus etiam quia ne hoc quidem ſine aliquo reatu noſtro eſt, quod laudabilitur geſſimus, ſi remota pietate judicemur. Quis enim noſtrum vitam præcedentium Patrum valeat vel ſuperare vel aſſequi? & tamen David dicit: *Ne intres in judicium cum ſervo tuo; quia non juſtificabitur in conſpectu tuo omnis vivens.* Paulus cum diceret: *Nihil mihi conſcius ſum,* caute ſubjunxit: *ſed non in hoc juſtificatus ſum.* Jacobus dicit: *In multis enim offendimus omnes.* Joannes dicit: *Si dixerimus, quia peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt.* Quid ergo facient tabulæ, ſi tremunt columnæ? aut quomodo virgulta immobilia ſtabunt, ſi hujus pavoris turbine etiam cedri quatiuntur? *Idem Libro XXIV. Moralium cap.* 12.

Si nosmet ipſos dijudicaremus, non utique judicaremur. Bonum judicium, quod me illi diſtricto, divinoque judicio ſubducit, & abſcondit: Prorſus horreo incidere in manus Dei viventis! volo vultui iræ judicatus præſentari, non judicandus. S. Bernardus *Sermone* 55. *in Cantica.*

Præter hæc erui alia quam plurima poſſunt ex ſequentibus.

Fontes.

Origenes *homilia* 9. *in Leviticum, ſub medium,* de incuria in præparando nos ad hoc judicium.

S. Ephræm *Sermone in eos, qui in Chriſto obdormierunt, ante medium, Tomo III. græco-latino,* ubi

fuse & horride de anguſtiis exeuntium ad tribunal animarum.

S. BASILIUS M. *epiſtola* 46. *numero* 5. jam laudata obiter, ſed nervoſe de judicio particulari.

S. CHRYSOSTOMUS *homilia de decem millium talentorum debitore.*

SULPITIUS SEVERUS *Epiſtola* I. *ex recens repertis ad Claudiam ſororem cap.* 5. ubi agit de exceſſu animæ piæ, ante Chriſtum comparituræ.

S. AUGUSTINUS *Epiſtola* 199. *alias* 80. *ad Heſichium*: *Libro de anima*, & *ejus origine capite* 4. Item in tributo ipſi *Tractatu de vanitate ſæculi cap.* I. & *Tractatu de Speculo peccatoris cap.* 7.

S. CYRILLUS ALEXANDRINUS *fuſe*, & *graviſſime* de anima jam ſeparata & judicanda *Oratione de exitu animi*, & *de ſecundo Adventu. Eſt Tomo V. Parte* 2. atque etiam pro *Generali* Judicio egregie facit.

EUSEBIUS GALLICANUS *homilia* I. *ad Monachos*, jam laudata, ubi pulchre docet, quomodo anima relictum corpus ſit aſpectura.

S. GREGORIUS M. *Libro V. Moralium cap.* 7. & *IX Moralium cap.* 34 de timore, quo etiam ſanctiſſimi hoc judicium perhorreſcebant. *Libro XXV. Moralium primis capitibus*; item *homiliis* 12. & 39. *in Evangelia* alia quoque huc habet.

EUSTRATIUS *libris tribus de vita functorum animis*.

S. ANSELMUS *Meditatione I.* §. 12. *de anima a corpore ſeparata.*

HUGO VICTORINUS *Libro I. de anima cap.* 2. & *Libro II. de eadem capitibus* 17. & 18. Item *Parte XVI. de ſacramentis fidei*, quod eſt opuſculum antepenultimum, *cap.* 2.

S. BERNARDUS *Sermone* 28. *de diverſis*; *de eo, quod dicitur in Job*: In ſex tributationibus, & *fuſe Sermone* 8. *in pſalmum* 90. Qui habitat. Timorem temperat *Sermone* 6. *in Cantica.*

TITU-

TITULUS XXV.

De *Justitia*, ejusque Officiis, Administris, Læsionibus.

CAPUT I.

Loci.

Bonum est, cum puniuntur nocentes. Quis hoc nisi nocens negabit. TERTULLIANUS *Libro de Spectaculis cap.* 19.

Lex justa est, quæ & nocenti tribuit, quod meretur: & Judex integer ac bonus dicitur, cum malefacta vindicat. Bonorum enim salutem custodit, qui malos punit. Ipse autem est nocens, qui aut innocenti nocet, aut nocenti parcit, ut pluribus noceat. LACTANTIUS *Libro de ira Dei cap.* 17.

In summa, o Judex! te judicium subiturum esse scito. S. GREGORIUS NAZIANZENUS *Epistola* 74. *ad Celeusium.*

Justitia in alto quodam suggestu locata videt, exploratque omnia, quæ aliis potius nata quam sibi non tam suas utilitates, quam publica emolumenta rimatur. S. AMBROSIUS *Libro* 3. *de virginibus, post medium.*

Dum illum punit, alios corrigit. Voluit enim, ut pœna ad unum, metus ad omnes perveniret. *Idem Sermone* 19.

Aliorum tormenta aliorum remedia sunt, cumque punitur homicida, recepit quidem ipse quod fecit; sed alii deterrentur a scelere. S. HIERONYMUS *in caput* 3. *Jeremiæ.*

Memor tribunalis Domini, & de judicio tuo te intelligens judicandum, nec mihi nec adversario faveas, neve personas loquentium, sed causam

consideres. *Idem adversus errores Joannis Hierosolymitani, propius initium.*

Justitia ea virtus est, quæ suum cuique distribuit. Quæ igitur justitia est hominis, quæ ipsum hominem Deo vero tollit, & immundis hominibus subdit? hoccine est sua cuique distribuere? an qui fundum auffert ejus, a quo emptus est, & tradit ei, qui nihil in eo habet juris, injustus est: & qui seipsum auffert dominanti Deo, a quo factus est, & malignis servit spiritibus, justus est? S. AUGUSTINUS *Libro XIX. de Civitate cap.* 21.

Ignorantia Judicis plerumque est calamitas innocentis. Et quod est intolerabilius, magisque plangendum, ac rigandum si fieri posset fontibus lachrymarum, cum propterea Judex torqueat accusatum, ne occidat nesciens innocentem, fit per ignorantiæ miseriam, ut & tortum & innocentem occidat; quem ne innocentem occideret torserat. *Idem ibidem superius cap.* 6.

Plurimum interest, quo animo quisque parcat. Sicut enim est aliquid misericordia puniens, ita & crudelitas parcens. *Idem Epistola* 153. *alias* 54. *ad Macedonium, num.* 17.

Virtutes, si separatæ fuerint, dilabuntur. Aequitas sine bonitate sævitia est, & justitia sine pietate crudelitas. S. CHRYSOLOGUS *Sermone* 145.

Jubet Christus, ne litigemus. Quis jubenti obtemperat? nec solum jubet. sed in tantum hoc jubet, ut ea ipsa nos, de quibus lis est, relinquere jubeat, dummodo litibus exuamur. *Si quis enim voluerit tecum judicio contendere, & tunicam tuam tollere, relinque ei & pallium.* Interrogo, qui sint, qui spoliantibus adversariis cedant, imo qui sint, qui adversarios suos non spoliare conentur? Tam procul enim abest, ut cum tunicis etiam pallia relinquamus, ut si quo modo possumus, pallium simul

ſimul adverſariis tunicasque tollamus. SALVIANUS *Libro* 3. *de gubernatione, ante medium.*

Pœnam meruit lenitas, quam potuit intuliſſe diſtrictio. Ultionem ſuſcepit, qui detrectat inferre. Vim divini judicii aut extenuat, aut contemnit, qui, hoſte ſuo cum potitur, indulget. Juſtitia coërcendi ſunt, quos conſtat gratiam non ſecutos. S. ENNODIUS *de vita S. Epiphanii Ticinenſis.*

Vitia transmittit ad poſteros, qui præſentibus culpis ignoſcit. *Idem ibid.*

Qui criminoſos patitur impune transire, ad crimina hortatur inſontes. *Idem ibidem.*

Bonis nocet, qui malis parcit. S. MARTINUS BRACARENSIS *in Sententiis de moribus.*

Culpa eſt, totam perſequi culpam. Immiſericordem ſe confitetur, cui quidquid licet, lubet. *Item* glorioſa virtus eſt in principe extra punire, quam liceat. Virtus eſt, ad vindictam neceſſitate trahi, non voluntate venire. HILDEBERTUS CENOMANENSIS *Epiſtola* 25.

De Juſtitia diſtributiva *eleganter* PETRUS BLESENSIS *ait*: Illud in curia deteſtabile eſt, quia qui magis diligunt, minus diliguntur. Imperiti etiam & omnino inutiles elegantioribus beneficiis ampliantur, divitiæ accumulantur divitibus, nec eſt qui reſpiciat ad inopem, & mendicum. Eliſæus implebat vaſa vacua, & deficientibus vaſis vacuis ſtetit oleum: in curia vero contemnuntur vaſa vacua, & plena implentur: ligna in ſylvas, & aquæ in maria deferuntur. *Epiſtola* 14.

Hæc de Juſtitiæ *Officiis*, & *Adminiſtris*: multo plura de *Læſionibus* ſuperſunt.

Graviſſime TERTULLIANUS *ad Scapulam, iniquum Judicem nomine Chriſtianorum, quos affligebat*: Parce tibi, ſi non nobis! *Libro ad Scapulam cap.* 5.

Adulteria prohibetis, & facitis! MINUTIUS FELIX *in Octavio, verſus finem.*

Incisæ sint licet leges, & publico ære præfixo jura præscripta sint, inter leges ipsas delinquitur, inter jura peccatur. Innocentia nec illic ubi defenditur reservatur. Sævit invicem discordantium rabies, & inter togas pace rupta forum litibus mugit insanum. Hasta illic, & gladius, & carnifex præsto est, ungula effodiens, equuleus extendens, ignis exurens. Ad hominis corpus unum supplicia plura quam membra sunt. Quis inter hæc vero subveniat? Patronus? sed prævaricatur, & decipit. Judex? sed sententiam vendit. Qui sedet crimina vindicaturus, admittit, & ut reus innocens pereat, fit nocens Judex. S. CYPRIANUS *Epistola* 2. *ad Donatum.*

Interim nocentes nec cum innocentibus pereunt. Nullus de legibus metus est, de Quæsitore, de Judice pavor nullus. Quod potest redimi, non timetur, *Idem ibidem.*

Consensere jura peccatis, & cœpit licitum esse, quod publicum est. Quis illic rerum pudor, quæ esse possit integritas, ubi, qui damnent improbos, desunt; soli illi, qui damnentur, occurrunt? *Idem ibidem.*

Quia student damnare tanquam nocentes, quos utique sciunt innocentes, constare de ipsa innocentia nolunt. Quasi vero major iniquitas sit probatam innocentiam damnasse, quam inauditam. Sed, ut dixi, verentur, ne si audierint damnare non possint. LACTANTIUS *Libro V. divinarum institutionum, cap.* 1.

Omne jus in viribus habet. S. ZENO *Sermone de Justitia.*

Legibus suis suas leges impugnat, jus jure distinguit. *Idem ibid.*

Præscriptio industria vocitatur, & appetitio rei alienæ sub prætextu propriæ defensionis, ac diligentiæ callidissimis argumentis urgetur, ut qui in-

defen

defensus, aut innocens quod legibus habet, legibus perdat; quod est omni violentia deterius; quia illud quod vi eripitur nonnunquam repeti potest. Glorietur qui volet ista justitia; verumtamen sciat, quia misero est miserior, qui miseriis ditatur alienis. *Idem ibidem.*

Hoc permultis ætatis nostræ judicibus evenire conspicio, qui magnis & excelsis viris gravissima quæque facilius condonarint, quam humilibus & ajectis quidquam vel levissimi momenti. S. GREGORIUS NAZIANZENUS *Oratione 6.*

Injustos advocatos calumniæ patronos & diaboli oratores vocat S. GREGORIUS NYSSENUS *Oratione de S. Stephano.*

Usque adeo hoc inolevit malum, ut jam quasi ex consuetudine vendantur leges, corrumpantur jura, sententia ipsa venalis sit, & nulla jam causa possit esse sine causa. S. AMBROSIUS, aut quisquis est auctor, *Sermone olim 66. & 7. nunc omisso.*

Quid tibi vis cum libro & charta, & signaculo, & conscriptione, & vinculo juris? non audisti: *solve omnem colligationem injustitiæ, dissolve obligationem violentarum commutationum, dimitte confractos in remissionem, & omnem conscriptionem iniquam disrumpe.* Tu mihi tabulas offers: ego tibi recito Dei legem. Tu atramento scribis: ego spiritu Dei inscripta repeto oracula Prophetarum. Tu testimonia falsa componis: ego testimonium conscientiæ tuæ posco. *Verus* AMBROSIUS *Libro de Nabuth cap.* 10.

Quæ ab ipsis facta contra omnem sunt ordinem, contra omnes ecclesiasticos canones: & quid dico canones ecclesiasticos? Neque in gentilium judiciis, neque in barbarorum tribunalibus talia attentata sunt unquam: neque Scythæ neque Sauromatæ unquam judicarunt, judicium dandum

 uni

uni parti, abſente ea quæ accuſatur, & vitante non judicium, ſed inimicitias & invocante multa millia judicum & proteſtante coram toto orbe, declaraturam ſe non eſſe ream, depulſuramque crimina & oſtenſuram ſuam innocentiam. S. CHRYSOSTOMUS *Epiſtola* 1. *ad Innocentium Papam.*

O! & vere, Jus ſummum ſumma malitia. Poſt miracula adhuc ſæviunt leges! S. HIERONYMUS *de muliere ſepties icta.*

Illum, qui a potente ad falſum teſtimonium urgetur, ſic præclare firmat AUGUSTINUS: Quid mihi facit potens iſte, quid premit? carnem, corpus dicis premit. Dico ego, perimit. Quanto mitius mecum agit ille, quam ego, ſi mentitus fuero? ille occidit carnem meam, ego occido animam meam. Iratus potens occidit corpus. Os, quod mentitur, occidit animam. Corpus occidit? moriturum erat: etſi non occideretur. Animam vero, quam non occidit iniquitas, in æternum excipit veritas. Serva ergo, quod ſervare potes: pereat, quod quandoque periturum eſt. *Sermone* 81. *alias* 33. *ex Sirmondians.*

In judiciis quo aurum vergit, illuc etiam ſententia propendet. S. ISIDORUS PELUSIOTA *Libro II. epiſtola* 101.

Malum quidem eſt injuſte agere, ſed injuſtam ferre ſententiam id vero longe eſt deterius. Alterum enim ſpem auxilii relinquit ei, qui injuria affectus eſt; alterum vero hanc ipſam ſpem auffert, & injuſtum factum corroborat. Quapropter neque injuſte agamus, neque ſi forte Judices eligamur, injuſte calculum feramus. *Idem Libro IV. Epiſtola* 84.

Oportet æquos judices reo alteram aurem ſervare. Quod ſi adverſariorum ſermonibus utrumque præbent, & ex eorum arbitrio ſententiam promunt, amplectamur injuriam regni cœlorum

con-

conciliatricem, & forum illud expectabimus in quo non accusator futurus, nec patronus, nec testis, nec discrimen dignitatum; sed dictorum, factorumque judicium, & congrua meritis retributio. THEODORETUS *Epistola* 91. *ad Eutrechium*, ubi quidem in favorem causæ propriæ.

De Seronato, non avaro minus quam inclementi judice, eleganter S. SIDONIUS APOLLINARIS: Non cessat, *inquit*, simul furta vel punire, vel facere. *Libro II. Epistola* 2. *ad Ecdicium.*

Hi sunt qui causas morantur adhibiti, impediunt prætermissi, fastidiunt admoniti, obliviscuntur locupletati. Hi sunt qui emunt lites, vendunt intercessores, deputant arbitros, judicanda dictant, dictata convellunt. *Idem Libro V. epist.* 7. *ad Thaumastum*, quo quidem egregie depexuit Legulejos, atque Causidicos nostros.

Quorum si nares afflaverit uspiam rubiginosi aura marsupii, confestim videbis illic & oculos Argi, & manus Briarei, & Sphyngarum ungues, & perjuria Laomedontis, & Ulyssis argutias, & Sinonis fallacias. *Idem ibidem.*

Statuunt, non adulterandum; & primi adulterant. Statuunt, non furandum; & furantur. Quamvis pene non possim dicere, quod furentur; non enim sunt, quæ agunt furta, sed latrocinia. SALVIANUS *Libro* 7. *de Gubernatione*, *versus finem.*

Arma ista Juris sunt, non furoris. Itaque cunctator esse debet, qui judicat de salute. Alia sententia potest corrigi, de vita transactum non patitur immutari. CASSIODORUS *Libro VII. epist.* 1.

Dum vendunt judicia, aliena crimina sua faciunt esse peccata. *Idem Libro VI. epist.* 21.

Nummus sæpe momenta legibus præbuit, atque ad suum intellectum obscuras sententias fal-

ſus interpretator inflexit. S. PETRUS DAMIANI *Opuſculo* 12.

Veniet, veniet, qui male judicata rejudicabit, illicite jurata confutabit, qui faciet judicium injuriam patientibus, qui judicabit in juſtitia pauperes, & arguet in æquitate pro manſuetis terræ. Veniet pro certo, qui per Prophetam minatur, in pſalmo dicens : *cum accepero tempus, ego juſtitias judicabo.* Quid faciet de injuſtis judiciis, qui ipſas quoque juſtitias judicabit? Veniet, inquam, veniet dies judicii, ubi plus valebunt pura corda, quam aſtuta verba, & conſcientia bona, quam marſupia plena. Quandoquidem judex ille nec falletur verbis, nec flectetur donis. Tuum, Domine Jeſu, tribunal apello! tuo me judicio ſervo, tibi committo cauſam meam. Domine Deus Sabaoth, qui judicas juſte, & probas renes, & corda! cujus oculi ſicut fallere nolunt, ita falli non poſſunt. Tu vides, qui tua, vides, qui quærunt & ſua. S. BERNARDUS *Epiſtola* 1. *ad Robertum Nepotem, circa medium.*

Sæpe cauſas tamdiu differunt, ut litigantibus plus quam totum auferant, quia major eſt expenſarum ſumptus, quam ſententiæ fructus, nec terminantur negotia pauperum, quouſque eorum marſupia evacuentur. *Innocentius III. Papa de Vilitate conditionis humanæ.*

Sed ſuperſunt aliæ *Læſiones Juſtitiæ*, eæ videlicet, quæ extra cauſas & tribunalia fiunt.

Paſſim diſcurritur, rapitur, occupatur. Prædandi diſſimulatio nulla, nulla cunctatio. Quaſi ille qui non rapit, damnum, & diſpendium proprium ſentiat, ſic unusquisque rapere feſtinat. In latronibus eſt utcunque aliqua ſcelerum verecundia. Avias fauces, & deſertas ſolitudines diligunt, & ſic illic delinquitur, ut tamen delinquentium facinus tenebris, & nocte veletur. Avaritia palam ſævit,

vit, & ipsa audacia sua in fori luce abruptæ cupiditatis arma prostituit. Inde falsarii, inde venefici, inde in media civitate sicarii tam ad peccandum præcipites, quam impune peccantes. A nocente crimen admittitur, nec innocens qui vindicet invenitur. S. CYPRIANUS *ad Demetrianum.*

Nullus rapiendi, modus ubi nulla mensura cupiendi. S. AMBROSIUS *Libro I. de Abel & Cain cap. 5.*

Nemo habet injustum lucrum sine justo damno. Ubi lucrum ibi & damnum; lucrum in arca, damnum in conscientia. S. AUGUSTINUS *Sermone* 215. *de Tempore, nunc* 265. *in Appendice.*

In magna egestate sunt, qui de iniquitate sunt divites. *Idem*, vel quisquis est auctor Libri de *vera innocentia*, *cap.* 83.

Qui aliena concupiscunt, sua produnt, perduntque. S. CYRILLUS ALEXANDRINUS *Oratione de exitu animi, & de secundo adventu, prope finem.*

Quæ sunt non modo urbes, sed etiam municipia atque vici, ubi non, quot curiales fuerint, tot tyranni sint? SALVIANUS *Libro* 5. *de Gubernatione Dei.*

Quotusquisque juxta divitem pauper aut intactus aut tutus est? siquidem pervasionibus præpotentum aut sua homines imbecilli aut etiam seipsos cum suis pariter amittunt. Ut non immerito de utrisque personis sacer sermo testatus sit, dicens: *Venatio Leonis onager in eremo; sic pascua divitum sunt pauperes.* Quamvis tyrannidem hanc non pauperes tantum, sed pene universitas patiatur generis humani. Quid enim omnium aliud dignitas sublimium quam proscriptio civitatum? aut quid aliud quorundam quos taceo præfectura quam præda? nulla siquidem major pauperculorum est depopulatio quam potestas. Ad hoc enim honor a paucis emitur, ut cunctorum vastatione sol-

solvatur. Quo quid esse indignius, quid iniquius potest? Reddunt miseri dignitatum pretia quas non emunt. Commercium nesciunt, & solutionem sciunt. Ut pauci illustrentur mundus evertitur. Unius honor orbis excidium est. *Idem Libro de eadem Gubernatione.*

Talibus non dare tulisse est & merita; quando qui potest esurientibus subvenire, si non pascit, extinguit. Pudeat illis tollere quibus jubemur offerre. Ultra omnes crudelitates est divitem velle fieri de exiguitate mendici. CASSIODORUS *Libro X. epistola* 13.

Magnum scelus est rem pauperum præstare divitibus, & de sumptibus inopum aquirere favores potentum, arenti terræ aquam tollere, & flumina, quæ non indigent, irrigare. S. ISIDORUS HISPALENSIS *Libro III. sententiarum cap.* 60.

CAPUT II.

Fontes.

S JUSTINUS MARTYR *Apologia* 2. *verius* 1. de justitia nemini denegenda.

TERTULLIANUS *initio apologetici* præclare urget, ut ponantur præjudicia, & accusati audiantur. Idem facit in *Libris contra Nationes, & in Libro ad Scapulam.*

PHILO HEBRÆUS de Judicis officio.

ORIGENES *homilia* 9. *in Jeremiam* adversus clementiam intempestivam.

S. CYPRIANUS *Libro ad Demetrianum jam laudato* alia præterea de injustitiis & oppressionibus habet. Idem *libro de lapsis* præstanti allegoria suadet, ne nocentes permittantur impune abire.

LACTANTIUS *Libro V. Institutionum divinarum, capitibus pluribus*, prælare prorsus huc facit, & *initio*

tio ſtatim illud exigit; ne inauditus quis damnetur, qui fuit accuſatus. Adde *Librum VI. earundem Inſtitutionum cap. 9. & Epitomes capita 1. & 2.*

S. ZENO *Sermone de Juſtitia.*

S. BASILIUS M. *in caput 1. Eſaiæ ad illud:* Diligunt munera.

S. GREGORIUS NYSSENUS *in Encomio S. Gregorii Neocæſarienſis* de juſtitia diſtributiva Eccleſiaſtica. Adde *Orationem 4. de Beatudinibus*, & *homiliam 5. in Eccleſiaſten*, qua agit de verſutiis Juriſperitorum.

S. AMBROSIUS *Concione 16. in pſalmum* 118. de publica utilitate adminiſtratæ Juſtitiæ.

Concione 8. *in eundem pſalmum*, quam neceſſario plectendi nocentes.

Concione 20. *in eundem pſalmum*, non licere prodeſſe ſibi cum damno alterius.

Libro I. de officiis, pluribus capitibus Juſtitiæ partes perſequitur.

Libro II. de officiis cap. 22. de importuna clementia

Libro II. de Abel & Cain cap. 10. breviter, ſed eleganter contra impunitatem.

S. CHRYSOSTOMUS *Libro III. de Sacerdotio* loquitur de Juſtitia diſtributiva Eccleſiaſtica.

Homilia 21. ad populum de clementia in reos.

Homilia 5. in ad Romanos de judicibus punientibus ea, quorum ipſimet ſunt rei.

Homilia in ad Romanos de plectendis noxiis.

Homilia 3. in ad Philemonem de neceſſitate Juſtitiæ divinæ.

Adde AUCTOREM *Operis imperfecti apud eundem Chryſoſtomum, homilia 12. in Matthæum* de periculis juſtitiæ in litibus.

S. ZOSIMUS *Papa Epiſtola* 4. de cura inquirendæ veritatis in ſubſidium innocentiæ.

S. Au-

S. AUGUSTINUS *Epistola citata ad Macedonium*, ubi etiam de vendentibus patrocinium, testimonium, sententiam *Libro IV. de Civitate cap.* 4. de Justitia regnorum publica. *Libro XIX. de eadem cap.* 16. in intempestivam clementiam. *Concione* 2. *in Psalmum* 100. non esse innoxium, qui vel noceat sibi, vel nocentes aliis toleret.

S. ISIDORUS PELUSIOLA *Libro II. epist.* 277. in faventes divitibus. *Libro V. epist.* 182. de acceptione munerum. *Libro eodem epist.* 279. de clementia in puniendo.

S. CHRYSOLOGUS Sermone 138. de Publicanis.

SALVIANUS *in Libris de gubernatione* sæpius. Ubi etiam de Justitia divina, quam sceleribus nostris cogimus ad puniendum.

CASSIODORUS *Libro I. epist.* 5. de finiendis litibus & appellationibus. *Libro III. epist.* 46. de animadvertendo in noxios. Idem alia quam plurima habet in aliis Epistolis, præsertim autem placet 1. *Libri VII.*

S. MARTINUS BRACARENSIS *Libro de virtutibus Cardinalibus a cap.* 4.

S. GREGORIUS M. de judicibus, qui jus non tam justitiæ quam lucri amore dicunt *Libro IX. Moralium cap.* 25.

S. ISIDORUS HISPALENSIS *Libro III. Sententiarum, capitibus seu a capite* 52.

S. MAXIMUS MARTYR *ad Theopemptum Scholasticum de judice iniquitatis.*

S. JOANNES DAMASCENUS in *Paralellis* varia habet de justis, injustisque judicibus.

S. ANTIOCHUS *homilia* 9. de non acceptandis muneribus, & *homilia* 75. *de Justitia.*

THEODULPHUS AURELIANENSIS *Parænesi poëtica ad Judices*, vulgata primum a Sirmondo *anno* 1646. *Parisiis.*

S. AGO-

S. AGOBARDUS *Epistola de coërcendis injustitiis ad ad Matfredum Comitem.*

S. PETRUS DAMIANI *opusculo* 57. in judices nimis indulgentes.

HEGESIPPUS *creditus*, reipsa non antiquus auctor, *Libro II. de excidio Hierosolymæ cap.* 9. ubi pœnam admonet esse culpæ attemperandam.

S. BERNARDUS *Libro I. de consideratione cap.* 10. in causidicos. *Libro II. de eadem cap.* 11. suadet modum aliquem in puniendo. Idem *Sermone* 5. *in Natali Domini* de Justitia Dei, cui veluti vim inferimus. Addi etiam potest *Sermo* 61. opusculi ipsi adscripti *de modo bene vivendi ad sororem*, ubi agit de acceptatione munerum.

PETRUS BLESENSIS *Epistola* 10. de eadem acceptatione munerum. *Epistolis* 14. 25. & 26. contra advocatos. *Epistola* 70. circa justitiæ distributionem, ubi quidem idoneos cognatos ceteris præterri cupit. Idem opusculo de *Institutione Episcopi*, de *administratione Justitiæ*, *vehementer.*

JOANNES SARESBERIENSIS *Libro V. Policratici capitibus* 10. 15. 16. 17. de acceptatione munerum.

RAYMUNDUS JORDANUS, IDIOTA dictus, in opere *de oculo spirituali cap.* 6. de eodem argumento.

S. BERNARDINUS SENENSIS *sparsim Tomo I. operum* de partibus justitiæ, & ejusdem læsionibus publicis agit.

S. LAURENTIUS JUSTINIANUS *Libro de Justitia, in opere de Ligno vitæ.*

DE

DE INJUSTITIIS ATQUE OPPRESSIONIBUS præ aliis commemorant.

S. ZENO *Veronensis* Sermone jam laudato de Justitia.

S. BASILIUS M. *homilia* 6. *in illud:* Destruam horrea mea: *homilia* 7. *in divites: homilia* 8. *in famem & siccitatem: homilia* 2. *in Psalmum* 14.

S. GREGORIUS NAZIANZENUS *oratione* 15. in abscondentes frumenta. * Idem de eadem injustitia *paulo ante medium orationis* 20. *fuse & præclare.*

S. AMBROSIUS *Libro de Nabuth*, *fuse. Libro de Tobia*, *capitibus pluribus. Libro III. de officiis cap.* 3. *&* 6. *Libro V. Hexaëmeron cap.* 5. apud homines idem fieri, quod apud pisces, ubi minor esca majoris est.

S. CHRYSOSTOMUS *homilia in Psalmum* 11.
Homiliis 7. *&* 11. *in ad Romanos.*
Homilia 39. *in I. ad Corinthios* de abscondentibus frumenta
Homilia 10. *in I. ad Thessalonicenses.*
Oratione ipsi tributa de Joseph.

Maxime vero homiliis in utramque ad Timotheum, ubi in avaros eos, qui studio augendæ rei bona ceterorum direptum eunt, invehitur sane acerrime. *Neque alium ejus Commentarium reperias, ubi huic amovendo malo parem insumpserit operam*, uti recte monet Montfauconus *Præfatione in eundem hunc commentarium.*

S. ISIDORUS PELUSIOTA *Libro I. epist.* 178. vehementissimus est in eos, qui injustitias Præfectorum non inhibent. Idem *Libro V. epist.* 210.

* Hoc enim qui facit, non solum juxta hodiernos, verum etiam juxta veteres Theologos genus Injustitiæ proprie dictæ committit; sed de isto plura Libro nostro sequente, Titulo: *Usura.*

210. non minus acriter invadit Zosimum, eleemosynas pro pauperibus collectas intervertentem, iisque ad luxuriam abutentem. Adde *Libro III. epistolam* 277. & *Libro V. epistolam* 183.

Salvianus *Libro* 4. 5. & 7. *de gubernatione*, ubi quidem latinos omnes superat in hoc nostro argumento.

S. Laurentius Novariensis *homilia de Publicano*, ubi invehitur in Publicanos.

S. Antiochus *homiliis* 37. & 41.

S. Joannes Damascenus *Libro II. Parallelorum cap.* 17. *nunc Titulo IX. Litera* ε.

Jonas Aurelianensis *Libro II. de Instituto Laicali cap.* 23. contra eos, qui animi causa, præsertim quo liberius venari possint, opprimunt subditos, conjiciunt in vincula &c.

Petrus Blesensis *opusculo jam laudato de institutione Episcopi.*

Joannes Saresberiensis *Libro VI. Policratici cap.* 1. in injustos officiales, & exactores. *Libro* item *VII. cap.* 17. de aliis generibus injustitiæ.

Vide Titulos *Avaritia, Usura, Restitutio*, & similes.

TITULUS XXVI.

De *Liberis*, eorumque erga parentes officiis.

CAPUT I.

Loci.

Pasce matrem tuam. Etsi paveris matrem, adhuc non reddidisti cruciatus, quos pro te passa est: non reddidisti alimenta quæ tribuit, tenero pietatis affectu immulgens labris tuis ubera: non reddidisti famem, quam pro te illa toleravit, ne quid, quod tibi noxium esset, ne quid, quod lacti noce-

ret, hauriret. Tibi illa jejunavit, tibi manducavit: tibi illa, quem voluit cibum non accepit, tibi quem noluit cibum sumpsit: tibi vigilavit, tibi flevit, & tu illam egere pateris? O Fili, quantum tibi sumis judicium, si non pascas parentem! illi debes quod habes, cui debes, quod es. S. AMBROSIUS *Libro VIII. in Lucæ caput* 18.

Tu matri debes pudoris injuriam, virginitatis dispendium, partus periculum. Matri longa fastidia; matri longa discrimina, cui miseræ in ipsis votorum fructibus majus periculum est; & cum ediderit quod optavit partu absolvitur, non timore. *Idem Libro II. in caput* 2. *ejusdem, in fine.*

Rursum S. Doctor ad illud: Putatis, quod pacem veni dare in terram &c. Si advertamus, inquit, quia prima causa religionis, secunda pietatis est, enodatam etiam hanc putabimus quæstionem. Oportet enim ut divinis humana posthabeas. Nam si officium parentibus exhibendum est, quanto magis auctori parentum, cui gratiam etiam pro parentibus tuis debes? Aut si illi omnino non recognoscunt parentem, quemadmodum tu recognoscas?

Non igitur dicit renuntiandum esse pignoribus, sed Deum omnibus præferendum. Denique habes in alio libro: *Qui diligit patrem, aut matrem plus quam me, non est me dignus.* Non diligere parentes, sed Deo præferre prohiberis. Etenim naturæ pignora Domini beneficia sunt, nec quisquam debet plus amare beneficium, quod accepit, quam Deum, a quo beneficium servatur. *Idem Libro VII. in Lucæ caput* 12.

Ubi jam solatium patres, ubi præsidium genitores invenient, si filios senserint parricidas? Aut quando externa tuta sunt, si domestica nobis obsistunt? (Vel) bestiæ, & mutæ pecudes pietatis jura

jura conſervant, & quibus natura denegat rationem, non tamen denegat pietatem. S. CHRYSOSTOMUS *ſermone quodam ipſi tributo de Abſolom, qui, quod ſciam, non eſt in editione nova.*

Quid (parentibus) dabis quale ipſi tibi? *Idem homilia* 2. *in illud:* Salutate Priſcillam & Aquilam.

Merentur cæcitatis ſubire ſupplicium, qui parentum vultus vel torvo viſu deſpexerit, & elatis oculis læſerit pietatem. S. HIERONYMUS *Epiſtola ſuppoſita de honorandis parentibus, in Appendice.*

Mater, & filia! nomina pietatis, officiorum vocabula, vincula naturæ, ſecundaque poſt Deum fœderatio! non eſt laus ſi vos diligitis; ſcelus eſt, quod odiſtis. Dominus Jeſus Chriſtus ſubjectus erat parentibus ſuis: venerabatur matrem cujus ipſe erat pater, colebat nutritium, quem nutriverat: geſtatumque ſe meminerat alterius utero, alterius brachiis. Unde & in cruce pendens commendat parentem diſcipulo, quam nunquam ante crucem dimiſerat. Tu vero filia (jam enim delino ad matrem loqui, quam forſitan & ætas & imbecillitas, ac ſolitudo excuſabilem facit) tu inquam filia ejus domum anguſtam judicas, cujus non tibi fuit venter anguſtus? decem menſibus utero clauſa vixiſti, & uno die in uno cubiculo cum matre non duras? An oculos ejus ferre non potes? &, quia omnes motus tuos, utpote illa quæ genuit quæ aluit & ad hanc adduxit ætatem, facilius intelligit, teſtem domeſticam fugis? ſi virgo es, quid times diligentem cuſtodiam? ſi corrupta, cur non palam nubis? ſecunda poſt naufragium tabula eſt, quod male cœperis, ſaltem hoc remedio temperare. *Idem Epiſtola* 117. *alias* 47. *de vitando ſuſpecto contubernio.*

Foveatur parentum ſenectus, & factis eorum viciſſitudo reddatur. Habet enim quamdam ſenectus infantiam. Videant liberi veſtri, quid faciant

vobis, vicem ſimilem reddituri. *Idem putatus in Epiſtola de honorandis parentibus, de qua ſupra dictum.*

Neque omittenda hoc loco narratio de filio, qui, quo liberius cæderet matrem ſuam, relictis Catholicis ad Donatiſtas defecit: Quid execrabilius, quæſo te, quam id quod nunc accidit? Corripitur ab Epiſcopo ſuo juvenis crebris cædibus matris inſanus, & impias manus nec illis diebus, cum etiam ſeveritas legum ſceleratiſſimis parcit, a viſceribus, unde natus eſt, revocans. Minatur eidem matri, ſe (*quo impunis deinceps eſſet*) in partem Donati tranſiturum, & eam quam incredibili furore ſolet cædere, perempturum. Minatus ei tranſit ad partem Donati: rebaptizatur furens, & in maternum ſanguinem fremens albis veſtibus candidatur. *Et mox:* Cæditur mater carnalis in membris, quibus genuit & nutrivit ingratum. Prohibet hoc Eccleſia mater ſpiritualis, cæditur & ipſa in Sacramentis, quibus genuit & nutrivit ingratum. Nonne tibi videtur dixiſſe parricidaliter frendens: Quid faciam Eccleſiæ, quæ mihi prohibet cædere matrem meam? Inveni quid faciam. Injuriis quibus poteſt etiam ipſa feriatur. Fiat in me aliquid, unde membra ejus doleant. Vadam mihi ad eos qui noverunt exſufflare gratiam, in qua ibi natus ſum: deſtruere formam quam in utero ejus accepi. Ambas matres meas ſævis cruciatibus torqueam. Quæ me poſterior peperit, efferat prior. Ad hujus dolorem ſpiritualiter moriar; ad illius cædem carnaliter vivam. Quid aliud expectamus, niſi ut in miſeram mulierem ſenectute decrepitam, viduitate deſtitutam, a cujus cædibus in Catholica (*Eccleſia*) prohibebatur, jam Donatiſta ſecurus armetur? Quid enim aliud furibundo corde concepit cum diceret matri: *Transferam me in partem Donati, & bibam ſanguinem tuum?* Ecce jam conſcientia cruentus,

entus, veste dealbatus perfecit partem pollicitationis suæ. Restat pars altera, ut matris sanguinem bibat. S. AUGUSTINUS *Epistola* 34. *alias* 168. *ad Eusebium.*

Rapit militem Christi tuba cœlestis ad prælium: & retinet mater! *Idem Epistola* 107. *alias* 38. *ad Lætum.*

S. CHRYSOLOGUS enarrans molestias parentum: Heu me, exclamat, cur tanta filii nesciunt? cur ista non sentiunt? cur vicem parentibus reddere non desudant? Et tamen parentum pietas perseverat; quia quidquid filiis parentes impenderint, repensabit parentibus parens omnium Deus. *Sermone* 33.

Semper in (parentum) amore cautela est. Nemo enim melius diligit, quam qui maxime veretur offendere. SALVIANUS *ad finem Epistolæ* 4. *ad Hypatium & Quietam, parentes.*

Pro Orphanis egregie facit illud FRANCONIS AFFLIGINENSIS: O (Dei) pietas! o clementia! o gratia! quæ, & cum pater derelinquit, non deserit, & quem mater exponit, colligit: atque cum parentum arescit charitas, ipsa magis exuberat. *Tomo, seu Libro IV. de gratia Dei.*

Sola causa, qua non liceat obedire parentibus, Deus est. Ipse enim dicit, qui amat patrem, & matrem plus quam me, non est me dignus. Si me vere ut boni, ut pii parentes diligitis: si veram si fidelem erga filium pietatem habetis, quid me patri omniumDeo placere satagentem inquietatis, & ab ejus servitio, cui servire regnare est, retrahere attentatis? Vere nunc cognosco, quia inimici hominis domestici ejus. In hoc vobis obedire non debeo: in hoc vos non agnosco parentes, sed hostes. Si diligeretis me, gauderetis utique quia vado ad meum atque vestrum, imo ad universorum patrem. Alioquin quid mihi & vobis? quid a vobis

bis habeo nisi peccatum, & miseriam? hoc solum quod gesto corruptibile corpus de vestro me habere fateor, & agnosco. Non sufficit vobis quod me in hanc sæculi miseriam miseri miserum induxistis, quod in peccato vestro & peccatores peccatorem genuistis, quod in peccato natum de peccato nutristis; nisi etiam invidendo mihi misericordiam, quam consecutus sum ab eo, qui non vult mortem peccatoris, filium insuper gehennæ faciatis? O durum patrem! o sævam matrem! o parentes crudeles, & impios, imo non parentes, sed peremptores, quorum dolor salus pignoris, quorum consolátio mors filii est! qui me malunt perire cum eis, quam regnare sine eis: qui me rursus ad naufragium, unde tandem nudus evasi, rursus ad ignem, unde vix semiustus exivi, rursus ad latrones, a quibus semivivus relictus sum, sed miserante Samaritano jam aliquantulum convalui, revocare conantur: & militem Christi prope jam rapto cœlo triumphantem (quod non in me glorior, sed in eo qui vicit mundum) ab ipso jam introitu gloriæ, tanquam canem ad vomitum, tanquam suem ad lutum ad sæculum reducere moliuntur! S. Bernardus *Epistola* 111. *ex persona Heliæ monachi ad parentes suos.*

Si Deus ita severus erit in die judicii his, qui extraneis pietatis emolumenta non fecerunt: quanto magis his, qui erga parentes impii extiterunt? S. Bernardinus Senensis *sermone* 17. *Tomi II.*

CAPUT II.

Fontes.

Philo *Libro de Decalogo* sane egregie urget præceptum quartum.

S. Cyrillus Hierosolymitanus *Catechesi* 7. *ad Illuminatos.*

S. Ephrem

S. Ephræm *capite* 2. *de virtute*, *Tomo I. novo*, *Græcolatino.*

S. Basilius M. *homiliis* 8. & 9. denique uberius *sermone* 24. *collectitio, de honore parentibus exhibendo, ac de senectute, atque juventute.*

S. Gregorius Nazianzenus *Carminibus* 49. *Nicobuli filii ad patrem*, 50. *Nicobuli patris ad filium*, 51. *filiorum nomine ad parentem Vitalianum offensum.* Sunt inter Carmina *varia.*

S. Asterius Amasenus *homilia* 3. *adversus avaritiam*, de filio ægre mortem patris expectante.

S. Ambrosius *Libro V. Hexaemeron cap.* 16. exemplo brutorum.

Libro de Noë & arca, capitibus 30. & 31. tam de malis, quam de bonis liberis.

Libro de benedictionibus patriarcharum, capite 1. de efficacitate benedictionis paternæ.

Sermone 15. *in Psalmum CXVIII.* de amore parentum non ordinato.

In caput II. Lucæ, ipso fine, quantum parentibus debeatur.

Sermone 44. *alias* 84. & 6. de verberibus parentum, *blandissime.*

S. Chrysostomus *homilia de beato Abraham* egregie de vehementia illa amoris, quo parentes natura feruntur in liberos.

Homilia in Psalmum 3. *de Absolom*, ubi varia huc faciunt.

Homilia 21. *in ad Ephesios.*

Homilia 2. *in II. ad Timotheum* de obligationibus filiorum spiritualium.

Sermone 4. *ex octo additis in Genesin.*

Auctor operis imperfecti, apud eundem homilia 32. eleganter ostendit liberos non tantum amare parentes, quantum ab ipsis amantur.

S. Hieronymus *Epistolis* jam allegatis.

S. AUGUSTINUS *Epistola citata ad Lætum*, ne a parentibus retrahi nos sinamus ab obsequio Dei.

Sermone 322. *alias* 31. *de diversis*, de maledictis parentum formidandis.

Sermone 344. *alias* 31. *ex* 40. *novis* de pietate in parentes ordinata.

Sermone 45. *alias* 12. *ex* 40. *novis*, *fuse & eleganter* de venali pietate liberorum in parentes divites.

Ennarratione in Psalmum 70. *sermone* 1. ubi liberi non debeant obedire.

Idem putatus *libro de salutaribus documentis cap.* 21. pulchre ex amore in parentes argumentum amoris erga Deum petit.

S. CYRILLUS ALEXANDRINUS *Libro* 7. *de adoratione, & cultu in spiritu & veritate, fuse. Idem Libro III.* ipsi supposito *apologorum moralium cap.* 16. egregie docet, liberos malos idipsum expectare, quod parentibus olim intulerunt.

SALVIANUS egregie, atque tenerrime *Epistola jam laudata.*

S. ENNODIUS *Declamatione* 17. *in eum, qui seni patri cibos subtraxit.*

CASSIODORUS *Libro II. epist.* 14. vehementer in ingratos liberos.

S. ANTIOCHUS *homilia* 108. de officio erga parentes.

RABANUS MAURUS *opusculo de reverentia filiorum erga parentes, apud Stephanum Baluzium ad calcem operum Petri de Marca.*

PETRUS BLESENSIS *Epistola* 47. in filios ingratos atque rebelles, & 11. de pietate ordinata.

S. BERNARDINUS SENENSIS *Sermone* 30. *Tomi I. & sermone* 17. *Tomi II.*

Addendus etiam MAPHÆUS VEGIUS LAUDENSIS, vir eruditus & eloquens, qui merito hactenus in

in *Bibliothecis Patrum* locum invenit, *a Libro IV. de liberorum educatione.*

Nec omittendi, quos Titulo de *Matrimonio* laudabimus, cum de moleſtiis, quas parentibus liberi faceſſunt.

TITULUS XXVII.

De *Luxuria.*

CAPUT I.

Loci.

Pudicitia eo usque jam exolevit, ut non ejuratio, ſed moderatio libidinum credatur, isque ſatis caſtus habeatur, qui minus inceſtus fuerit. TERTULLIANUS *Libro de Pudicitia cap.* 1.

Enimvero utique interdum cogitabant, unde cecidiſſent, & poſt libidinum vaporata momenta cœlum ſuſpirabant. *Idem Libro de habitu muliebri* (*Seu, ut alii ſolent allegare, Libro I. de cultu fœminarum*) *cap.* 2. *Etſi vero loquitur de filiis Dei filias hominum depereuntibus, quos ipſe cum aliis antiquis Angelos putabat, tamen juſtis & innocentibus antea Chriſtianis mirifice accommodatur.*

Idem de Fornicatione, atque de Adulterio locutus: Reliquas autem, *inquit,* libidinum furias impias, & in corpora & in ſexus ultra jura naturæ non modo limine, verum omni eccleſiæ tecto ſummovemus; quia non ſunt delicta, ſed monſtra. *Libro ſupra laudato de pudicitia cap.* 4.

Impudicitia ſemper eſt deteſtanda, obſcœnum ludibrium reddens miniſtris ſuis, nec corpori parcens, nec animis. Debellatum enim propriis viribus totum hominem ſuum ſub triumpho libidinis facit. S. CYPRIANUS *Libro de bono pudicitiæ, ante medium.*

Idem ibidem vocat cupiditatum infestam rabiem, incendium conscientiæ bonæ, matrem impœnitentiæ, ruinam melioris ætatis.

Quantos leones domuit una muliebris infirmitas delicata! *Idem, vel quisquis est auctor, de singularitate Clericorum, post initium.*

Desiderii sui veneno mens ebria corpus contumeliis applicat, & junctis complexibus ambo in mortiferas suavitates elapsi obdormiunt. Cumque evigilaverint, sero pœnitentiam adducit confusio, & inquinamentorum horror fœdatæ menti occurrit. *Idem creditus, reapse Arnoldus Carnotensis, Prologo operis de Cardinalibus Christi operibus.*

Cum excogitasset Deus duorum sexuum rationem, attribuit iis, ut se invicem appeterent, & conjunctione gauderent. Itaque ardentissimam cupiditatem cunctorum animantium corporibus admiscuit, ut in hos affectus avidissime ruerent, eaque ratione propagari, & multiplicari genera possent. Quæ cupiditas, & appetentia in homine vehementior, & acrior invenitur; vel quia hominum multitudinem voluit esse majorem, vel quoniam virtutem soli homini dedit, ut esset laus & gloria in coercendis voluptatibus, & abstinentia sui. Scit ergo adversarius ille noster, quanta sit vis hujus cupiditatis, quam quidam necessitatem dicere maluerunt, eaque a recto & bono ad malum & pravum transfert. Illicita enim desideria immittit, ut aliena corpora contaminent, quibus habere propria sine delicto licet: objicitque oculis irritabiles formas, suggeritque fomenta, & vitiis pabulum subministrat: tum intimis visceribus stimulos omnes conturbat, & commovet, & naturalem illum incitat, atque inflammat ardorem; donec irretitum hominem, implicatumque decipiat. Ac ne quis esset, qui pœnarum metu abstineret alieno, lupanaria quoque constituit, & pudorem infelicium mulierum

rum

rum publicavit, ut ludibrio haberet tam eos, qui faciunt, quam quas pati necesse est. His obscœnitatibus animas ad sanctitatem genitas velut in cœni gurgite demersit, pudorem extinxit, pudicitiam profligavit. Idem etiam mares maribus admiscuit, & nefandos coitus contra naturam, contraque institutum Dei machinatus est. Sic imbuit homines, & armavit ad nefas omne. Quid enim potest esse sanctum iis, qui ætatem imbecillam, & præsidio indigentem libidini suæ depopulandam fœdandamque substraverint? non potest hæc res pro magnitudine sceleris enarrari. Nihil amplius istos appellare possum quam impios, & parricidas, quibus non sufficit sexus a Deo datus, nisi & suum profane, ac petulanter illudant. Hæc tamen apud illos levia, & quasi honesta sunt. Quid dicam de iis, qui abominandam non libidinem, sed insaniam potius exercent? piget dicere; sed quid his fore credamus, quos non piget facere? & tamen dicendum est, quia fit. De istis loquor, quorum teterrima libido & execrabilis furor ne capiti quidem parcit. Quibus hoc verbis, aut qua indignatione tantum nefas prosequar? vincit officium linguæ sceleris magnitudo. Cum igitur libido hæc edat opera, & hæc facinora designet, armandi adversus eam virtute maxima sumus. Quisquis affectus illos frœnare non potest, cohibeat eos intra præscriptum legitimi fori, ut & illud quod avide expetit, consequatur, & tamen in peccatum non incidat. Nam quid sibi homines perditi volunt? nempe honesta opera voluptas sequitur. Si ipsam per se appetunt, justa, & legitima frui licet. Quod si aliqua necessitas prohibebit, tum vero minime adhibenda virtus erit, ut cupiditati continentia reluctetur. LACTANTIUS *Libro VI. divinarum Institutionum cap.* 23.

Ita

Ita beſtialis ad libidinem impetus in pecudes homines vertit. S. GREGORIUS NYSSENUS *de vita Moſis, ad finem.*

Sævus criminum ſtimulus libido eſt, quæ nunquam manere quietum patitur affectum. Nocte fervet, die anhelat, de ſomno excitat, a negotio abducit, a ratione revocat, aufert conſilium, mentes inquietat, lapſos inclinat, caſtis inſidiatur, potiendo inflammat, uſuque accenditur. Nullus peccandi modus, & inexplebilis ſcelerum ſitis niſi morte amantis extingui non poteſt. S. AMBROSIUS *Libro II. de Abel & Cain cap.* 5.

Non vides hæc ſancta vaſa? an non ad unum eis ſemper eſt opus? num audet quiſpiam eis uti ad aliquid aliud? Tu es his vaſis ſanctior, & multo ſanctior: cur ergo te ipſum polluis, & inquinas? S. CHRYSOSTOMUS *homilia* 14. *in ad Epheſios, — ad finem.*

Idem in pæderaſtiam: Quodcunque, exclamat, dixeris peccatum, non æquale dixeris huic iniquitati: &, ſi ii, qui hæc patiuntur, rei ſenſum haberent, millies mori præoptarent, ne hoc paterentur. *Homilia* 4. *in ad Romanos.*

Si libidinis igne flagras, ignem illum (gehennæ) oppone, atque hic confeſtim extinguetur, & evaneſcet. *Idem homilia* 10. *in II. ad Corinthios.*

Tactus alienorum corporum, & fœminarum ardentior appetitus vicinus inſaniæ eſt. Ob hunc ſenſum cupimus, iraſcimur, geſtimus, invicem æmulamur, ſoliciti ſumus, & expleta voluptate per quamdam plenitudinem rurſus accendimur, quærimusque facere, quod cum fecerimus, iterum pœniteamus. S. HIERONYMUS *Libro I. adverſus Jovinianum.*

Vires in fornicando deficiunt, & fornicandi deſiderium non quieſcit. *Idem in caput* 4. *Oſeæ.*

Libido

Libido transacta semper sui relinquit pœnitudinem. Nunquam satiatur, & extincta re accenditur: usu crescit, & deficit; nec rationi paret, quæ impetu ducitur. *Idem Epist.* 123. *alias* 11. *ad Ageruchiam.*

Facile aliis caremus vitiis. Hic hostis nobis inclusus est, quocunque pergimus, nobiscum portamus inimicum. *Idem Epistola* 22. *ad Eustochium, propius initium.*

De eodem cuncti sumus luto, iisdem compacti exordiis. In serico, & in pannis eadem libido dominatur, nec regum purpuras timet, nec mendicantium spernit squallorem. *Idem Epist.* 79. *alias* 9. *ad Salvinam.*

Nescitis, quia templum Dei estis, & spiritus Dei habitat in vobis? Si quis templum Dei corruperit, corrumpet illum Deus. Videtis, quomodo minatur? non vis corrumpi domum tuam; quare corrumpis domum Dei? S. AUGUSTINUS *Libro de decem chordis cap.* 10.

Si placent corpora, Deum ex illis lauda, & in artificem eorum retorque amorem, ne in his, quæ tibi placent, tu ei displiceas. *Idem Libro IV. confessionum cap.* 11.

Diu profecto flagitiosissimus ille populus ignem illum accenderat, quo peribat: & ideo completis iniquitatibus suis arsit flammis criminum suorum; tam male enim de Deo meruit, ut gehennam, quæ in futuro judicio datur, etiam in hoc sæculo sustineret. SALVIANUS *Libro* 4. *de gubernatione Dei, ante medium.*

Et quanta iniquitas, & quam lugenda perversitas, ut animam, quam Christus sanguine suo redemit, luxuriosus quisque propter unius momenti delectationem libidinis diabolo vendat! S. CÆSARIUS ARELATENSIS *sermone* 89. Poni etiam solebat

bat inter opera Auguſtini, Titulo: *Liber de honeſtate mulierum.*

Libidinis initia continebit, qui exitum cogitabit. S. MARTINUS BRACARENSIS *in ſententiis de Moribus.*

Momentaneum eſt, quod delectat; æternum, quod cruciat. S. GREGORIUS M. S. CÆSARIUS, PETRUS BLESENSIS, S. FRANCISCUS SERAPHICUS iisdem fere verbis.

O deteſtanda concupiſcentiæ turpitudo! quæ non ſolum mentem effeminat, ſed corpus enervat: non ſolum maculat cor, ſed fœdat perſonam. Semper namque illam præcedunt ardor, & petulantia: ſemper comitatur fœtor, & immunditia: ſemper ſequuntur dolor, & pœnitentia. S. LAURENTIUS JUSTINIANUS *de Ligno vitæ, Tractatu de continentia cap.* 3.

Hæc lues ſordidiſſima contaminat carnem, & mentem effeminat; ſi quid vero in homine honeſtum & virile eſt, totum obruit, & enervat. Cumque cetera vitia ſe quibusdam virtutum tegumentis oppallient, & frequenter ad humanos aſpectus quadam extollentia jactantiæ intumeſcant, mens hujus turpitudinis conſcia tantum prima fronte præfert ſuæ actionis horrorem, ut non ſolum ea hora, qua ipſius caro pernicioſa voluptate præſtringitur, ſed etiam, quando audit aliquos loquentes de turpitudine ſua, rubore perfunditur, abſentiam captat, & immundi operis recordatione torquetur. PETRUS BLESENSIS *Libro de dilectione Dei & proximi* (*qui ſubjungitur Tractatui de Amicitia Chriſtiana*) *cap.* 7.

Quis æſtimare ſufficit, quam execrabiliter damnabilis ſit apud Deum & homines Herodiana crudelitas, quæ pueros occidit, atque malitia Pharaonis, qui ſubmerſit parvulos hebræorum! Et illi quidem non animarum, ſed corporum homicidæ fuerunt. Quanto igitur deteſtabilius eſt, eorum non dicam

dicam homicidium, ſed parricidium, qui tot innocentum animas occiderunt! Procul dubio quanto excellentior eſt anima corpore, tanto infeliciores Pharaone ſunt proditores, & damnabiliores Herode. Putas, quod diſſimulando tranſeat, & non requirat Deus de manu tua, quod in concupiſcentiis, & in immunditiis tuis nobiliſſima ejus periit creatura? Nonne hoc eſt peccatum, quod lex Moyſis damnat ad mortem, lex Imperialis gladio ultore perſequitur? Deus etiam, qui ſolet peccatores miſericorditer ad pœnitentiam expectare, quaſi ſuæ bonitatis oblitus, in ultionem tanti criminis de cœlo pluit ignem ſulphureum, ut fœtorem peccati pœnæ fœtor oſtenderet, atque etiam cum ſupplicio temporali cruciatus æternæ damnationis inciperet. *Idem Libro de Confeſſione Sacramentali, ſub medium.*

Turpe reputas de tam turpi materia loqui; ſed turpior eſt infernus. Si fœdus eſt ſermo, fœdius eſt putreſcere in peccato. Numquid audebis facere, & ego illud dicere non audebo? *Idem ibidem. Quod optime quadrat omnibus, quot quot cloacam hanc purgare debent, labore quam ſibi injucundo, tam utili aliis, ac neceſſario.*

CAPUT II.

Fontes.

TERTULLIANUS in *Libro*, quem laudavimus *de Pudicitia*, & alio *de Exhortatione caſtitatis.* Idem in *Apologetico* de ſpurcitiis Gentilium.

CLEMENS ALEXANDRINUS *Libro II Pædagogi cap.* 10. Idem in *Exhortatione ad gentes* de earum turpitudine.

MINUTIUS FELIX in *Octavio* & ipſeEthnicorum Libidines exagitat.

S. CY-

S. Hieronymus *Libro II. adversus Jovinianum*, qui & passim in Epistolis sive causas hujus morbi, sive remedia ostendit. Notanda etiam *Epistola* 55. *alias* 147. *ad Amandum*.

S. Augustinus *Sermone* 162. *alias fragmento* 3. *de verbis Apostoli*, invehitur in fornicationem, idque verbis gravissimis.

Sermone 289. *in appendice. alias* 243. *de Tempore*, de vanis excusationibus tam scortationis, quam adulterii.

Libro XIV. de Civitate, capitibus pluribus. In prioribus quoque Libris ejusdem operis multa affert de cæcitate gentilium, qui libidinem veluti consecraverant.

Libro IV. contra Julianum, fuse.

Libro de bono conjugali.

Libro de continentia.

Libris de Nuptiis, & concupiscentia.

Libris de adulterinis conjugiis &c.

S. Isidorus Pelusiota *Libro IV. epist.* 129. de qualitate peccati fornicationis.

Salvianus *Libris* 4. 6. & 7. *de gubernatione* acerrime hoc vitium exprobrat sui temporis Christianis.

Severinus Boethius *Libro III. de consolatione Philosophiæ Prosa* 7. & 8. atque etiam iisdem *Metris* impugnat libidinem.

S. Joannes Climacus *gradu* 15.

S. Gregorius M. *Libro* 6. *in I. Regum.*

S. Isidorus Hispalensis *Libro II. Sententiarum cap.* 39.

S. Antiochus *homiliis* 19. & 20.

S. Joannes Damascenus *Libro III. Parallellorum cap.* 28. *nunc Titulo X. litera π.* Varia huc affert.

S. Petrus Damiani *opusculo* 49. *cap.* 5. Remedium ministrat in tentationibus libidinis.

S. ANSELMUS *in deploratione Virginitatis amissæ, & Parænesi ad Virginem lapsam.*

S. BERNARDUS obiter de conversione ad *Clericos cap.* 12.

PETRUS BLESENSIS *Libro*, quem dixi, *de Amicitia christiana capitibus* 6. 7. 8. & qui pone sequitur *de charitate Dei & proximi, capitibus* 48. & 49.

JOANNES SARESBERIENSIS *Libro VIII. Policratici cap.* 6. & *Libro III. cap.* 13.

In Pæderastiam nominatim concitantur *S. Justinus* Martyr *apologia* 2. ClemensAlexandrinus *Libro II. Pædagogi cap.* 10. S. Ephræm *Epistola ad Joannem Monachum, Tomo II. novo græcolatino pag.* 186. Chrysostomus *Libro* 3. *contra oppugnatores vitæ monasticæ, & homilia* 4. *in ad Romanos.* Salvianus *Libro* 7. *de gubernatione, post medium.* S. Petrus Damiani in *Libro Gomorrhiano* Alanus Insulensis *Libro de planctu naturæ contra Sodomiæ crimen.* S. Bernardus *de conversione ad Clericos cap.* 19. Petrus Blesensis *Tractatu de charitate Dei & proximi cap.* 7. S. Bernardinus Senensis *Tomo II. sermone* 15.

Videre etiam juverit Titulos : *Matrimonium, Virginitas, Forma, Mulier, Caro, Tentationes &c.*

TITULUS XXVIII.

De *Magistratibus*, & capitibus Familiarum.

CAPUT I.

Loci.

Quoniam mores ac vitia Regis immitari genus obsequii judicatur, abjecerunt omnes pietatem, ne exprobrare regi scelus viderentur, si pie viverent. Sic assidua imitatione corrupti divinum fas reliquerunt, & paulatim male vivendi consuetudo

tudo mos factus est. LACTANTIUS *Libro V. divinarum Institutionum cap. 6.*

S. GREGORIUS NAZIANZENUS, *cum enumerasset difficultates, quæ in regendo alios oboriuntur:* In his ego, *inquit*, cogitationibus dies noctesque versor, hæc medullas etiam meas eliquant, & carnes conficiunt, nec me audacem esse sinunt, ac sublata facie incedere. Hæc animum meum dejiciunt, & mentem contrahunt, & linguæ vinculum injiciunt, faciuntque, ut non de Præfectura, nec de corrigendis & gubernandis aliis cogitem, id quod exuberantis cujusdam facultatis est, sed quomodo ipse venientem iram effugere atque a vitii rubigine nonnihil meipsum abradere queam: purgarique prius, deinde purgare, sapientia instrui, atque ita demum alios sapientia instruere, lux fieri, & alios illuminare, ad Deum appropinquare, & ita alios adducere. *Oratione* 1. *post medium.*

S. GREGORIUS NYSSENUS *oratione* 1. *de hominis procreatione acutissimum in principes mulierosos telum intorquet:* Turpe est, *inquiens*, ut qui domi suæ servus est, gentibus dominetur, & is reipublicæ tradat gubernacula, qui scorti nutus observat, qui meretricis arbitrio regitur.

Quis ferat, si ipse gubernare nequeat, qui alios gubernandos receperit? S. AMBROSIUS *Epistola* 63. *alias* 82. *&* 25. *ad Ecclesiam Vercellensem, sub medium.*

Qui studet humanæ infirmitatis emendare vitia, ipsam infirmitatem suis debet sustinere & quodammodo pensare humeris, non abjicere. Nam pastor ille lassam ovem venisse legitur, non abjecisse. Quare illi non sunt inter Christi discipulos habendi, qui dura pro mitibus, superba pro humilibus sequenda opinantur, & cum ipsi quærant Domini misericordiam, aliis eam denegant. S. AMBROSIUS *Libro I. de pœnitentia cap.* 1.

Gentilibus quoque ipsis deteriores esse ait, qui proximi salutem neglexerunt, sic dicens: *Si quis autem suorum & maxime domesticorum providentiam non gerit, fidem negavit, & est infideli deterior.* Quid enim hoc loco providentiæ nomine vis intelligi? An fortasse necessariorum largitionem? equidem puto ipsum curam animæ significare. Sin vero tu contradicas, sic quoque mea sententia firmior manebit. Nam si de corpore hæc dicit eumque qui quotidianum hunc cibum non præbet, tanto supplicio addixit, gentilibusque deteriorem esse ait, quo tandem in loco statuetur is, qui quod majus, magisque necessarium est contemnit? S. CHRYSOSTOMUS *Libro* 3. *adversus oppugnatores vitæ monasticæ.*

Quod ipsum etiam observat discipulus ejus ISIDORUS PELUSIOTA *Libro II. epist.* 124.

Audiant te homines parva mandantem, & grandia videant facientem. AUCTOR *operis imperfecti in Matthæum, homilia* 43. *ante medium.*

Solemus mala domus nostræ scire novissimi, ac liberorum, & conjugum vitia vicinis canentibus ignoramus. S. HIERONYMUS *Epist.* 147. *alias* 48. *ad Sabinianum, prope finem.*

Præclare quadrat magistratibus malis, quod dixit Augustinus de diis gentilium: Illi & alii atque alii similes . . tanquam in senatum Deorum selecti; sed plane selecti nobilitate criminum, non dignitate virtutum. S. AUGUSTINUS *Libro VII. de Civitate cap.* 33.

Quisquis in eo quod præpositus est gaudet, & honorem suum quærit, & commoda sua respicit: se pascit, non oves. *Idem Libro de Pastoribus cap.* 1.

Magnopere observent dum vindicant, ne nimium sit: cum ignoscunt, ne parum. Nihil puniant, quod non valeat ad melius: nihil indulgeant, quod vertatur in pejus. Suos putent omnes, in

in quos sibi potestas data fuerit. Ita serviant, ut eis dominari pudeat, ita dominentur, ut eos servire delectet. *Idem Libro II. de ordine cap.* 8.

Quid iniquius, quam velle sibi obtemperari a minoribus, & nolle obtemperare majoribus? *Idem Libro de opere Monachorum cap.* 31.

Charissimi! in tanta morum diversitate, & tam detestabili corruptela regite domos vestras, regite filios vestros, regite familias vestras. Quomodo ad nos pertinet in Ecclesia loqui verbis, sic ad vos pertinet in domibus vestris agere; ut bonam rationem reddatis de his, qui vobis sunt subditi. Amat Deus disciplinam. Perversa autem, & falsa innocentia est habenas laxare peccatis. Valde inutiliter, valde perniciose sentiet filius patris lenitatem, ut juste postea Dei sentiat severitatem. Et hoc non solus; sed cum dissoluto patre suo. Quid enim? si ipse non peccat, & non facit quod filius ejus: ideo non debet ab ipsa nequitia filium prohibere? An forte ut videatur filio ejus, quin & pater talia faceret, nisi senuisset? Peccatum quod tibi non displicet in filio tuo, delectat te; sed ætas deseruit, non cupiditas. *Idem Enarratione in Psalmum* 50. *ad calcem.*

Nullus congregationi fratrum præfuturus eligatur, priusquam idem qui præficiendus est, quid obtemperaturis oporteat imperare, obediendo didicerit: & quid junioribus tradere debeat, institutis seniorum fuerit affecutus. S. Cassianus *Libro II. cap.* 3. *Monasticarum Institutionum.*

Qui scit se quibusdam esse præpositum, non moleste ferat, aliquem sibi esse prælatum; sed obedientiam quam exigit, etiam ipse dependat, & sicut non vult gravis oneris sarcinam ferre, ita non audeat aliis importabile onus imponere. S. Leo *Epistola* 14. *alias* 84. *ad Anastasium Thessalonicensem, in fine.*

Tunc illi pauperes Magistratus opulentam rempublicam habebant: nunc autem dives potestas pauperem facit esse rempublicam. Et quæ rogo insania est, aut quæ cæcitas, ut egestuosa, ac mendicante republica divitias posse putent stare privatas? Salvianus *Libro I. de gubernatione Dei.*

Inhonesta victoria est suos vincere. Satis est pœnarum potuisse punire. S. Martinus Bracarensis *in Sententiis de Moribus.*

Virtutibus pollens coactus ad regimen veniat, virtutibus vacuus nec coactus accedat. S. Gregorius M. *Pastoralis curæ Parte I. cap. 9.*

Penset ergo, qui ad satisfaciendum districto judici de sua tantummodo anima fortasse vix sufficit, quia quot regendis subditis præest, reddendo apud eum rationis tempore ut ita dicam tot solus animas habet. *Idem Libro XXIV. Moralium cap. ultimo.*

Usus rectæ conversationis est, ut præesse non audeat, qui subesse non didicerit; nec obedientiam subjectis imperet, quam prælatis non novit exhibere. *Idem Libro I. Dialogorum cap.* 1.

Sit Rector operatione præcipuus, ut vitæ viam subditis vivendo denuntiet: & grex, qui Pastoris vocem; moresque sequitur, per exempla melius, quam per verba gradiatur. Qui enim loci sui necessitate exigitur summa dicere, hac eadem necessitate compellitur summa monstrare. Illa vox namque libentius auditorum corda penetrat, quam dicentis vita commendat; quia quod loquendo imperat, ostendendo adjuvat, ut fiat. *Idem Pastoralis curæ Parte II. cap.* 3.

Quæ potest esse pastoris excusatio, si lupus oves comedit, & pastor nescit? *Idem Libro II. Registri Indictione* 11. *epist.* 52. *nunc Libro III. Indictione* 11. *epist.* 53. *ad Joannem Episcopum.*

Talis

Talis debet esse dispensatio regiminis, ut is qui præest ea se circa subditos mensura moderetur, quatenus & arridens timeri debeat, & iratus amari; ut eum nec nimia lætitia vilem reddat, nec immoderata severitas odiosum. *Idem Libro XX. Moralium cap.* 3.

Moyses sic amavit eos, quibus præfuit, ut pro eis nec sibi parceret: & tamen delinquentes sic persecutus est, quos amavit, ut eos etiam Domino parcente prosterneret. Utrobique legatus fortis, utrobique mediator admirabilis causam populi apud Deum precibus, causam Dei apud populum gladiis allegavit. *Idem Libro XX. Moralium cap.* 5.

Plerumque qui præsunt, nisi in ore cordis Spiritus sancti fræno teneantur, in iratæ retributionis atrocitatem prosiliunt: quantumque prævalent agere, tantum in sibi subditis æstimant licere. Amica etenim potestati pene semper impatientia est, eique male subjectæ imperat; quia quod ipsa sentit, potestas exequitur. Sed sancti viri plus se interius patientiæ jugo subjiciunt, quam foris hominibus præsunt, & eo veriorem principatum foris exhibent, quo humiliorem Deo intrinsecus famulatum tenent. Atque idcirco sæpe plus quosdam tolerant, quo se de eis ulcisci amplius possunt, ac ne unquam ad illicita transeant, plerumque nolunt pro se exequi etiam quod licet. *Idem Libro XX. Moralium cap.* 38.

Restringenda sub ratione potestas est, nec quidquam agendum priusquam concitata ad tranquillitatem mens redeat; nam commotionis tempore justum putat ira quod fecerit. *Idem Libro X. Indictione* 3. *epist.* 11. *alias* 12. *ad Godescalcum Ducem.*

Quod verbis prædicant, moribus impugnant. Unde fit, ut cum pastor per abrupta graditur, ad præcipitium grex sequatur. *Idem Pastoralis curæ Parte I. cap.* 2.

Scire Prælati debent, quia si perversa unquam penetrant, tot mortibus digni sunt, quot ad subditos suos perditionis exempla transmittunt. *Idem ejusdem operis Parte III. admonitione* 5.

Rectorem subditis & Matrem pietas, & Patrem exhibeat disciplina. HUGO A S. VICTORE *Libro IV. Miscellanearum Eruditionum Titulo* 11.

Altiorem locum sortitus es, sed non tutiorem: sublimiorem, non securiorem. S. BERNARDUS *Epistola* 237. *ad Papam Eugenium.*

Subesse non sustinent, præesse non norunt; superioribus infideles, inferioribus importabiles. *Idem Libro IV. de consideratione cap.* 2.

Qui dimittit oves in pascua absque custode, pastor est non ovium sed luporum. *Idem sermone* 77. *in Cantica, prope finem.*

Væ tibi, si præes, & non prodes! Sed væ gravius, si quia præesse metuis, prodesse refugis. *Idem Epistola* 86. *ad Guilielmum Abbatem S. Theodorici.*

Pulcherrimus ordo est, & saluberrimus, ut onus quod portandum imponis, tu portes prior, & ex te discas qualiter oporteat aliis moderari. *Idem Epistola* 201. *ad Balduinum Abbatem Reatini monasterii.*

Magna abusio! pauci ad os legislatoris, ad manus omnes respiciunt. *Idem Libro IV. de Consideratione cap.* 2.

Ipse rector, ipse regula fratrum. Legebant in vita ejus quomodo conversarentur. *Idem in vita S. Malachiæ, propius initium.*

Ament te domestici tui; si non, facito ut timeant. *Idem Libro IV. de consideratione cap.* 6.

Curam exigeris, non curationem. *Idem Libro eodem cap.* 2. *Et mox:* Ita quæso fac tu, quod tuum est; nam Deus quod suum est satis absque tua solicitudine, & anxietate curabit.

CAPUT

CAPUT II.

Fontes.

PHILO HEBRÆUS *Libro de Creatione Principis.*

ATHENAGORAS *in Legatione pro Christianis.*

ORIGENES *homilia* 20. *in Numeros*, de periculo Principum & Magistratuum. Item *homilia* 7. *in Jesum Nave.*

S. CYPRIANUS *ad Demetrianum*, & quæ alia ex eo memoravi Titulo: *Justitia.*

LACTANTIUS *Libro V. Institutionum citatarum, capitibus* 6. *&* 24. *Libro item de opificio Dei cap.* 20. ubi pulchra est commendatio humani capitis.

S. OPTATUS MILEVITANUS *Libro III. de Schismate Donatistarum, initio*, de observantia in Principem.

S. GREGORIUS NAZIANZENUS *Orationibus* 1. 17. 19. Prima autem tota in difficultate regendi consumitur. Adde *Epistolam ejus* 50. *ad Olympium* imperio decedentem.

S. AMBROSIUS *sermone* 20. *in Psalmum* 118. potestate ne abutamur.

S. CHRYSOSTOMUS *homilia de nomine Abrahæ*, qua commendat lenitatem.

Homilia 1. *de David & Saul*, ubi urget reverentiam Principum.

Homilia 1. *in illud Esaiæ:* Vidi Dominum. Negligentiam magistratuum sæpe nasci ex culpa populi.

Homilia 61. *in Matthæum*, de cura Patrumfamilias.

Homilia 23 *in ad Romanos*, de observantia erga Magistratus.

Homilia 5. *in II. ad Thessalonicenses*, ubi præclara datur idea patrifamilias, & superioris.

Homilia 14. *in I. ad Timotheum*, de cura domesticorum &c.

Homilia 16. *in eandem*, ut qui alios sibi volunt obedire, etiam ipsi Deo obediant.

Homilia 34. *in ad Hebræos*, de necessitate Magistratuum.

Adde *Homiliam ejus* 6. *ad populum*, de Magistratibus timendis, & *Eclogam* 21. *de Imperio & potestate.*

Synesius *Oratione de Regno, & Epistola* 73. *de veris Præfectis.*

S. Augustinus *Libros de civitate IV. & V.* fere totos consumit, ut ostendat potestatem principum esse a Deo, & referendam ad Deum. Idem etiam huc facit *sermone* 83. *alias* 15. *de verbis Domini, ad finem*: Et *sermone* 62. *alias* 6. *de verbis Domini*, ne obediamus, cum malum quid præcipitur, potestatemve reformidemus. Adde *Epistolam ejus* 70. *nunc* 220. potestate mundana quomodo utendum.

S. Paulinus, aut quisquis est *auctor Epistolæ ad Celantiam*, de officio matrisfamilias.

S. Isidorus Pelusiota *Libro IV. epist.* 145. de difficultate regendi homines. *Libro item V. epistolis* 225. & 275. eum demum, qui bene pareat, esse bene imperaturum.

S. Cyrillus Alexandrinus *Libro de recta fide ad Theodosium Imperatorem, initio.*

Theodoretus præstantissime *Oratione* 7. *de Providentia.*

Salvianus *Libro VII. de Gubernatione Dei.* Cui adde, quæ supra Titulo de *Justitia* attulimus in causa violentiæ, oppressionisque subditorum.

S. Valerianus Cimeliensis *homilia* 1. *de bono disciplinæ.*

Agapetus *Diaconus in admonitoria ad Justinianum Imperatorem.*

S. Fulgentius *Libro de Prædestinatione & gratia cap.* 13. ut Deo præstent obedientiam, qui exigunt ab hominibus.

S. Joan-

S. Joannes Climacus *Libro ad religiosum Pastorem, seu de officio cœnobiarchæ.*

S Gregorius M. *Libro Pastorali. Libro item XXIV. Moralium, capitibus* 24. & 25. de superbia Principibus cavenda. *Libro XXVI. Moralium cap.* 26. & 27. de humilitate cum potestate jungenda.

S. Antiochus *homilia* 111.

Jonas Aurelianensis *opusculo de Institutione regia.*

Hincmarus Rhemensis *opusculo de regis persona, & regio ministerio ad Carolum Calvum Regem:* Item alio *de Novi regis institutione ad rectam regni administrationem, ad Ludovicum Balbum Regem.*

Photius *Epistola* 1. sane egregia ad *Michaëlem Principem Bulgariæ, de Principis officio.*

S. Petrus Damiani *opusculo XIII. cap.* 17. de periculis & labore Præfecturarum: Item *Opusculo XXI. cap.* 1. quod pariter huc spectat. Præcipue autem *opusculo* 57. *de Principis officiis, in coërcitione improborum.*

S. Bernardus *Libris quinque de consideratione ad Eugenium Papam,* ubi passim & copiose hoc ventilat argumentum.

Epistola 42. *ad Henricum Senonensem Archiepiscopum,* quæ est hodie *Tractatibus* adjuncta. Agit autem egregie de Præpositis iis, qui, quam petunt a suis obedientiam, superioribus aliis negant.

Sermone 3. *de Adventu Domini*, quanta cura servandæ subditorum animæ.

Sermone 44. *in Cantica,* de spiritu lenitatis.

Sermonibus 76. & 77. *in eadem Cantica*, de bonis & malis Prælatis.

Petrus Cellensis *Epistola* 34. ne respectu humano negligatur disciplina.

Philippus Abbas *Epistola* 13. & *Libro de obedientia.*

JOANNES SARESBERIENSIS *Libris IV. V. VI. VIII. Policratici.*

GUILIELMUS PARISIENSIS *Libro de Moribus cap.* 8. in indiſcretos ſuperiores ſane egregie.

S. BERNARDINUS SENENSIS *Tomo II. ſermone* 16. de regimine Principum.

JOANNES ANTONIUS CAMPANUS, *Epiſcopus Interamnenſis*, *Libro de gerendo Magiſtratu*, qui & ipſe in *Bibliothecam Patrum* fuit translatus.

DIONYSIUS CARTHUSIANUS *de vita & regimine Principum*: Et *de vita principis fœminæ*.

Accedunt Tituli: *Obedientia. Domini. Servi. Epiſcopatus. Ambitio. Peccata aliena. Zelus &c.*

TITULUS XXIX.

De *Matrimonio.*

CAPUT I.

Loci.

Adjiciunt ſibi homines cauſas nuptiarum de ſolicitudine poſteritatis, & liberorum amariſſima voluptate. TERTULLIANUS *Libro I. ad uxorem cap.* 5.

Servanda fides ab utroque alteri eſt; imo exemplo continentiæ docenda uxor, ut ſe caſte gerat. Iniquum eſt enim, ut id exigas, quod præſtare ipſe non poſſis. Quæ iniquitas effecit profecto, ut eſſent adulteria, fœminis ægre ferentibus præſtare ſe fidem non exhibentibus mutuam charitatem. Denique nulla eſt tam perditi pudoris adultera, quæ non hanc cauſam vitiis ſuis prætendat, injuriam ſe peccando non facere, ſed referre. LACTANTIUS *Libro VI. divinarum Inſtitutionum cap.* 23.

S. BA-

S. Basilius *(aut quisquis est auctor) de vera Virginitate propius initium, postquam ærumnas uxoris enarrasset, ita egregie concludit:* Sed quid plura necesse est dicere? Dominum dote mulier emens virum, ancilla fit ex libera, exigua nuptiarum voluptate naturalem vendens libertatem, ac januam sibi ineffabilium dolorum, ac omnium molestiarum materiam in matrimonio aperit.

Verum non ita o viri! concessum aliquid esto vel memoriæ membrorum vestrorum. Flectant & injiciant pudorem obsequia ac ministeria uxorum. Quantavis ira succensueritis, partus unius dolores cum iis contendite quæ reprehenditis, multisque hæc partibus vinci comperietis. Considerentur, inque medium proferantur benevolentiæ bona, morborum curationes, casuum ac calamitatum societas, lachrymæ mariti causa nonnullis oblatæ. Veniat in mentem, quod parentes suos, quod domum reliquerit, qua fuerat edita, extraneum secuta: quod forte aliquid rerum suarum, ut viri injuriam, molestiamque redimeret, abalienaverit. Hæc omnia affectum concilient, amorisque vinculum nectant, ac lubricum animum velut marcidam domum contineant, atque erigant. Vincat misericordia nec consuetudo, ac longi temporis convictus conculcentur, quibus brutis ipsis animantibus separari ægre accidit. Asterius Amasenus *homilia 5. in illud:* An liceat homini dimittere uxorem &c.

Bona vincula nuptiarum, sed tamen vincula etsi vincula, tamen charitatis. Bonum conjugium, sed tamen a jugo tractum, & jugo mundi. S. Ambrosius *Libro III. de virginibus, circa medium.*

Quæ nupserit, ad servitutem pecunia sua venditur. Meliori conditione mancipia, quam conjugia comparantur. In illis meritum emitur servitutis, in istis pretium ad servitutem additur.

Idem

Idem in opere alio, quod Exhortatio Virginitatis vocatur.

Nemo alienum affectet thorum; nec latendi ſpe, aut faciendi impunitate, nec longiore mariti abſentia provocetur. Adeſt præſul conjugii Deus, quem nihil latet, nullus evadet. Nemo irrideat vicem abſentis mariti. Servat excubias Deus, imo ſine excubiis deprehendet reum, antequam faciat. In animis ſingulorum crimen agnoſcit, & ſi maritum fefelleris, eum non falles. Si maritum evaſeris, & judicem, non evades Judicem totius mundi. Ille gravius ulciſcitur injuriam inopis, contumeliam mariti imprudentis. Major eſt injuria auctorem, quam cuſtodem thalami ſpreviſſe, & non conſideraſſe. *Idem Libro de Abraham cap.* 2.

Levius certe faciliusque eſt contra naturæ concupiſcentiam, & contra ſe ipſum certare, quam contra improbam mulierem. S. CHRYSOSTOMUS *homilia* 63. *in Matthæum.*

Nemo veſtrum ſtudeat uxorem ducere ditiorem, ſed potius pauperiorem. Non enim ingredietur afferens ex divitiis tantam occaſionem voluptatis quantam introducet moleſtiam ex probris, ex eo quod plura exigat quam intulerit, ex contumeliis, ex magnis ſumptibus & impenſis, ex verbis moleſtis & importunis. Fortaſſe enim dicet: Nihil adhuc conſumpſi ex tuis, meis adhuc induor, ex iis quæ mihi donarunt parentes. Quid dicis o mulier! tuis es adhuc induta? Et quid hoc verbo fuerit miſerius? corpus non habes proprium, & pecunias habes proprias? non eſtis amplius duæ carnes poſt matrimonium, ſed facti eſtis in unam: & duæ ſunt facultates, non una? O amor pecuniæ! unus homo, unum ambo facti eſtis animal, & adhuc dicis mea! Execrandum hoc verbum & ſceleratum a Diabolo eſt invectum. Deus omnia nobis fecit communia, quæ ſunt his magis neceſ-

ſaria:

ſaria: & hæc non ſunt communia? Non licet dicere lux eſt mea, ſol eſt meus, aqua mea, quæ ſunt majora, omnia nobis ſunt communia: pecuniæ autem non erunt communes? pereant millies pecuniæ; imo vero non pecuniæ, ſed animi inſtituta, quæ neſciunt uti pecuniis ſed eas omnibus præferunt. *Idem ibidem.*

Honora eam (uxorem) & non opus habebit, ut honoretur ab aliis. *Idem ibid. inferius.*

Vis tibi obedire uxorem, ſicut Chriſto Eccleſiam? ipſe quoque ejus curam gere, ſicut Chriſtus Eccleſiæ. Etiamſi animam pro ipſa dare oporteat, etiamſi millies conſcindi, etiamſi quodvis ſuſtinere & pati: non recuſabis: Et ſi hæc paſſus fueris, nihil adhuc tale feciſti, quale Chriſtus. Nam tu quidem jam conjunctus hæc facis: ille autem pro ea, quæ ipſum averſatur, & odio habet. *Idem ibidem ſuperius.*

Continentiam is, qui uxorem habet, facilius ſervabit, utpote qui ſolatio multo fruatur: in reliquis autem non ita clara res eſt. Verum in illa quoque re plures videmus conjugatorum cadere, quam monachorum. Neque enim tot ex monaſteriis ad nuptias tranſeunt, quot ex conjugali toro ad ſcorta. *Idem Libro III. adverſus oppugnatores vitæ monaſticæ, numero 14.*

(Uxorem verberare) hæc extrema contumelia eſt, non verberatæ, ſed verberanti . . . Dedecus & ignominia autem hujus modi quis ferat? quis ſermo poſſit eam explicare, quando ululatus & gemitus per compita feruntur, & concurſus eſt in domum ejus, qui tam indecore ſe gerit, & vicinorum & prætereuntium, ac ſi fera quæpiam quæ intus ſunt labefactet & perdat? Optabilis eſſet terram dehiſcere ei, qui tam furioſe ſe gerat, quam ut poſtea in foro appareat. *Idem homilia 26. in I. ad Corinthios.*

Ubi

Ubi timor Dei eſt, ibi & caſtitas eſt, ubi autem non eſt timor Dei, ibi neque caſtitas eſt. Caro enim urget, ſecuritas mulieris adjuvat carnem. Si timor Dei non fuerit, quis reſiſtet, quis eam teneat indagatam? AUCTOR *Operis imperfecti in Matthæum, homilia* 1.

Nulla eſt uxoris electio; ſed qualiscunque obvenerit habenda. Si iracunda, ſi fatua, ſi deformis, ſi ſuperba, ſi fœtida, quodcunque vitii eſt, poſt nuptias diſcimus. Equus, aſinus, bos, canis, & viliſſima mancipia, veſtes quoque & lebetes, ſedile ligneum, calix, & urceolus fictilis probantur prius, & ſic emuntur; ſola uxor non oſtenditur, ne ante diſpliceat, quam ducatur. S. HIERONYMUS *Libro I. adverſus Jovinianum, ad finem,* ex mente Theophraſti.

Uxorem pauperem alere difficile eſt; divitem ferre tormentum. *Idem ibidem ex eodem.*

Quorumdam matrimonia adulteriis cohæſerunt, & o rem improbam! iisdem illis (mulieribus) pudicitiam præceperunt, qui abſtulerant. Itaque cito ejusmodi nuptias ſatietas ſolvit, cum primum lenocinium libidinis abſceſſit, quod licebat eviluit. *Idem ibidem, paulo inferius.*

Origo amoris (conjugum) honeſta, ſed magnitudo deformis. Nihil autem intereſt quam ex honeſta cauſa quis inſaniat, unde & Xyſtus in ſententiis: Adulter eſt, inquit, in ſuam uxorem amator ardentior. In aliena quippe uxore omnis amor turpis eſt, in ſua nimius. Sapiens vir judicio debet amare conjugem, non affectu. Reget impetus voluptatis, nec præceps feretur in coitum. Nihil eſt fœdius, quam uxorem amare quaſi adulteram. Certe qui dicunt ſe cauſa reipublicæ & generis humani uxoribus jungi, & liberos tollere, imitentur ſaltem pecudes, & poſtquam uxorum venter intumuerit, non perdant filios, nec amatores uxo-

ribus

ribus se exhibeant, sed maritos. *Idem ibidem.*

Quidquid viris jubetur, hoc consequenter redundat in fœminas, neque enim adultera uxor dimittenda est, & vir mœchus retinendus. Si qui meretrici jungitur, unum corpus facit, igitur & quæ scortatori, impuroque sociatur, unum cum eo corpus efficitur. Aliæ sunt leges Cæsarum, aliæ Christi: aliud Papinianus, aliud Paulus noster præcipit. Apud illos viris impudicitiæ frœna laxantur, & solo stupro, atque adulterio condemnato passim per lupanaria, & ancillulas libido permittitur; quasi culpam dignitas faciat, non voluntas. Apud nos quod non licet fœminis, æque non licet viris, & eadem servitus pari conditione censetur. *Idem Epistola* 77. *alias* 30. *ad Oceanum.*

Quid prodest etiam diligens custodia; cum uxor servari impudica non possit, pudica non debeat. Infida enim custos est castitatis necessitas, & illa vere pudica dicenda est, cui licuit peccare, si voluit. *Idem Libro ante laudato adversus Jovinianum, iterum ad finem.*

Si ducturi estis uxores, servate vos uxoribus vestris. Quales vultis eas invenire, tales & ipsæ inveniant vos. Quis est, qui non castam velit ducere? intactam quæris? intactus esto. Puram? purus esto. Non enim illa potest, & tu non potes. Si fieri non posset, nec illa posset. Quia vero illa potest, doceat te, quia fieri potest. S. Augustinus *sermone* 132. *alias* 46. *de verbis Domini.*

Sed cum hæc eis dicimus, non solum nihil volunt detrahere severitati, sed irascuntur insuper veritati, & loquuntur, atque respondent: Sed nos viri sumus. An vero sexus nostri dignitas hanc sustinebit injuriam, ut cum aliis fœminis præter uxores nostras si quid admittimus, in luendis pœnis mulieribus comparemur? Quasi non propterea ma-

gis debeant illicitas concupiſcentias viriliter frœnare quia viri ſunt: quaſi non propterea minus debeant a libidine ſuperari quia viri ſunt: quaſi non propterea minus debeant laſcivienti carni ſervire, quia viri ſunt. Et tamen indignantur ſi audiant adulteros viros pendere ſimiles adulteris fœminis pœnas; cum tanto gravius eos puniri oportuerit, quanto magis ad eos pertinet, & virtute vincere, & exemplo regere fœminas. Chriſtianis equidem loquor, qui fideliter audiunt: *Caput mulieris vir;* uti ſe agnoſcunt duces, illas autem comites eſſe debere. Et ideo cavendum eſt viro illac ire vivendo, qua timet, ne uxor ſequatur imitando. *Idem Libro II. de adulterinis conjugiis cap.* 8.

Servetur inprimis viro auctoritas ſua, totaque a te diſcat domus, quantum illi honoris debeat. Tu illum dominum obſequio tuo, tu magnum illum tua humilitate demonſtra, tanto ipſa honoratior futura, quanto illum amplius honoraveris. Caput enim, ut ait Apoſtolus, mulieris eſt vir; nec aliunde magis reliquum corpus ornatur, quam ex capitis dignitate. S. PAULINUS, *aut quiſcunque Auctor Epiſtolæ ad Celantiam, poſt medium.*

In lege, in qua conjugiorum jura ſervantur, quamvis cohibita luxuriæ evagatio uni tantum fœminæ mancipatur: tamen nequaquam poſſunt carnalis concupiſcentiæ aculei non vigere, & difficile eſt, ut ignis, cui etiam ſtudioſe pabula ſuggeruntur, ita præfixis terminis includatur, ut non extra vagatus amburat, quidquid attigerit. Cui etiamſi ſua illa ita ſemper occurrat objectio, ut exæſtuare extrinſecus non ſinatur, tamen etiam dum cohibetur, incendit; quia voluptas ipſa culpabilis eſt, & ad velociſſimos adulteriorum rapitur exceſſus conſuetudo concubitus. Cæterum quos gratia Salvatoris ſancto incorruptionis amore flammaverit, ita omnes carnalium deſideriorum ſpinas dominicæ chari-

charitatis igne consumunt, ut nec tepens favilla vitiorum refrigerium integritatis imminuat. Legis ergo famuli licitorum usu ad illicita prolabuntur, gratiæ participes, dum licita contemnunt, illicita non noverunt. S. CASSIANUS *Collatione XXI. cap.* 33.

A congressu venereo abstines, nec cum marito tuo dormire vis? ille autem, quia tui copiam ipsi negas, abit jam, ac scelus perpetrat. Illius scelus continentiæ tuæ adscribetur. Utrum tandem præstat, eumne tecum somno frui, an cum meretrice? Ne te fruatur, non ipsi interdictum est; ne autem illa, lege divina prohibetur. Si tecum dormierit, nihil criminis est: si autem cum illa, membris tuis exitium attulisti. Sedet igitur Paulus in viri & uxoris cubili, & clamat: *Nolite fraudare invicem, nisi forte ex consensu ad tempus.* Videsne te hac de causa uxorem accepisse, & illam item virum, ut pudicitiam coleretis? Audes te a libidine continere? adduc maritum, ut ipse quoque continentiæ studeat, quo duplex corona sit, altera nimirum castitatis, altera concordiæ, non autem castitatis & belli. S. JOANNES DAMASCENUS *ex sermone Chrysostomi* 1. *in Psalmum* 50. quem locum quia Billius, aliunde insignis interpres, secunda vice latinum reddidit, scilicet cum Chrysostomum *in psalmos*, & Damasceni *Parallela* verteret, malui ipsius verba retinere *Libro III. Parallelorum Editionis antiquæ Damasceni cap.* 28.

Non gignendæ proli, sed ingenitæ deserviunt voluptati. Ii plane non mariti, sed prolectarii: non conjuges, sed potius amatores sic ad intemperantiam coitus tempus omne continuant, ut uxoribus suis, quod turpe dictu est, nec prægnantibus parcant: & castitatis regulam violare homines nequaquam erubescant, quam circa prægnantes suas &

animalia muta custodiunt. S. PETRUS DAMIANI *Libro I epist.* 15.

Bestia quælibet ad hoc solummodo coit, ut gignat; homo solus ad hoc gignit, ut coëat. *Idem ibidem.*

Mulierum labor immutatus est, & quæ laborare consueverant, dominari cœperunt. HUGO à S. VICTORE (verius Hugo alter Folietanus) *Libro de nuptiis carnalibus cap.* 1. *ad calcem*

Omni immunditiæ laxat habenas, qui nuptias damnat S BERNARDUS *sermone 66. in Cantica, propius initium.*

CAPUT II.

Fontes.

ATHENAGORAS *ad finem Legationis pro Christianis,* quam sanctum fuerit primorum christianorum matrimonium.

TERTULLIANUS *Libris duobus ad uxorem: de Exhortatione item castitatis: de Monogamia: de Pudicitia.*

CLEMENS ALEXANDRINUS *in Libris Stromatum, maxime* 2. & 3.

S. BASILIUS M. *Libro de Virginitate jam laudato.*

S. GREGORIUS NAZIANZENUS *Carmine parænetico ad Olympiadem*, & *oratione hortatoria ad Virginitatem.*

S. CHRYSOSTOMUS præter fontes, ex quibus supra est haustum, *homiliis tribus de nuptiis Tomo III. Montfauconi a pag.* 193. *Libro* præterea *de Virginitate. Homiliis* 63. *in Matthæum*, & 20. *in ad Ephesios.*

S. HIERONYMUS *Libro contra Helvidium. Libris contra Jovinianum,* & horum *defensione ad Pammachium ac Domnionem.*

S. Au-

S. AUGUSTINUS *Libro de bono conjugali.*
Libro de adulterinis conjugiis.
Libro de sancta virginitate.
Libro de continentia.
Libris duobus de nuptiis & concupiscentia.
Libris sex contra Julianum, maxime 3. 4. 5. 6. *aliisque contra Pelagianos perscriptis.*
Libro item 83. *Quæstionum, quæstione* ***ultima*** *de conjugio.*

S. PAULINUS *Epistola ipsi tributa ad Celantiam.*

S. LEO *Epistola* 159. *alias* 79. *ad Nicetam, Episcopum Aquilejensem; item Epistolis* 41. *alias* 90. *&* 167. *alias* 92.

S. GREGORIUS M. *Pastoralis curæ Parte III. cap.* 28.

S. ISIDORUS HISPALENSIS *Libro II. de officiis Ecclesiasticis cap.* 19.

S JOANNES DAMASCENUS *Libro III. Parallelorum capitibus* 27. *&* 28. *nunc Titulis X. & XI. litera* π.

JONAS AURELIANENSIS *Libris tribus de Institutione Laicali.*

THEODORUS ABUCARA *Dialogo de una uxore ducenda.*

HUGO A FOLIETO, putatur VICTORINUS, *Libris duobus de nuptiis carnalibus, & spiritualibus;* verus HUGO *Libro I. de varietate mundi, & Tractatu de Sacramento conjugii.*

JOANNES SARESBERIENSIS *Libro III. Policratici cap.* 11.

DE POLYGAMIA SPECIATIM.

TERTULLIANUS *Libris jam laudatis.*

S. HIERONYMUS *Libro* 1. *adversus Jovinianum, Epistola* 123. *alias* 11. *ad Ageruchiam, & Epistola* 79. *alias* 9. *ad Salvinam.*

S. AUGUSTINUS *Libro XXII. contra Faustum cap.* 47.

DE SANCTITATE MATRIMONII.

TERTULLIANUS *in Libris adversus Marcionem, & Libris ad uxorem.*

CLEMENS ALEXANDRINUS *Libro* 3. *Stromatum.*

S. AMBROSIUS *Libro* 1. *de Virginibus.*

S. EPIPHANIUS *hæresi præsertim* 46.

S. CHRYSOSTOMUS *homilia* 4. *de verbis Esaiæ, & homilia* 22. *ex variis in Matthæum locis &c.*

S. BERNARDUS *sermone* 66. *in cantica.*

DE EXEMPLARIBUS CHRISTIANI MATRIMONII.

S. GREGORIUS NAZIANZENUS *Orationibus* 11. 20. & 28.

S. HIERONYMUS *Epistolis* 79. *alias* 9. *ad Salvinam, &* 107. *alias* 7. *ad Lætam.*

S. PAULINUS *Epistola ad Celantiam.*

DE MATURANDIS JUVENUM NUPTIIS.

S. CHRYSOSTOMUS sæpe, præsertim *homilia* 5. *in I. ad Thessalonicenses.*

DE CONSENSU PARENTUM.

S. AMBROSIUS *Epistola* 83. *alias* 43. & 64. *ad Sisinnium.*

DE MATRIMONIO CUM CONSANGUINEIS ETC.

S. BASILIUS M. *Epistolà* 160. *alias* 197.

Creditus SIXTUS *III. Libro de castitate, post initium.*

RABANUS MAURUS *Epistola ad Humbertum Episcopum*, & *Libro ad Bonosum.*

RATHERIUS VERONENSIS *opusculo de nuptu cujusdam illicito.*

S. ANSELMUS *de nuptiis consanguineorum*, quod opusculum etiam inter *Epistolas* ejus habetur.

DE MATRIMONIO CUM INFIDELIBUS, ET HÆRETICIS.

TERTULLIANUS *Libro* 2. *ad uxorem.*

PHILO

PHILO HEBRÆUS *Libro de specialibus legibus, pagina mihi* 6co.

S. AMBROSIUS *Libro I. de Abraham, & Epistola* 19. *alias* 24. & 70. *ad Vigilium.*

S AUGUSTINUS *Libro de fide & operibus cap.* 19. & *Libro XV. de civitate cap.* 16.

ABUSUS ET ORGIA IN FESTIS NUPTIALIBUS.

S. CYPRIANUS *Libro de habitu Virginum, propius finem.*

S. CHRYSOSTOMUS potenter *homilia* 12. *in I. ad Corinthios, &* 12. *in ad Colossenses.* Adde *homiliam* 48. *in Genesin.*

S. PETRUS DAMIANI *opusculo* 41. *de tempore celebrandi nuptias.*

DE IPSO OPERE, ET COMMERCIO CONJUGALI.

CLEMENS ALEXANDRINUS *Libro II. Pædagogi, toto capite* 10. Item *Libro II. Stromatum ad finem, & Libro* 3. *Stromatum sæpius.*

ORIGENES *homilia* 5. *in Genesin* de intemperantia uxorum.

S. AMBROSIUS *Libro I. in Lucam ad finem, fuse.*

S. CHRYSOSTOMUS *homilia* 1. *in psalmum* 50. & *homilia* 19. *in I. ad Corinthios.*

S. HIERONYMUS *Libro* 1. *adversus Jovinianum, in fine: Epistola* 122. *alias* 46. *ad Rusticum: In caput* 5. *Epistolæ ad Ephesios: Et Epistola* 7. *nunc* 107. *ad Lætam, in fine.*

S. AUGUSTINUS *Libro de Moribus Manichæorum: Sermone* 292. *in Appendice, alias* 244. *de tempore: Sermone* 278. *alias* 34. *de diversis: Libro III. de doctrina Christiana, a capite* 18. *Item in Libris supradictis frequenter.*

AUCTOR *Epistolæ ad Celantiam, præclare.*

S. ISIDORUS PELUSIOTA *Libro V. Epistola* 99. *ad Hieracem.*

S. NILUS *in Historia cædis Patrum Sinaitarum.*

S. FULGENTIUS *Epistola* 1. *tota.*

S. AVITUS *Epistola* 4.

S. GREGORIUS M. *Pastoralis Curæ Parte III. cap.* 28. *pulcherrime.*

JONAS AURELIANENSIS *Libro II. de Institutione Laicali aliquot capitibus.*

S. PETRUS DAMIANI *vehementer loco jam citato: opusculo item* 41. *de tempore celebrandi nuptias.*

S. BERNARDINUS SENENSIS *Tomo I. Sermonibus* 17. & 18.

Denique S. METHODIUS *Martyr* opusculo indubitato, quod *Symposium decem Virginum* inscribitur, verbis quidem disertis, at minime lubricis ipsum adeo coitum repræsentat Virginibus; puto ne majorem paterentur famem, ut ait Hieronymus, cum dulcius putant omne quod nesciunt.

DE MATRIMONIO SINE HOC NEGOTIO.

S. HIERONYMUS *Libro adversus Helvidium, & in vita Malchi monachi.*

SALVIANUS *Epistola ad Hipatium & Quietam.*

AELREDUS, *Abbas Rievallensis, in vita S. Eduardi regis Angliæ, cap.* 3.

Quotquot item in conjugium Mariæ cum Josepho, dum Evangelia explicant, sunt commentati.

DE MUTUA CHARITATE.

S. CHRYSOSTOMUS *homilia* 26. *in I. ad Corinthios: homilia* 20. *in ad Ephesios, & alias sæpe.*

AUCTOR *operis imperfecti homilia* 32. *in Matthæum.*

DE MOLESTIIS UXORIS.

TERTULLIANUS *Libris duobus ad uxorem, & Libro de carne Christi cap.* 4.

S. METHODIUS *Martyr in Symposio decem Virginum.*

S. BASILIUS M. *Libro de Virginitate.*

S. GRE-

S. GREGORIUS NAZIANZENUS *Carmine* 2. *in laudem Virginitatis.*

S GREGORIUS NYSSENUS *Libro de Virginitate, a capite* 3.

S. ASTERIUS *homilia jam laudata.*

S. AMBROSIUS *Libro* 1. *de Virginibus.*

S. CHRYSOSTOMUS *Libro de Virginitate: homilia* 17. *in Genesin: oratione de S. Thecla, & oratione de SS. Bernice & Prosdoce*

S. HIERONYMUS *ad finem Libri adversus Helvidium: Libro* 1. *adversus Jovinianum: Epistola* 22. *ad Eustochium: Epistola* 54. *alias* 10 *ad Furiam &c.* Adde item *Epistolam Valerii ad Ruffinum, Hieronymo falso adscriptam.*

ALCIMUS AVITUS *Libro de consolatione Castitatis ad Fuscinam Sororem,* quod est Carmen sat elegans.

S. AUXENTIUS *Abbas in alloeutione ad Virgines, in Actis ejus ad diem XIV. Februarii, ipso fine.*

DE MOLESTIIS MARITI.

Cum sæpissime locis supra laudatis, tum *homilia* 7. S. BASILII M. *in divites,* de insatiabili cupiditate mulierum venditare sese atque ostentare volentium.

S. CHRYSOSTOMI *Libro* 2. *de Providentia,* quando de Abraham: *Parænesi* 2 *ad Theodorum lapsum: Ecloga* 14. *de mulieribus & pulchritudine &c.*

S. HIERONYMI *Libro* 1. *adversus Jovinianum fusissime, & præstantissime.*

HUGONIS VICTORINI, seu potius alterius, FOLIETANI, *Libro de nuptiis carnalibus.*

PETRI BLESENSIS *Epistola* 79.

Denique eorum omnium, quotquot sunt in *caput* 15. *Matthæi, & caput* 7. *Epistolæ I. ad Corinthios* commentati.

Vide etiam Titulum *Mulier* Libro duodecimo, ut qui proprie huc & præcipue facit.

DE MOLESTIIS UTRIQUE COMMUNIBUS.

Multa dant cum fupra dicta, tum S. GREGORIUS NYSSENUS *Libro de Virginitate cap.* 3

S. CHRYSOSTOMUS *Libro de eadem Virginitate, a capite* 50.

S. PAULINUS *Epiftola* 39. *nunc* 25. *ad finem.*

S. ISIDORUS PELUSIOTA *Libro III. epiftola* 351.

Adde Titulos: *Liberorum, & Parentum officia.*

DE ZELOTYPIA.

S. AMBROSIUS *Enarratione in Pfalmum* 36. *initio.*

S. CHRYSOSTOMUS *Libro de Virginitate cap.* 52. *homilia* 26. *in Genefin: homilia* 20. *in ad Ephefios: homilia de SS. Bernice & Profdoce.*

DE ADULTERIO.

PHILO HEBRÆUS *Libro de Decalogo.*

LACTANTIUS *Libro VI. divinarum Inftitutionum cap.* 22. *& epitomes cap.* 6.

S. CHRYSOSTOMUS *homilia de libello repudii: homilia in Pfalmum* 7. *homilia* 3. *de verbis Efaiæ:* Vidi Dominum, *præclare: homilia* 62. *in Joannem: homilia* 5. *in I. ad Theffalonicenfes &c.*

S. HIERONYMUS *Epiftola* 77. *alias* 30. *ad Oceanum,* egregie prorfus de adulteriis maritorum.

S. AUGUSTINUS *Libro de adulterinis conjugiis, aliisque jam fupra dictis.*

Item fermone 392. *alias homilia* 49. *ex* 50. *præfertim ad finem.*
Sermone 289. *appendicis, alias* 243. *de Tempore.*
Sermone 132. *alias* 46. *de verbis Domini.*
Sermone 14. *appendicis, alias* 83. *de Tempore.*
Et rurfum in libro de decem chordis.

S. ISIDORUS PELUSIOTA *Libro III. epift.* 76.

S. BASILIUS SELEUCIENSIS *oratione* 41.

SALVIANUS *Libro* 4. *&* 7. *de gubernatione,* vehementer.

S. CÆ-

S. Cæsarius Arelatensis *admonitione ad eos, qui uxores habentes adulteria committere non erubescunt.*

DE DIVORTIO, ATQUE REPUDIO.

S. Gregorius Nazianzenus *jam ante laudata oratione hortatoria.*

S. Asterius Amasenus *homilia* 5. ubi causam mulieris perpetuo tuetur.

S. Ambrosius *Libro* 8. *in Lucam.*

S. Chrysostomus *Tomo III. novo, homilia de Libello repudii.*

S Hieronymus *Epistola* 77. *alias* 30. *ad Oceanum, & Epistola* 55. *alias* 147. *ad Amandum.*

S.Augustinus *Libro XIX. contra Faustum cap.*26.

DE SECUNDIS NUPTIIS.

Vide titulum *de Viduis.*

Etsi vero innumeros hic fontes aperui, tamen plurimos præterea ostendunt Tituli: *Mulier. Virginitas. Luxuria. Filii. Parentes. Vidua. Electio Status* &c.

TITULUS XXX.

De *Morte*, & quæ huc spectant.

CAPUT I.

Loci.

Christianum expeditum mori genus aut hanc obstinationem abdicatione voluptatum eruditur, quo facilius vitam contemnant amputatione quasi retinaculis ejus, ne desiderent quam jam supervacuam sibi fecerint. Tertullianus *Libro de spectaculis cap.* 1.

Quod morimur ad immortalitatem morte transgredimur, nec potest vita æterna succedere, nisi hinc contigerit exire. Non est exitus iste sed transitus,

ſitus, & de temporali itinere ad æterna transgreſſus. Quis non ad meliora feſtinet? S. CYPRIANUS *Libro de Mortalitate.*

Mori timeat, qui ad ſecundam mortem de hac morte tranſibit. Mori timeat, quem de ſæculo recedentem perennibus pœnis æterna flamma torquebit. Mori timeat, cui hoc mora longiore confertur, ut cruciatus ei & gemitus interim differatur *Idem ibid.*

Quis non timeat, ſi timet ille, quem omnia timent? ſi pavet ille, cui omne genu curvatur? ſi ille qui eſt mors mortis, & morſus inferni morte appropinquante pertimeſcit? *Idem creditus ſermone de Paſſione Domini.*

Si cum ex una regione in aliam tranſimus ſuper terram, aliquibus viæ ducibus, ac directoribus indigemus: quanto magis, quando in infinita tranſeundum hinc erit ſæcula, unde nullus rediit? S. EPHRÆM *Sermone in eos, qui in Chriſto obdormierunt, Tomo III. novo, græcolatino.*

Magnum & occultum eſt mortis arcanum, & nullus enarrare illud poteſt. Tremenda ſunt, ac terribilia, quæ tunc anima ſubibit; ſed nemo noſtrum ea novit, niſi ſoli, qui illuc permearunt, niſi ſoli, qui illuc præceſſerunt, niſi ſoli, qui ibi periculum eorum fecerunt. Non vides apud fratres morientes, animamque agentes, quibus aſſidemus, quam terribilia tunc eis accidere cernantur? quo pacto ſuſpirent? Non aſpicis eos ſudoribus frigidos, & amarulentos inſtar meſſorum in agro? quomodo oculos huc illucque retorqueant? quomodo alii dentibus ſtrideant, quomodo obtorpeſcant, & expaveſcant, tumultuarieque agant, & quo pacto multi etiam capillos ſuos evellant? quo pacto ex lecto exſiliant, fugere volentes, licet nequeant, videantque ea, quæ nunquam prius viderunt: & audiant a poteſtatibus, quæ nunquam antea audierunt: & pa-

& patiantur, quæ nunquam alias passi sunt: quærentes qui eos redimat, & nemo est, qui liberet: requirentes socios, & nemo adest, qui ipsos comitetur: requirentes advocatos, & patronos, & nemo est, qui ausit. S. EPHRÆM *ibidem.*

Multi dum multa secum statuerunt, ad crastinum non pervenerunt; at subito rapti sunt sicut passerculi ab accipitre, & velut agni a lupo, & quasi captivus a latrone, nec loqui prorsus valentes, nec testamentum condere, neque vocem ullam edere. Alii enim vesperi cubitum sani concedentes ad mane non pervenerunt: alii ad mensam accumbentes exspirarunt: alii inter ambulandum & ludendum repente sunt mortui. Alii in balneo morientes idem balneum pro epitaphio ac sepultura habuerunt. Alii vero dum nuptias celebrarent, in ipso thalamo nuptiali subito, atque inopinate abrepti sunt, & eadem sibi vestimenta pro nuptiis pararunt, atque pro funere, successeruntque in locum tibicinum lamentantes, & in locum saltantium atque tripudiantium lugentes, atque plorantes. Et ista omnia novimus, ac scimus: quodque gravius est sponte interim & scienter peccamus, nobisque ipsi illudimus. Et propterea nullam a Deo veniam consequimur, quia non ex ignorantia, sed scientes erramus. *Idem ibidem.*

Nunc propter gratiam Christi quia mors facta est somnus, & quies, ac certa multaque sunt resurrectionis indicia quasi de vita in vitam transferendi sic exultamus & lætamur. Et quid dico de vita in vitam? de deteriori ad meliorem? de temporali ad æternam? de terrena ad cœlestem? S. CHRYSOSTOMUS *homilia 67. in Genesin. post medium.*

Vitæ hujus quantumvis laboriosæ, atque temporalis tanta dulcedo est, ut cum mortales non possint efficere, ne moriantur; tamen multis & magnis conatibus agant, ne cito moriantur. Certe omni animæ

animæ laborare moleſtum eſt; & tamen ab iis a quibus nihil ſeu boni ſeu mali poſt hanc vitam ſperatur, omnibus laboribus agitur, ne labor omnis morte finiatur. Tanta etiam eſt hujus ærumnoſæ vitæ neſcio quæ ſuavitas, tantusque in illa utcunque viventium horror mortis, ut nec illi mori velint, qui per mortem ad vitam tranſeunt, in qua mori non poſſint. Augustinus *Sermone* 280. *alias* 103. *de diverſis, qui eſt primus de SS. Perpetua & Felicitate.*

Aut quid agunt, qui mori timent, niſi ut paulo poſterius moriantur? *Idem Epiſtola* 151. *alias* 259, *ad Cæcilianum.*

Time, certe, time mori ſi potes non mori. Quod per naturam vitare non potes, quare propter fidem non ſuſcipis? Tollat tibi iſtam vitam qui minatur, adverſarius: dat tibi Deus aliam vitam; quia & iſtam ipſe tibi dedit: & ſi noluerit nec ipſa tolletur. *Idem in Enarratione in pſalmum* 96. *num.* 17.

Mori male times: & male vivere non times?... non poteſt male mori, qui bene vixerit. *Idem Tractatu de diſciplina chriſtiana, vel de domo diſciplinæ cap.* 12.

Si mors ſic timetur, quæ finit temporalem laborem, quomodo timenda eſt, quæ mittit in æternum dolorem? *Idem Epiſtola* 122. *alias* 138. *ad Clerum & populum Hipponenſem.*

Times mortem ad momentum, quæ veniet etſi nolis: time pœnas in æternum, quæ non venient, ſi nolueris. *Idem ſermone* 279. *de Paulo Apoſtolo, numero* 9. *fuit olim* 24. *ex Sirmondianis.*

Eum timere debet homo, a quo factus eſt homo. Quod ſupra homines eſt time; & homines te non tenebunt. Mortem ſempiternam time; & præſentem non curabis. *Idem Enarratione in Pſalmum* 63.

Quam horam fratres modo timete, ut non tunc timeatis: illam nunc præcavete, ut tunc ſecuri

curi esse possitis. *Idem sermone* 57. *sive libro de vanitate sæculi.*

Quid istuc quæso, quid istuc est? nihil ita quotidie homines ut mortem vident, nihil ita obliviscuntur ut mortem: agitur humanum genus rapida in occasum mortalitate, omnisque posteritas succedentium sæculorum lege decurrit. Patres nostri præterierunt, nos abimus, posteri sequentur. Velut ex alto undarum jactus aliis atque aliis supervenientibus in littoris extrema franguntur: ita in terminum mortis succiduæ alliduntur ætates. Hæc nos considerationis nostræ memoria circumstrepat. Debitum vitæ finem jam jamque affuturum putemus, qui nobis tanto magis appropinquabit, quanto magis distulit. Vicinum speremus diem, longinquum esse nescimus. S. EUCHERIUS *in Parænesi ad Valerianum.*

Sive vitam hanc contemnendam putas, sive amplectendam, in utroque facilis negotii mei causa est. Nam si spernitur, una est spernendi ratio, ut melior appetatur: & si diligitur, tanto magis est diligenda, quæ major est. *Idem ibidem.*

Paratos nos inveniat extrema necessitas, quæ sæpe prævenit imparatos: certam nobis imponat solicitudinem incerta conditio. Quotidianus sit illius periculi metus, cujus nescitur incursus. *Idem, dictus* EUSEBIUS GALLICANUS, *homilia* 1. *ad Monachos, initio.*

Non est aliquid in tam brevibus vitæ metis ita serum, quod expectare longum immortalis præsertim animus putet. Quorum magna spes, & excelsa facinorum machina repentino, atque insperato sæpe fine destituitur. Quod quidem illis miseriæ modum statuit; nam si nequitia miseros facit, miserior sit necesse est diuturnior nequam. Quos infelicissimos judicarem, si non eorum malitiam saltem

tem mors extrema finiret. SEVERINUS BOETHIUS *Libro IV. de Consolatione Philosophiæ, prosa* 4.

Quis ille pavor erit, o anima, cum dimissis omnibus, quorum tibi est tam jucunda præsentia, tam gratus aspectus, cohabitatio ipsa tam familiaris, sola ingredieris incognitam penitus regionem occursantia tibi catervatim ruere teterrima illa monstra videbis? Quis tibi in die tantæ necessitatis occurret? quis tuebitur a rugientibus præparatis ad escam? quis consolabitur? quis deducet? Filioli mei! memoremur novissima nostra, ne peccemus. S. BERNARDUS *Sermone de eo, quod legitur in Job:* In sex tribulationibus.

CAPUT II.

Fontes.

S. CYPRIANUS *Libro de Mortalitate* egregie demit timorem mortis.

S. ATHANASIUS *in vita S. Antonii*, quam salutaris memoria mortis.

S. EPHRÆM *Sermone supra laudato*, atque aliis compluribus.

S. BASILIUS *oratione egregia de Morte*, *vulgata a Gerardo Vossio*, *inter opera divi Ephræm.* Idem *in admonitione ad filium spiritualem* de præparatione non differenda.

S. GREGORIUS NYSSENUS *oratione magna Catechetica cap.* 8. mortem esse insigne beneficium Dei. Item in *Dialogo cum Macrina*, cujus huc plurima faciunt.

S. AMBROSIUS *Libro de bono mortis. Libro de obitu Fratris Satyri. Libro de fide resurrectionis &c.*

S. CHRYSOSTOMUS *Sermonibus duobus de consolatione mortis*, *Tomo VI. Montfauconi.*

Epistolis aliquot *ad Olympiadem.*

Homilia in Psalmum 110. Encomium mortis.

S. CHRY-

S. CHRYSOSTOMUS *homilia in Psalmum* 114. tollit mortis metum.

Homilia 54. *in Matthæum*, de angoribus, & solatio in morte.

Homilia 3. *in ad Philippenses*, de metu mortis.

Homilia 9. *in I. ad Thessalonicenses*, cur tempus mortis occultum?

Homilia 5. *ad populum* idem præstat, & præclare.

Homilia de S. Droside, nil interesse, ubi moriamur. &c. &c.

S. HIERONYMUS *in Epitaphiis pluribus* præclara prorsus animadvertit de morte: *item Epistola* 140. *alias* 39. varia habet.

S. AUGUSTINUS *Tractatu* 43. *in Evangelium Joannis*, frustra timeri mortem.

Tractatu 9. *in epistolam Joannis*, non debere timeri mortem.

Libro de disciplina Christiana, vel de domo disciplinæ, capitibus 11. *&* 12. rursum de metu mortis, & egregie quidem.

Libro I. de Civitate cap. 11. de genere mortis. Vide etiam *Libri XIII. de eadem civitate quædam capita.*

Concione 1. *in Psalmum* 48. de morte infelici divitum sæculi.

Expositione in Psalmum 109. *in fine*, de aliis atque aliis in mundum venientibus, & e mundo abeuntibus.

Libro II. de peccatorum meritis & remissione cap. 31. cur Deus credentes non exemerit a pœna mortis?

Epistola 45. *nunc* 127. *ad Armentarium & Paulinam* de fuga mortis.

In speculo peccatoris fusius de angustiis morientium, ubi & præparationem urget ad felicem mortem.

In consolatione mortis Tomo VI. Maurino, a pagina 25.

Adde *Sermonem* 279. *alias* 24. *ex Sirmondianis* de frustraneo timore mortis, quasi evitari ea posset. Et

Sermonem 361. *alias* 120. *de diversis*, ubi insignia quædam suppeditat.

S. CYRILLUS ALEXANDRINUS *oratione de excessu animæ*, ubi multa de hoc nostro argumento.

S. EUCHERIUS *Parænesi jam laudata*, mortem timeri minime oportere. Item *homiliis* 1. & 8. *ad Monachos*, de angustiis morientium.

S. JOANNES CLIMACUS *gradu* 6. *de memoria mortis*.

S. GREGORIUS M. *Libro XXIV. Moralium cap.* 11. de angoribus in morte. Pulchra etiam habet *homilia* 13. *in Evangelia*.

S. ISIDORUS HISPALENSIS *Libro III. Sententiarum cap.* 66.

S. THEODORUS STUDITA sæpissime agit de morte in *sermonibus* suis *catecheticis*.

S. PETRUS DAMIANI *opusculo* 50. *cap.* 6. de angustiis morientium.

S. RUPERTUS TUITIENSIS *de Meditatione mortis, Libris duobus*.

S. ANSELMUS *in admonitione moribundi Parte I. operum, ad calcem*.

HUGO A S. VICTORE *Tractatu de morientibus*, & *alio de statu futuri sæculi*.

S. BERNARDUS *Sermone* 12. *de diversis, de primordiis, mediis & novissimis nostris. Sermone* 26. *in cantica*, ubi plurima huc spectantia. Adde *vitam S. Malachiæ*, ubi mortem viri sancti elegantissime describit.

DEMETRIUS CYDONIUS *oratione de contemnenda morte*.

S. BER-

S. Bernardinus Senensis *Tomo I. de religione christiana, sermonibus* 12. *&* 13.

S. Laurentius Justinianus *in Ligno vitæ, Libro de humilitate cap.* 4.

APPENDIX.

Atque hæc de morte *generatim;* nunc ad ea, quæ *mortem sequuntur,* transeamus, *Cadaver* videlicet, *sepulchrum*, *sacra funebria* &c.

Lactantius *de sepultura peregrinorum Libro VI. Institutionum divinarum cap.* 12. *ita monet:* Non patiamur figuram, & figmentum Dei feris, ac volucribus in prædam jacere; sed reddamus id terræ unde ortum est, & quamvis in homine ignoto necessariorum munus implebimus; in quorum locum quia desunt, succedat humanitas, & ubicunque homo desiderabitur, ibi exigi officium nostrum putabimus.

Nisi mors fratris tui ad saniorem te mentem reduxerit, nullus te juvare poterit. Nisi, dum mortuum cernis, resipiscas, quando tandem converteris? S. Ephræm *Sermone in eos, qui in Christo obdormierunt.*

Idem vir sanctus sermone eodem, quomodo non verbis, sed rebus ipsis e sepulchro nobis defuncti loquantur: Hic qui vestros ante oculos in sepulchro cernitur pulvis, iste quem conspicitis, cinis, hic fœtor, ista putrefacta ossa, immundi hi vermes corpora sunt illorum adolescentulorum, & puellarum, quos concupiscebatis olim . . . Hæc putredo illa est facies, quam dies, noctesque inexplebili voluptate deosculabamini. Hæc tabes, & fluxio immunda illa est caro, inter cujus complexus peccabatis. Ideo videte, & plane credite, qui adhuc carne in vita vana versamini, certoque scitote quod dum in lecto inter complexus vestrarum conjugum, puel-

larumque jacetis vos cinerem, lutumque tunc complecti. Scitote inquam, dum cunctis earum membris circumfundimini, vos tunc fœtorem & putredinem amplecti. Discite quando earum amore, ac desiderio adeo flagratis, vos tunc vermes, & cinerem, tetrumque odorem concupiscere. Nolite seduci o Juvenes, & juvenculæ insipientes, nolite decipi in vana juventutis pulchritudine; nam & nos, qui vestros ante oculos putridi jacemus mortui, in vita olim sicut vos apparuimus, & accurate ornati odoramentisque inuncti fuimus, atque in bonis dies nostros duximus: & ecce, ut videtis in cœnum ac cinerem, & pulverem, fœtoremque gravem universa illa jam reciderunt.

Hoc illi (Tobiæ) quotidianum opus, & magnum quidem. Nam si viventes operire nudos lex præcepit, quanto magis debemus operire defunctos? Si viantes ad longiora deducere solemus, quanto magis in illam æternam domum profectos, unde jam non revertantur? S. AMBROSIUS *Libro de Tobia cap.* 1.

Nihil hoc officio præstantius ei conferre, qui tibi jam non possit reddere: vindicare a bestiis consortem naturæ. Feræ hanc humanitatem defunctis corporibus detulisse produntur: homines denegabunt? *Idem ibidem.*

Quousque extenditis divites insanas cupiditates? numquid soli habitabitis super terram? cur ejicitis consortem naturæ, & vendicatis possessionem? in commune omnibus divitibus atque pauperibus terra fundata est: cur vobis jus proprium soli divites arrogatis? Nescit natura divites, quæ omnes pauperes generat. Neque enim cum vestimentis nascimur, nec cum auro, argentoque generamur. Nudos fudit in lucem, egentes cibo, amictu, poculo: nudos recipit terra quos edidit. Nescit fines possessionum sepulchro includere. Cespes angustus

æque

æque & pauperi abundat & diviti, & terra quæ viventis non cepit affectum, totum jam divitem capit. Nescit ergo natura discernere quando nascimur, nescit quando deficimus, omnes similes creat, omnes simili claudit gremio sepulchri. *Idem Libro de Nabuth cap.* 1.

Quis discernat species mortuorum? redoperi terram, & si potes divitem deprehende. Euderato sepulchrum, & si cognoscis egentem argue. Nisi forte hoc solum, quod cum divite plura pereunt. Sericæ vestes, & auro intexta velamina, quibus divitis corpus ambitur, damna viventium, non subsidia defunctorum sunt. *Idem ibidem.*

Rursum de corpore Achab insepulto: Quam justa, quam severa sententia, ut quam intulit alteri mortis acerbitatem, eam ipse mortis suæ horrore dissolvere proderetur! Inhumatum pauperem Deus aspicit, & ideo insepultum divitem jacere decernit, ut & mortuus luat suæ iniquitatis ærumnam, qui nec mortuo putavit parcendum. Itaque vulneris sui cruore perfusum cadaver specie funeris vitæ suæ prodidit crudelitatem. *Idem cap.* 11. *ejusdem libri.*

Absiste ab insano funerum sumptu. Quid sibi vult enim illa superflua, insanaque impensa quæ lugentibus multum affert detrimenti, defuncto nihil lucri; imo si vere dicatur, multum damni? sepulturæ namque magnificentia in causa sæpe fuit ut fures corpus nudum & insepultum projicerent. Sed o inanem gloriam! quantam illa in luctu tyrannidem quantam insaniam ostendit? multi enim ne id accidat tenuia scindunt linteamina & aromatibus impleta multis ut duplici ratione furibus sint inutilia, sic terræ mandant. An non hæc furentium, an non insanorum sunt, ambitionem præ se ferre & rursum illam tollere? Etiam inquiunt, ut in tuto sint penes defunctum hæc omnia machinamur. Quid ergo si fures non auferant, an non ver-

vermes & tineæ auferent? Quid vero si parcant ei vermes & tineæ, an non tempus & sanies perdent? Ponamus autem ut nec vermes nec tineæ, non tempus, nec quidpiam aliud hæc consumat, sed corpus ad usque resurrectionem intactum maneat, & hæc omnia nova & minuta serventur, quid amplius inde defunctis, quando corpus nudum suscitabitur, illa vero in sepulchro manebunt, nihilque nos juvabunt ad rationem reddendam? S. CHRYSOSTOMUS *homilia* 84. *in Joannem.*

Quid superbit terra, & cinis? quid inflaris homo? quid arrogans es? quid speras ex gloria mundi & divitiis? Egrediamur ad sepulchra obsecro, videamus ibi mysteria, videamus discerptam naturam, ossa corrosa, corpora putrefacta. Si sapiens es considera, si prudens, dic mihi, quis illic rex, & quis privatus? quis nobilis, & quis servus? quis sapiens, & quis insipiens? ubi pulchritudo illic adolescentiæ? ubi gratiosus aspectus? ubi oculi speciosi? ubi elegans nasus? ubi ignita labia? ubi pulchritudo genarum? ubi frons irradians? Nonne omnia cinis? nonne omnia pulvis? nonne omnia favilla? nonne omnia vermis? nonne omnia putredo, & fœtor? Hæc animo versantes, dum tempus habemus, convertamur a via nostra, quâ erravimus. *Idem homilia* 9. *de Pœnitentia*, *Tomo II. Montfauconi.*

S. HIERONYMUS *in caput* 27. *Matthæi, invehens in ambitionem quorumdam divitum:* Nec in tumulis quidem, ait, possunt carere divitiis! *Et in vita S. Pauli Eremitæ, ad finem:* Parcite saltem divitiis quas amatis. Cur ambitio inter luctus, lachrymasque non cessat? an cadavera divitum nisi in serico putrescere nesciunt?

Mortuus est ille dives, & tale illi funus factum est. Ecce quo se converterunt homines. Non attendunt quam malam vitam habuerit, cum vive-

 ret,

ret, sed quam pompam cum moreretur. S. AUGUSTINUS *Concione* 1. *in Psalmum* 48.

Sacra corpora funeris honore privantes ignibus dabant, & post hominum mortes contra ipsam pugnabant humanitatem. Cum jam causa periisset furoris, finem non imponebant crudelitati. Quam confusa dementia! quibus cœlum aquirebant, his terram negabant! Sed tamen vellent nollent beatitudinis eorum testes erant, quibus etiam mortuis invidebant. EUSEBIUS GALLICANUS *homilia de S. Blandina.*

Age frater, quid est caro ista, quam videlicet tam diligenti cura vestibus contegis, & tanquam regiam sobolem molliter nutris? Nonne massa putredinis? nonne vermis, pulvis, ac cinis? Nec ista quæ nunc est a sapiente viro attenditur; sed potius dignum est, ut sanies, virus, fœtor, & obscœnæ corruptionis illuvies, quæ postmodum futura est, perpendatur. Quas ergo gratias tibi referent vermes, qui voraturi sunt carnes, quas molliter, & suaviter enutristi! S. PETRUS DAMIANI *Opusculo* 42. *cap.* 6.

Quid sit caro, doceat ipsa caro, quodque perhibet mortua, testetur & viva. *Idem Libro VII. epist.* 19. *ad Blancam Comitissam.*

Quò fine claudatur hominis caro insinuant ipsa sepulchra ossibus plena, fœtoribus intolerabilia, vermibus referta. Nam post hominem vermis de ea generatur, post vermem fœtor, & horror exhalat, sicque in non hominem vertitur omnis homo. Igitur o sæculi amatores, o carnis concupiscentiarum fautores, cum fæx, cum limus, cum res vilissima simus, unde superbimus? Quare corporis nostri miseriam non consideramus? O mira fatuitas! o dedignanda vanitas cordis nostri! cujus cervicosos motus omnino domare non potest humilitatis tanta memoria, quin adhuc superbiat pulvis, &

cinis. S. LAURENTIUS JUSTINIANUS *in Ligno Vitæ, Libro de Humilitate cap.* 4.

Alia præterea & magno numero dabunt ORIGENES *Libro V. & VIII. contra Celsum.*

LACTANTIUS *loco citato.*

S. EPHRÆM *Sermone in eos, qui in Christo obdormierunt, jam laudato.*

S. BASILIUS *homilia* 3. *in illud:* Attende tibi ipsi: *Homilia* 21. *Quod rebus mundanis adhærendum non sit: Homilia in Psalmum* 115.

S. GREGORIUS NAZIANZENUS *Carmine Jambico* 16. in sepulchrorum effossores.

S. GREGORIUS NYSSENUS *Oratione in Meletium, & oratione in Placillam,* de deductionibus funerum eleganter.

S. AMBROSIUS *Libro VI. Hexaëmeron*, de cadaveribus.

S. CHRYSOSTOMUS *Sermone de fide, & lege naturæ*, doctrina sepulchrorum.

Homilia de S. Babyla, de honestate sepulturæ.

Epistola 3. *ad Olympiadem,* pulcherrime, quæ sit perturbatio, quis mœror, quis planctus in domo, ubi recens defunctus jacet.

Homilia 35. *in Matthæum,* necessitas corruptionis cadaverum.

Idem non semel in effossores sepulchrorum invehitur, cum agit de avaritia.

SEVERUS SULPITIUS *Epistola ad Bassulam socium,* de funere S. Martini, *præclara.*

S. HIERONYMUS *Epistola* 77. *alias* 30. *ad Oceanum*, de funere Fabiolæ.

S. AUGUSTINUS *Libro de cura pro mortuis.*

Libro I. de Civitate, capitibus 12. *&* 13. de curandis defunctorum corporibus.

Concione 1. *&* 2. *in Psalmum* 48.

Sermone 172. *alias* 32. *de verbis Apostoli.* Agit de sumptu funebri.

Ser-

Sermone 173. *alias* 33. *de verbis Apostoli.*

S. Isidorus Pelusiota de effossoribus sepulchrorum, laudatus Titulo: *de Avaritia.*

S. Chrysologus *Sermone* 121. *initio,* præclare de pompa funerum.

S. Gregorius Turonensis de funere S. Radegundis. Locum dedi Libro primo Dissertatione de Delectu Patrum.

S. Andreas Cretensis *Oratione de vita humana, & defunctis.*

S. Petrus Damiani *Libello de Congregationis suæ institutis cap.* 23. Doctrinam sepulchrorum vitiis omnibus mederi.

S. Anselmus *Meditatione I. §.* 11. *de corpore post animæ discessum:* & §. 12. *de anima a corpore separata.*

Petrus Cluniacensis *Libro II. epistola* 17. de sepultura præclare.

Adde Titulos: *Caro. Forma* &c.

Pro Epitaphiis & concionibus funebribus lege *Philonem Libro de Joseph,* ubi de morte ipsius simulata. *S. Ephræm Sermonibus duobus in Patres defunctos, Tomo I. novo. S. Gregorium Nazianzenum Orationibus* 10. 11. 18. 19. *Et Epitaphio Basilii, ad finem Tomi II. S. Gregorium Nyssenum Orationibus in laudem S. Basilii fratris sui: in laudem S. Meletii Antiocheni: in funere Pulcheriæ. Et in funere Placillæ. S. Ambrosium Orationibus in obitu fratris, de exitu Theodosii &c.* Idem *Libro II. de Abel & Cain* docet jacturam, quam subit respublica in morte proborum. *Eusebium Gallicanum Sermonibus quibusdam funebribus. S. Andream Cretensem Oratione de vita humana, atque defunctis. S. Bernardum Sermone in Depositione Humberti. Et Sermone* 26. *in Cantica &c. &c.*

TITULUS XXXI.

De *Mundo*; tam physico, quam morali sensu.

CAPUT I.

Loci. *

S. Cyprianus *adhortans suos, ut ne sive alienam mortem lugerent, sive propriam formidarent:* Quod cum semper, *inquit*, faciendum fuerit Dei servis, nunc fieri multo magis debet, corruente jam mundo, & malorum infestantium turbinibus obsesso; ut qui cernimus cœpisse jam gravia, & scimus imminere graviora lucrum maximum computemus, si istinc velocius recedamus. Si in habitaculo tuo parietes vetustate nutarent, tecta desuper tremerent, domus jam fatigata, jam lassa, ædificiis senectute labentibus ruinam proximam minaretur: nonne omni celeritate migrares? Si navigante te turbida & procellosa tempestas fluctibus violentius excitatis prænuntiaret futura naufragia, nonne portum velociter peteres? Mundus ecce nutat, & labitur, & ruinam sui non jam senectute rerum, sed fine testatur: & tu non Deo gratias agis, non tibi gratularis, quod exitu maturiore subtractus ruinis, & naufragiis, & plagis imminentibus exuaris? *Ad finem Libri de Mortalitate.*

Ac mihi hæc quoque causa esse videtur, cur nullum hujusce vitæ bonum hominibus certum sit, ac diuturnum: atque hoc ut si quid aliud recte ab artifice Verbo, & sapientia illa mentem omnem superante factum esse; ut nos in iis quæ in aspectum cadunt atque alias aliter mutantur & mutant, ac

* Hos locos colligebat auctor *Anno* 1771. & 1772. dum fames, & inopia undique premunt, & funera perpetua ob oculos versantur.

ac sursum deorsumque feruntur, & invertuntur, ac priusquam manu teneantur fuga se proripiunt, eludamur. Nimirum ut perspecta eorum instabilitate, ac varietate ad futuræ vitæ portum contendamus. Quid enim fecissemus, si prosperitas nobis firma, & perpetua esset, cum, licet fluxa & fragilis sit, usque eo tamen ipsi tanquam vinculis quibusdam adstricti simus, ejusque voluptate, atque impostura in hanc servitutem redacti, ut nihil præsentibus rebus melius, atque excellentius cogitare possimus? S. GREGORIUS NAZIANZENUS *Oratione 16. in medio.*

Fuge sæculi mare, & naufragium non timebis. In mari serventibus ventis etsi non omnium naufragium omnium tamen periculum est. S. AMBROSIUS *Libro IV. in caput 4. Lucæ.*

Vide quæso ut hominum res mare imitantur: ut perturbatione illa vita hæc nostra implicatur: ut sæpius quam aqua in terra tempestate jactamur: ut vehementius inter nos quam venti collidimur: ut pecuniæ quasi procellæ nos inter nos committunt, & quasi in tempestate maris huc atque illuc impellimur. Hic illius agrum usurpat: alius cujusdam servos abduxit. Atque hic de aqua vicinum in judicium adducit: ille cum cive de aëre contendit. Hi propter terræ mensuram concertant: illi inter se de ædificandi ratione digladiantur. Hic ea, quæ non dedit, ut accipiat impetum facit: ille quæ accepit ne reddat in judicio contendit. Hic usuris non satiatur: ille forte etiam privare contendit. Hic cum est inops molestia afficitur: ille rerum omnium copia abundans tumultuatur. Qui nihil habet probris afficitur: qui habet insidiis appetitur. Qui magistratus gerit livorem excitat: qui potestate præditus est odio habetur: Qui in imperio est, armatur. Bella frequentia sunt: invidia alia ex alia incidit: insatiabilis cupiditas dominatur: avaritia regnat,

regnat, mendacium summis laudibus effertur: mutua fides exulat: veritas terram deseruit: amicitia mense definitur. Alii vim suam (his malis medendi) perdiderunt. Terra jam mala ferre non potest: aër usque ad ipsum æthera contaminatus est. S. CHRYSOSTOMUS, *aut quisquis est auctor homiliæ in illud Psalmi* 38. Verumtamen frustra conturbatur omnis homo vivens.

Dominus scit cogitationes hominum, quoniam vanæ sunt. Legimus in Poëta sæculari: *O curas hominum! o quantum est in rebus inane!* Et gentiles, & Philosophi istum versiculum ad cœlum levant. Et quid dicunt? Nihil potuit prudentius dici. Ecce rusticanus noster hebræus ante tanta sæcula hoc locutus est. Et quid dicit? *Dominus scit cogitationes hominum, quoniam vanæ sunt.* Pater & mater nutriunt filium, promittunt sibi de illo felicitatem, mittunt ad studia, erudiunt. Venit usque ad adolescentiam, disponunt ut etiam militet. Cum omnia cogitaverint per annos triginta, una febricula venit, & tollit omnes cogitationes. S. HIERONYMUS *in Psalmum* 93.

Si vana sæculi hujus inexperta concupisti, experta contemnas. S. AUGUSTINUS *Epistola* 203. *alias* 82. *ad Largum.*

In hoc mundo non timere, non dolere, non laborare, non periclitari impossibile est. Sed plurimum interest qua causa, qua expectatione, quo termino ista quisque patiatur. Ego quidem cum amatores sæculi hujus intueor, nescio quando possit esse ad eorum animos sanandos opportuna sapientia. Quando enim res velut prosperas habent, fastu respuunt salubres monitus, & quasi anilem reputant cantilenam: quando autem in adversis agunt, magis cogitant evadere unde ad præsens anguntur, quam capere unde curentur, & unde perveniant, ubi angi omnino non possint. Aliquando

tamen

tamen quidam cordis aures admovent, atque adhibent veritati, rarius inter prospera, crebrius inter adversa. Sed tamen pauci sunt; ita enim prædicti sunt: inter quos te esse cupio, quia veraciter diligo. *Idem ead. Epistola.*

O infelicitas generis humani! amarus est mundus, & diligitur. Puta si dulcis esset, qualiter amaretur. *Idem sermone* 298. *alias* 111. *Appendicis, de Tempore.* *Et sermone* 38. *alias* 245. *de Tempore.* Ecce turbatur mundus, & amatur mundus! Quid si tranquillus esset mundus? formoso quomodo hæreres, qui sic amplecteris fœdum? Flores ejus quomodo colligeres, qui ab spinis non revocas manum?

Non vis relinquere mundum? relinquit te mundus, etsi * sequeris mundum. *Idem ibidem.*

Nisi forte adhuc mundus amandus est tanta rerum labe contritus, ut etiam speciem seductionis amiserit. Nam quantum illi laudandi atque prædicandi, qui dignati non sunt etiam cum mundo florente florere, tantum increpandi, & accusandi sunt, quos perire cum pereunte delectat. *Idem Epistola* 127. *alias* 45. *ad Armentarium & Paulinam.*

Omnia illa, quæ hic erant magna, modo jam nulla sunt. S. Eucherius *in Parænesi ad Valerianum, ante medium.*

Quidquid est, illarum rerum facies adumbratis quondam nitoribus exposita jam obsolevit, omnisque fucatus splendor intercidit. Vix jam habet mundus, ut fallat. Periit imago illa rerum ad decipiendum usque decora. Prius nos seducere vero cogitabat fulgore, nec poterat: prope jam non valet & ipsa nos falsa ostentatione corrumpere. Solidis bonis carebat, ecce deficit etiam caducis. Non hunc aut ad tempus speciosa ornant, aut imposte-

---

*** Ita loco & testibus Maurinis legit M. S. Codex S. Victorinus.**

posterum mansura confirmant. Nisi nosmet ipsi decipimus, pæne mundus decipere nos non potest. *Idem ibidem, post medium.*

Quo magis est in hoc non jam dicam sæculi exitu, sed vel in hoc rerum ejus defectu hominum miseranda conditio, qui sibi nec futurorum spem gaudiorum reponunt, cum jucunditate præsentium non fruantur. Voluptatem vitæ brevioris non capiunt; perpetuæ sperare non possunt. Bonis temporalibus non utuntur; non utentur æternis. Hic rei parum; illic spei nihil. Dolendus prorsus atque miserandus hominis status iste est, nisi forte faciat de acerbissima conditione congruam necessitatem, nisi ob hoc ipsum ad potiora utilitatis suæ remedia se corrigat, contendatque ad illa salubrioris vota consilii; præsertim cum ita dilacerata præsentis temporis res sit, ut qui unius futuri sæculi commodum perdit, utriusque perdiderit. *Idem ibidem.*

Ecce mundus, qui diligitur fugit. Sancti isti ad quorum tumbam consistimus, florentem mundum mentis despectu calcaverunt. Erat tunc vita longa, salus continua, opulentia in rebus, fœcunditas in propagine, tranquillitas in diuturna pace, & tamen cum in se ipso floreret, jam in eorum cordibus mundus aruerat. Ecce jam mundus in se ipso aruit, & adhuc in cordibus nostris floret! ubique mors, ubique luctus, ubique desolatio. Undique percutimur, undique amaritudinibus replemur, & tamen cæca mente carnalis concupiscentiæ ipsas ejus amaritudines amamus, fugientem sequimur, labenti inhæremus. Et qui labentem retinere non possumus, cum ipso labimur, quem cadentem tenemus. Aliquando nos mundus delectatione retraxit a Deo, nunc tantis plagis plenus est, ut ipse nos jam mundus mittat ad Deum. S. Gregorius M. *homilia* 28. *in Evangelia.*

Infelices filii Adam omiſſis veris, & ſalutaribus ſtudiis caduca potius & tranſitoria quærunt. Quibus aſſimilabimus homines generationis hujus: aut quibus comparabimus illos, quos videmus a terrenis, & corporalibus conſolationibus avelli, ſeparari que non poſſe? Profectò ſimiles ſunt his, qui ſubmerſi periclitantur in aquis. Nimirum videas eos tenentes tenere, nec ulla ratione deſerere quod primum occurrerit manibus, quidquid ſit illud; licet tale ſit aliquid quod omnino prodeſſe non poſſit, ut ſunt radices herbarum, cæteraque ſimilia. Nam & ſi qui ad eos forte veniant ut ſubveniant, nonnunquam ſolent apprehenſos involvere ſecum; adeo ut jam nec ſibi nec illis auxilium ferre prævaleant. Sic pereunt in hoc mari magno, & ſpatioſo, ſic pereunt miſeri, dum peritura ſectantes amittunt ſolida, quibus apprehenſis emergere, & ſalvare poſſent animas ſuas. S. BERNARDUS *Sermone* 1. *de Adventu Domini.*

Si ſapis, ſi habes cor, ſi tecum eſt lumen oculorum tuorum, deſine jam ea ſequi quæ & aſſequi miſerum eſt. Beatus qui poſt illa non abiit, quæ poſſeſſa onerant, amata inquinant, amiſſa cruciant. An non ea ſatius cum honore ſpernis, quam cum dolore perdis? an non ea prudentius Chriſti cedis amori, quam morti? Eſt in inſidiis prædo, cujus manibus nec te, nec tua potes ſubducere. Non poterit prævideri, quia tanquam fur in nocte ita veniet. Nihil intuliſti in hunc mundum, haud dubium quin nec quidquam auferes. Dormies ſomnum tuum, & nihil invenies in manibus tuis. Sed noſti hæc, non eſt in docendo te ſuperflue laborandum, orandum potius, ut quod tibi jam noſſe datum eſt, detur & implere prout oportet. *Idem Epiſtola* 103. *ad quemdam non nominatum.*

CAPUT

CAPUT II.

Fontes.

TERTULLIANUS *ad Martyras*, carcerem esse mundum.

S. CYPRIANUS *Epistola* 2. *ad Donatum*, & *Libro ad Demetrianum.*

S. BASILIUS M. *Epistola* 1. *nunc* 2. *ad Gregorium Theologum*, de turbis mundi. Item *homilia* 3. *in:* Attende tibi ipsi. *Et homilia* 21. *quod rebus mundanis adhærendum non sit.*

S. GREGORIUS NAZIANZENUS *carminibus plurimis*, quibus fallaciam, ingratitudinem, & laqueos mundi deplorat.

S. GREGORIUS NYSSENUS *Dialogo cum Macrina*, & *homiliis octo in Ecclesiasten.*

S. AMBROSIUS *Libro de fuga sæculi*, & *Libro de bono mortis.*

S. CHYSOSTOMUS *homilia in Eutropium.*
Libro, quod nemo læditur, nisi a se ipso.
Homilia 1. *in Genesin, in fine.*
Homilia citata in illud Psalmi 38. Verumtamen frustra conturbatur.
Homilia 24. *in Matthæum*, de nugis mundi.
Homilia 7. *in Joannem.*
Homilia 15. *in ad Philippenses*, de miseria vel felicissimorum hujus mundi.
Homilia 1. *in I. ad Timotheum*, ubi egregie in vanitatem bonorum mundi. &c. &c.

S. HIERONYMUS in *Epistolis parænetici* compluribus, uti 43. *alias* 18. *ad Marcellam*, ubi etiam ad vivum depingit Nobilium mundanorum vitam. Idem *in cap.* 14. *Esaiæ* de ruina mundi, sub figura Babylonis. Item *Epistola* 14. *alias* 1. *ad Heliodorum*, de mundi periculis. Et *in caput* 1. *v.* 4. *Epistolæ ad Galatas*, quo sensu mundus sit malus. Varia quoque huc affert in *caput* 7. *Michææ.*

S. Au-

S. Augustinus *Epistola* 26. *alias* 39. *ad Licentium.*

Libro XXII. de civitate, capitibus 22. & 23. præclare.

Expositione Psalmi 109. *sub finem*, de præterlabentibus rebus mundi ad instar fluminis. Quod & affert *Enarratione in Psalmum* 65.

Libro supposito de contemptu mundi, atque etiam de vanitate sæculi.

Sermone 311. *alias* 115. *de diversis, egregie prorsus* de mundi amaritudine.

Denique in *Libris contra Donatistas* passim de permixtione, separationeque bonorum & malorum in isto mundo.

S. Eucherius *Paræness ad Valerianum*, quæ ipso titulo præfert *Contemptum mundi.*

Salvianus *Libro* 3. *de gubernatione Dei, sub finem.*

Severinus Boethius *de Consolatione Philosophiæ, passim.*

S. Joannes Climacus *gradu* 1.

S. Gregorius M. *Pastoralis curæ III. Parte cap.* 27. *Et homilia* 1. *in Evangelia.*

S. Isidorus Hispalensis *de contemptu mundi*, si tamen illius est hic libellus.

S. Antiochus *homilia* 15. de amore mundi.

S. Joannes Damascenus in *Paralellis* varia de mundi vanitate & inconstantia affert pluribus in locis.

S. Anselmus *Libro I. Epistola* 8. de odio mundi. *Item Meditatione VII.* Quod nihil stabile est in mundo.

Hugo a S. Victore *Libris quatuor de vanitate mundi, Tomo II.*

S. Bernardus *in Declamationibus*, quæ olim *de contemptu mundi* inscribebantur.

De conversione ad Clericos.

Sermone 7. *in Quadragesima*, quid sit in mundo peregrinari, mundo mori, mundo crucifigi.

Sermone 15. *de diversis, initio*, hortatur exire e mundo.

Epistolis compluribus, eisque egregiis, quibus inducit ad relinquendum, spernendumve mundum, *præsertim inde a* 103.

INNOCENTIUS III. *Tractatu de contemptu mundi*, quem P. Ludovicus Bourdaloüe concione 2. Partis III. *excellentem* appellat.

S. BERNARDINUS SENENSIS *Tomo III. sermone* 23. de amore mundi.

S. LAURENTIUS JUSTINIANUS *Opusculo de contemptu mundi, capitibus ultimis.*

Multa alia dant Tituli: *Vita humana:* (qui cum isto fere idem est) *Solitudo. Tempus. Tentatio. Abusus. Finis hominis. Electio status*, & similes.

S. PETRUS DAMIANI *Opusculo* 12. quod est *apologeticon de contemptu sæculi.*

APPENDIX.

De Mundo, sensu naturali.

Quod colimus nos, Deus unus est, qui totam molem istam cum omni instrumento elementorum, corporum, spirituum, verbo quo jussit, ratione qua disposuit, virtute qua potuit, de nihilo expressit in ornamentum majestatis suæ; unde & Græci nomen κόσμον accommodaverunt. TERTULLIANUS *Apologetici cap.* 17.

Deus est: & post eum nos, ab ipso facti, per omnia Deo similes. Nobis omnia subjecta sunt, terra, aqua, aër, astra omnia, propter nos creata, ut nobis serviant. ORIGENES *Libro* 4. *contra Celsum, ante medium. Et paulo inferius.* En! totam

hanc

hanc mundi machinam, cœlestesque cursus Deus propter nos potissimum fabricatus est.

Non ullo pacto potest humanis opinationibus substantia Naturæ comprehendi, quam nemo novit, nisi ipse solus, qui fecit. S. ZENO *Sermone 2. de Genesi.*

S. BASILIUS *Clausula homiliæ 1. in Hexameron.* Artifici optimo pro his quæ sapienter & industrie peracta sunt gloriam demus, & ex pulchritudine eorum quæ videntur eum qui omnem pulchritudinem superat mente concipiamus: & ex magnitudine sensibilium horum & circumscriptorum corporum illum qui infinitus est & immensus, quique omnem præ potentiæ suæ multitudine cogitationem exsuperat, intelligamus. Etsi enim eorum quæ facta sunt naturam ignoramus: at certe quidquid omni ex parte sub nostros sensus cadit tantum præ se fert admirationis, ut vel acutissima mens impar esse comperiatur quæ aut minimum quid eorum quæ in mundo sunt pro rei dignitate explicet, aut dubiam laudem rependat Creatori, cui omnis gloria honor, & imperium in sæcula sæculorum, Amen.

Mundus vere est ut appellatur & incomparabilis pulchritudo, nec aliquod unquam opus quod quidem materia constet, illustrius, aut magnificentius excogitari potest. S. GREGORIUS NAZIANZENUS *Oratione 12.*

S. Ambrosius vel de solo aspectu imæ portionis mundi in admirationem datus: Quid enim inquit pleno agro pulchrius, cum seges fluctuat, cum poma irrutilant, vel cum uvarum serta dependent, aut baccis onusta olea curvescit, vel viridanti gramine montium vertices, vallium humilia vestiuntur? *Libro de Isaac, & anima cap. 7.*

Præstantissime CHRYSOSTOMUS *homilia 10. ad populum*: Præterea mente mihi prata percurre, hor-

tos, florum genera, herbas omnes, & earum usus, suaveolentiam, figuras, situm, nomina tantum arbores fructuosas & infructuosas, metallorum naturam, animalium terrestrium, marinorum, natatilium, per aërem meantium: montes, saltus, lucos, inferius pratum, superius pratum (est enim in terra pratum, & in cœlo pratum) siderum varii flores, inferius rosæ, superius iris. Vis & in avibus tibi pratum demonstrem? Considera pavonis corpus varium, & omnem excedens tincturam: purpurantesque aviculas. Cogita mihi cœli pulchritudinem, quantum temporis agit nec offuscatum est, sed velut hodie fabricatum ita est nitens & splendidum; terræ uterus tantum tempus pariens quomodo non hebetavit virtutem suam. Cogita mihi fontes quomodo scaturiunt, & non defecerunt, ex quo facti sunt jugiter manantes diebus & noctibus. Cogita mare, quot flumina suspiciens mensuram non excessit! Sed quousque incomprehensibilia sectemur? in memoratorum singulis dicere par est: *Quam magnificata sunt opera tua, Domine! omnia in sapientia fecisti.*

Considerate lilia agri, quomodo crescunt, non laborant, neque nent. Dico autem vobis quoniam nec Salomon in omni gloria sua coopertus est, sicut unum ex istis: Et revera quod sericum, quæ regum purpura, quæ pictura textricum potest floribus comparari? Quid ita rubet ut rosa? quid ita candet ut lilium? Violæ vero purpuram nullo superari murice oculorum magis quam sermonis judicium est. S. Hieronymus *in cap. 6. Matthæi.*

Mundus ipse ordinatissima sua mutabilitate & mobilitate & visibilium omnium pulcherrima specie quodammodo tacitus & factum se esse, & non nisi a Deo ineffabiliter atque invisibiliter magno & ineffabiliter & invisibiliter pulchro fieri se potuisse pro-

proclamat. S. Augustinus *Libro XI. de Civitate cap.* 4.

Jam cetera pulchritudo quam & utilitas creaturæ, quæ homini licet in istos labores miseriasque projecto atque damnato spectanda, atque sumenda divina largitate concessa est, quo sermone potest terminari? in cœli & terræ, & maris multimoda & varia pulchritudine, in ipsius lucis tanta copia, tamque mirabili specie, in sole ac luna, & sideribus, in opacitatibus nemorum, in coloribus & odoribus florum, in diversitate ac multitudine volucrum garrularum atque pictarum multiformi specie tot tantorumque animantium, quorum illa plus habent admirationis, quæ molis minimum (plus enim formicularum, & apicularum opera stupemus, quam immensa corpora balænarum) in ipsius quoque maris tam grandi spectaculo, cum sese diversis coloribus induit velut vestibus & aliquando viride, atque hoc multis modis, aliquando purpureum, aliquando cæruleum est? Quam porro delectabiliter spectatur etiam quandocunque turbatur, & fit inde major suavitas, cum sic demulcet intuentem, ut non jactet & quatiat navigantem. Quid ciborum usquequaque copia contra famem? Quid saporum diversitas contra fastidium naturæ diffusa divinitus, non cocorum arte ac labore quæsita? quanta in tam multis rebus tuendæ, ac recuperandæ salutis auxilia? quam grata vicissitudo diei alternantis, & noctis, aurarumque blanda temperies? In fruticibus, & pecoribus, indumentorum conficiendorum quanta materies? Omnia commemorare quis possit? Hæc autem sola, quæ a me velut in quemdam aggerem sunt coarctata si vellem velut colligata involucra solvere, atque discutere, quanta mihi mora esset in singulis quibus plurima continentur? Et hæc omnia miserorum sunt, damnatorumque solatia, non præmia beatorum.

Quæ igitur illa sunt, si tot ac talia, & tanta sunt ista? quid dabit eis, quos prædestinavit ad vitam, qui hæc dedit etiam eis, quos prædestinavit ad mortem? *Idem Augustinus Libro XXII. de Civitate cap.* 24.

Cum sit mundus innumerabilibus miraculis plenus, procul dubio majus est & excellentius etiam ipse mundus miraculum. *Idem ejusdem operis Libro XXI. cap.* 7.

Si ipsis quoque oculis bene, & utiliter uti volumus, per istos etiam in futurum cupiditate magna ex parte raptamur; si admirationem quam ex mundi contemplatione capimus; retorqueamus in ipsum tantæ machinæ auctorem. S. EUCHERIUS *Parænesi ad Valerianum, in medio.*

Per creaturam ad creaturæ Dominum ascendamus. Deus namque cum res creatas in morem scalæ adaptaverit, per eas sui amantibus ascensum ad se extruxit. BASILIUS SELEUCIENSIS *Orat.* 1.

Plura qui volet, adeat ATHENAGORAM *in Legatione pro christianis.*

TERTULLIANUM *contra Hermogenem.*

PHILONEM *de mundi opificio:* Quod mundus sit incorruptibilis. Item in adscripto ipsi *libro de mundo.*

EUSEBIUM *Cæsariensem Libro II. de vita Constantini cap.* 57.

S. ATHANASIUM *Oratione contra gentes.*

S. GREGORIUM NAZIANZENUM *Oratione* 2. *de Theologia,* & *Carmine arcano* 4. *de mundo.*

S. GREGORIUM NYSSENUM *de titulis Psalmorum cap.* 3. de harmonia, & concentu universi: Et *oratione de iis, qui præmature abripiuntur,* a pulchritudine mundi assurgendum ad pulchritudine conditoris.

S. CHRYSOSTOMUM *Libro ad scandalum passos: homilia* 10. *ad populum* &c.

SYNESIUM *in Hymnis.*

S. Au-

S. Augustinum *Expositione in Psalmum* 148. *Libris XI. & XII. de Civitate, atque sermone* 241. *alias* 143. *de tempore.*

S. Eucherium *in Parænesi ad Valerianum, circa medium*, de obedientia & amore, quam docet aspectus mundi.

Theodoretum *Libro* 2. *&* 4. *adversus Gentiles, item Orationibus pluribus de providentia.*

Nemesium *Libro de natura hominis cap.* 1.

Zacahriam Mitylenæum *Dialogo de mundi opificio contra Philosophorum disputationem.*

S. Joannem Damascenum *Libro II. de fide orthodoxa, capitibus* 1. 2. 5. 6. *Item Libro I. ejusdem operis cap.* 3.

Mosen Barcepham *de Paradiso.*

Franconem Affliginensem *Libro II. de gratia Dei.*

Dionysium Carthusianum *de Venustate mundi & pulchritudine diei.*

His accedunt, quotquot in *opus sex dierum* scripserunt, scilicet: S. Eustathius Antiochenus, (si tamen ipse est auctor) S. Basilius M. S. Gregorius Nyssenus, S. Chrysostomus, S. Augustinus, S. Cyrillus Alexandrinus, S. Anastasius Sinaita, S. Paterius, Venerabilis Beda, Rabanus Maurus, Georgius Pisides &c.

Adde huic Titulo alios quosdam de *Deo*, de *Providentia*, de *Homine*, de *Miraculis* &c.

TITULUS XXXII.

De *Occasionibus* peccandi, propinquis & proximis.

CAPUT I.

Loci.

Nemo diu tutus eſt periculo proximus, nec evadere diabolum ſervus Dei poterit, qui ſe diaboli laqueis implicavit. Intercedendum eſt cito talibus ut ſeparentur, dum adhuc ſeparari innocentes poſſunt; quia dividi poſtmodum noſtra interceſſione non poterunt, poſteaquam conſcientia graviſſima cohæſerint. S. Cyprianus *Epiſtola 62. ad Pomponium.*

Metuite quantum poteſtis ejusmodi caſus exitia, & in iſta ſubverſione labentium vos experimenta perterreant. Nimium præceps eſt qui tranſire contendit, ubi alium conſpexerit cecidiſſe, & vehementer infrænis eſt, cui non incutitur timor alio pereunte. Auctor *Libri de ſingularitate Clericorum, apud eundem Cyprianum.*

In hac parte expedit plus timere, quam male fidere, & utilius eſt infirmum ſe homo cognoſcat, ut fortis exiſtat, quam fortis videri velit, & infirmus emergat. *Idem ibid.*

Si inter feſta ſancta poteſt communis conventio ſcandalizari, ubi tentator ipſe diabolus tremit, quis illic ſtabilem ſe eſſe promittit, ubi tentator audacter occurrit? & ſi illic periclitamur, ubi Dei præcepta nos congregant, quid agimus, ubi Dei juſſa nos ſeparant? & ſi turbamur illic, ubi Dei voluntate munimur, quanto magis, ubi non ſolum diabolum, ſed etiam Dominum habemus adverſum? *Idem ibid.*

Con-

Confundantur assertores dilectionis hujuscemodi, quos judicant illi, qui pro communibus commodis etiam consanguineam deferunt charitatem. In omni mundo pene totum junctum est genus humanum, & ubique cognatio naturalis alterna peregrinatione discernitur. Possunt parentes, possunt filii, possunt fratres, possunt & ipsi quod plus est conjuges a Deo concessa sibi naturæ vincula disrumpere: & Clerici Deo non concedente insuper prohibente mulierum nexibus ancillatam non valent recusare charitatem! *Idem ibid.*

Audemus dicere, a Deo Patre missus est Filius de sinu Patris, & regno absens esse duravit, ut Ecclesiam faceret innocentem: Et Clericus mulieris latus deserere non potest, ne Christi Ecclesiam reddat infamem? *Idem ibid.*

Accipimus quidem fortitudinem spiritalem, per quam substantiæ nostræ fragilitas roboretur; sed ita nobis spiritalis fortitudo collata est, ut providos, non ut præcipites tueatur, ut illos muniat, qui renuntiant importunitatibus delictorum, non eos, qui se magis importunis delictis immergunt. *Idem ibid.*

Si quis dicat, se ex frequenti cum mulieribus colloquio, atque consuetudine nequaquam lædi, is aut particeps non est masculæ naturæ, aut res est quædam portentosissima, in utriusque sexus confinio posita, quales dicunt eos, qui eunuchi nati sunt (si tamen hoc illis etiam demus, quod nullo modo fœminæ libidine afficiantur, aut commoveantur; *Concupiscentia enim spadonis devirginare juvenculam* inquit sapiens) aut si expers non est, cum totus libidinibus immersus sit, insciens ebrios, & phreneticos imitatur, qui gravissimis morbis affecti existimant esse se a morbo immunes. Agedum quod rationi haud consentaneum est, id inter disceptandum concedamus, esse quempiam, qui nullo

masculo affectu exstimuletur. Verum tametsi nihil sentit, tamen se nihil sentire vix ceteris etiam persuadere poterit. Porro quod quis nulla sibi proposita virtute multis offensioni est, hoc ei periculosum esse arbitror. Deinde vero aliud etiam considerandum est, quod etiamsi nullo viro perniciem afferant cogitationes, at non item de muliere quoque nobiscum contendet, quasi ea etiam corporearum libidinum expers sit; quin potius ipsa, cum sæpe debiti ratione prædita sit, irrepatque facile in eam libido, ex eo qui in ipsius collocutionem incaute venit, detrimenti aliquid accipit. Et ipse quidem non sauciatur; sed non raro, licet nesciens sauciavit. S. Basilius M. *Constitutionum monasticarum cap.* 3. *alias* 4.

S. Chrysostomus *Opusculo egregio, adversus eos, qui apud se habent Virgines subintroductas:* Jam vero si quis nos intemperantiæ ob hæc verba condemnet? Sane strenuos illos viros, & cum mulieribus habitantes, qui nihil grave patiantur beatos quidem dico qui tales sint, & vellem etiam ipse hoc robore donari: & ipse quidem adducor ut credam, posse hujusmodi viros reperiri; vellem tamen eos qui nos reprehendunt posse hoc nobis persuadere, quod adolescens fervens corpore puellæque virgini cohabitans & ad latera ejus assidens, & simul cœnans, & per diem totum consabulans (ut nihil aliud apponam intempestivos risus, & effusos cachinnos, & mollia verba, atque alia quæ dictu inhonesta) sed in eadem inquam habitans domo, eidemque communicans mensæ ubi multa est libertas verborum, & ultro citroque accipiuntur multa, danturque, nulla humanarum affectionum capiatur, sed purus a mala voluptate & concupiscentia permaneat. Vellem hæc ab his qui nos arguunt doceri posse. Sed neque ipsi volunt doceri, & nobis ad hæc defensionem afferentibus reclamant

mant quasi impudentibus, eodem quo ipsi morbo correptis, propriamque tegentibus malitiam.

Et iterum, cum ostendisset summam vel apud Sanctos continentiæ difficultatem: At tu dicis, quod licet videas cohabitantem virgini, & deliciantem, & animam potius amittentem, quam cohabitatricem paratumque omnia & facere & pati potius quam separari a dilecta: ne suspiceris aliquid mali, ne putes concupiscentiæ negotium, sed pietatis potius. Admirande vir! is affectus est iis qui lapidibus cohabitant, non hominibus. Et tu quidem forte non credis ob magnam tuam continentiam: ego autem audivi quosdam dicentes, quod etiam multi erga lapides & statuas nonnihil affecti sunt. Quod si tantum valuit artificium solum, ubi aspera & dura effigies; quantam operabitur insaniam in effigie pulchra tenerum corpus. Quomodo non credentur magis verisimilia dicere qui vos accusant, quam vos qui defenditis? *Idem ibidem.*

Et rursum: Defensore caret, ait virgo, neque virum habet, neque tutorem, sæpe item neque patrem nec fratrem. Indiget aliquo qui ei manum præbeat, & solitariæ mœrorem consoletur & ubique se pro ea opponat adversariis, & ipsam in securitate & portu constituat. Quam tu mihi securitatem quæso, quem portum narras? portus enim propugnaculum video, non arcens fluctus, sed excitans: & portum non comprimentem tempestates, sed graves, quæ non aderant moventem procellas. Non confundimini, non vultus vestros obtegitis dum hanc defensionem affertis? *Ibid.*

Et altero, quod consequitur, opusculo: Quod regulares fœminæ viris cohabitare non debent: Quare ipsum habes domi? quam causam justam, & rationabilem nobis dices? nupta enim nuptias dicet; scortum libidinem; tu autem virgo qualem nobis causam narrabis dignam quæ proferatur, & justam?

Et

Et iterum: Jam autem si te rogavero causam hujus contubernii, num aliquam dicere potes? infirma sum, inquit, mulier, neque sola valeo meo usui sufficere. Enimvero cum hæc cohabitatoribus vestris objicimus, ab eis contraria audimus; nempe quod propter suum ministerium vos teneant. Quomodo igitur quæ ex abundanti viris etiam solatio esse potestis, vobis mulieribus subsidio esse non potestis, sed aliis indigetis? nam sicut vir viro, ita mulier mulieri comodius & rectius utique cohabitavit. Quaodo autem & viris ad ministerium commodiores estis, multo magis vobis ipsis. Ad quid enim quæso necessaria & utilis viri societas? aut quale ille mulieri exhibebit ministerium; quod non possit mulieri mulier? num telam tecum texere vel tramam nere cum stamine ille magis poterit quam mulier? an non contra se res habet? ille enim etiamsi vellet, non utique sciret; nisi forte nunc id ipsos docueritis; quippe mulieris solius hoc opus est. Sed vestem lavare, ignem accendere, & ollam fervefacere? etiam hæc non minus sed melius quam vir mulier efficere potest. Quomodo igitur utilis vir dic quæso? an quando vendere & emere oportet? Sed neque hic mulier valet minus quam vir; & testabitur utique forum & omnes quotquot vestimenta emere volunt, a mulieribus plerumque emunt. Quod si turpe virginibus in foro stare in commerciis (sicut & turpe est) quando magis cohabitare viro turpius. Verumtamen & hoc minus quam illud effugere potest. Nam hæc vel puellæ quæ ministrat, vel vetulis quæ ad hoc idoneæ sunt, rectius commiserim. Unde palam est, hæc prætextus & effugia esse ac tegumenta infirmitatis.

Et infra: Quid enim tibi o misera tantum prodesse potest frigida hæc cohabitatio cum tanto thesauro te privet? Vide quæso! deducit te e cœlis, exclu-

excludit te spirituali thalamo, sejungit te a cœlesti sponso, parat tibi immortalia supplicia, & tormenta finem non habentia. Pro his si talenta innumera præberet contubernalis tuus, si promptior esset mancipiis venalitiis: si te in majori honore & dignitate constitueret quam sit regina: an non ut damnosum, & ut inimicum & plura auferentem quam dantem sic aversari & odio habere oporteret? Proponitur tibi cura de bonis cœlestibus, de regno futuro, de vita immortali, de ineffabili gloria: tu vero negotia terrena commemoras, & hunc ad illa utilem visum colis quasi dominum, & non te occultas, neque oras ut te terra absorbeat, ut sic inde migres?

Quid tibi necesse est in ea versari domo, in qua necesse habeas quotidie aut perire, aut vincere? S. HIERONYMUS *Epistola* 117. *alias* 47. *de vitando suspecto contubernio.*

Inter has tantas illecebras voluptatum etiam ferreas mentes libido domat, quo majorem in virginibus patitur famem, dum dulcius putat omne, quod nescit. *Idem ibid.*

Quid tu facies puella sani corporis, delicata, pinguis, rubens, æstuans, inter carnes, inter vina & balneas, juxta maritos, juxta adolescentulos, quæ si rogata non feceris, tamen formæ putes testimonium si rogeris? *Idem ibid.*

Veniet veniet tempus; dies enim allabitur dum ignoras, & iste formosulus tuus quia cito senescunt mulieres, maxime quæ circa viros sunt vel ditiorem reperiet, vel juniorem. Tunc te pœnitebit consilii tui, & tædebit pertinaciæ, quando & rem & famam amiseris, quando quod male junctum fuerat, dividetur bene. *Idem ibid.*

Si scandalizat te oculus, pes, manus: projice ea; nulli parcas, ut soli parcas animæ . . . Crudelitas

litas ista pietas est. *Idem Epistola* 125. *alias* 4. *ad Rusticum.*

Contra libidinis impetum apprehende fugam, si vis obtinere victoriam. *Creditus* AUGUSTINUS *Sermone* 250. *de Tempore*, *nunc* 293. *in Appendice*, & ut solet, *apud Cæsarium.*

Si juxta Dei verbum in gehennam scandalis trahimur, recte profecto ut gehennam vitare possimus etiam manibus nostris oculisque multamur. Non quod membris suis quis privare se debeat, sed quia tam necessariæ nobis sunt quædam domesticorum obsequiorum necessitudines, ut his quasi oculis interdum quasi manibus utamur, recte nobis præsentium ministeriorum officia subtrahimus; ne æterni ignis tormenta patiamur. Ubi enim de ministerio agitur & vita rectius profecto christiano est ministerio carere, quam vita. SALVIANUS, *Libro* 3. *de gubernatione Dei, post medium.*

Jam cecidit, qui de sua virginitate confidit. S. CÆSARIUS ARELATENSIS *in Epistola ad quosdam Germanos.*

Dispar sexus in unum locatus, eo titillatur instinctu, quo nascitur. S. LEANDER *Regula de Institutione Virginum*, & *contemptu mundi ad Florentinam sororem cap.* 2.

Melius est peccatum cavere, quam emendare; facilius enim resistimus hosti, a quo nondum victi sumus, quam ei, a quo jam superati, ac devicti cognoscimur. S. ISIDORUS HISPALENSIS *Libro II. sententiarum cap.* 23.

Quomodo vivere audes, ubi mori non audes? S. BERNARDUS *Epistola* 105. *ad Romanum.*

Etsi culpa non est, culpæ tamen occasio est, & indicium commissæ, & causa committendæ. *Idem Tractatu de* 12. *gradibus humilitatis* & *superbiæ, gradu* 1. *superbiæ.*

CAPUT

CAPUT II.

Fontes.

S. Cyprianus *Epistola* 2. *ad Donatum: Libro de disciplina, & habitu Virginum:* obiter etiam *Epistola* 7. maxime vero *Libro toties laudato de singularitate Clericorum.*

S. Ephræm *de iis, qui animas ad impudicitiam pelliciunt, cum dicant nihil male esse:* Et *de abstinendo ab omni consuetudine perniciosa Tomo III. novo.*

S. Basilius M *Constitutionum monasticarum cap.* 4. *& homilia* 9. Quod Deus non est auctor malorum, *versus finem.* Idem *Libro de Virginitate* complura habet de fugienda occasione.

S. Gregorius Nazianzenus *oratione* 4. *post initium,* contra temeritatem in adeundo pericula Idem in *Carminibus* cum exemplo a se petito, tum rationibus aliis arcet a contubernio mulierum. Videri etiam potest *Exhortatio* ejus *ad Virgines,* ubi pariter hortatur ad occasiones fugiendas.

S. Gregorius Nyssenus *de vita Mosis, ad finem: Oratione* 5. *de Oratione Dominica, etiam ad finem:* Et *homilia* 4. *in Ecclesiasten, rursus ad finem.*

S. Ambrosius *Libro de fuga sæculi.*

S. Chrysostomus *Opusculis duobus supra laudatis,* neque unquam sat laudandis.

Homilia priore in Psalmum 50. ubi de Bethsabee.

Homiliis in Psalmos 139. *&* 140.

Homiliis 16. *&* 60. *in Matthæum,* de occasionibus auferendis, quibus liberi maxime pervertuntur.

Concione 3. *de Lazaro, initio.*

Homilia 12. *in ad Romanos,* ubi fuse docet, facilius evitari occasionem, quam in ea pugnari, ac victoriam referri.

Homilia

Homilia 5. *in ad Hebræos.*

Homilia 15. *ad populum,* de multitudine periculorum peccandi.

S. HIERONYMUS *Epiſtola* 2. *nunc* 52. *ad Nepotianum.*

Epiſtola 12. *nunc* 128. *ad Gaudentium.*

Epiſtola nunc & olim 22. *ad Euſtochium.*

Epiſtola 47. *nunc* 117. *ſupra jam allegata.*

Epiſtola 51. *nunc* 50. *ad Domnionem.*

Idem *Libro* 2. *adverſus Jovinianum*, præter alia multa *ſtatim initio* oſtendit, nunquam ſiſtere in occaſione concupiſcentiam, ſed progredi ſemper, dum pervenerit ad ſcelus.

Denique *Libro adverſus Vigilantium* egregie dicit de occaſionibus fugiendis.

S. AUGUSTINUS *Libro VI. Confeſſionum cap.* 8. de violentia occaſionis vel in eum, qui reſiſtere illi decreverat. *Libro XVI. de Civitate cap.* 19. *& Libro XXII. contra Fauſtum cap.* 36. ne ſperemus auxilium Dei, ubi ultro periculum adimus. Item *Sermone ſupra laudato* ex *Appendice*, ubi iterum hortatur ad cavendas occaſiones.

S. ISIDORUS PELUSIOTA *Libro I. epiſt.* 66. *& Libro II. epiſt.* 62. *&* 284.

S. ANTIOCHUS *homiliis* 17. *&* 18.

MARBODUS REDONENSIS *Epiſtola ad Robertum ſervum Dei, ſi tamen ſit germana.*

S. BERNARDUS *Sermone* 65. *in Cantica,* ubi mirifica eloquentia oſtendit, quam ſit incredibile, ut quis caſte verſetur in contubernio cum muliere. Locum alibi jam dedimus. Vide etiam eundem *Sermone* 1. *in die ſancto Paſchæ.*

Adjiciendi ſunt etiam Tituli: *Tentationes. Societas mala. Scandalum. Mulier. Comædiæ. Choreæ.* &c.

TITU-

TITULUS XXXIII.

De *Odio*, Vindicta; Reconciliatione item; & Amore Inimicorum.

CAPUT I.

Loci.

Amicos diligere omnium est, inimicos autem solorum Christianorum. TERTULLIANUS *Libro ad Scapulam cap.* 1.

Quid est ad pacem Dei accedere sine pace, ad remissionem debitorum cum retentione? Quomodo placabit Patrem iratus in fratrem? *Idem Libro de oratione.*

Hunc expectemus fratres dilectissimi, judicem, & vindicem nostrum, Ecclesiæ suæ populum & ab initio mundi justorum omnium numerum secum pariter vindicaturum. Qui ad vindictam suam nimium festinat, & properat, consideret, quia necdum vindicatus est ipse, qui vindicat. S. CYPRIANUS *Libro de bono patientiæ, ad finem.*

Non minus est mali, referre injuriam, quam inferre. LACTANTIUS *Libro VI. divinarum Institutionum cap.* 18.

Qui referre injuriam nititur, eum ipsum a quo læsus est, gestit imitari. Ita qui malum imitatur, bonus esse nullo modo potest. *Idem ibid.*

Benigni Christi benigna omnia sint, itidemque Christi passiones. Quibus quidnam tandem aliud majus, ac præstantius daremus, si cum Deus mortem ipsam nostræ salutis causa pertulerit, nos contra ne leves quidem offensas, & injurias æqualibus nostris remittamus? S. GREGORIUS NAZIANZENUS *Oratione* 25.

O homo quam altus es, si ad amplitudinem præceptorum cœlestium sinum tuæ mentis expan-

das! quam latum eſt mandatum charitatis! *Diligite,* inquit, *inimicos veſtros!* Omnes in affectu charitatis incluſit, qui non excluſit inimicos. Quis enim videtur exceptus cum recipitur inimicus? Unde Apoſtolus: *Si fieri,* inquit, *poteſt, cum omnibus hominibus pacem habentes.* Non poteſt hoc Judæis dici, non gentilibus, ut cum omnibus pacem habeant. Illi vix ſuos diligunt; Chriſtiano etiam inimicos non licet non amare. S. AMBROSIUS *in Pſalmum* 118. *ad illud:* Latum mandatum tuum nimis.

Beneficium ſe putabat accepiſſe auguſtæ memoriæ Theodoſius, cum rogaretur ignoſcere: & tunc propior erat veniæ cum fuiſſet commotio major iracundiæ. Prærogativa ignoſcendi erat indignatum fuiſſe, & optabatur in eo, quod in aliis timebatur, ut iraſceretur. *Idem oratione de obitu Theodoſii, propius initium.*

S. CHRYSOSTOMUS, *cum cohortatus eſſet ad amorem odio referendum, ita objectionem humanæ infirmitatis occupat:* Et quomodo, inquies, poteſt hoc fieri? Cum Deum videas hominem factum tantum deſcendiſſe, & tanta pro te paſſum eſſe: interrogas adhuc & ambigis: quomodo poſſumus injurias conſervis remittere? Non audis Paulum dicentem: *Qui aſcendit ſurſum, & ſedet in dextera, interpellat pro nobis?* Non vides quomodo poſt crucem, & Aſcenſionem Judæis qui ſe interfecerant, miſerit Apoſtolos, qui ſexcenta ipſis afferrent bona? Idque cum mille ab ipſis paſſuri eſſent mala? At tu læſus admodum es? Et quid tantum paſſus es, quantum Dominus tuus vinctus, colaphis cæſus, flagellatus, a conſervis conſputus, mortem paſſus, mortem inquam omnium turpiſſimam; idque poſt mille ipſis illata beneficia? ſi porro multum læſus ſis, ideo maxime beneficia confer, ut tibi ſplendidiorem nectas coronam, & fratrem a graviſſimo

morbo

morbo liberes. Nam & medici quando ab ægro furente calcibus, & injuriis impetuntur, tunc maxime ipsos miserantur, & ad sanitatem ipsis restituendam sese apparant, gnari contumeliam illam a violentia morbi proficisci. Et tu itaque hanc circa insidiatores teneto sententiam, sicque erga lædentes te geras. Illi namque sunt qui vere morbo laborant, & vim patiuntur omnem. Libera igitur eum a gravi isto damno, & da operam, ut iram remittat. A sævo dæmone, nempe furore eripe. Nam cum dæmoniacos videmus lacrimamur, neque studemus ipsi a dæmone agitari. Hoc igitur erga iratos nunc faciamus; nam iis similes sunt iracundi; imo illis miseriores sunt, qui sensibus integris insaniunt. *Homilia* 18. *in Matthæum.*

Idem rursus hoc assumens argumentum: Non vides, *ait;* quantum quotidie Deus blasphemetur? Quantum contumelia afficiatur & ab infidelibus, & a fidelibus: & per verba & per res ipsas? Quid ergo? an propterea solem extinxit? an lunæ cursum sustulit? an aërem confudit? nequaquam. Imo contra solem oriri curat, pluviam demittit, fructus dat, & annuos cibos blasphemis, insensatis, execrandis, persecutoribus; non uno die, non secundo, non tertio, sed per totam vitam. Hunc & tu imitare: hunc secundum humanas vires æmulare. Non potes ut sol oriatur curare? a maledictis abstine. Non potes pluviam dare? ne contumeliam inferas. Non potes alimenta dare? ne violentus sis. Hæc tua dona sufficiunt. A Deo autem per opera exhibentur collata inimicis beneficia; tu per verba saltem exhibe, pro inimico precare. Sic eris similis Patri tuo, qui in cœlis est. *Homilia 6. in I. ad Timotheum.*

Sed atrociter læsus es, nec potes iram remittere. Quid igitur? an igitur te ipsum magis etiam & gravius lædes? neque enim tantis malis te afficiet inimicus quæcunque fecerit, quibus te ipsum afficis, si illi non reconcilieris; sed Dei leges conculcaris. Ille te contumelia affecit? Dic mihi, num tu ideo Deum afficies contumelia? &c. non recipere in gratiam eum qui molestiam attulit non tam est illum ulcisci, quam Deum afficere contumelia, legis hujus auctorem, præcipientis ut inimicis reconciliemur, priusquam accedamus ad altare. Proinde ne respicias ad conservum, neque ad magnitudinem injuriarum quas intulit ille; sed ad Deum: illiusque timore in animum demisso illud expende, quod quo majorem vim admoveris animo tuo, post innumera mala cogens illum redire in gratiam cum eo qui molestiam intulit: tanto majus præmium feres a Deo, qui hæc præcepit: & quemadmodum hic Deum excipis multo cum honore, sic & ipse te illic multa cum gloria excipiet, reddetque tibi millecuplam istius obedientiæ mercedem *Idem homilia de beato Philogonio, in fine.*

Quisquis roganti & peccati sui pœnitenti non ex corde dimittit, nullo modo existimet a Domino sua peccata dimitti; quoniam mentiri veritas non potest . . *Si non dimiseritis hominibus, nec pater vester dimittet vobis peccata vestra.* Ad tam magnum tonitruum qui non expergiscitur non dormit sed mortuus est. S. AUGUSTINUS *Enchiridii capite* 74.

O quicunque ille es, attendis quid tibi fecerit homo; & non consideras, quid tu feceris Deo. *Idem Sermone* 5. *de sanctis nunc* 210. *in appendice.*

Si nobis aliqua potens persona injuriam faciat, si nos etiam in faciem maledicat: nec respondere aliquid asperum, non dicam vicem reddere audemus. Quare hoc? ne ab illa persona potente adhuc majora

majora quam pertulimus patiamur. Quod a nobis extorquet hominis timor debuerat a nobis exigere Christi amor. *Idem ibidem.*

Dominus jussit. Dura jussit; sed magna promisit. *Idem sermone* 15. *alias* 254. *de tempore*

Sed ille noluit tibi dimittere? noli esse solicitus. Servi estis ambo. Habetis Dominum Conservo tuo debes? noluit tibi dimittere? interpella Dominum amborum. Quod tibi dimiserit Dominus, si potest, exigat servus. *Idem Sermone* 211. *alias homilia* 40. *ex* 50.

Quid ei nocebit, qui bene uti etiam inimico potest? *Idem Libro de vera Religione cap.* 47.

Homo si sine peccato esse non potes, & vis semper dimitti tibi, dimitte semper. Quantum vis dimitti tibi dimitte tantum. Quoties vis dimitti tibi toties tu dimitte. Imo quia vis totum dimitti tibi, totum dimitte. Homo! intellige, quia remittendo aliis tu tibi veniam dedisti. S. CHRYSOLOGUS *Sermone* 67.

Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Qui sic petit, & debita non relaxat, iste se etiam, per quod orat, accusat. *Idem vir sanctus sermone* 68.

Bona semper venia, sed tunc dulcissima cum debetur. Vicit pœnam, judicem prævenit, evasit judicium qui remittendo, ante se veniam, quod delinqueret, jam prævidit. *Idem rursus Sermone* 139. *&* 38.

Quia nemo non peccat. nemo non parcat. S. LEO *Sermone* 12. *de Quadragesima.*

Ait Dominus: *Si percusserit te in dexteram maxillam, præbe ei & alteram.* Quantos putamus esse, qui dicto huic vel aures modeste præbeant, vel certe, etiamsi id facere videntur, animis acquiescant? Aut quotusquisque est, qui si ictum unum acceperit non multos pro uno reddat? Tantum ab illo abest,

 ut

ut cædenti maxillam præbeat, ut tum ſe vincere putet, non quando adverſarium vapulando ſed quando cædendo ſuperaverit. SALVIANUS *Libro* 3. *de Gubernatione Dei, ante medium.*

O quam multus es ad ignoſcendum! o quam magna multitudo dulcedinis tuæ, Domine! o quam longe cogitationes tuæ a cogitationibus noſtris! o quam firmata eſt etiam ſuper impios miſericordia tua! Mira res! ille clamat: *ignoſce;* Judæi: *crucifige.* S BERNARDUS *Sermone in feriam quartam majoris hebdomadæ.*

CAPUT II.

Fontes.

TERTULLIANUS *Libro de Patientia capitibus* 9. & 10. Item *Libro IV. contra Marcionem, cap.* 16. ubi ſpeciatim de lege Talionis.

S. CYPRIANUS *Libro de bono patientiæ fuſius.* Item *Libro de oratione Dominica.*

LACTANTIUS *præclare loco citato.*

S. CYRILLUS HIEROSOLYMITANUS *Catecheſi Myſtagogica* 5.

S. BASILIUS M. *Homilia* 10. *adverſus iratos.*

S. GREGORIUS NAZIANZENUS *Oratione* 4. hortatur chriſtianos, ne cæſo Juliano Apoſtata vindicandi opportunitate utantnr.

S. GREGORIUS NYSSENUS *Oratione* 5. *de oratione dominica.* Et *Oratione* 7. *de Beatitudinibus.*

S. AMBROSIUS *Libro I. de officiis, capitibus* 3. 4. 5. & 6. Item *Libro V. in caput* 6. *Lucæ.*

S. CHRYSOSTOMUS *homilia contra quosdam non recte in fide ſentientes, Tomo III. Montfauconi.*

Item *alia eodem Tomo: Peccata fratrum non evulganda.*

Homilia de dilectione inimicorum, ibidem.

Homilia

Homilia in illud: Si esurierit inimicus tuus, *rursum ibidem.*
Homilia de decem millium talentorum debitore.
Homiliis 3. 20. *&* 21. *ad populum.* Et 20. quidem late versatur in hoc nostro argumento; 3. *&* 21. agit de venia rebellibus danda.
Homilia 2. de proditione Judæ, Tomo II. novo.
Homiliis 4. *&* 27 *in Genesin.*
Homilia in Psalmum 4 *ante medium.*
Homiliis 16. 18. 63. 80. *in Matthæum.*
Homiliis 17. *&* 41. *in Acta.*
Homiliis 12. 21. 22. 27. *in ad Romanos.*
Homilia 32. *in I. ad Corinthios.*
Homiliis 5. *&* 16. *in II. ad Corinthios.*
Homilia 4. *in I. ad Timotheum.*
Homilia I. in ad Philemonem, egregie.
Adde, si vis, *Eclogam ejus de odio & inimicitiis,* & plura alia.

S. HIERONYMUS *Epistola* 36. *nunc* 13. *ad Castorinam materteram.*

S. AUGUSTINUS *Enchiridii capite* 73. *&* 74.
Enarratione in Psalmum 54. *versu* 1. *& sequent.*
Epistola 138. *alias* 5. legem veniæ non esse contra bonum Reipublicæ.
Sermone 56. *alias* 48. *de diversis, fuse.*
Sermone 58. *alias homilia* 42. *ex* 50.
Sermone 59. *de tempore, nunc* 62. *appendicis.*
Sermone 304. *alias* 37. *de diversis.*
Sermone 315. *alias* 93. *de diversis.*
Sermone 316. *alias* 94. *de diversis.*
Sermone 317. *alias* 92. *de diversis.*

S. ISIDORUS PELUSIOTA *Libro II. epistolis* 6. *&* 67. de molestiis inimicitiarum.

S. CHRYSOLOGUS *Sermonibus* 38. *&* 139.

S. CASSIANUS *Collatione IX. cap* 22.

S. LEO *Sermone* 10. *de Quadragesima* amore inimicorum præparat suos ad sanctam hebdomadem.

S. CÆSARIUS ARELATENSIS *homilia* 7. de diligendis inimicis.

S. JOANNES CLIMACUS *gradu* 9.

S. GREGORIUS M. *homilia* 27. *in Evangelia*, de oratione pro inimicis: Et *Libro XXII. Moralium*, *capitibus pluribus*, de amore inimicorum.

S. ANTIOCHUS *homiliis* 52. 53. 54. 57. 71. 72.

S BERNARDINUS SENENSIS *Tomo I. Sermone* 25. & 26.

Adde Titulos: *Amor proximi. Passio Domini* &c.

Sed & omnes fere Patres, qui *dominicam in Orationem* scripserunt, hic consuli utilissime possunt *Petitione* 6.

TITULUS XXXIV.

De *Parentibus*, & eorum in Liberos officiis.

CAPUT I.

Loci.

Omnia, quæ deliquerint filii, de parentibus requiruntur. ORIGENES *creditus Libro I. in Job, ad caput* 1.

S. CYPRIANUS, *ut horrorem parentibus incuteret, ita eorum liberos ad Deum judicem loqui docet*: Perdidit nos aliena perfidia. Parentes sensimus parricidas. Illi nobis Ecclesiam matrem, illi patrem Deum negaverunt. *Libro de lapsis, propius initium.*

Quomodo castigabitis liberos, cum vos incastigatam vitam atque incompositam vivatis? S. BASILIUS M. *homilia* 14. *in Ebriosos.*

S. GREGORIUS NAZIANZENUS *inter alias laudes parentum S. Basilii M.* Mihi tamen, inquit, maximum & clarissimum esse videtur felicitas in liberis. Nam qui simul & multos & probos, atque honestos filios habuerint, in fabulis fortasse reperias.

Hos

Hos tamen res ipsa nobis exhibuit, ut qui tales quidem ipsi fuerint, ut etiamsi talium liberorum parentes haudquaquam extitissent, sibi ipsis tamen ad nominis claritatem sufficere potuissent: rursum autem ejusmodi filios in lucem extulerint, ut etiamsi ipsi non tanta virtute fuissent, omnes tamen sobolis felicitate superaturi essent. *Oratione 20. propius initium.*

Quid poterat filia de adultera matre discere nisi damnum pudoris. S. AMBROSIUS *Libro III. de Virginibus, post initium.*

Amare liberos dulce, & impensius amare prædulce; sed frequenter amor ipse patrius, nisi moderationem teneat, nocet liberis; si aut nimia indulgentia dilectum resolvat, aut prælatio unius ceteros ab affectu germanitatis avertat. Plus aquiritur filio cui fratrum amor aquiritur. Hæc præclarior munificentia patrum, hæc ditior hæreditas filiorum. Jungat liberos æqualis gratia, quos junxit eadem natura. Lucrum pietas nescit pecuniæ, in quo pietatis dispendium est. Quid miraris, si propter fundum, aut domum oriuntur inter fratres jurgia, quando propter tunicam inter Jacob sancti filios exarsit invidia? Quid ergo? reprehendendus Jacob, quia præferebat unum ceteris? Sed nec libertatem possumus auferre parentibus, ne eos plus diligant quos plus credunt mereri: nec filiis resecare debemus studium plus placendi. Denique & Jacob illum plus amabat, in quo majora virtutum insignia prævidebat, ut non tam filium pater prætulisse videatur, quam Propheta mysterium, meritoque variam tunicam fecit ei, quo significaret, eum diversarum virtutum amictu fratribus præferendum. *Idem Libro de Joseph Patriarcha cap. 2.*

Magnum depositum habemus, filios nempe. Curam ergo eorum habeamus, nihil non agamus, ne illud nobis malignus ille auferat. Nunc autem

a nobis contraria omnia præstantur. Ut ager sit optimus omnia facimus: ut fideli viro tradamus, asinarium, mulionem, procuratorem, & dispensatorem, qui sit optime affectus, quærimus. Quod autem omnium nobis pretiosissimum est, ut filium alicui committamus, qui possit ejus castitatem tueri, id negligimus; quamquam id præ omnibus prædiis nobis carissimum esse debet. Cetera enim omnia ad hoc possidentur. Prædia illis danda curamus; illos autem minime. Viden' rei absurditatem? Primo filii animam exerce, & hæc postea aderunt. Nam si illius anima bona non sit, nihil eis pecuniæ proderunt: sin autem proba, nihil ex paupertate lædentur. Vis illum relinquere divitem? doce illum esse probum. Ita enim rem familiarem augere poterit: & si non augeat, non in deteriori conditione erit quam ii qui plurima possident. Si autem improbus fuerit, etiamsi innumera bona ipsi relinquas, non custodem reliquisti, sed miseriorem reddidisti iis qui in extremam paupertatem devenere. Filiis enim non recte institutis melior est paupertas quam divitiæ. Paupertas enim illos vel invitos in virtute retinet; divitiæ vero ne volentes quidem temperantes esse sinunt. S. Chrysostomus *homilia 9. in I. ad Timotheum.*

Et ad matres conversus: Matres! Filias vestras recte componite; facilis vobis est hujusmodi cura. Vigilate ut domi maneant. Ante omnia autem ad pietatem illas instituite, & ut honestæ sint ac pecunias spernant, ne cultum & ornatum nimis curent. Sic illas nuptiis tradite. Si illas sic efformetis, non ipsas tantum, sed etiam virum, qui illas ducturus est servabitis; nec virum tantum, sed filios: nec filios solum, sed nepotes. Nam si radix sit bona, surculi quoque in melius proficient, & extendentur, horumque omnium mercedem accipietis. Ut igitur non unius animæ utilitati prospicien-

cientes, sed multarum per unam sic omnia faciamus. Ita enim oportet istam ex paterna domo ad nuptias pergere, ut Athletam ex palæstra, omni scientia accuratissime instructam. *Idem eadem homilia.*

Multi patres ut bonus equus filio obveniat, & ut ædes magnificæ, ut prædium magni pretii: cuncta faciunt atque moliuntur; ut autem anima ejus bona fiat, & pium propositum nullius pensi habent. Et hoc est, quod totum mundum subvertit. *Idem homilia in illud:* Vidua eligatur &c. *Tomo III. Montfauconi.*

Liberos minus quam pecudes curamus: de asinis & equis magis soliciti sumus quam de filiis. Mulum si quis habeat, multum curat, ut agasonem illi optimum provideat, non improbum, non furacem, non temulentum, non artis suæ imperitum: si autem filiæ pædagogum dare opus sit, casu & sine delectu obvium quemque excipimus; etsi hac arte nulla sit major. Quid par illi arti quæ dirigendæ animæ & efformandæ juvenis menti & indoli incumbit? Qui tali instructus est facultate, plus diligentiæ exhibeat oportet, quam quivis pictor, aut statuarius. At nos id nihil curamus; sed id unum spectamus, ut linguam edifcat: illudque satagimus tantum opum acquirendarum causa. Non enim ut loqui valeat, sed ut pecunias colligat linguam edifcit; ita ut si absque loquendi facultate possent ditescere, nihil hanc disciplinam curaremus. Vides quanta sit pecuniarum tyrannis, hominesque trahat quo velit? *Idem homilia 60. in Matthæum.*

Si nos jubemur vigilare pro animabus eorum, tanquam rationem reddituri: multo magis pater qui genuit, qui educavit, qui cum illo domi semper manet. Quemadmodum enim in suis delictis non potest ad excusationem & veniam confugere, ita

ita nec in iis quæ filii deliquerint. Idque rursus beatus Paulus declarat. Cum enim ille lege sanciret cujusmodi esse deberent ii, qui aliorum principatum adeunt, cum aliis omnibus quæ illis necessario inesse debebant, filiorum quoque curam exigit, quasi nulla jam reliqua spes veniæ sit si illi perversi fuerint. Et jure quidem. Nam si ex natura vitia hominibus inessent, merito quispiam ad excusationem confugeret; quoniam autem ex proposito & improbi & probi efficimur, quam tandem ille excusationem poterit obtendere, qui quem omnium maxime diligit, perverti atque improbum fieri permisit? At nemo qui pater sit hæc dixerit; cum natura instet, ut ad hoc officium illum excitet. Sed forte non potuit? Neque hoc dici potest; nam quod eum tenerum acceperit, & quod primus & solus in sua potestate, & sibi commissum habuerit, semperque domi versantem, facile ac nullo negotio ipsum moderari potuit. Itaque nulla alia de causa perversi evadunt liberi, nisi quod patres circa præsentis vitæ commoda insaniant. Cum enim ad illa solum respiciant, nihilque eis præferendum censeant, & suam pariter & liberorum animam negligere coguntur. Hos ergo patres (quod nemo tamen ira commotum dicere existimet) filiorum occisoribus sceleratiores esse dixerim. Illi enim corpus ab anima separant; isti & animam, & corpus gehennæ ignis tradunt. Illam porro mortem naturali lege subire necesse est; hanc vero effugere licebat; nisi ipsam patrum negligentia intulisset. Ad hæc mortem adveniens resurrectio cito delere poterit; animæ veró interitum nihil solabitur. Neque enim salus illam exceptura est, verum immortales ille pœnas necessario luet. Itaque non injuria patres hujusmodi filiorum occisoribus deteriores esse dixerimus. *Idem Libro* 3. *adversus oppugnatores vitæ monasticæ.*

An

An illud ut fugeret monuisti, & leges a Christo hac de re positas ipse legisti? An tu ipse ne si existant quidem nosti? Quonam ergo modo poterit ea filius perficere, quorum nec pater ipse, qui illum erudire debuerat, leges novit. *Idem ibid.*

Atque utinam hoc solum damni adesset, quod nihil utile patres consilii darent! non tantum utique malum esset. Nunc autem eos ad contraria prorsus impellitis. Neque enim aliud patres audies cum filiis tractare, cum eos ad studia literarum hortantur, nisi verba hujusmodi: ille, inquit, humilis, humilique loco natus eloquentia adeptus summos magistratus obtinuit, divitias acquisivit in gentes, uxorem duxit opulentam, splendidas construxit ædes, omnibus terrori est, & gloria fulget. Alius rursum, ille inquit, latina lingua eruditus in regia clarissimus est, cunctaque intus administrat. Et alius alium rursus ostendit, cunctique eos, qui in terra insignes sunt memorant; cœlestium autem nulla unquam mentio; imo si quis illa commemorare aggrediatur, ut qui cuncta pervertat ejicitur. Cum igitur a principio hæc illis occinatis, nihil aliud eos quam omnium malorum materiam docetis, duos violentissimos amores insinuantes, pecuniarum dico, & qui longe iniquior est, vanæ inanisque gloriæ. Horum vero alteruter per se solus cuncta pervertere potest: cum autem ambo in teneram juvenis animam confluunt, quasi quidam torrentes conjuncti bona omnia corrumpunt, tantam vim spinarum, & arenæ, tantam colluviem contrahentes, ut animam illam sterilem, infructuosam, bonisque omnibus vacuum efficiant. Horum testes esse possunt exteri quoque Scriptores, quorum unus alterum affectum non cum alio junctum, sed per se solum arcem, alius caput malorum appellat. Quod si separatum arx est, & caput: cum alius longe gravior, & potentior accesserit, insana nempe

nempe gloriæ cupido, & cum illo violenter irruerit, radicesque posuerit, atque juvenis animum occupaverit, quis demum ejusmodi morbum amovere possit, cum maxime patres ipsi non ut evellantur, sed ut firmiora sint hæc mala germina nihil non agant, & dicant? Quis igitur adeo stultus est, ut non desperet de salute pueri ad hunc modum instituti? Optandum est animam contrariis rebus imbutam a malitia se subducere: quando autem undique illiciunt pecuniarum præmia, & scelerati viri ad imitandum proponuntur, quænam salutis spes superest? Nam eos, qui pecuniarum amore tenentur & invidos & improbos, & multum jurantes, & perjuros, contumeliosos item fures, inverecundos, impudentes, ingratos, denique omni nequitia plenos esse necesse est. Horum testis fide dignus est beatus Paulus, qui radicem omnium malorum esse avaritiam dixit: & ante ipsum Christus idipsum declaraverat, asseverans non esse possibile Deo servire eum, qui illi morbo serviret. Cum igitur initio juvenis ad hanc statim adducatur servitutem, quando liber evadere poterit? quando fluctum sustinere omnibus pellentibus, omnibus immergentibus, & in extremæ submersionis necessitatem ipsum constituentibus? &c.

Ac si dedita opera filios perdere studeatis sic illa omnia præcipitis eis, quæ si exequuntur, salutem consequi non possunt. Rem altius considera. *Væ*, inquit, *ridentibus!* vos autem ipsis multas præbetis ridendi occasiones. *Væ divitibus!* vos vero ut pecuniosi sint, assidue molimini. *Væ cum benedixerint vobis omnes homines!* Vos autem pro populari aura facultates sæpe omnes effunditis. Rursus is, qui fratri contumeliam infert, reus est gehennæ; vosque tamen & imbecilles, timidos esse putatis eos, qui tacite illatas sibi ab aliis contumelias ferunt. Jubet Christus pugnas, & lites contem-

temnere; vos autem illos in his semper malis versari curatis. Oculum ille, si noceat, eruere sæpe jubet: at vos eos maxime vobis conciliatis amicos, qui possint pecunias præbere, etiamsi extremam nequitiam doceant. Uxorem repudiare non permittit, præterquam in sola adulterii causa; at vos, dum pecunias aquirere liceat, hoc præceptum despicere docetis. Jusjurandum vetat omne; vos quem id servare videritis etiam ridetis. *Qui amat*, inquit, *animam suam, perdet eam;* vos ad hunc amorem illos semper adducitis *Si non remiseritis*, inquit, *hominibus peccata, neque vobis remittet pater vester cælestis;* vos illis exprobratis cum eos qui se læserint ulcisci nolunt, utque id mature præstare possint, illos instituitis. Gloriæ cupidos omnia frustra agere docuit Christus, sive illi jejunaverint, sive oraverint, sive miserti fuerint; at vos ut illam assequantur, nihil non agitis. Equid opus omnia persequi, cum supra memorata innumeras gehennas inferre possint? nec modo omnia simul, sed seorsim singula. At vos omnia simul congesta, & intolerabile peccatorum onus imponentes sic in fluvium igneum immittitis! Quando salutem nancisci poterunt tantam ferentes ignis escam? *Idem ibidem ex Montf.*

Neque id solummodo grave est, quod Christi præceptis contraria doceatis, sed quod præclaris appellationibus vitia obtegatis. Hippodromis ac Theatris jugiter interesse urbanitatem vocantes: divitias, libertatem, gloriæ amorem magnanimitatem: arrogantiam fiduciam: prodigalitatem humanitatem: injustitiam fortitudinem. Denique quasi hæc fallacia non sufficiat, virtutem quoque contrariis nominibus vocatis, Temperantiam appellantes rusticitatem: Modestiam timiditatem: Justitiam imbecillitatem: Contemptum fastus servilem animum: Injuriarum tolerantiam infirmitatem;

ac

ac si metuatis ne si ab aliis veram horum appellationem audierint filii vestri, perniciem hujusmodi fugiant. Neque enim parum confert ad vitiorum aversionem, si nudæ & propriæ eorum appellationes proferantur; sed tantum id habet roboris ad peccantium animos feriendos, ut plerique sæpe turpissimis insignes vitiis se ita vocari non libenter ferant; sed adeo sæviant, & indignentur ac si acerbissima paterentur. Si quis adulteratam mulierem, & stupratum puerum ex turpissimo actu vocaverit, irreconciliabilis efficitur inimicus; utpote qui magna affecerit injuria. Neque hos tantum, sed etiam avarum, ebriosum, arrogantem, demumque omnes gravissima operatos videas non tam de ipso opere, vulgique opinione angi & dolere, quam de facinorum nominibus. Multos porro novi hac ratione emendatos, qui opprobriis moderatiores evaserunt. At vos hoc solatium, atque remedium sustulistis, quodque gravius est non verbis solum, sed exemplo quoque & opere hæc illis monita datis, dum ædes splendidas construitis, agros emitis pinguissimos, reliquosque magnificos apparatus additis, prorsusque velut quadam nebula animos eorum obtenebratis. Unde igitur mihi persuaderi poterit, posse illos salutem consequi, cum ad ea evocari videam quæ qui faciunt prorsus perituros esse Christus declaravit: cum videam vos animam eorum quasi minus aliquid negligere; illa autem quæ vere superflua sunt quasi necessaria & præcipua curare? *Idem ibidem.*

Non sentit illa sicut ceteræ matres; quæ corpus natorum suorum amant, animam autem contemnunt. Desiderant enim illos valere in sæculo isto, & non curant quid passuri sint in alio. Alii militias filiis suis provident, alii honores; & nemo filiis suis providet Deum. Perditionem illorum cum magno pretio comparant, & salutem illorum

nec

nec dono accipere volunt. Si viderint illos pauperes, tristantur & suspirant; si autem viderint illos peccantes, nemo tristatur, ut ostendant, quia corporum sunt parentes non animarum. Auctor *operis imperfecti in Matthæum, homilia* 35.

Hæc est, & esse debet piorum conjugum intentio, ut regenerationi generatio præparetur. S. Augustinus *Libro IV. contra Julianum cap.* 1.

Non est laudandus, qui amat filios, sed detestandus qui non amat Pro magno enim laudaturus sum in homine, quod video in tigride. *Idem alias homilia* 38. *ex* 50. *Sermone* 385.

Sed forte neglexit malus filius vel monita patris, vel objurgationem, vel severitatem? Tu imple personam tuam: Deus de illo exiget suam. *Idem ad finem Enarrationis in Psalmum* 50.

O spectaculum formidandum! Amor in prolem Deique dilectio judicio contendunt, & judex ensifer instat Abrahamus, ac ense jus dicit, victoriamque Dei dilectioni tribuit, consignat sanguine, testemque victoriæ sacrificium facit. Basilius *Seleuciensis oratione* 7. *de Abraham.*

Bene omnes parentibus suis filii non magis in patrimonia quam in vitia succedunt, nec magis facultates paternas sumunt, quam pravitates: ac si transeuntes semper in mores patrum ante eorum incipiunt nequitiam quam substantiam possidere. Et est ratio, cur hoc sit. Bona enim parentum non nisi mortuis eis possident, viventibus adhuc & valentibus mores. Ac sic priusquam in dominio suo habere incipiant res paternas, habent in animis ipsos patres: & antequam habeant illa quæ falso dicuntur bona, ante habent illa, quæ vere probantur mala. Salvianus *Libro* 1. *ad Ecclesiam Catholicam.*

Quid ergo, cum hæc ita sint, interdicere forsan parentibus filiorum videar affectum? minime.

quid enim tam ferum, tam inhumanum, tam legi æmulum quam si non amandos dicamus filios, qui amandos fatemur inimicos: aut si affectum quem natura præstat, prohibeamus, qui etiam eum, quem natura prohibet, impendimus: aut si charitatem menti extorqueamus quam habet, qui etiam illam ei conamur inserere, quam non habet? Non ita est; non solum enim amandos dicimus filios, sed præcipue, ac super omnia amandos, nec quidquam his omnino anteponendum, nisi Deum solum. Nam & hoc est præcipue amare, illum filiis anteponere, quem non expediat omnino postponere. Quid est ergo aut quo modo amandos dicimus filios? quo absque dubio nisi quo Deus ipse constituit? neque enim ullus melior filiorum amor quam quem ille docuit, qui ipsos filios dedit. *Idem ibidem.*

Videtis quas parari opera parentibus filiis Deus jubeat, non pecuniarios thesauros, nec graves metallo aureo saccos habentes quidem multum ponderis, sed plus tamen iniquitatis: non superbas & præeminentes excelsis arcibus domos, non supra humanos visus elata culmina, nec inserta nubibus aëreo habitatore fastigia, non denique fundos interminabiles, & notitiam possessoris sui excedentes, qui consortes pati indignum æstimet, & vicinitatem injuriam putet. Non ergo hæc Deus præcipit, nec in servilia terrenæ procurationis officia curam paternæ pietatis extendit. Pauca sunt quæ mandat, sed salutaria: expedita, sed sancta: præcepto parva, sed fructu grandia: scripto brevia, sed beatitudine sempiterna. *Parentes* enim, inquit, *nolite ad indignationem provocare filios vestros, sed educate illos in disciplina & correptione Domini, ut ponant scilicet,* sicut Propheta dixit, *ut ponant in Deo spem suam, & non obliviscantur operum Dei sui, & mandata ejus exquirant.* En quales divitias Deus dili-

diligit! en quas pignoribus recondi exigit opes! en quas parari imperat facultates, fidem scilicet, ac timorem Dei, modestiam, sanctimoniam, disciplinam non terrena, non vitia, non pereuntia, non caduca. Præclare utique. Cum enim Deus vivorum sit, non mortuorum, recte illa parari filiis jussit, per quæ in æternum viverent, non per quæ in æternitate morerentur. *Idem ibid.*

Quid ergo æstuas paterna pietas? Quid ad conquirenda terrena, & peritura distenderis? nihil majus præstare filiis potes, quam si hoc bonum per te habeant, quod nunquam penitus amittant. *Idem ibidem.*

Oportet vos, mihi credite, etiam inter filios vestros salutis, animarumque vestrarum non oblivisci. Propinqua enim vestra pignora esse vobis, & conjunctissima satis certum est; sed, mihi credite, nemo vobis propinquior, nemo conjunctior, quam vos ipsi. Amate itaque, non obsistimus, amate filios vestros, sed tamen secundo a vobis gradu. Ita illos diligite, ne vos odisse videamini. Inconsultus namque & stultus amor est alterius memor, & sui immemor. *Idem ibidem.*

CAPUT II.

Fontes.

S. Basilius M. *homiliis* 8. *&* 9. *in Hexaëmeron.*
Homilia 6. *in divites.*
Homilia 21. *quod rebus mundanis adhærendum non sit.*
Proœmio Ethicorum de Judicio Dei.
Homilia suppositu in aliquot scripturæ locos, dicta in Lacizis.
Oratione collectanea 24. ubi de officiis parentum æque ac liberorum.

S. Gregorius Nazianzenus *Oratione* 20. laudata, de parentibus Basilii. Item *Oratione* 19. de parentibus suis. *Carminibus etiam* 49. *ad Nicobulum patrem:* 50. *ad Nicobulum filium:* 51. *ad Vitalianum.*

S. Ambrosius *Libro V. Hexaemeron capitibus* 17. *&* 18. *Libro item VI. ejusdem operis capite* 4. de parentum officiis naturalibus. *Libro quoque II. de Jacob, & vita beata capite* 2. de affectu singulari erga aliquem ex liberis.

S. Joannes Chrysostomus *Libris* 2. *&* 3. *contra oppugnatores vitæ monasticæ.*

Homilia 59. *in Genesin, in fine, obiter & generatim.*

Homilia 2. *in Psalmum* 50. *obiter,* in matres non lactantes.

Homilia de beato Abraham, de amore parentum in liberos.

Homilia 1. *de Anna, in fine,* de cura ne pervertantur.

Homiliis de SS. Macchabæis, de amore liberorum naturali, & rationali.

Homilia 9. *de pœnitentia, nunc* 3. in avaros causa liberorum, *post medium.*

Homilia 60. *in Matthæum* multa huc supersunt.

Homilia 2. *in Joannem* contra eos, qui filios ducunt ad spectacula, non ad conciones.

Homilia 7. *in ad Romanos* de hæreditate.

Homilia 21. *in ad Ephesios* de Institutione.

Homiliis 5. *&* 10. *in I. ad Thessalonicenses,* ubi in priore urget maturas liberorum nuptias; in altera in avaritiam liberorum obtentu invehitur.

Adde *laudatam homiliam in illud:* Vidua eligatur *Tomo III. novo. Eclogam* 27. *Tomo XII. novo, & homiliam de inani gloria, & educandis a parentibus liberis,* quam apud Montfau-

fauconum frustra requiro. Germanam agnoscit Tillemontius, neque diffitetur Labbeus. Legenda est autem apud P. Franciscum Combefis, qui cum aliis quibusdam opusculis 1656. *Parisiis* primus eam publicavit.

S. Hieronymus *Epistolis pluribus, uti ad Lætam* 7. *nunc* 107. *ad Salvinam* 9. *nunc* 79. *ad Gaudentium* 12. *nunc* 128 *obiter item in caput* 6. *ad Ephesios.*

S. Augustinus in *Psalmum* 50. *loc. cit. Sermone* 13. *alias* 94. *de tempore. Libro de decem chordis* docet amorem liberorum etiam in alteram vitam erga jam defunctos extendendum. Maxime vero in *Libris Confessionum*, ubi multa de educatione sua.

S. Isidorus Pelusiota *Libro I. epist.* 316.

S. Chrysologus *Sermone* 55.

S. Cyrillus Alexandrinus *Libro VII. de Adoratione in spiritu & veritate.*

Eusebius Gallicanus *Sermone* 4. *de Epiphania*, ubi de matribus præsertim, ut cum lacte instillent pietatem.

Salvianus *Libro* 4. *de Gubernatione* pulchre ab amore naturali parentum assurgit ad amorem Dei, ut cujus omnes liberi simus. Idem *Epistola* 4. *ad Hypatium, & Quietam.* Ac *Libro* 3. *ad Ecclesiam Catholicam* filios religiosos magis amandos a parentibus, quam reliquos. Sed & alia in eo opere, quæ præclare huc faciant.

S. Ennodius *Declamatione* 15. in novercam, & *Declamatione* 21. in patrem, qui cum filium captum non redemisset, ab eo ali petebat.

S. Gregorius M. *Libro III. Expositionis in Librum I. Regum cap.* 2.

S. Bernardus *Epistolis pluribus* in parentes, qui liberos a Vocatione abstrahebant.

Maphæus Vegius *de Liberorum educatione & claris moribus, in Bibliothecis Patrum.*

Accedunt Tituli: *Magistratus* & Capita Familiarum. *Electio* status. *Avaritia*. *Eleemosyna* &c.

TITULUS XXXV.

De *Peccato* Originali.

CAPUT I.

Loci.

Nisi homo deliquisset, optimum solummodo Deum nosset ex naturæ proprietate; at nunc etiam justum patitur ex causæ suæ necessitate. Tamen & hoc ipso optimum, dum & justum Et bono enim juvando & malo puniendo justitiam exhibens utramque sententiam bono præstat, hinc vindicans istud, inde remunerans illud. TERTULLIANUS *Libro de Resurrectione carnis cap.* 14.

Omnes homines sub peccato nascimur; quorum ortus in vitio est; quia concupiscentiæ voluptate concreti prius subimus contagia delictorum, quam vitalem de hoc aëre spiritum ducamus. S. AMBROSIUS *Libro I. de Pœnitentia cap.* 2. *Respicit autem aërem contagiosum & lethalem, eumque vitali nostro & salubri opponit.*

Idem ad illud Psalmi 48. Iniquitas calcanei mei circumdabit me. Alia, *inquit*, est iniquitas nostra, alia calcanei nostri, in quo Adam dente serpentis est vulneratus, & obnoxiam hæreditatem successionis humanæ suo vulneri dereliquit; ut omnes illo vulnere claudicemus. *Enarratione in eundem Psalmum.*

Felix ruina, quæ reparatur in melius. *Idem in Psalmum* 39. *post medium.*

Deus creavit hominem rectum, naturarum auctor, non utique vitiorum. Sed sponte depravatus, justeque damnatus depravatos, damnatosque gene-

generavit. S. AUGUSTINUS *Libro XIII. de Civitate cap.* 14.

Quando dicunt, & parvulos turbant: Si de peccatore peccatores nati sunt, quare non de baptizato jam fideli, cui remissa sunt universa peccata, justi nascuntur? Cito respondete: Ideo de baptizato non justus nascitur, quia non eum generat, unde regeneratus est, sed unde generatus est. *Idem Sermone novo* 294. *alias* 14. *de verbis Apostoli.*

In illius peccati pœna quid inobedientiæ nisi inobedientia retributa est? Nam quæ hominis est alia miseria, nisi adversus eum ipsum inobedientia ejus ipsius? ut quoniam noluit quod potuit, quod non potest velit. *Idem Libro XIV. de Civitate cap.* 15.

Idem in Pelagianos, qui identidem oggerebant: Non peccat iste, qui nascitur; non peccat ille, qui genuit; non peccat iste, qui condidit. Per quas rimas inter tot præsidia innocentiæ peccatum ingressum est? *Hunc in modum conclamat:* Quid quærit latentem rimam, cum habeat apertissimam januam? Per unum hominem, ait Apostolus, per unius delictum, ait Apostolus, per inobedientiam unius hominis, ait Apostolus. Quid quærit amplius? quid quærit apertius? quid quærit inculcatius? *Libro de Nuptiis, & Concupiscentia cap.* 28.

Qua justitia, si hæredes parentum peccati non sumus, patimur? Si vobis solis æquitas suppeditat naturalis, qua justiora sint judicia vestra quam Dei, inter nos & Deum residentes in superbiæ solio judicate! *Idem, vel potius Auctor* HYPOGNOSTICI *Libro* 2.

Infelix ego, qui in me venenatum inimicæ arboris gustum nec crucis ligno diggessi! Durat enim mihi illud per Adam virus paternum, quo universitatem generis sui pater prævaricatus infecit. S. PAULINUS *Epistola* 8. *nunc* 30. *ad Severum.*

Cum eveniſſet, ut ipſum generis noſtri initium morti, quæ ex peccato extiterat, ſubjectum eſſet, neceſſario in nos ipſos quoque hoc malum pertranſivit, & una cum radice germina quoque ex illa prodeuntia depaſtum eſt. S. CYRILLUS ALEXANDRINUS *L. 2. de adoratione in ſpiritu & veritate, ad finem.*

Quos oculos non redigat in fontes, & fluenta lacrimarum, quando unius lapſus extitit ruina cunctorum, & unius culpa omnium defluxit ad pœnam, ac parentis vitium univerſo generi exitium ferale præparavit? S. CHRYSOLOGUS *Sermone* 111.

O ſi tunc vel levis turbo arborem mortiferam dejeciſſet! . . . O ſi manus tangens inconceſſa tremuiſſet! o ſi peccati diem tenebraſſet nox immiſſa, & lamenta mundi, & incrementa mortis & creatoris injuriam ſuſtuliſſet! *Idem Sermone* 74.

Idem Serm. 148. *de muliere loquens:* Hinc peccatum primum, hinc origo mortis, hinc labor, hinc dolor, hinc gemitus, hinc amara noſtræ conditio ſervitutis. Namque homo ante Dominus omnium in omnium dejectus eſt ſervitutem, & timet omnes qui timetur ab omnibus, & vix arte valet, qui poteſtate regnabat.

Omnes homines in primo homine ſine vitio conditi ſumus, & omnes naturæ noſtræ incolumitatem ejusdem hominis prævaricatione perdidimus. Inde tracta mortalitas, inde multiplex corporis, animique corruptio, inde ignorantia, & difficultas, curæ inutiles, illicitæ cupiditates, ſacrilegi errores, timor vanus, amor noxius, injuſta gaudia, pœnitenda conſilia & non minor miſeriarum multitudo, quam criminum. His ergo atque aliis malis in naturam humanam irruentibus fide perdita, ſpe relicta, intelligentia obcœcata, voluntate captiva nemo in ſe unde repararetur, invenit. S. PROSPER, *aut quisquis ſcripſit de vocatione Gentium Libro I. cap.* 7.

Libe-

Liberum arbitrium, id est rei sibi placitæ spontaneus appetitus, ubi usum bonorum, quæ acceperat, fastidivit, & vilescentibus sibi felicitatis suæ præsidiis insanam cupiditatem ad experientiam prævaricationis intendit, bibit omnium vitiorum venenum, & totam naturam hominis intemperantiæ suæ ebrietate madefecit. *Verus Prosper Libro contra Collatorem cap.* 19.

Quid peccato læsum est, si id læsum non est, unde peccatum est *? Nisi forte dicatur in Adæ posteros pœnam transisse, non culpam. Quod omni modo falso dicitur, & ob hoc forte non dicitur. Nimis enim impium est hoc de Dei sentire justitia, quod a prævaricatione liberos cum reis voluerit esse damnatos. Patet ergo culpa, ubi non latet pœna: & societas peccati convincitur de communione supplicii, ut quod est humanæ miseriæ non de institutione Creatoris, sed de retributione sit Judicii. *Idem eodem Libro, ac capite.*

Quid aliud potuit, aut potest nasci ex servo nisi servus? neque enim cum esset liber Adam filios procreavit, sed postquam servus peccati factus est. Ideo sicut omnis ab illo est, ita & omnis homo servus peccati per ipsum est. Petrus Diaconus *Libro de Incarnatione & gratia Christi (inter opera S. Fulgentii) cap. 6.*

Misera mutatio! de quanto bono in quantum malum! S. Anselmus *in Prosologio cap.* 1.

O nunquam punita satis transgressio! prolatam in reos parentes sententiam nullus evasit successorum. Hujus inducias nemo vel annis vel sexu promeruit. In ea concipimur, puniendi etiam in sepulchro. Hildebertus Cenomanensis *Epistola* 56. *nunc* 12.

Attende miserias hominis! intuere cineres! vectigalia peccati sunt. *Idem ibidem.*

* **Liberum nempe arbitrium.**

Et originale quidem maximum illud delictum vocatur, quod a primo Adam contrahimus, in quo peccavimus omnes, pro quo morimur universi. Maximum plane quod sic totum non modo genus humanum, sed & quælibet ipsius generis occupat, ut non sit qui evadat, non sit usque ad unum. A primo homine usque ad novissimum protenditur, & in singulis quoque a planta pedis usque ad verticem diffunditur hoc venenum. Sed & aliter nihilominus in universam dilatatur ætatem; ab ea scilicet die, qua sua quemque concipit usque ad eam, qua communis eum recipit mater. S. BERNARDUS *Sermone in feria* 4. *hebdomadæ sanctæ.*

Grave quidem omnino delictum illud originale, quod non solum personam infecit, sed & naturam. *Idem ibidem, inferius.*

CAPUT II.

Fontes.

Præter eos, qui in Librum Genesis sunt commentati, videndus

TERTULLIANUS *Libro II. contra Marcionem, pluries.*

S. GREGORIUS NYSSENUS *homilia* 6. *in Ecclesiasten, numero* 4. præclare ostendit, quantum boni perdiderimus peccato originis. Idem facit *Oratione* 3. *de Beatitudinibus.*

S. CHRYSOSTOMUS *homiliis* 10. 11. 12. 13. *in ad Romanos.*

S. HIERONYMUS *locis compluribus, collectis a Cornelio Schultingo in Confessione Hieronymiana,* quos ego, ne alienos in labores intrem, delibandos hic minime putavi. Habentur *Tomo II. capitibus* 1. & 6. *item Tomo III cap.* 3.

S. AUGUSTINUS *Tractatu de gratia Christi, & peccato originali contra Pelagium.*

Libris

Libris contra Julianum, & opere imperfecto contra eundem.

Libro 3. de Libero arbitrio.

Libris XIII. & XIV. de Civitate, fuse. Adde *Libros XIX. capitibus pluribus, & XXII. capitibus 22. & 23.* ubi de pœnis hujus peccati S. Doctor agit.

Libris tribus de peccatorum meritis, & remissione.

Libris duobus de nuptiis, & concupiscentia.

Epistolis 29. nunc 167. ad Hieronymum.

In Enchiridio a capite 25.

Accedit *auctor Libri de spiritu & anima, apud eundem Augustinum.*

Plures etiam locos ex Augustino huc enotavit Hieronymus Torrensis *Confessionis Augustinianæ Libro II.*

S. Cyrillus Alexandrinus *Libro I. de adoratione in spiritu, & veritate.*

S. Chrysologus *Sermone 111. supra laudato.*

S. Prosper passim in iis, quæ contra Pelagianos & Semipelagianos scribit. Cui junge *Auctorem Librorum de vocatione gentium*, qui primo præcipue huc facit.

S. Maximus Taurinensis *homilia 3. de resurrectione* conclamat insigniter adversum Judæos, culpam suam vel in filios quoque protendentes; id quod primis parentibus accommodatur eleganter.

S. Fulgentius in variis, quæ scripsit *pro gratia.*

S. Gregorius M. *Libro IV. in Librum 1. Regum, cap. 1. ad illud:* Juxta omnia opera sua; *idque egregie.*

Odo Cameracensis *Libris tribus de peccato originali.*

S. Anselmus *Libro de conceptu virginali, & peccato originali.*

Hil-

HILDEBERTUS CENOMANENSIS *Sermonibus* 24. 100. & 111.

HUGO VICTORINUS *Libro I. de Sacramentis P.* 6. 7. & 8. de Creatione, Lapſu, & reparatione hominis.

Statum hominis ante peccatum deſcribunt omnes, quotquot in *opus ſex dierum* ſunt commentati. Item *S. Auguſtinus, aut quiſquis eſt auctor Fragmenti de creatione primi hominis: Nemeſius Libro de natura hominis: Theodoretus Libro* 5. *adverſus gentiles, de natura hominis: S. Joannes Damaſcenus Titulo VIII. litera α. olim. Libro I. Parallelorum cap.* 8. *& Libro II. de fide orthodoxa cap.* 12. *Theodorus Abucara Dialogo de corpore impaſſibili Adami innocentis: Hugo Victorinus, paulo ante allegatus.*

Addantur & Tituli: *De Conceptione B. V. Mariæ: Tentationes: Paſſiones: Caro: Gratia* &c. Et quidquid fere contra hæreſin Pelagianorum & Semipelagianorum eſt perſcriptum.

TITULUS XXXVI.

De *Peccato* Actuali, Gravi, & Veniali.

CAPUT I.

Loci.

DE PECCATO GRAVI.

Pro ſcelus! Semel Judæi Chriſto manus intulerunt; iſti quotidie corpus ejus laceſſunt. TERTULLIANUS *Libro de pœnitentia cap.* 5.

Cujus porro amor erga homines exprimi non poteſt, is quanto odio ſcelera proſequatur mente concipi nequit. CLEMENS ALEXANDRINUS *in Cohortatione ad Gentes, verſus finem.*

Ne ſolum putemus verbum nos exaſperare Domini ſi peccemus; delictum noſtrum usque ad ipſius

fius Dei injuriam pervenit. ORIGENES *homilia* 12. *in Ezechielem.*

Pro te Dei filius jugulatus eſt, & iterum peccare te delectat! *Idem homila* 2. *in Leviticum.*

Grandis pudor! ubi talis reconciliatio facta eſt, ubi inimicitias inter Deum & homines non fermo peccatoris, ſed ſanguis interceſſoris abſolvit, iterum nos converti ad inimicitias, & agere ea, quæ odit ille, quem nobis niſi effuſio ſanguinis ſacri reconciliaverit nemo. *Idem Libro IV. in caput* 5. *Epiſtolæ ad Romanos.*

Mortem peperit peccatum, primogenitus ille Dæmonis partus. S. BASILIUS M. *homilia* 6. *Hexaemeron, initio.*

Peccatum mors eſt animæ immortalis. *Idem S. Pater homilia* 5. *in Martyrem Julittam, ad finem.*

Scitis ex perſonarum conditione peccata diſcerni, & æſtimari. Verbi gratia qui privatum contumelia affecit, peccavit; ſed non perinde atque is qui principem offendit, & major offenſa eſt cum major eſt princeps quam cum minor. Qui vero Regem offendit longe magis peccat. Contumelia vero per ſe eadem eſt; ſed ex offenſæ perſonæ conditione major efficitur. Si autem is qui regem contumelia affecit ob perſonæ dignitatem intolerabili traditur ſupplicio: qui Deum contumelia affecit, quot talentorum debitor erit? Itaque etiamſi eadem contra Deum peccata admittamus, quæ contra homines, nulla certe paritas eſt; ſed quantum intervallum eſt Deum inter & hominem, tantum inter hæc & illa peccata. Nunc autem multa deprehendo peccata non modo quæ ex dignitate perſonæ majora efficiantur, ſed etiam ex ipſa rei natura. Et horrendum quidem tremendumque eſt id, quod jam dicturus ſum; ſed neceſſario dicendum, ut ſic mentem noſtram concutiat & exagitet, oſtendens nos multo magis homines quam

Deum timere: & multo magis homines quam Deum honorare. Perpende namque, qui adulterium admittit Deum se videre novit, illumque despicit; si autem homo se viderit concupiscentiam retinet; ille vero non modo hominem Deo præfert, non modo Deum contumelia afficit; sed, quod longe gravius est, homines timet, Deum contemnit. S. CHRYSOSTOMUS *initio moralis homiliæ* 1. *in ad Philemonem.*

Si universus orbis terræ, & lapides, & ligna, & arbores, & feræ, & aves, &, ut semel dicam, totus orbis terræ voce accepta nos defleat, qui a bonis illis excidimus: nihil ut par est deflebit vel lamentabitur. *Idem homilia* 23. *in ad Hebræos.*

Rursum homilia 37. *in Matthæum, cum pœnis hujus & illius vitæ terruisset, sic denique concludit Orationem, propositorum memorem esse jubens peccatorem:* Ne Christum offendamus, quod omnium est gravissimum, & terribilissimum. Nam si multis gehenna videtur terribilis esse, non finem faciam clamandi hoc esse gehenna gravius, ac terribilius. Et vos ita affectos esse * rogo. Sic enim & a gehenna liberabimur, & Christi gloria fruemur; quam nos omnes assequi contingat!

Malorum omnium nostrorum causa peccatum est. S. AUGUSTINUS *Sermone* 240. *alias de tempore* 139.

Si peccatum non times, time quo perducit peccatum. Dulce est peccatum? sed amara est mors. Ipsa est infelicitas hominum: propter quod peccant morientes hic dimittunt, & ipsa peccata secum portant. Peccas propter pecuniam? hic dimittenda est. Peccas propter villam? hic dimittenda est. Peccas propter mulierem? hic dimittenda est. Et quidquid est propter quod peccas, quando oculos in morte clauseris, hic dimittis, & ipsum peccatum

* Græcismus, pro: *ut ita affecti sitis.*

tum quod committis tecum portas. *Idem homilia* 42 *ex* 50.

O misera sors hominis cum hoc perdidit, ad quod factum est! o dirus ac durus casus ille! Heu quid perdit, & quid invenit! quid abscessit, & quid remansit! *Idem* creditus *in Manuali capite* 31.

O peccata, quam faciles aditus, quam difficiles exitus habetis! *Idem in Meditationibus, ni fallor.*

Cur me graviori criminum tuorum cruce quam illa, in qua quondam pependi afflixisti? gravior apud me peccatorum tuorum crux est, in qua invitus pendeo, quam illa, in quam tui miseratus ascendi. *Idem Sermone* 67. *de Tempore, nunc* 249. *Appendicis.*

Deum summe honorandum offendisse omni supplicio, damnoque gravius est existimandum. Non equidem tantum fore ex suppliciis dolorem existimo, quantus erit pudor ex peccato contra glorificantem commisso proveniens. Sed & arma ipsa, quibus fuere honorati contra ipsum moventes, & honore contra honorantem utentes deprehendi. Omnem id superat furorem. Illud quidem incomparabilem amentiam, hoc vero incurabilem etiam continet furorem. S. Isidorus Pelusiota *Libro V. epistola* 472.

Serpens ille, etsi revocavit morsum, reliquit venenum. Fecit quisque peccatum, ut aliquam corporalem caperet voluptatem. Remanet quod damnat, præterit quod delectat. Consummata iniquitas permanet, voluptas fugitiva pertransit. Eusebius Gallicanus *homilia* 3. *de Paschate.*

Si volumus intelligere, quam graves apud se faciat judex noster hominum culpas, respiciamus ad pœnas. *Idem homilia* 5. *ad Monachos.*

Salvianus *cum quæsisset, quid tandem Deo pro tam immensa charitate rependamus, ita respondet:* Quidquid indecens, quidquid indignum, quidquid ad

ad injuriam Dei pertinens: actus improbos, mores flagitiosos, ebrias comessationes, cruentas manus, fœditates libidinis, rabidas cupiditates, & quidquid illud est, quod plus potest conscientia habere, quam sermo. *Quæ enim*, inquit Apostolus, *in occulto fiunt ab eis, turpe est etiam dicere.* Nec solum hoc (nam hoc vetus est, & tam præsentium temporum quam præteritorum) illud gravius & lugubrius quod peccatis veteribus nova addimus; nec solum nova, sed quædam paganica, ac prodigiosa, & in ecclesiis Dei ante non visa. *Libro* 4. *de Gubernatione Dei, in medio.*

Gravis animæ casus, qui non nisi Christi cruce potuit reparari. S. BERNARDUS *Epistola* 54.

Ex consideratione remedii periculi mei æstimo quantitatem. *Idem Sermone* 3. *in Natali Domini.*

Agnosce o homo quam gravia sunt vulnera, pro quibus necesse est Dominum Christum vulnerari! Si non essent hæc ad mortem, & mortem sempiternam, nunquam pro eorum remedio Dei filius moreretur. *Idem ibidem.*

Sicut gravem agnosco morbum, cui tanta apponitur medicina, sic & ex hoc ipso non incurabilem esse conjecto. *Idem ibidem.*

Et tam tremendam majestatem audet irritare vilis pulvisculus, uno levi flatu mox dispergendus, & minime recolligendus? *Idem Sermone* 16. *in Cantica.*

Quid magis impium, quid magis potest esse injuriosum, quam contra tantæ pietatis dominum & eum qui vivit in æternum illud improbe committere, quod quantum in te est, non possis in æternum corrigere! RICHARDUR A S. VICTORE *de potestate ligandi, atque solvendi cap.* 4.

DE PECCATO VENIALI.

Dominus prudentes esse nos jussit, & cauta sollicitudine vigilare præcepit, ne adversarius vigilans sem-

semper & semper insidians ubi in pectus obrepserit de scintillis conflet incendia, de parvis maxima exaggeret, & dum remissis & incautis leniore aura & flatu molliore blanditur, procellis ac turbinibus excitatis minas fidei & salutis ac vitæ naufragia moliatur. S. CYPRIANUS *Libro de Zelo & livore, initio.*

Nec coluber foveri debet, donec in serpentem formetur. *Idem putatus Sermone de jejunio Christi.*

Obsecro a principio caveamus & pusilla fugiamus mala, magna quippe ex his generantur. Nam is qui ad singula peccata hoc dicere edoctus est: nihil hinc eveniet, paulatim omnia perdet. Hoc nequitiam introduxit, hoc portas latroni aperuit, hoc urbis mœnia dejecit, cum ad singula dicitur: nihil hinc eveniet. Sic & in corporibus magnæ ægritudines augentur, quando parvæ contemnuntur. S. CHRYSOSTOMUS *homilia* 12. *in ad Romanos.*

Si quid admirandum dicere oporteat, non tantam diligentiam requirunt majora illa peccata, quam minima. Illa namque ipsa peccati natura ut aversemur efficit; minora vero vel quod minora sint in negligentiam conjiciunt, neque sinunt fortiter ad ipsa tollenda surgere. Ideo nobis dormientibus cito magna fiunt. *Idem homilia* 87. *in Matthæum.*

Ita levia peccata plangebat, ut illam gravissimorum criminum crederes ream. S. HIERONYMUS *Epistola* 105. *alias* 27. *ad Eustochium.*

Non considerandum est, quid fecerit, sed quem offenderit. S. AUGUSTINUS *Libro de pœnitentia.*

Illud quod dicunt sine ullo peccato aliquos homines jam ratione utentes in hoc sæculo vixisse vel vivere, optandum est ut fiat, conandum est ut fiat, supplicandum est ut fiat: non tamen quasi factum fuerit confitendum. *Idem Libro III. de peccatorum meritis, & remissione cap.* 13.

Cur attendis, quia minora ſunt, & non attendis, quia multa ſunt? *Idem Sermone* 161. *alias* 12. *de diverſis cap.* 11.

Nolite contemnere venialia, quia minima ſunt; ſed timete quia plura. Plerumque enim beſtiæ minutæ multæ necant. Numquid minutiſſima ſunt grana arenæ? ſed ſi arena amplius in navim mittatur, mergit illam, ut pereat. Quam minutæ guttæ pluviæ? nonne flumina complent, & domos ejiciunt? Timenda eſt ergo ruina multitudinis, etſi non magnitudinis. *Idem Libro de decem chordis cap. ſimilia & alibi ſæpe habet.*

Stoicorum quidem eſt peccatorum tollere differentiam & delicta omnia paria judicare, nec ullum inter ſcelus & erratum diſcrimen facere: nos vero etſi multum inter peccata diſtare credimus, quia & legimus; tamen ſatis prodeſſe ad cautionem dicimus etiam minima pro maximis cavere. Tanto enim facilius abſtinemus a quocunque delicto, quanto illud magis metuimus: nec cito ad majora progreditur, qui etiam parva formidat. Et ſane neſcio an poſſimus leve aliquod peccatum dicere, quod in Dei contemptum admittitur: eſtque ille prudentiſſimus qui non tam conſiderat quod juſſum ſit, quam illum, qui juſſerit: nec quantitatem imperii, ſed imperantis cogitat dignitatem. S. PAULINUS, *aut quisquis ſcripſit ad Celantiam, num* 6.

Ecce quam magna perdidit, qui ut putabat nulla contempſit! S. GREGORIUS M. *loquens de Saule, Libro V. Expoſitionis in Librum* 1. *Regum cap.* 13.

Facta ſua ſi deſpiciunt timere dum penſant, debent formidare cum numerant. *Idem Paſtoralis curæ Parte III. admonitione* 34.

Sic de minoribus iſtis peccatis pia diſpenſatione nobiſcum agitur, ut non penitus auferantur, ſed in illis nos erudiat Deus, ut cum minima cavere non poſſumus, certi ſimus, quod non noſtris

viri-

viribus majora ſuperemus. S. BERNARDUS *Sermone* 1. *in Cœna Domini.*

A minimis incipiunt, qui in maxima proruunt. *Idem creditus, de ordine vitæ, & morum Inſtitutione.*

CAPUT II.

Fontes.

DE PECCATO GRAVI.

CYPRIANUS *creditus, ſermone de Paſſione Chriſti*, qui fuſo & præclaro loco optime ex Chriſti paſſione peccati gravitatem deducit.

S. PACIANUS *Parœneſi ad pœnitentiam, poſt initium*, pulchre diſtinguit inter ipſa peccata gravia.

S. AMBROSIUS *Libro de lapſu Virginis conſecratæ*, a quibus bonis quis excidat per peccatum. Et *Libro III. de officiis cap.* 5. a ſapiente nec cauſa vitæ peccandum.

S. CHRYSOSTOMUS *Epiſtola* 1. *ad Olympiadem, poſt initium*, locum inſignem miniſtrat.

Homilia 27. *in Matthæum*, quam juſte Deus puniat peccatum.

Homilia 9. *in I. ad Corinthios*, ubi varia huc faciunt.

Homilia 11. *in II. ad Corinthios*, de peccato & redemptione ab illo.

Homilia 28. *in II. ad Corinthios*, de pudore, immunditia, metu, quæ peccatum affert.

Homilia 1. *in ad Philemonem*, ubi exaggerat contemptum Dei.

S. HIERONYMUS *Libro I. in caput* 1. & 2. *Lamentationum Jeremiæ*, de ſtatu hominis in peccato varia ad hoc noſtrum propoſitum.

S. AUGUSTINUS *Libris tribus de peccatorum meritis & remiſſione. Quæſtione* 26. *ex* 83. de differentia peccatorum. *Sermone* 29. *de Tempore, nunc*

136. *in Appendice*, ubi deterret præclare a gravi peccato.

Eusebius Gallicanus *homilia* 3. *de Pascha*, ubi agit de horrore tanti mali.

S. Cassianus *Collatione IV.* de peccato generatim.

Salvianus *Libro* 6. *de gubernatione Dei*, ubi totus est in ostendenda gravitate offensæ ex dignitate offensi.

S. Anselmus non potuisset magis exprimere suum gravis culpæ horrorem, quam facit. *Libro de similitudinibus, cap.* 190. Sed hic liber non videtur ipsius esse.

Hugo a S. Victore *in summa sententiarum, Tractatu* 3. *a cap.* 13. *Item in Threnos Jeremiæ: Et Libro II. allegoriarum in Matthæum, capitibus pluribus.*

S. Bernardus *Sermone* 81. *in Cantica*, de morte, & servitute peccati.

Richardus a S. Victore *Tractatu de differentia peccati mortalis & venialis.*

S. Thomas a Villanova *Tractatu de Adventu Domini*, mirifice extollit gravitatem peccati.

Plura dant Tituli: *Gratia. Salus. Pœnitentia. Passio Domini.* Et quæ passim Patres sive græci, sive latinis scripserunt in Manichæos.

DE PECCATO VENIALI.

S. Basilius M. *Regula* 293. *breviore.*

S. Chrysostomus *homilia* 87. *in Matthæum, fuse & egregie.*

Homilia 12. *in ad Romanos, fuse iterum.*

Homilia 8. *in II. ad Corinthios, post medium.*

Commentario in caput I. ad Galatas, ad verba: Et volunt subvertere Evangelium Christi.

Homilia 14. *in ad Ephesios.*

Homilia 3. *in II. ad Timotheum*, parva nobis multa videri, quæ non sint parva &c. &c.

S. Hie-

S. HIERONYMUS *creditus*, *Epistola qua instituit amicum in scientia divinæ legis.*

S. AUGUSTINUS *Epistola* 180. *ad Seleucianam, hodie* 265.

Quæstione 26. *supra laudata.*

Libro de doctrina christiana cap. 18. apud christianos etiam parva esse magna, ut quæ ad maxima referantur.

Libro de natura & gratia cap. 36. neminem etiam sanctum carere peccatis leviusculis.

Enarratione in Psalmum 129. de multitudine venialium.

Tractatu 12. *in Evangelium S. Joannis, numero* 13.

SIXTUS III. *creditus, Libro de malis Doctoribus, ante medium.*

S. ISIDORUS PELUSIOTA *Libro V. epist.* 17. *ad Cyrum Scholasticum.*

SALVIANUS *Libro* 6. *de gubernatione Dei*, *fuse*, ne quid leve ducamus, quo Deus offenditur. *Idem Libro* 4. *ad Ecclesiam Catholicam*, quam graviter Sancti vel in levia sua peccata animadvertant.

S. CÆSARIUS *Sermone* 37. *olim apud Augustinum* 41. *de Sanctis, nunc* 104. *in Appendice.*

S. GREGORIUS M. *Pastoralis curæ Parte III. admonitione* 34. Et *Libro V. Expositionis in Librum I. Regum cap.* 13.

RICHARDUS A S. VICTORE *Tractatu de differentia peccati mortalis & venialis.*

PETRUS BLESENSIS *Tractatu de confessione Sacramentali*, *in medio.*

TITULUS XXXVII.

De *Pœnitentia* generatim.

CAPUT I.

Loci.

Non comminaretur (Deus) non pœnitenti, si non ignosceret pœnitenti. Tertullianus *Libro de pœnitentia cap.* 8.

Exomologesis cum provolvit hominem, magis relevat, cum squallidum facit, magis mundatum reddit, cum accusat, excusat, cum condemnat absolvit. In quantum non peperceris tibi, in tantum tibi Deus crede parcet. *Idem ibid. cap.* 9.

Si de exomologesi retractas, gehennam in corde considera, quam tibi exomologesis extinguet, & pœnæ prius magnitudinem imaginare, ut de remedii adeptione non dubites. *Idem ibid. cap.* 12.

Quod si, ut ais, ad peccatum cogitur, cui pœnitentiæ medicina monstratur: quid tandem ille facturus est, cui pœnitentia ipsa præcluditur? S. Pacianus *Epistola* 3. *ad Sympronianum.*

Homo es, & vis rogari ut ignoscas; & putas Deum tibi non roganti ignoscere? S. Ambrosius *Libro II. de Pœnitentia cap.* 6.

Ne in ipsa pœnitentia fiat, quod postea indigeat pœnitentia. *Idem ibidem cap.* 11.

Sunt etiam qui arbitrentur, hoc esse pœnitentiam, si abstineant a Sacramentis cœlestibus. Hi saviores in se judices sunt, qui pœnam præscribunt sibi, declinant remedium. *Idem ibid. cap.* 19. *Hunc locum exscripsimus in gratiam Jansenianorum.*

O veneranda pietas Dei! peccamus, & parcit, delinquimus & ignoscit! offendimus, & adhuc placatus existit! Unde qualis erga justos sit monstrat, dum talem se erga peccatores ostendit. *Creditus*

Chry-

Chrysostomus *in ultimo ſermone ex additis de pœnitentia.*

Hoc profecit doctrina veſtra, ut peccatum ne pœnitentiam quidem habeat. S. Hieronymus *Libro II. adverſus Jovinianum,* in fine. *Etiam hic locus Tribunalibus Janſenizantium inſcribi poſſit trabalibus literis.*

Cavendum eſt vulnus, quod dolore curatur. *Idem loquens de Pœnitentia Epiſtola 79. alias 9. ad Salvinam, verſus finem.*

Ut inter omnes ſanos conſtat, & quod ipſi Manichæi non ſolum fatentur, ſed etiam præripiunt, divinarum Scripturarum teſtimonia quæ usquequaque diffuſa ſunt, colligam? Vox eſt etiam iſta naturæ. Neminem ullum * rei hujus notitia deſeruit. Hoc nobis niſi etiam penitus inſitum eſſet, periremus. Poteſt quidem aliquis dicere, non ſe peccare; non autem ſibi eſſe, ſi peccaverit, pœnitendum, nulla barbaries hoc dicere audebit. S. Augustinus *Libro de duabus animabus cap.* 14.

Sed fac incertum eſſe utrum ignoſcat Deus. Quid perdit cum ſupplicat Deo, qui ſalutem perdere non dubitavit, cum offenderet Deum? Quis enim certus eſt, quod etiam Imperator ignoſcat? Et tamen pecunia funditur, maria transmeantur, procellarum incerta ſubeuntur, & pæne, ut mors evitetur, mors ipſa ſuſcipitur. *Idem ſermone* 351. *alias homilia ultima ex* 50. *ad calcem.*

Sed augent homines peccata ſpe veniæ? imo augerent peccata deſperatione veniæ. *Idem Concione* 1. *in Pſalmum* 101. *poſt medium.*

S Chrysologus *ad illud Prodigi:* Surgam, & ibo ad patrem meum. Qua ſpe, *inquit?* illa, qua pater eſt. Ego perdidi, quod erat filii; ille, quod patris eſt, non amiſit. *Sermone* 2.

* Pro eo, quod alii *ſtultum.*

Tam perversa impii pœnitentia fuit, ut etiam pœnitendo peccaret. S. LEO *sermone* 5. *de Passione*.

Parcite obsecro, fratres, parcite animabus vestris! parcite sanguini qui pro vobis effusus est! horrendum cavete periculum, ignem qui paratus est, declinate. S. BERNARDUS *de Conversione ad Clericos cap*. 30.

CAPUT II.

Fontes.

TERTULLIANUS *Libro citato de Pœnitentia.*

ORIGENES *homilia* 2. *In Psalmum* 37.

S. CYPRIANUS *Libro de Lapsis: Libro ad Novatianum, de spe veniæ lapsis non neganda: Epistolis item aliquot, uti* 52. *ad Antonianum, &* 55. *ad Cornelium.*

LACTANTIUS *Libro VI. divinarum Institutionum, capitibus* 13. *&* 24. *atque Epitomes capite* 6.

S. CYRILLUS HIEROSOLYMITANUS *Catechesi* 2.

S. EPHRÆM sæpissime, præsertim prolixo illo Tractatu, qui inscribitur *de Pœnitentia.*

S BASILIUS M. *homilia supposita de Pœnitentia*, atque etiam *Moralibus sententiis*, potissimum vero *Epistola* 46. *olim* 5. *ad Virginem lapsam.*

S. PACIANUS *Epistolis tribus ad Sympronianum, & Paræncsi ad pœnitentiam.*

S. GREGORIUS NYSSENUS *Oratione ad eos, qui durius & acerbius alios judicant, atque condemnant, quique conversione indigent & pœnitentia. Iterum Oratione illa de Pœnitentia, quæ etiam Asterio Amaseno tribuitur.*

S. AMBROSIUS *Libris duobus de Pœnitentia: Libro de lapsu Virginis consecratæ: & Apologiis duabus David &c.*

S. CHRYSOSTOMUS *homiliis pluribus de Pœnitentia. Paræncsi utraque ad Theodorum lapsum.*

Homilia

Homilia 20. in Genesin.
Homiliis duabus in Psalmum 50.
Homilia 27. in Matthæum.
Homilia 8. in I. ad Corinthios.

S. Hieronymus *Epistola 147. alias 48. ad Sabinianum, & Epistola 77. alias 30. ad Oceanum. Item in Commentario ad caput 2. Joëlis, & ad caput 3. Jonæ.*

S. Augustinus *Libro de vera & falsa pœnitentia: Libro de medicina, seu utilitate pœnitentiæ: & Libro de necessitate & utilitate pœnitentiæ,* qui etiam inter sermones solent reponi.

S. Paulinus *Poemate 5. de S. Baptista, ad finem.*

S. Chrysologus *Sermonibus primis,* qui sunt de filio prodigo, & *Sermone 167.*

S. Basilius Seleuciensis *Oratione 29.*

S. Fulgentius *Epistola ad Venantiam de recta pœnitentia, & futura tribulatione. Item Libris duobus ad Euthymium de remissione peccatorum.*

S. Cæsarius Arelatensis *Sermonibus compluribus, quos inter præcellit ille:* Quotiescunque &c.

S. Joannes Climacus *gradu 5.*

Victor Tunonensis *Libro de Pœnitentia, inter opera Ambrosii.*

S. Isidorus Hispalensis *Exhortatione pœnitendi: Item Lamento pœnitentiæ, & Oratione ad flenda semper peccata.*

S. Antiochus *homiliis 77. & 107.*

S. Joannes Damascenus *Parallelorum Titulo III. Litera μ alias Libro II. cap. 86.*

B. Rabanus Maurus *Libro III. ad Bonosum Abbatem, qui est de modo pœnitentiæ.*

Hildebertus Cenomanensis *Sermonibus pluribus in Quadragesima.*

Hugo a S. Victore plura de Pœnitentia habet *Tomo III.* suorum operum.

PETRUS BLESENSIS *Tractatu de Confessione Sacramentali.*

TITULUS XXXVIII.

De *Pœnitentiæ* Procrastinatione.

CAPUT I.

Loci.

Quod si peccatum bonum est, & honestum, illud ad finem usque serva; sin noxium est patranti quid in exitiosis immoraris? Nemo bilem evomere cum vult, mala intemperantique diæta eam sibi multo abundantiorem cogerit. Par enim fuerit corpus a noxiis purgare, non morbum viribus majorem efficere. S. BASILIUS M. *homilia* 13. *exhortatoria ad sanctum baptisma.*

Proposita spe pœnitentiæ licentiam sibi delinquendi propagatam putant, cum pœnitentia remedium peccati sit, non peccandi incentivum. Vulneri enim medicamentum necessarium est, non vulnus medicamento; quia propter vulnus medicamentum quæritur, non propter medicamentum vulnus desideratur. S. AMBROSIUS *Libro II. de Pœnitentia, cap.* 9.

Quid enim est quod differas? an ut plura peccata committas? Ergo quia Deus bonus est, ideo tu malus? *Idem ibidem cap.* 11.

Quid in crastinum differs? potes & hodiernum diem lucrari. Cavendum est enim ne & illum non teneas, & hunc amittas. *Idem Epistola* 63. *alias* 82. *&* 25. *ad Vercellensem Ecclesiam.*

Aderit illud tempus, cum non jam ultra nobis ludus hic procedet. Prorsus etenim mors necesse est (eo quippe plerique stupore sunt, ut de perspicuis quoque rebus loqui necesse sit) prorsus resurgere

gere, prorsus judicium subire, ac poena affici . . . Quo circa demus operam, ut nosmet ipsos recuperemus. Atque is quidem, qui senili ætate est, cogitet se propediem hinc excessurum esse, ac satis diu ætatem in voluptate duxisse: quamquam quæ hæc voluptas est in vitiis vitam exigere? Verum ad ipsius opinionem orationem interim accomodo. Illud etiam postea animadvertat, licere ipsi omnes maculas exiguo tempore abstergere. Juvenis rursum secum reputet quam incertus vitæ finis sit, quodque sæpe contigit, ut multis senibus diutius hic manentibus juvenes ante ipsos morte abrepti sint. Ideo enim noster e vita discessus in incerto jacet, ne eum negotiemur. Unde etiam sapiens quidam his verbis nos admonet: *Non tardes converti ad Dominum, & ne differas de die in diem; nescis enim, quid paritura sit superventura dies.* Ex dilatione quippe periculum, ac metus nascitur. Quod si quis moram omnem fugiat, perspicua ei, & certa salus. Proinde virtutem complectere. Sic enim sive juvenis hinc abscedas; sive ad senilem ætatem pervenias cum amplissimis opibus excedes, duplicemque lætitiam ac festivitatem per omnem vitam habebis; nimirum & a vitio abstinens & virtutem amplexans. Cave dixeris: Erit tempus cum ad meliorem frugem revertendum erit; hæc enim verba Deum majorem in modum ad iracundiam concitant. Quid tandem est, quod cum ille infinita sibi sæcula pollicitus sit, tu contra in præsenti hac vita, quæ brevis & fluxa est, nullum laborem suscipere velis; verum ita dissolutus, & ignavus sis, ut etiam hac ipsa breviorem requiras? An non eædem comessationes quotidie? An non eadem scorta? An non eadem theatra? An non eædem pecuniæ? Quousque ista tanquam vera, & solida amabis? Quousque inexplebili vitii cupiditate teneberis? Memento quod quoties scortatus es, toties te

ipsum

ipsum condemnasti. Hujusmodi quippe est peccatum. Protinus ut perpetratum est, sententiam fert Judex. Mero te obruisti? cibis te ingurgitasti? rapuisti? consiste jam, teque in contrariam viam refer: Deo gratias age quod te inter media peccata non abripuit, ne alterum quoque tibi tempus ad flagitiose vivendum præfiniri postules. Multi dum avaritiæ studerent hinc abrepti sunt, atque ad perspicuas certasque pœnas abscesserunt. Ne idem tibi inexcusabili accidat time. At, inquis, multis Deus in extrema quoque senectute peccata sua confitendi spatium concessit. Quid tum? an tibi quoque concedet? Fortasse, inquis. Quid ais, fortasse, & interdum, & sæpe? In mentem tibi veniat, te de anima tua consilium inire. Contrarium pone, tecumque ita reputa, ac dic: Quid autem si non concesserit? Tu contra: Quid si concesserit inquis? Concessit quidem ipse; verumtamen hoc illo tutius est, & utilius Etenim si jam probe vivere incipias, sive certum vitæ spatium acceperis sive non: omnia lucratus eris; si autem moras quotidie nectas, ideo persæpe non accipies. Enimvero cum ad bellum proficisceris non dicis: Non necesse est testamentum condere; fortasse revertar: nec cum de ineundo matrimonio consultas, dicis: Uxorem egentem accipiam; multi enim præter opinionem ad opes ita pervenerunt: nec cum domum exstruere paras; Infirma fundamenta jaciam; permultæ enim ædes sic etiam constiterunt. At cum de anima consilium inis, imbecillioribus niteris; nimirum illo *fortasse*, *sæpe*, *interdum* ponens, incertisque eventibus teipsum committis. Non incertis, inquis, eventibus; sed Dei benignitati. Benignus enim est Deus. Id ipse quoque compertum habeo; sed tamen benignus hic illos etiam, quos dixi, de medio sustulit. Quid vero si accepto longiori vitæ spatio idem ipse tuique simi-

lis

lis maneas? Nam, qui ejusmodi eſt, in ſenectute quoque ignavus erit. Non, inquies. Sed is qui hæc cogitat etiam poſt octoginta annos nonaginta requirit, & poſt nonaginta centum, & exactis centum annis ſegnior adhuc erit. Atque ita tota vita incaſſum abſumetur, tibique etiam id accidet, quod de Judæis dictum eſt: *Defecerunt in vanitate dies eorum.* Atque utinam in vanitate duntaxat, & ac non etiam in perniciem. Cum enim illuc abierimus, gravem peccatorum ſarcinam geſtantes (hoc quippe eſt in perniciem) alimentum igni, ingentemque vermi menſam deferemus. Quam ob rem rogo, atque obſecro, ut tandem aliquando fortiter ſtemus, nosque a vitio removeamus! S. Chrysostomus *homilia* 22. *in II. ad Corinthios.*

Si tunc vis agere pœnitentiam ipſam, quando jam peccare non potes: peccata te dimiſerunt, non tu illa. S. Augustinus *Sermone* 393. *alias homiliia* 41. *ex* 50.

Craſtino iniquitatum tuarum erit finis? Quid ſi ante craſtinum tuus erit finis? *Idem ſermone* 87. *alias* 59. *de verbis Domini.*

Idem in illud Pſalmiſtæ: Miſericordiam & judicium cantabo tibi Domine, *hunc in modum commentatur:* Non dicamus: ſemper parcit Deus. Ecce feci heri, & pepercit Deus. Facio & hodie, & parcit Deus. Faciam & cras quia parcit Deus. Attendis ad miſericordiam, & non times judicium? Si vis cantare miſericordiam, & judicium intellige; quia ideo parcit ut te corrigas, non ut in malignitate permaneas. *Enarratione in Pſalmum* 100. *ante medium.*

Unus eſt, ne deſperes; unicus eſt, ne præſumas. *Eidem tribui ſolet; ſed non memini in illo me legere.*

Pœnitentia, quæ ab infirmo petitur, infirma eſt: pœnitentia, quæ a moriente tantum petitur, timeo ne

ne & ipsa moriatur. *Idem Sermone* 57. *de Tempore, nunc* 255. *Appendicis.*

Illa est peccati pœna justissima, ut amittat unusquisque quo bene uti noluit, cum sine ulla difficultate posset si vellet. Id est autem ut qui sciens recte non fecit, amittat scire quod rectum sit: & qui facere cum posset noluit, amittat posse cum velit. *Idem Libro III. de libero arbitrio cap.* 18.

Ecce cum loquor, muta cor, & factum est, quod tam sæpe & tamdiu clamatur ut fiat: & quod æternam pœnam parturit, si non fiat. *Idem Enarratione in Psalmum* 63. *ipso in fine.*

Præveniendus est dies, qui prævenire consuevit. EUSEBIUS GALLICANUS *homilia de Latrone beato.*

Si quis a malis suis fracta jam ætate vel cogente infirmitate vel imminente morte destiterit: oblectamenta delicti perdidit, non reliquit: neque ille voluptatem deseruit, sed illum voluptas. Illum inquam voluptas, necessitate non virtute fugata, destituit. Ac per hoc impossibilitate exclusus a vitiis & tunc puto peccat quando peccare cessaverit; quia, quantum ad animum, necdum desiit qui adhuc vellet peccare si posset. *Idem* EUSEBIUS *homilia ad plebem, in qua multæ obtrectationes dicuntur.* *

Quia antiquorum morborum difficilis & tarda curatio est, tanto velocius adhibeantur remedia, quanto recentiora sunt vulnera. S. LEO *Sermone* I. *de resurrectione Domini, in fine.*

Tu homo sæpius inter ista omnia considera, si justum est, ut per totam vitam tuam vitiis & peccatis

* Eadem fere habet SALVIANUS *Libro* I. *ad Ecclesiam Catholicam, versus finem.* Quod cum non semel, sed vel hac ipsa in homilia sæpius deprehendo: haud parum augetur suspicio, aliunde mota, plures ex homiliis Eusebii Salvianum habere auctorem. Vide, quæ diximus Libro secundo, Dissertatione de Eloquentia S. Eucherii, capite tertio.

tis servias, & ad aquirendam vitam jam vivus assurgas. Numquid tibi hoc fieri vis a servo tuo, ut quamdiu fortis ac juvenis fuerit, inimicis tuis serviat, & cum ad senectam venerit, tunc ad tuum servitium redire velit? Quod ergo non vis pati a servo tuo, non est justum ut facias Domino tuo. S. Cæsarius Arelatensis *homilia 6.*

Ecce apertum est ostium pœnitentiæ! accelera priusquam claudatur. Effunde, dum tempus est, lacrimas, ne in alio sæculo sine utilitate plangas. S. Anselmus *Exhortatione ad contemptum temporalium, & desiderium æternorum, circa initium.*

Valde difficile est, ut tunc vera sit pœnitentia, quando tam sera venit. Quando cruciatus membra ligat, & dolor sensum opprimit, vix homo aliud cogitare potest. Ergo si vis securus esse, pœnitentiam age dum sanus es. Dum mens sibi vacare potest, exerce illam in opere suo. Valde suspecta debet esse pœnitentia quæ coacta videtur esse. Facile est ut homo se nolle putet, quod posse non datur. Possibilitas optime voluntatem probat. Si non facis dum potes, manifeste ostendis, quod non vis. Hugo a S. Victore *Libro II. de Sacramentis, Parte 14. capite 5.*

Væ illi, qui tunc habuit terminum luxuriæ, quando vitæ. *Creditur* Bernardus *de ordine vitæ, & morum institutione, prope finem.* Citat etiam ex Hieronymo Beda *in scintillis*; verum dubito, an apud istum sit reperire.

CAPUT II.

Fontes.

Tertullianus *Libro de pœnitentia capitibus 6 & 7.*

S. Basilius M. *citata homilia 13. in S. Baptisma: Et ad finem admonitionis ad filium spiritualem: item Oratione 4. ex collectitiis.*

S. Gre-

S. Gregorius Nazianzenus *Oratione* 40. *in sanctum baptisma.*

S. Gregorius Nyssenus *Oratione adversus eos, qui differunt baptisma.*

S. Ambrosius *Libro de Elia & Jejunio cap.* 22. *Item in Exhortatione ad pœnitentiam agendam, ad calcem operum, quæ & homiliam Augustini* 41. *ex* 50. *fere totam complectitur.*

S. Chrysostomus *homilia* 5. *olim* 1. *de pœnitentia*, de propera pœnitentia.
Concione 1. *in Psalmum* 32. *post medium.*
Homilia 27. *in Matthæum.*
Homilia 1. *in Acta, præsertim post medium.*
Homilia 13. *in eadem acta.*

S. Hieronymus *Libro IX. in caput* 30. *Esaiæ.*

S. Augustinus *Libris tribus de peccatorum meritis, & remissione.*
Enarratione in Psalmum 60. *ad finem.*
Enarratione in Psalmum 100. *supra citata.*
Enarratione in Psalmum 102. *versus finem.*
Enarratione in Psalmum 144. *ad versum* 8.
Tractatu 33. *in Joannem.*
Sermone 22. *olim* 109. *de tempore.*
Sermone 40. *alias homilia* 11. *ex* 50.
Sermone 82. *alias* 16. *de verbis Domini.*
Sermone 87. *jam laudato.*
Sermone 351. *alias homilia ultima ex* 50.
Sermone 393. *alias citato.*
Sermone 29. *Appendicis novæ, olim* 102. *de tempore.*
Adde etiam, quæ habet *Libro VIII. Confessionum, capitibus* 5. & 11. de mora conversionis suæ.

Eusebius Gallicanus *homilia de latrone beato, jam laudata.*

S. Leo *Sermonibus* 5. & 12. *in Quadragesima.*

Sab-

SALVIANUS *Libro* I. *ad Ecclesiam Catholicam fuse: & Libro* 5. *de Gubernatione Dei, prope finem*, obiter de morte in peccatis.

JULIANUS POMOERIUS *Libro II. de vita contemplativa cap.* 7.

S. CÆSARIUS ARELATENSIS *Sermonibus* 13. 14. & 15.

VICTOR TUNONENSIS *Libro de Pœnitentia cap.*27.

S. GREGORIUS M. *homilia* 11. *in Ezechielem cap.* 3. *homiliis item* 12. & 13. *in Evangelia.*

S. JOANNES DAMASCENUS *Parallelorum Titulo III. litera* μ.

S. ELIGIUS NOVIOMENSIS *homilia* 6.

HUGO A S. VICTORE *loco citato.*

S. BERNARDUS *Sermone* 38. *ex parvis: Et in Declamationibus, versus finem.*

RICHARDUS A S. VICTORE *Tractatu de potestate ligandi & solvendi.*

PETRUS BLESENSIS *Epistola* 15. de vocibus mundi pœnitentiam nostram differri volentis. Adde *Tractatum de Confessione Sacramentali.*

Vide Titulos: *Præsumptio. Longanimitas divina. Inspirationes.*

TITULUS XXXIX.

De *Pœnitentiæ* Partibus omnibus, fuse & singulatim.

CAPUT I.

Loci.

DE EXAMINE.

Peccatum meum contra me est semper: Ego illud video; tu illud non videas. Ego literis mando, tu oblitera. Vide enim quid fiat. Si illud tu memoria teneas, Deus e memoria abjicit: si te illius

oblivio capiat, Deus illius meminit. S. CHRYSOSTOMUS *homilia 2. in Psalmum 50. per accomodationem.*

Quid ais homo! Deum offendisti, & obliviſceris? altera jam eſt hæc offenſio, altera inimicitia. A quibusnam ergo peccatis ſolvi petis? An ab iis quæ ne tibi quidem nota ſunt? *Idem homilia 22. in II. ad Corinthios.*

Sunt homines qui quaſi conantur quærere iniquitatem ſuam, & timent illam invenire. S AUGUSTINUS *Enarratione in Pſalmum 35 poſt initium.*

Diſcute conſcientiam tuam. Noli ſuperficiem circumpalpare. Deſcende in te, penetra interiora cordis tui, rimare diligentes, utrum nulla ibi vena venenata tabificum amorem ſæculi fugat. *Idem ſermone* 348. *alias* 214. *de tempore.*

Peccata noſtra judices nos ſentiant, non patronos. Accuſatores ſuos, & non defenſores eſſe cognoſcant; ſecundum illud quod ſcriptum eſt: *Iniquitatem meam ego cognoſco, & peccatum meum contra me eſt ſemper.* Tu agnoſce; & Deus ignoſcet. *Idem ſermone* 88. *de Tempore, nunc* 22. *Appendicis.*

Omnes cordis noſtri receſſus jugiter perſcrutandi ſunt, & aſcendentium in eos veſtigia indagatione ſagaciſſima retractanda. S. CASSIANUS *Collatione I. cap.* 22.

Si ſuperbia, ſi avaritia, ſi invidia, ſi ambitio aut ſimilis aliqua peſtis abſcondita eſt, vix poterit effugere hoc examen. Si fornicatio, ſi rapina, ſi crudelitas, ſi fraus ulla, aut quælibet culpa admiſſa eſt, integrum hunc judicem non latebit. Reus eſſe nec inficiabitur coram eo. Tranſiit enim velociter totus ille pruritus delectationis iniquæ, & voluptatis illecebra tota brevi finita eſt; ſed amara quædam impreſſit ſigna memoriæ, ſed veſtigia fœda reliquit. In illud ſiquidem repoſitorium velut in ſentinam aliquam tota decurrit abominatio, & immun-

munditia tota defluxit. S. BERNARDUS *Tractatu de Conversione ad Clericos, cap.* 3.

DE DOLORE.

Pœnitentia de pectoribus excussa est: gravissimi, extremique delicti memoria sublata est. Operiuntur morientium vulnera, & plaga lethalis altis & profundis visceribus infixa dissimulato dolore contegitur. S. CYPRIANUS *Libro de lapsis.*

Quam magna deliquimus, tam granditer defleamus. Alto vulneri diligens, & longa medicina non desit. Pœnitentia crimine minor non sit. *Idem ibidem.*

Magnifice, ut solet, GREGORIUS NAZIANZENUS *pœnitentium lacrimas* peccati diluvium *appellat*, & mundi piamentum. *Oratione* 3. *quæ est in Julianum* 2. *paulo ante medium.*

Ostende mihi amaras, atque uberes lacrimas tuas; ut ego quoque meas commiscearn. S. GREGORIUS NYSSENUS *Oratione in eos, qui acerbius judicant.*

Audiant qui agunt pœnitentiam, quomodo agere debeant, quo studio, quo affectu, qua mentis intensione, qua intimorum concussione viscerum, qua cordis conversione. S. AMBROSIUS *Libro II. de Pœnitentia cap.* 6.

Tales lacrimæ ipsum etiam gehennæ incendium norunt extinguere. S. CHRYSOSTOMUS *Concione* 1. *de Lazaro.*

Sed o magnificum (donum!) quod dedit ad supplicium, in salutem vertit. Peccatum dolorem peperit, dolor peccatum consumpsit: & quemadmodum vermis e ligno natus ipsum lignum comminuit, sic & dolor e peccato natus peccatum consumit per pœnitentiam inductus. *Idem homilia* 5. *de Pœnitentia, hodie* 7.

Portat tormentum suum qui propria torquetur conscientia, & in isto sæculo sustinet propria vo-

luntate cruciatum, ne æterna tormenta sustineat. S. HIERONYMUS *Libro V. Commentariorum in caput 16. Ezechielis.*

Quæ peccata fletus iste non purget? quas inveteratas maculas hæc lamenta non abluant? *Idem Epistola 77. alias 30. ad Oceanum.*

Qui se conterit irascitur sibi: se habeat iratum, ut illum habeat propitium: se habeat judicem, ut illum habeat defensorem. S. AUGUSTINUS *in Expositione Psalmi 74. initio.*

An vero in te sunt viscera miserationis christianæ, ut plangas corpus, a quo recessit anima, & non plangas animam, a qua recessit Deus! *Idem Sermone 65. alias 13. inter additos a Parisiensibus.*

In actione pœnitentiæ non tam consideranda est mensura temporis, quam doloris. *Idem in Enchiridio cap. 65.*

Ecce, ibi es in corde eorum, in corde confidentium tibi, & projicientium se in te, & plorantium in sinu tuo post vias suas difficiles! & tu facilis terges lacrimas eorum, ut magis plorent, & gaudeant in fletibus. *Idem Libro V. Confessionum cap. 2.*

Rursum S. Doctor de verbo illo PECCAVI, quod æque & Saul, & David adhibuerunt: In simili, *inquit*, voce, quam sensus humanus audiebat, dissimile pectus erat, quod divinus oculus discernebat. *Libro XXII. contra Faustum cap. 67.*

Idem contritionem perfectam suasurus: Quando exhibuistis membra vestra iniquitati ad flagitia perpetranda, timore adducti estis, an delectatione invitati; quid dicitis? Respondete nobis, quia & qui bene vivitis, male aliquando fortasse vixistis. Quando peccabatis, delectabamini in peccatis vestris. Timor vos adducebat ad peccandum, an suavitas peccati? Respondebitis suavitas. Ad peccatum suavitas adducit, ad Justitiam timor impingit?

git? . . . Amate justitiam, quantum amastis iniquitatem. Digna est justitia, quæ a vobis impetret, ut exhibeatis illi, quod exhibuistis iniquitati. *Sermone* 159. *alias* 17. *de verbis Apostoli.*

Idem de eo, qui ex solo, quem vocant, metu servili dolet, eleganter: Inimicus justitiæ est, qui gehennam metuit. Non peccare metuit, sed ardere. Peccare autem metuit, qui peccatum ipsum sicut gehennam odit. *Epistola* 144. *nunc* 145. *ad Anastasium.*

Iterum Sermone 178. *alias* 19. *de verbis Apostoli:* Deus cor interrogat, non manum. Lupus venit ad ovile ovium, quærit invadere, quærit jugulare, quærit devorare. Vigilant pastores, latrant canes; nihil poterit. Non auffert, non occidit; sed tamen lupus venit, lupus redit. Numquid quia ovem non tulit, ideo lupus venit, & ovis redit? Lupus venit fremens, lupus redit tremens. Lupus est tamen & fremens & tremens.

Non levi agendum est contritione, ut debita illa redimantur, quibus mors æterna debetur, nec transitoria opus est satisfactione pro malis illis, propter quæ paratus est ignis æternus. Si volumus intelligere quam graves apud se faciat Judex noster hominum culpas, respiciamus ad pœnas. EUSEBIUS GALLICANUS *homilia* 5. *ad Monachos.*

Fatentur enim, & quidem, quod est gravius, sic fatentur, ut in ipsa confessione non doleant. Idem enim nunc est animus in fatentibus, qui in agentibus fuit. Sicut tunc non puduit flagitia committere, sic nunc omnino non pœnitet flagitiosa fecisse. SALVIANUS *Libro* 7. *de gubernatione, post initium.*

Sint autem efficaces gemitus, qui peccata in ossibus scrutentur, qui in medullis persequantur. Nihil intactum fletus, nihil incuratum dolor relinquat, quod contra nos in die discussionis assurgat. S. CÆSARIUS ARELATENSIS *homilia* 17.

Si pœnam non metueret, culpam procul dubio perpetraret. Ignorat itaque mens gratiam libertatis, quam ligat servitus timoris. Bona enim pro semetipsis amanda sunt, & non pœnis compellentibus exequenda. Nam qui propterea bonum facit, quia tormentorum mala metuit, vult non esse quod metuat, ut audacter illicita committat. S. Gregorius M. *Pastoralis curæ Parte III. Admonitione* 14.

Sæpe sibi de se mens ipsa mentitur. *Idem ibidem Parte I. cap.* 9.

Qui sic alia deplorat, ut tamen alia committat, adhuc pœnitentiam agere aut dissimulat, aut ignorat. Quid enim prodest, si peccata quis luxuriæ defleat, & tamen adhuc avaritiæ æstibus anhelet? Aut quid prodest, si iræ culpas jam lugeat, & tamen adhuc invidiæ facibus tabescat? *Idem homilia* 34. *in Evangelia.*

Rursum in caput 15. *Libri I. Regum, loquens de iis, qui verbis, non item affectu dolerent:* Profecto, ait, confitendo nihil agunt; quia quod loquendo ejiciunt, amando introducunt.

Nec timor, nec amor privatus convertit animam. Mutant interdum vultum, vel actum; affectum nunquam. S. Bernardus *Epist.* 11. *ad Carthusienses, & Guigonem Priorem.*

Satius est, o fratres, & suavius fonte purgari, quam igne. Guerricus *Abbas Sermone* 4. *de Purificatione.*

DE PROPOSITO EMENDATIONIS.

Dum dolemus admissa, admittenda excludimus, & fit quædam de condemnatione culpæ disciplina innocentiæ. S. Ambrosius *Libro II. de Pœnitentia cap.* 10.

Si aliis dixissem, sermo meus stare deberet: quanto magis stabile debet esse, quod mihi ipse constitui? Si quis alienum fallat, indecorum est; si quis

quis proximum, grave. Quanto igitur gravius si quis seipsum eo quod sibi promiserit putet esse fraudandum, ut ipse sibi infidelis suo judicio, & despicabilis æstimetur? Cui enim idoneus videri potest, qui sibi vilis est? *Idem in Psalmum* 38. *initio.*

Carnis natura multo cum labore ab infestantibus liberatur vulneribus. Ferrum sæpe & amara medicamina adhibere necessarium est. In anima vero nihil est tale, sed tantum velle & cupere sufficit; & omnia correcta sunt. S. CHRYSOSTOMUS *homilia* 8. *ad populum.*

Ita velle efficit posse, uti nolle efficit non posse. Magna vis est voluntatis, quæ efficit nos posse quod volumus, & non posse illa quæ nolumus. *Idem creditus homilia de Zacharia* (quam non recordor me legere in *Montfaucono*) *sub finem.*

Stultitia est, si ex parte salvari cupit, qui ex toto periit. S. HIERONYMUS *putatus, Epistola ad amicum, quem instituit in scientia divinæ legis, in Appendice.*

Justa vita cum volumus adest; quia eam ipsam plene velle justitia est, nec plus aliquid perficienda justitia quam perfectam voluntatem requirit. S. AUGUSTINUS *Epistola* 127. *alias* 45. *ad Armentarium & Paulinam.*

Nihil tam facile est bonæ voluntati, quam ipsa sibi. *Idem sermone* 70. *alias* 9. *de verbis Domini.*

Eligas magis, Deo dilecto mori, quam Deo offenso vivere. *Idem.*

Fatentur se male fecisse, nec ullum finem volunt malis suis factis imponere. Accusant humiliter in conspectu Dei peccata, quibus tenentur oppressi, & eadem peccata, quæ humilitate sermonis accusant, corde perverso contumaciter cumulant. Indulgentiam quam lacrimosis gemitibus poscunt, ipsi sibi pravis operibus adimunt. Medelam poscunt a medico: ac sic inaniter verbis quærunt pla-

care justum Judicem, quem factis iniquis magis irritant ad furorem. Tales enim nunquam diluunt gemendo peccatum; quia non desinunt peccare post gemitum. S. FULGENTIUS *Libro I. de remissione peccatorum ad Euthymium, cap.* 12.

Idcirco se lacrimis lavant, ut mundi ad sordes redeant. S. GREGORIUS M. *Pastoralis curæ Parte III. Admonitione* 31.

Væ tibi quicunque es, qui deliberas redire ad lutum, reverti ad vomitum. Putasne placatos habebis in judicio, quos tanto & tam sperato privare vis gaudio? Exultaverunt cum nos ad pœnitentiam venimus, tanquam super his, quos ab ipsa inferi porta cernerent evocari: quid nunc erit, si ab ipsa paradisi janua reverti viderint, & abire retrorsum eos, qui jam pedem alterum in paradiso posuerunt? S. BERNARDUS *Sermone* 2. *in Vigilia Nativitatis.*

Sanum justumque propositum numquid omittendum ex toto fuit, quia ex toto adimpleri non potuit? *Idem Epistola* 176.

DE CONFESSIONE.

Plerosque hoc opus ut publicationem sui aut subterfugere, aut de die in diem differre præsumo, pudoris magis memores, quam salutis; velut illi qui in partibus verecundioribus corporis contracta vexatione conscientiam medentium vitant, & ita cum erubescentia sua pereunt. TERTULLIANUS *Libro de Pœnitentia, cap.* 10.

Grande plane emolumentum verecundiæ occultatio delicti pollicetur! videlicet si quid humanæ notitiæ subduxerimus, perinde & Deum celabimus? *Idem ibidem.*

Adeone existimatio hominum & Dei conscientia comparantur? an melius est damnatum latere, quam palam absolvi? *Idem ibidem.*

Dum

Dum accusat semetipsum & confitetur, simul evomit & delictum, atque omnem morbi diggerit causam. ORIGENES *homilia* 2. *in Psalmum* 37.

Novum judicii genus! in quo reus si excusaverit crimen damnatur; absolvitur si fatetur. S. ZENO *Sermone* 2. *ad Neophytos*.

Rogo vos fratres etiam pro periculo meo, per illum Dominum quem occulta non fallunt, desinite vulneratam tegere conscientiam! S. PACIANUS *Parænesi ad pœnitentiam.*

Peccator timebit, peccator erubescet perpetuam vitam præsenti pudore mercari? *Idem ibidem.*

Quod si fratrum oculos erubescitis, consortes casuum vestrorum timere nolite. *Idem ibidem.*

Quantum studium a nobis adhiberi conveniebat, ut morbum medicis detegeremus, tantum ad medicinam fugiendam adhibemus, atque in nostram perniciem fortes sumus, & adversus sanitatem nostram periti. S. GREGORIUS NAZIANZENUS *Oratione* 1. *propius initium.*

Confusio est peccare, non est confusio peccata confiteri. Confunderis confiteri peccata? Confundaris admittendo. S. CHRYSOSTOMUS *creditus*, *sermone de Pœnitentia & confessione.*

Cum peccator fieres non erubescebas; cum justus efficeris, erubescis? *Idem homilia* 8. *de Pœnitentia.*

Si quem serpens diabolus occulte momorderit, & nullo conscio eum peccati veneno infecerit: si tacuerit qui percussus est, & non egerit pœnitentiam, nec vulnus suum fratri & magistro voluerit confiteri: magister, qui habet linguam ad curandum, facile ei prodesse non poterit. Si enim erubescat ægrotus vulnus medico confiteri, quod ignorat medicina non sanat. S. HIERONYMUS *in Caput* 10. *Ecclesiastis.*

Excusamus, & jungimus peccata peccatis. *Idem in Psalmum* 140.

Sunt multi, quos peccare non pudet, agere pœnitentiam pudet. O incredibilis insania! de vulnere ipso non erubescis; de ligatura erubescis? S. AUGUSTINUS *Enarratione in Psalmum* 50. *ad versum* 4.

Cui celas? qui novit omnia? *Idem Enarratione in Psalmum* 31.

Invenio & sequentia in meis notulis, ipsa pariter ex AUGUSTINO *collecta; verum quod me pessime habet; absque ulla allegatione:*

Quid erubescis, o homo, confiteri peccata tua? peccator sum, sicut & tu. Homo sum, sicut & tu. Humani nihil a me alienum puto. Confitere ergo homo homini: homo peccator homini peccatori. *Idem.*

Etiamsi nollem confiteri, quid occultum esset in me tibi, te mihi abscondérem, non me tibi. *Idem.*

O stulte! cur erubescis homini dicere, quod non erubuisti in conspectu Dei facere? *Idem.*

Ut tibi cœlum aperiatur, aperi os tuum sacerdoti. Hæc sola est porta paradisi *Idem.*

Est nobis dura & deflenda conditio! peccare nos cogit fragilitas innata, & confiteri prohibet confusio cognata peccati. Malum enim facere pudor non est, & pudor est confiteri. Timemus dicere, quod committere non timemus. S. CHRYSOLOGUS *Sermone* 34.

Belle etiam huc facit, quod alia occasione SALVIANUS *peccatores quosdam* eorundem criminum accusatores, & excusatores *dicit Libro* 3. *de gubernatione Dei.*

O perversitas! non pudet inquinari, & ablui pudet. S. BERNARDUS *Epistola* 185. *ad Eustachium.*

Cur te pudet peccatum tuum dicere, quem facere non puduit? aut cur erubescis Deo confiteri, cujus

cujus oculis non potes abſcondi? Quod ſi forte pudor eſt tibi uni homini & peccatori peccatum tuum exponere, quid facturus es in die judicii, ubi omnibus expoſita tua conſcientia patebit? *Idem in ſententiis, propius initium.*

DE ABSOLUTIONE,

Omnibus delictis ſeu carne, ſeu ſpiritu, ſeu facto, ſeu voluntate commiſſis qui pœnam per judicium deſtinavit, idem etiam & veniam per pœnitentiam ſpopondit. TERTULLIANUS *Libro de Pœnitentia cap.* 4.

Emerſit fratres dilectiſſimi novum genus cladis, & quaſi parum perſecutionis procella ſævierit, acceſſit ad cumulum ſub miſericordiæ titulo malum fallens & blanda pernicies. Contra Evangelii vigorem, contra Domini ac Dei legem temeritate quorumdam laxatur incautis communicatio. Irrita & falſa pax: periculoſa dantibus, & nihil accipientibus profutura. S. CYPRIANUS *Libro de Lapſis.*

A diaboli aris revertentes ad ſanctum Domini ſordidis, & infectis nidore manibus accedunt: mortiferos Idolorum cibos adhuc pæne ructantes, exhalantibus etiam nunc ſcelus ſuum faucibus, & contagia funeſta redolentibus Domini corpus invadunt. *Idem ibidem.*

Spretis his omnibus atque contemptis vis infertur corpori ejus & ſanguini, & plus modo in Dominum manibus atque ore delinquunt, quam cum Dominum negaverunt. *Idem ibidem.*

Ante expiata delicta, ante exomologeſin factam criminis, ante purgatam conſcientiam ſacrificio & manu ſacerdotis, ante offenſam placatam indignantis Domini, & minantis pacem putant eſſe, quam quidam verbis fallacibus venditant. Non eſt pax illa, ſed bellum; nec Eccleſiæ jungitur qui ab Evangelio ſeparatur. Quid injuriam beneficium vo-

vocant? quid impietatem vocabulo pietatis appellant? *Idem ibidem. Quadrat autem in eos, qui absolutionem ab uno Sacerdotum negatam extorquent ab alio, & fors illo ipso, qui doctrinæ laxitatem ceteris pleno ore, & velut ex instituto solet objicere.*

Alta & erecta cervix nec quia cecidit, inflexa est. Tumens animus & superbus nec quia victus est, fractus est. Jacens stantibus & integris vulneratus minatur, & quod non statim Domini corpus inquinatis manibus accipiat, aut ore polluto Domini sanguinem bibat, sacerdotibus sacrilegus irascitur! Atque o tuam nimiam furiose dementiam! irasceris ei, qui abs te avertere iram Dei nititur, ei minaris, qui pro te Domini misericordiam deprecatur, qui vulnus tuum sentit, quod ipse non sentis, qui pro te lacrimas fundit, quas forsitan ipse non fundis. Oneras adhuc crimen & cumulas, &, cum sis ipse implacabilis ad antistites, & sacerdotes Dei, putas circa te Dominum posse placari. *Idem ibidem. In eodem valet, quos supra dixi.*

Non desunt vitiorum assentatores blandi, & indulgentes patroni, qui præstant vitiis auctoritatem; & quod est deterius censuram scripturarum cœlestium in advocationem criminum convertunt. *Idem Libro de spectaculis, initio.*

Frustra cicatricem curaveris, si serpant interiora contagia. Imo exacerbatur vulnus si foris clauditur, cum interius virus exæstuat. Nam quid proderat donasse peccatum si peccandi maneret affectus? Hoc erat non sanare cicatricem, sed claudere. S. AMBROSIUS *in Psalmum 61. initio.*

Nonnulli ideo poscunt pœnitentiam, ut statim sibi reddi communionem velint. Hi non tam se solvere cupiunt, quam sacerdotem ligare. Suam enim conscientiam non exuunt, & sacerdotis induunt. *Idem Libro II. de Pœnitentia cap. 9.*

Sacer-

Sacerdotis solium in cœlis collocatum est, & cœlestia administrandi habet auctoritatem. Quis hæc dicit? Ipse cœlorum Rex. *Quæcunque enim ligaveritis super terram, erunt ligata & in cœlis:* & quæcunque solveritis super terram, erunt soluta & in cœlis. Quid cum hoc honore conferri possit! a terra judicandi principalem auctoritatem sumit cœlum. Nam Judex sedet in terra, Dominus sequitur servum, & quidquid hic in inferioribus judicarit, hoc ille in supernis comprobat. S. Chrysostomus *homilia* 5. *de verbis Esaiæ:* Vidi Dominum.

Tales (Pharisæi scilicet, & Scribæ) sunt etiam nunc sacerdotes, qui omnem justitiam populo mandant, & ipsi nec modice servant. Videlicet non ut facientes sint justi, sed ut docentes appareant justi. Tales sunt & qui grave pondus venientibus ad pœnitentiam imponunt, qui dicunt & non faciunt, & sic dum pœna pœnitentiæ præsentis fugitur, contemnitur pœna peccati futura. Si enim fascem super humeros adolescentis quem non potest bajulare posueris, necesse habet ut aut fascem rejiciat, aut sub pondere confringatur. Sic & homini cui grave pondus pœnitentiæ ponis, necesse est ut aut pœnitentiam tuam rejiciat, aut suscipiens dum sufferre non potest, scandalizatus amplius peccet. Deinde etsi erramus modicam pœnitentiam imponentes, nonne melius est propter misericordiam rationem dare, quam propter crudelitatem? ubi enim paterfamilias largus est, dispensator non debet esse tenax. Si Deus benignus est, ut quid sacerdos austerus? Vis apparere sanctus? circa tuam vitam esto austerus circa alienam autem benignus. Audiant te homines parva mandantem, & grandia videant facientem. Auctor *Operis imperfecti in Matthæum, homilia* 43. *circa medium.*

Chi-

Chirographum innumerabilium debitorum (Deus) nobis non sentientibus delet. Sed opus est ut quod tribuit gratia custodiat diligentia, & quod sine labore aquiritur, cum labore servetur. EUSEBIUS GALLICANUS *homilia* 1. *de symbolo.*

Eleganter de sacerdotibus, cum pœnitentes alloquuntur: Sic corda aperiant. ut ora non obstruant. S. BERNARDUS *Sermone ad Milites Templi cap.* 12.

Et de confessariis, quibus confiteri coguntur pœnitentes. Tales medici curant. & non sanant. PETRUS BLESENSIS *Tractatu de satisfactione sacramentali, post medium.*

DE SATISFACTIONE.

An illa ingemiscit & plangit, cui vacat cultum pretiosæ vestis induere, nec indumentum Christi quod perdidit cogitare? accipere pretiosa ornamenta & monilia elaborata nec divini & cœlestis ornatus damna deflere? Tu licet indumenta peregrina & vestes sericas induas, nuda es Auro te licet, & margaritis, gemmisque condecores sine Christi decore deformis es. Et quæ capillos tuos inficis vel nunc in doloribus desine, & quæ nigri pulveris ductu oculorum lineamenta depingis vel nunc lacrimis oculos tuos ablue. Si quem de tuis charis mortalitatis exitu * perdidisses, ingemisceres dolenter, & fleres, facie inculta, veste mutata, neglecto capillo, vultu nubilo; ore dejecto indicio mœroris ostenderes: animam tuam misera perdidisti, spiritualiter mortua supervivere hic tibi, & ipsa ambulans funus tuum portare cœpisti, & non acriter plangis, non jugiter ingemiscis, non te vel pudore criminis vel continuatione lamentationis abscondis! Ecce pejora adhuc peccandi vulnera, ecce majora delicta peccasse nec satisfacere, deliquisse

* **Pestis enim tum grassabatur, quam recepta jam voce *mortalitatem* Africani dicebant.**

quisse nec delicta deflere. S. CYPRIANUS *Libro de lapsis, versus finem.*

S. PACIANUS *de iis, qui peccata confessione satisfacere, & præscripta sibi remedia nolunt adhibere:* Similes, *ait,* sunt illis, qui plagas quidem aperiunt, ac tumores, medicisque etiam assidentibus confitentur; sed admoniti, quæ imponenda sunt, negligunt, & quæ bibenda fastidiunt. *In Parænesi ad pœnitentiam.*

Quid dicitis pœnitentes? ubi est vestræ carnis interitus? an quod in ipsa pœnitentia lautiores semper inceditis, convivio farti, balneis expoliti, veste compositi? Ecce aliquem video aliquando frugi, aliquando pauperculum, aliquando vili tunica sordulentum. Nunc bene cultus & locuples & decorus est quasi imputet Deo, quia illi servire non potuit, & morientem animam recreet voluptate membrorum. Bene quod mediocres sumus; ceterum & illa faceremus quod quosdam & quasdam non pudet lautiores, marmoribus tegi, auro opprimi, serico fluere, cocco rubescere. Si quid ferruginei pulveris in supercilio fulguret, aut ficti nitoris in genis rutilet, aut coacti ruboris in labia defudet, ista forsitan non habetis. Non desunt tamen vobis hortulani maritimive secessus & exquisitius vinum, & lautiora convivia, & defœcatio senectutis. Sic agite, sic credite. Quando vivetis? non sustineo jam fratres! *Idem ibid.*

Si quis ad balneum vocet (Idem vult suos pœnitentes) recusare delicias: si quis ad convivium roget, dicere: Ista felicibus, ego deliqui in Dominum, & periclitor in æternum perire. Quo mihi epulas qui Dominum læsi? *Idem ibid.*

Grandi plagæ alta & prolixa opus est medicina. Grande scelus grandem habet necessariam satisfactionem. S. AMBROSIUS *de lapsu virginis consecratæ cap. 8.*

Ferat

Ferat, ferat amaram pœnitentiæ curam, qui ſervare debitam noluit ſanitatem. S. CHRYSOLOGUS *Sermone* 167.

Quod ſi ipſi judices fiant, & veluti ſuæ iniquitatis ultores, hic in ſe voluntariam pœnam ſeveriſſimæ animadverſionis exerceant, temporalibus pœnis mutabunt æterna ſupplicia, & lacrimis ex vera cordis compunctione fluentibus æterni ignis reſtinguent incendia. JULIANUS POMOERIUS *Libro II. de vita contemplativa cap.* 7.

Facite fructus dignos pœnitentiæ! In fructu ergo non in foliis, aut ramis pœnitentia cognoſcenda eſt. S. GREGORIUS M. *Libro V. Expoſitionis in Librum* 1. *Regum cap.* 15.

Ad peccandum fortes ſunt, ad peccata deflenda debiles. *Idem ibidem, ſuperius.*

Neque enim Deus noſtris cruciatibus paſcitur, ſed delictorum morbis medicamentis contrariis medetur, ut qui voluptatibus delectati diſceſſimus, fletibus amaricati redeamus: & qui per illicita defluendo cecidimus etiam a licitis noſmetipſos reſtringentes ſurgamus. *Idem Paſtoralis curæ Parte III. Admonitione* 31.

Dum creditis vos cavere iſtam pœnam minimam, incurritis ampliorem. S. BERNARDUS *Sermone de obitu Humberti.*

Mutatis, non effugitis pœnitentiam. *Idem in Declamationibus, poſt medium.*

Tutius eſt, cum parva pœnitentia, quæ ſponte ſuſcipitur, & veriſimiliter adimplebitur, ducere confeſſos in purgatorium, quam cum magna non implenda præcipitare in infernum. JOANNES GERSON *Parte II. Operum, in Regulis Moralibus, Titulo: de Pœnitentia.*

DE EMENDATIONE.

Sancti qui conſummare pium certamen geſtiunt, & currere curſum ſalutis ſicubi forte ut omnes

cor-

corruerint, naturæ magis fragilitate quam peccandi libidine: acriores ad currendum resurgunt, pudoris stimulo majora reparantes certamina, ut non solum nullum attulisse æstimetur lapsus impedimentum, sed etiam velocitatis incentiva cumulasse. S. AMBROSIUS *in Apologia David priore, cap.* 2.

In hoc autem pœnitentia sita est, ne eadem ipsa patrentur. S. CHRYSOSTOMUS *homilia* 33. *in Joannem, prope finem.*

Bona est peccati confessio, si & curatio consequatur. Nam quid prodest detegere plagam, & non adhibere medicinam? S. AUGUSTINUS *in sententiis a Prospero collectis.*

O quam suave mihi subito factum est, carere suavitatibus nugarum! & quas amittere metus fuerat, jam dimittere gaudium erat. Ejiciebas enim eas a me, vera tu & summa suavitas: ejiciebas, & intrabas pro eis omni voluptate dulcior. *Idem Libro IX. Confessionum cap.* 1.

Novum monstri genus est, eadem pene omnes jugiter faciunt, quæ fecisse se plangunt. SALVIANUS *Libro* 3. *de Gubernatione, versus finem. Et infra:* Taliter ferme omnia agunt, ut eos non tam putes antea pœnitentiam criminum egisse, quam postea ipsius pœnitentiæ pœnitere: nec tam prius pœnituisse quod male vixerint, quam postea quod se promiserint bene esse victuros. *Libro* 5. *de eadem Gubernatione, prope finem.*

Pœnitentiam agere est & perpetrata mala plangere, & plangenda non perpetrare. S. GREGORIUS M. *homilia* 34. *in Evangelia.*

Fit plerumque Deo gratior amore ardens vita post culpam, quam securitate torpens innocentia. *Idem Pastoralis curæ Parte III. cap.* 29. *ad finem.*

CAPUT II.

Fontes.

DE EXAMINE.

S. CHRYSOSTOMUS *Libro* 1. *de Compunctione cordis, ad finem*: Et *homilia supra in Locis laudata.*

S. LEO *Sermone* 3. *de Quadragesima.*

S. BERNARDUS *de Conversione ad Clericos, capitibus* 2. & 9.

PETRUS BLESENSIS *sub medium Tractatus de confessione Sacramentali.*

Multo autem plura dant Tituli: *Examen conscientiæ quotidianum. Peccata occulta. Conscientia. Excusationes in peccatis.*

DE DOLORE.

S. CYPRIANUS *Libro de lapsis*, ex quo alium locum, qui huc pariter facit, infra de *Satisfactione* adducam.

S. BASILIUS M. *homilia* 5. *in Martyrem Julittam, ad finem.*

S. CHRYSOSTOMUS *in Libris de contritione cordis, maxime* 2.

Homilia 5. *de Pœnitentia*, de dolore Petri &c.

Homilia in Psalmum 6. de dolore, & continuatione ejus.

Homilia 2. *in Psalmum* 50. de perpetuo dolore.

Homilia 6. *in Matthæum*, de lacrimis pœnitentium.

Homilia 8. *in I. ad Corinthios*, de vitio in dolore.

Homilia 4. *in II. ad Corinthios*, pœnitentiam proprie esse in hoc dolore.

S. AUGUSTINUS *Libro VIII. Confessionum cap.* 12. de dolore suo.

Sermone 161. *alias* 18. *de verbis Apostoli cap.* 8. de dolore ex metu mere servili.

Sermone

Sermone 169. *alias* 15. *de verbis Apostoli, cap.* 6. de eodem.

Sermone 179. *alias* 19. *de verbis Apostoli, cap.* 9. de eodem dolore & metu.

Enarratione in Psalmum 127. de metu non mere servili, sed qui præparet ad amorem.

Sermone 41. *de Sanctis, nunc* 104. *in Appendice*, ut mortem propriæ animæ non minus plangamus, quam mortem alieni corporis.

Eusebius Gallicanus *homilia* 5. *ad Monachos*, de vero & constanti dolore.

Auctor *Libri de contritione cordis egregius inter opera S. Anselmi, & jam ante S. Augustini.*

S. Bernardus *Sermone* 16. *in Cantica* etiam de contritione cordis agit.

Petrus Blesensis *Tractatu de confessione Sacramentali.*

S. Bernardinus Senensis *Tomo I. Sermone* 12. *de vera contritione.* De eadem agit *Tomo III. Sermonibus* 23. & 35.

S Thomas a Villanova *Concione in Dominicam Passionis.*

Adde Titulos: *Timor. Festum S. Mariæ Magdalenæ. Tristitia* &c. Item Librum meum octavum, ubi dantur *Specimina Doloris.*

DE PROPOSITO EMENDATIONIS.

S. Chrysostomus *homilia* 14. *in II. ad Corinthios* de voluntate firma, quæ non in verbis sit sita, sed in aggrediendo, rebusque ipsis. Idem jam ante *homilia* 13. *in I. ad Corinthios* de voluntate, quæ nunquam ad opus pervenit. Idem rursus *homilia* 16. *in ad Hebræos, ad finem*, de voluntate efficaci.

S. Isidorus Pelusiota *Libro V. epistola* 155. serium propositum inchoatam jam justitiam esse.

Sed vide Titulos: *Occasio peccandi. Emendatio. Relapsus. Scandalum. Restitutio* &c.

DE CONFESSIONE.

TERTULLIANUS Libro jam laudato etiam alia miniſtrat.

S. PACIANUS itidem.

S. GREGORIUS NYSSENUS *ad finem orationis: In eos, qui alios acerbius judicant*, ubi fiduciam conciliat confeſſario. Et *initio homiliæ* 3. *in Eccleſiaſten* de utilitate verecundiæ ad peccata fugienda.

S. AMBROSIUS *in Apologia David poſteriore, cap.* 12.

S CHRYSOSTOMUS præter *ſermonem jam laudatum, homilia* 2. *in Pſalmum* 50. egregie hortatur ad verecundiam ponendam. Iterum pudorem tollit *Oratione de non contemnendis Myſteriis, initio*, ubi accomodatiſſime admonet, ſacerdotem ipſummet peccatorem eſſe. Adde *homiliam: Non eſſe ad gratiam concionandum*, ubi pulchre hortatur, ne erubeſcamus confiteri: Denique *homilia* 8. *de Pœnitentia*, rurſum *fuſe* tollit verecundiam veluti a dæmone profectam.

VICTOR CARTENNENSIS, *habitus olim Ambroſius, Libro de Pœnitentia cap.* 3. *& ſequentibus*, ubi *fuſe, pulchreque* animat peccatorem ad ulcera ſcelerum detegenda

THEOPHANES CERAMEUS *homilia* 20.

B LANFRANCUS *Libello de celanda confeſſione.*

EADMERUS *de beatitudine cœleſtis patriæ cap.* 8. oſtendit, Sanctos ex commiſſis olim peccatis nullo deinceps pudore ſuffundendos.

S. BERNARDUS *Sermone* 16. *in Cantica.*

PETRUS BLESENSIS *Tractatu de confeſſione Sacramentali, paulo poſt initium, fuſe & cum emphaſi.*

S. THOMAS VILLANOVANUS *Sermone in Dominicam III. Quadrageſimæ.*

Adjici poſſunt Tituli: *Excuſationes in peccatis. Sacerdos. Sacrilegia.*

DE

DE ABSOLUTIONE.

ORIGENES *homilia* 2. *in Psalmum.* 37.

S. CYPRIANUS *Libro de lapsis*: *Libro ad Novatianum*: Et *Epistolis* 4. 12. 31. 52.

S. PACIANUS *tam in Parœnesi*, *quam laudavi*, *quam in tribus Epistolis ad Sympronianum.*

S. GREGORIUS NYSSENUS *Oratione paulo ante citata.*

S. AMBROSIUS *Libro I. de Pœnitentia, capitibus* 1. & 16. in rigidos Confessarios. Idem *ejusdem operis Libro II. cap.* 8. de commiseratione agit erga pœnitentes exhibenda. Nec omittendum, quod scriptor vitæ ejus Paulinus narrat, quomodo, cum audiret confessiones, haud secus ac si cum lapso & ipse jaceret, funderet lacrimas, atque illas etiam pœnitenti excuteret. Idem contra lenes nimium judices *Sermone* 8. *in Psalmum* 118. *ad verba:* Deprecabor vultum tuum.

S. CHRYSOSTOMUS *Libro II. cap.* 4. *de Sacerdotio*, de prudentia in injungendis pœnis. Et *Libro III. de eodem sacerdotio cap.* 5. de potestate absolvendi *magnifice.*

S. HIERONYMUS *initio Libri adversus errores Joannis Hierosolymitani*, verum *obiter* de lenitate erga peccatores

S. GREGORIUS M. *homilia* 26. *in Evangelia*, de potestate absolvendi.

B. PETRUS DAMIANI *Sermone* 58. gravissimis verbis de dotibus confessarii.

RICHARDUS A S. VICTORE de potestate ligandi, & solvendi.

PETRUS BLESENSIS *Tractatu de satisfactione Sacramentali.*

Consule & Titulum: *de Sacerdotio.*

DE SATISFACTIONE.

TERTULLIANUS *Libro sæpe laudato.*

S. CYPRIANUS *Libro de lapsis, & Epistolis compluribus.*

S. BASILIUS M. *homilia in Psalmum* 32. ut corpore, quo usi ad peccandum sumus, utamur nunc ad peccatum extinguendum.

S. PACIANUS *in Parænesi ad pœnitentiam.*

S. GREGORIUS NYSSENUS *homilia supra allegata,* ubi docet, quam fere nulla ipso opere satisfactio præstetur a pœnitentibus.

S. AMBROSIUS *Libro II. capitibus* 9. & 10. *de pœnitentia.*

S. CHRYSOSTOMUS *homilia de B. Philogonio, quæ est modo 6. contra Anomœos,* ubi optimam rationem satisfactionis: Et *homilia* 10. *in Matthæum,* ubi dignos fructus pœnitentiæ ostendit.

S. HIERONYMUS *in Epitaphio Fabiolæ, Epistola scilicet* 77. *alias* 30. *ad Oceanum.*

S. AUGUSTINUS *Tractatu ultimo in Joannem: Sermone* 106. *de diversis:* & *Præfatione in Psalmum* 31.

S. CÆSARIUS ARELATENSIS *homilia* 1. quam paucis hic liceat satisfacere.

S. GREGORIUS M. *homiliis* 20. & 34. *in Evangelia.*

PETRUS BLESENSIS *Tractatu de satisfactione Sacramentali.*

B. RABANUS MAURUS, seu potius HALITGARIUS, *de peccatorum satisfactione, & remediis sive pœnitentiis.*

Adde si lubet, quæ de *Pœnis Canonicis* Patres varii præscripserunt.

DE EMENDATIONE.

S. AMBROSIUS *Libro II. de Pœnitentia cap.* 10. ubi (ut monet Raynaudus *) *Fabulæ* idem sonant, quod antiquæ narrationes.

S. CHRY-

* *Tomo IV.* qui est de Virtutibus, *Sectione* 3. *cap.* 3. *num.* 351.

S. Chrysostomus *Paraenesi* 1. *ad Theodorum*, ubi egregie, quantum ex ipsis lapsibus quidam profecerint; imo affectus eosdem, quibus sunt malum prosecuti, ad optima quæque converterint. Adde *homiliam de B. Philogonio* de emendatione feria.

S. Hieronymus *Epistola* 108. *alias* 27. de Pœnitentia S. Paulæ.

S. Gregorius M. *homilia* 33. *in Evangelia.*

Vide & Titulum sequentem de *Relapsu*, & quæ infra ad festum *S. Magdalenæ.*

TITULUS XL.

De *Relapsu.*

CAPUT I.

Loci.

Commodum se hic Titulus serie Alphabeti nunc offert, qui alias in argumento Pœnitentiæ claudere agmen debebat. Incipiamus autem a Tertulliano, *qui sane eloquenter exagitat relabentem.*

Non leviter in Dominum peccat, qui cum æmulo ejus diabolo pœnitentia renuntiasset, & hoc nomine illum Domino subjecisset, rursus eundem regressu suo erigit, & exultationem ejus seipsum facit, ut denuo malus recuperata præda sua adversus Dominum gaudeat. Nonne, quod dicere quoque periculosum est, sed ad ædificationem proferendum est, diabolum Domino præponit? Comparationem enim videtur egisse, qui utrumque cognoverit, & judicato pronuntiasse eum meliorem, cujus se rursus esse maluerit. Ita qui per delictorum pœnitentiam instituerat Domino satisfacere, diabolo per aliam pœnitentiæ pœnitentiam satisfaciet, eritque tanto magis perosus Deo, quanto

to æmulo ejus acceptus. *Libro de Pœnitentia cap.* 5.

Habes quod jam non merebaris. Amisisti enim quod acceperas. Si tibi indulgentia Domini accommodat, unde restituas, quod amiseras: iterato beneficio gratus esto, nedum ampliato. Majus est enim restituere quam dare; quoniam miserius est perdidisse quam omnino non accepisse. *Idem ibidem cap.* 7.

Verum non statim succidendus, ac subruendus est animus desperatione, si secundæ quis pœnitentiæ debitor fuerit. Pigeat sane peccare rursus, sed rursus pœnitere non pigeat, pigeat iterum periclitari, sed non iterum liberari. Neminem pudeat. Iteratæ valetudinis iteranda medicina est. Gratus in Dominum exstiteris, si quod tibi Dominus offert, non recusaveris. Offendisti? sed reconciliari adhuc potes. Habes cui satisfacias, & quidem volentem. *Idem ibidem eod. cap.*

Suffecit peccare semel AUCTOR *Carminis ad Senatorem lapsum, apud eundem Tertullianum.*

Nullum malum difficilius extinguitur, quam quod faciles reditus habet. S. CYPRIANUS *Libro de spectaculis, initio.*

Gravi damnatione iterantur crimina, postquam Christi sanguine sunt redempta. Inexcusabile malum est post mortem Redemptoris Domini servum peccatis hominem se subdere. EUSEBIUS GALLICANUS *homilia* 3. *de Pascha.*

Novum monstri genus! eadem pæne omnes jugiter faciunt, quæ fecisse se plangunt. SALVIANUS *Libro* 3. *de Gubernatione.*

Taliter fermè omnia agunt, ut eos non tam putes antea pœnitentiam criminum egisse, quam postea ipsius pœnitentiæ pœnitentiam: nec tam prius pœnituisse quod male vixerint, quam postea quod

se

ſe promiſerint bene eſſe victuros. *Idem Libro* 5. *de eadem gubernatione.*

Ecce ſanus factus es! vade, et jam amplius noli peccare; ne deterius tibi aliquid contingat. Audis, recidere quam incidere eſſe deterius? Proinde invaleſcente periculo invaleſcat & metus. Timeas ergo pro accepta gratia, amplius pro amiſſa, longe plus pro recuperata. S. BERNARDUS *Sermone* 54. *in Cantica.*

CAPUT II.

Fontes.

TERTULLIANUS *Libro de Pœnitentia a capite* 5. ubi plura reſtant in hoc noſtrum argumentum.

S EPHRÆM *Tomo III. Græcolatino* habet *Oden*, facillimo metro labentem; ſed hodie ſolutam. Eſt autem in eos, qui peccant quotidie, & quotidie pœnitentiam agunt. Huic adde, quæ habet *eodem Tomo: Quod ludicris rebus abſtinendum ſit Chriſtianis*, *pag.* 51.

S. BASILIUS M. *Regula breviore* 289.

S. GREGORIUS NAZIANZENUS *Oratione* 40. *in S. Baptiſma.*

S. CHRYSOSTOMUS *homilia in Pſalmum* 4.

Homilia in Pſalmum 9.

Homilia 1. *in Pſalmum* 50.

Homiliis 27. 44. *&* 68. *in Matthæum.*

Homilia 37. *in Joanem ad verba:* Ecce ſanus factus es.

Homilia 5. *in I. ad Timotheum.*

Homilia 17. *in ad Hebræos.*

Homiliis 5. *&* 15. *ad populum.*

Parœneſi utraque ad Theodorum lapſum.

Adde tributam ipſi *homiliam de lapſu primi hominis.* Intelligo autem poſteriorem ex duobus ita inſcriptis.

S. AUGUSTINUS *Libro de vera & falsa pœnitentia cap.* 5. ut iterum lapsi iterum surgant.

Concione ad Catechumenos, Paganos, & Arianos cap. 4. de relapsu post Baptismum.

Sermone 40. *alias homilia* 11. *ex* 50.

Sermone 87. *alias* 59. *de verbis Domini.*

Sermone 353. *alias homilia* 20. *ex* 50.

S. ISIDORUS PELUSIOTA *Libro III. epistola* 157.

S. CYRILLUS ALEXANDRINUS *Libro V. in Joannem cap.* 17. *toto, fuse & præclare.*

VICTOR CARTENNENSIS *Libro de Pœnitentia capitibus* 23. & 24.

S. GREGORIUS M. *Pastoralis Curæ Parte III. Admonitione* 31. Et (si sit idem) *in Psalmum* 3. *pœnitentialem ad verba:* Putruerunt, & corruptæ sunt cicatrices meæ.

S. BERNARDUS *Sermone* 3. *in Cantica:* Et *sermone* 3. *in festo SS. Apostolorum Petri & Pauli.*

TITULUS XLI.

De *Restitutione.*

CAPUT I.

Loci.

Libenter terrena amittamus, cœlestia tueamur. Totum licet sæculum pereat, dum patientiam lucrifaciam. TERTULLIANUS *Libro de Patientia cap.* 7.

Noli sectari lucrum, quod animæ detrimentum in se continet. Quid enim anima pretiosius? S. EPHRÆM *ad imitationem Proverbiorum Tomo I. novo, pag.* 78.

Oportebat ita exitii mercedem accipere, tantillam tantæ rei; hoc est, ipsarum animarum, impietatisque adversus Deum. O miserum quæstum! o mi-

o miseram mercedem! . . . aderat quispiam ut lucrum facturus, ac post lucrum ne se ipsum quidem habebat. S. Gregorius Nazianzenus *Oratione 3. quæ I. adversus Julianum, per accommodationem.*

Grave est paupertate laborare? at gravius est inique comparatis opibus affluere. *Idem apud S. Damascenum Libro I. Parallelorum cap. 26. qui quidem, quod eundem versorem est nactus, Jacobum Billium, nihil refert, ad ipsummet recurrere.*

Quanto melius est salutem habere sine pecunia, quam pecuniam sine salute? S. Ambrosius *Libro II. de Officiis cap. 25.*

Privavit te ille pecunia. Tu te ipsum salute minime privaveris. Dolens enim in his quæ a ceteris male es passus, ipse pluribus temetipsum implicabis malis. S. Chrysostomus *homilia 5. in Job supposita, quæ nescio cui homiliæ sit inserta apud Montfauconum; certe eam non habet post reliquas quatuor in Job.*

Tristitia te Diabolus confecit pecuniam surripiens. Confice & hunc ipsum gratias agens, neque gaudio eundem accumulaveris. *Idem ibidem.*

Melius est rem familiarem minui quam salutem animæ perire. Melius est amittere quod velimus nolimus aliquando periturum est. Melius est sponte dimittere, quam id amittere, pro quo omnia dimittenda sunt. S. Hieronymus *Epistola 123. alias 11. ad Ageruchiam.*

Rapere vis? quid invenis? quid perdis? O lucra damnosa! rapis pecuniam, perdis justitiam. S. Augustinus *Enarratione in Psalmum 61.*

Præda illa, quam vis rapere, in muscipula est. Tenes? & teneris. *Idem ibidem.*

Quid perdidisti, & quid aquisivisti? Quod aquisivisti aurum vocatur, quod perdidisti fides vocatur, seu potius Deus vocatur. Compara fidem vel Deum auro! Lucra tua cogitas; damna tua non

non cogitas? *Idem S. Pater Enarratione in Psalmum* 23.

In eos, qui restitutioni tenuem eleemosynam substituunt, idem rursus gravissimis verbis: Cui dederis gaudet; cui abstuleris plorat. Quem duorum istorum exauditurus est Dominus? *Sermone* 178. *alias* 19. *de verbis Apostoli cap.* 4. Et *ibidem:* Dicit tibi Deus: Stulte! jussi ut dares, sed non de alieno. Si habes da de tuo; si non habes quod des de tuo, melius nulli dabis, quam alteros spoliabis. *Denique sermone* 310. *in Appendice, alias homilia* 47. *ex* 50. Quod dedistis dicitis; quod rapuistis non dicitis. Quos pavistis memoramini: quare non recordamini quos necastis?

Pereat mundi lucrum, ne fiat animæ damnum. *Idem Concione* 4. *in Psalm.*

Idem, quo solatium etiam his afferret, quibus est restitutio facienda: Fur, ait, tibi tollit aurum? quis tollit tibi Deum? *Sermone* 85. *alias* 205. *de tempore.* Item *Concione* 1. *in Psalmum* 32. *circa medium:* Non est ille tibi ablatus qui dedit; quamvis tibi ablatum fuerit quod dedit.

Qui aliena erogat, alii prærogat. Plus dando decipit quam furando: nec compescit inde dolentium gemitus, sed producit. Audeo dicere, qui de fraude Deo offert, cumulat crimina, non emundat; quia Deus in tali munere exuvias suorum pauperum, non misericordias intuetur. S. CHRYSOLOGUS *Sermone* 54.

Flammæ infelicium mortuorum divitiis non refrigerantur hæredum. SALVIANUS *Libro* 3. *ad Ecclesiam Catholicam, in medio.*

Addendo perdidit, qui retinendo collegerit. CASSIODORUS *Libro XII. epistola* 13.

Si sterilitas in ignem mittitur, rapacitas quid meretur? aut quid recipiet qui aliena tulerit, si semper ardebit qui de suo non dederit? Et si judicium

sine

ſine miſericordia erit illi qui non fecerit miſericordiam: quale judicium erit illi qui fecerit & rapinam? S. Fulgentius *Sermone* 1. *de confeſſoribus & diſpenſatoribus Domini, ad illud Matthæi:* Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum. *In eundem ſenſum* S. Gregorius M. *Libro XV. Moralium cap.* 19 Si tanta pœna mulctatur, qui non dediſſe ſua convincitur: qua pœna feriendus eſt, qui redarguitur aliena aſtuliſſe?

De alienis ad cauſam piam applicatis rotunde S. Bernardinus Senensis *Tomo I. ſermone* 31. Nova rapina eſt, & eſt quodammodo facere raptorem Chriſtum in pauperibus ſuis.

CAPUT II.

Fontes.

Quoniam innumera jam attuli Titulis: *Avaritia, Divitiæ, Juſtitia,* ſed & alia deinceps afferam Titulis: *Debita, Uſura, & ſimilibus;* hinc quam pauciſſimis iſtud caput abſolvo.

Lege S. Ambrosium *Libro III. de officiis cap.* 3.

S. Chrysostomum *homilia* 86. *in Matthæum* de Eleemoſynis ex alieno: *homilia* 15. *in I. ad Corinthios*, quod & hæredes teneantur reſtituere &c. *Homilia* 10. *in I. ad Theſſalonicenſes* de reſtitutione, aliisque ei affinibus, egregie & populariter. Addi poteſt *homilia* 38. *operis imperfecti in Matthæum.*

S. Augustinum *Epiſtola* 153. *alias* 54. *ad Macedonium* de reſtitutionis neceſſitate: *Sermone* 178. *alias* 19. *de verbis Apoſtoli: item Sermone* 113. *alias* 35. *de verbis Domini,* ubi plurima huc faciunt.

S. Isidorum Pelusiotam *Libro III. epiſtola* 260. pro Confeſſariis, qui ſpe lucri ante factam reſtitutionem pœnitentes abſolvunt

Salvianum *in Libris ad Eccleſiam Catholicam, præcipue* 3.

S. Gre-

S. GREGORIUM M. *Libro II. Moralium cap.* 18. quid cogitandum iis, quibus omnia ablata sunt, *eximie.*

S. ISIDORUM HISPALENSEM *Libro III. sententiarum cap.* 60. quam stulte aliena pios in usus impendantur.

JOANNEM SARESBERIENSEM *Libro VI. Policratici cap.* 27. & ipse in Eleemosynas ex alieno.

GUILIELMUM PARISIENSEM *de Sacramento Pœnitentiæ.*

S. BERNARDINUM SENENSEM *Tomo I. in Quadragesimali, de Religione Christiana,* ubi plures habet sermones pro hoc nostro argumento. Idem *Tomo III. habet sermonem, ordine* 34. qui est totus de restitutione.

TITULUS XLII.

De *Salute*; ejus negotio, cura, momento, difficultate.

CAPUT I.

Loci.

Nemo alii nascitur, moriturus sibi. TERTULLIANUS *Libro de Pallio cap.* 5.

Si æterna vita venum exponeretur, quanti vos o homines eam empturos promitteretis? Ne si Pactolum quidem, qui totus aureo, ut est in fabulis, decurrit flumine, quis dederit, pro salute, justum pretium numeraverit. Quamobrem ne vos animus deficiat. Licet vobis, si videtur pretiosissimam salutem propriis vestris thesauris, charitate, vivaque fide, quæ merces haud injusta reputatur, emere. Hoc pretium Deus lubenter accipit. CLEMENS ALEXANDRINUS *Exhortatione ad Gentes, post medium.*

Cum

Cum in hac terrena militia tantum homines laboris exhauriant, ut ea ſibi pariant, quæ poſſunt eodem modo perire quo parta ſunt; certe nobis nullus labor eſt recuſandus, quibus id aquiritur, quod nullo modo poſſit amitti. LACTANTIUS *Libro VI. divinarum Inſtitutionum cap.* 4.

Quid neceſſitatem ingeris repentinam? ſi cor habes, intellige quia omni neceſſitate major neceſſitas eſt ſalutis. S. AMBROSIUS *creditus, ſermone in Dominica XIV. poſt Pentecoſten, hodie* 39.

Si labore tanto, tanto conatu, tantis impendiis, tanta inſtantia, tanta vigilantia, tanta cura agitur, ut aliquanto plus vivatur: quomodo agendum eſt ut ſemper vivatur? S. AUGUSTINUS *Sermone* 127. *alias* 64. *de verbis Domini.*

Vita miſera, etiamſi poſſet eſſe perpetua, nullo modo beatæ vitæ etiam breviſſimæ comparanda eſt. Et tamen iſti amando miſerrimam, atque breviſſimam perdunt beatiſſimam, & ſempiternam? cum in hac ipſa quam male diligunt hoc velint, quod in altera perdunt. *Idem Epiſtola* 127. *alias* 45. *ad Armentarium & Paulinam.*

Vehemens & horribilis eſt perpetua ſuppliciorum pœna, & æterni gehenna ignis nimium pertimeſcenda. Si concupiſcenda non illiciunt, vel metuenda deterreant: & quod amoris conferre cupiditas debuit, timoris ſaltem cauſa paretur. *Putatus* SIXTUS *III. Libro de malis Doctoribus, verſus finem.*

Primas apud nos curas quæ prima habentur, obtineant, ſummasque ſibi ſolicitudinis partes ſalus, quæ ſumma eſt, vendicet. Hæc nos occupet in præſidium ac tutelam ſui, jam non plane prima ſed ſola. Omnia vincat eo ſtudio, quo præcedit omnia. S. EUCHERIUS *in Parœneſi ad Valerianum.*

Ubi ſalutis damnum eſt, illic utique jam lucrum nullum eſt. *Idem ibidem.*

Haud

Haud ſcio ad hanc beatiſſimam vitam quid compellere nos ocyus, aut efficacius debeat: an ipſa futuræ vitæ commoda, quæ promittuntur; an præſentis vitæ incommoda, quæ vitantur. In te nos illa blandiſſime provocat; hinc iſta vehementer exturbat. Proinde cum in meliorem partem etiam peſſima ſuffragentur, ſi bonis non illicimur, malis extrudamur. Ad incitamentum meliorum optima deterioribus concinunt, & in eandem utilitatem diverſa concurrunt. *Idem ibidem*

Certe cupiditas vitæ eſt iſtud quod nos delectatione rei præſentis innexuit. Ergo amantes vitam hortamur ad vitam. Vera ratio eſt perſuadendi cum id poſcitur ut impetremus a vobis, quod concupiſcitis. Pro vita, quam diligitis, legatione apud vos fungimur: & hanc, quam omnes exiguam amatis, inſinuamus, ut ametis æternam. Quam quo pacto amemus neſcio, ſi non hanc, quam amamus, eſſe quam ſpatioſiſſimam cupimus. Itaque iſtud quod & cum arctum ſit placet, placeat magis ſi poteſt eſſe perpetuum: & quod apud nos pretium habet cum finem habeat, ſit nobis ſupra pretium, ſi poteſt eſſe ſine fine. *Idem ibidem.*

Igitur ſive vitam hanc contemnendam putas ſive complectendam in utroque facilis negotii mei cauſa eſt. Nam ſi ſpernitur, una eſt ſpernendi ratio, ut melior appetatur: & ſi diligitur, tanto magis eſt diligenda quæ major eſt. *Idem ibidem.*

Abrumpatur illa interminabilis ſæcularium negotiorum catena, & ille de neceſſitatibus multis unus per totam vitam labor. *Idem ibidem.*

Sane ſupra omnem errorem, atque ignorantiam eſt diſſimulare quemque negotium ſalutis ſuæ. *Idem ibidem.*

Non tanti eſt vita, ſi ad hoc vivat homo, ut in paucis vitæ hujus annis conſumat æternos, & ſub brevi fine congreget ſibi pœnas ſine fine manſuras.

Euse-

Fusebius Gallicanus *homilia de latrone beato, ad finem.*

Duo funt, nihil eft medium, duo funt; aut in cœlum afcenditur, aut in infernum defcenditur. S. Cæsarius Arelatensis, *cujus hæc teffera familiaris fuit.*

Nulla fatis magna fecuritas, ubi periclitatur æternitas. S. Gregorius M. *Hunc enim* in Cogitationibus chriftianis *allegat P. Buhours. Miror tamen, quomodo me, dum lego Gregorium, tam palmaris fententia effugere potuerit.*

Idem graviffime ad feriam, maturamque falutis curam hortatur, Andreæ cuidam, quem vulgatæ editiones fcholafticum *vocant, hæc in verba refcribens:* Multos novi, qui in fervitio reipublicæ pofiti vehementer affliguntur, quia eis non licet vacare, & peccata fua plangere: & vos, quare nefcio, implicari defideratis. Cur enim magnifice fili! non confideras, quia mundus in fine eft? omnia urgentur quotidie. Ad reddendas rationes æterno & tremendo judici ducimur. Quid ergo aliud nifi de adventu illius cogitare debemus? vita enim noftra naviganti eft fimilis. Is namque qui navigat, ftet, fedeat, jaceat: vadit quia impulfu navis ducitur. Ita ergo & nos fumus qui five vigilantes five dormientes, five tacentes five loquentes, five ambulantes, five volentes, five nolentes per momenta temporum quotidie ad finem tendimus. Cum igitur finis noftri dies advenerit, ubi nobis erit omne quod modo cum tanta cura quæritur, & cum folicitudine congregatur? Non ergo honor, non divitiæ quærendæ funt quæ dimittuntur; fed fi bona quærimus, illa diligamus, quæ fine fine habebimus; fi autem mala pertimefcimus, illa timeamus, quæ a reprobis fine fine tolerantur. *Libro VII. Indictione* 15. *Epiftola* 29. *alias* 26.

Haud ſcio ad hanc beatiſſimam vitam quid compellere nos ocyus, aut efficacius debeat: an ipſa futuræ vitæ commoda, quæ promittuntur; an præſentis vitæ incommoda, quæ vitantur. In te nos illa blandiſſime provocat; hinc iſta vehementer exturbat. Proinde cum in meliorem partem etiam peſſima ſuffragentur, ſi bonis non illicimur, malis extrudamur. Ad incitamentum meliorum optima deterioribus concinunt, & in eandem utilitatem diverſa concurrunt. *Idem ibidem*

Certe cupiditas vitæ eſt iſtud quod nos delectatione rei præſentis innexuit. Ergo amantes vitam hortamur ad vitam. Vera ratio eſt perſuadendi cum id poſcitur ut impetremus a vobis, quod concupiſcitis. Pro vita, quam diligitis, legatione apud vos fungimur: & hanc, quam omnes exiguam amatis, inſinuamus, ut ametis æternam. Quam quo pacto amemus neſcio, ſi non hanc, quam amamus, eſſe quam ſpatioſiſſimam cupimus. Itaque iſtud quod & cum arctum ſit placet, placeat magis ſi poteſt eſſe perpetuum: & quod apud nos pretium habet cum finem habeat, ſit nobis ſupra pretium, ſi poteſt eſſe ſine fine. *Idem ibidem.*

Igitur ſive vitam hanc contemnendam putas ſive complectendam in utroque facilis negotii mei cauſa eſt. Nam ſi ſpernitur, una eſt ſpernendi ratio, ut melior appetatur: & ſi diligitur, tanto magis eſt diligenda quæ major eſt. *Idem ibidem.*

Abrumpatur illa interminabilis ſæcularium negotiorum catena, & ille de neceſſitatibus multis unus per totam vitam labor. *Idem ibidem.*

Sane ſupra omnem errorem, atque ignorantiam eſt diſſimulare quemque negotium ſalutis ſuæ. *Idem ibidem.*

Non tanti eſt vita, ſi ad hoc vivat homo, ut in paucis vitæ hujus annis conſumat æternos, & ſub brevi fine congreget ſibi pœnas ſine fine manſuras.

EUSE-

Fusebius Gallicanus *homilia de latrone beato, ad finem.*

Duo ſunt, nihil eſt medium, duo ſunt; aut in cœlum aſcenditur, aut in infernum deſcenditur. S. Cæsarius Arelatensis, *cujus hæc teſſera familiaris fuit.*

Nulla ſatis magna ſecuritas, ubi periclitatur æternitas. S. Gregorius M. *Hunc enim* in Cogitationibus chriſtianis *allegat P. Buhours. Miror tamen, quomodo me, dum lego Gregorium, tam palmaris ſententia effugere potuerit.*

Idem graviſſime ad ſeriam, maturamque ſalutis curam hortatur, Andreæ cuidam, quem vulgatæ editiones ſcholaſticum *vocant, hæc in verba reſcribens:* Multos novi, qui in ſervitio reipublicæ poſiti vehementer affliguntur, quia eis non licet vacare, & peccata ſua plangere: & vos, quare neſcio, implicari deſideratis. Cur enim magnifice fili! non conſideras, quia mundus in fine eſt? omnia urgentur quotidie. Ad reddendas rationes æterno & tremendo judici ducimur. Quid ergo aliud niſi de adventu illius cogitare debemus? vita enim noſtra naviganti eſt ſimilis. Is namque qui navigat, ſtet, ſedeat, jaceat: vadit quia impulſu navis ducitur. Ita ergo & nos ſumus qui ſive vigilantes ſive dormientes, ſive tacentes ſive loquentes, ſive ambulantes, ſive volentes, ſive nolentes per momenta temporum quotidie ad finem tendimus. Cum igitur finis noſtri dies advenerit, ubi nobis erit omne quod modo cum tanta cura quæritur, & cum ſolicitudine congregatur? Non ergo honor, non divitiæ quærendæ ſunt quæ dimittuntur; ſed ſi bona quærimus, illa diligamus, quæ ſine fine habebimus; ſi autem mala pertimeſcimus, illa timeamus, quæ a reprobis ſine fine tolerantur. *Libro VII. Indictione* 15. *Epiſtola* 29. *alias* 26.

Hæc magnifice fili! loquor, quia multum te diligo: & quia in procellas & fluctus tendis, verborum meorum funibus te ad litus revoco: & si trahentem sequi volueris, quæ pericula evaseris, quæ gaudia inveneris in ipso quietis tuæ litore positus agnosco. *Idem ibidem.*

Optimus æstimator rerum, qui nihil suorum sibi præferendum existimet. S. BERNARDUS *Sermone* 30. *in Cantica. Et mox:* Prudenter tu tibi pluris es, quam quidquid tuum.

CAPUT II.

Fontes.

S. BASILIUS M. *Epistola* 277. *alias* 42. *ad Maximum Scholasticum.* Item *homilia* 21. *quod mundanis rebus adhærendum non sit*, ut plus salutem animæ, quam corporis curemus.

S. CHRYSOSTOMUS *homilia de angusta porta, seu instituenda secundum eum vita, Tomo III. novo.*

Homilia 23. *in Genesin. ad calcem,* quanta Deus fecerit pro salute nostra.

Homilia 24. *in Matthæum*, *fuse & præclare.*

Homilia 75. *in eundem.*

Homilia 14. *in ad Romanos,* varia huc.

Ecloga 39. *de modo consequendi regnum cælorum.*

S. AUGUSTINUS *Sermone* 70. *alias* 9. *de verbis Domini,* ubi gravissime ostendit, quantum & facere & pati conveniat ad vitanda mala, & assequenda bona æterna; si tantum & facimus & patimur ad vitanda mala, & assequenda bona temporalia. Adde *Sermonem* 84. *alias* 17. *de verbis Domini: Sermonem* 302. *alias* 111. *de diversis: ac Epistolam laudatam ad Armentarium & Paulinam.*

S. Paulinus *Epistolis ad Jovium, & ad Licentium; quarum prior olim* 38. *nunc* 16. *altera olim* 46. *nunc* 8. *est.*

S. Chrysologus *Sermone* 124.

S. Eucherius *in Paraenesi toties laudata.*

Creditus Prosper *Libris duobus de vocatione gentium;* Quod & quomodo Deus omnes salvos velit.

Salvianus *in Libris ad Ecclesiam Catholicam* plurima, eaque pathetica affert ad hoc propositum. Proxime autem huc facit locus ejus gravissimus *Libro* 3. ad verba Servatoris: *Quid enim prodest homini, si lucretur mundum totum.*

S. Bernardus *Libro I. de Consideratione cap.* 5. *& Sermone* 2. *de diversis, qui inscribitur: De miseria humana.*

S. Laurentius Justinianus *Libello de spirituali interitu animae.*

Longe plura ministrant Tituli: *Anima. Finis hominis. Amor sui. Servitium Dei. Æternitas. Officia. Gratia. Electio status. Passio Christi, & similes.*

TITULUS XLIII.

De *Scandalo.*

CAPUT I.

Loci.

Scandalum acceptum ita Laconice explodit Tertullianus: Scandalum, nisi fallor, non bonae rei, sed malae exemplum est, aedificans ad delictum. Bonae res neminem scandalizant nisi malam mentem. *Libro de velandis Virginibus cap.* 3.

Quid ergo si Episcopus, si Diaconus, si Vidua, si Virgo, si Doctor, si Martyr lapsus a regula fuerit? Ex personis probamus fidem, an ex fide per-

ſonas? *Idem Libro de Præſcriptionibus adverſus hæreticos, cap. 2.*

Quæ ſponte corruit, quid faciet, ſi fuerit impulſa? S. Cyprianus *Libro de ſpectaculis, poſt medium*

Admonetur ætas omnis auditu, fieri poſſe quod factum eſt, numquam ævi ſenio delicta moriuntur, nunquam temporibus crimen obruitur, nunquam ſcelus oblivione ſepelitur. Exempla fiunt, quæ eſſe jam facinora deſtiterunt. *Idem Epiſtola 2. ad Donatum.*

Si ædificare cariſſime nolis, ædificata ne deſtruas: ſi plantare nolis, plantata ne evellas: ſi frater quieſcere non velis, alios quieſcentes ne pervertas. S. Ephræm *de Timore Dei, ad imitationem Proverbiorum, Tomo I. novo, pag.* 85.

Non noſtrorum tantum malorum rationem reddemus, ſed eorum etiam, quibus alios ſcandalizamus. Quod ſi ipſa per ſe moleſta eſt exactio rationum, cum adjecta fuerint etiam ſcandala, quomodo ſalutem conſequemur? S. Chrysostomus *homilia in Adventum Domini, Tomo VIII. Montfauconi, inter ſpuria.* Eſt conſuta ex *homiliis* 25. & 31. *in ad Romanos.*

Quod ſi noluiſti eſſe cuſtos fratris tui, quare ergo illius interfector es factus? *Idem homilia* 19. *in Geneſin, per accomodationem.*

Idem in procaces puellas, virginitatem profeſſas, admirabili eloquentia: Temere nugantur omnia, & rident intempeſtive, & tumultuantur, & in deliciis magis vivunt quam mulieres, quæ in fornice proſtant; dum ſpectatores technis ſuis undique pelliciunt, & in meretricum turpitudinem ſe conjicere conantur, ac ſi cum illis concertent, deque turpitudinis gloria contendant. Unde enim, dic mihi, poterimus poſtea talem virginem ordine illarum & ſocietate eximere; quando & ipſa idem facit quod

illæ;

illæ; quando scilicet adolescentum corda in fraudem illicit: quando petulans est, & intemperans: quando eadem venena porrigit, eadem pocula miscet, eandemque parat cicutam. Sed non dicit: *Veni, amore involvamur:* nec dicit: *Asperfi cubile meum croco, & lectum meum cinnamomo?* Utinam cubile, & lectum, non vestes, & corpus! illæ enim domi escam occultant; tu ubique laqueum circumfers, & expandis voluptatis alas, obambulans in foro. Sed non dixisti, neque contulisti verba illa meretricia: *Veni, amore involvamur?* Non dixisti lingua; sed dixisti habitu: non locuta es ore; sed locuta es gressu: non invitasti voce; sed invitasti oculis clarius quam voce. At postquam vocaveras non te obtulisti? Neque sic a peccato liberaberis. Est enim & hæc alia fornicationis species. Pura mansisti ab injuria corporis quidem; sed non animæ: & completum est a te peccatum; etiamsi non per coitum, sed per aspectum. Cujus enim gratia vocas prætereuntes? cur accendis ignem? quomodo putas te puram a peccato, cum totum ipsum opus operata sis? Etenim cum adulterum feceris perfectum eum, quem tuo isto habitu cepisti: quomodo potes non esse adultera, cum opus tuum adulterium esse deprehendatur? Illius insania tuum opus est. Profecto te, quæ adulteros præparasti, adulterii supplicium minime posse effugere nulli non manifestum. Tu gladium acuisti, tu dexteram armasti; tu armatam dexteram in miseram animam impulisti. Quomodo igitur poteris ab homicidii supplicio liberari? Dic enim quosnam habemus odio, & aversamur: quos autem puniunt legislatores, & judices? num eos qui bibunt mortifera venena, an miscentes calicem, præparantes ea, arteque sua perdentes alios? nonne bibentes quidem, utpote injuria affectos miseramur; veneficos autem omnibus calculis condemnamus? Nec sufficit

 eis

eis dicere: non me ipsum læsi, sed alium perdidi; sed propter hoc graviorem luunt pœnam. Tu autem misera, & calamitosa miscuisti calicem hunc perniciosum, & præbuisti, & dedisti pharmacum; & postquam bibit & perditus est, defensam te putas quia non ipsa biberis, sed alteri præbueris venena? Quamquam & vos tanto graviorem luetis pœnam quam pharmacopolæ illi, quanto & mors gravior. Non enim corpus solum, sed & animam interimitis. Et illi quidem sæpe vel furore vel ira hoc faciunt vel inopia: vos autem ad nullum talem confugere prætextum potestis; neque enim hoc facitis inimicis, vel eis qui nocuerunt: vel ob inopiam; sed ob solam voluptatem in alienis luditis animabus, & ex aliorum morte voluptatem propriam constituitis. *Opusculo: Quod regulares fœminæ viris cohabitare non debent.*

Quid dicis? infirmus est qui ostenditur? Igitur dignus est cui parcatur, non ut lædatur. Vulnera habet; ne igitur atteramus, sed curemus. *Idem ibidem.*

Si scandalizat te oculus, pes, manus, projice ea; nulli parcas, ut soli parcas, ut soli parcas animæ. S. HIERONYMUS *Epistola* 125. *alias* 4. *ad Rusticum.*

Labes propagatur & serpit: & tangere non datur sceleratum, quin detur & sentire contagionem. SYNESIUS *Epistola* 56.

Desine non modo tuam animam, sed etiam multas alias pro quibus Christus mortem oppetiit demergere. Cogita quonam hoc malum tendat, cum eos quos ipse non auro, sed pretioso suo cruore redemit, tu per vitæ tuæ improbitatem perdis! S. ISIDORUS PELUSIOTA *Libro II. epistola* 65.

Obsecro te delictum alienum semper ut opprobrium respice, numquam ut exemplum. S. EUCHERIUS *Epistola Parænetica ad Valerianum.*

In

In seductorem se excusantem mirifice quadrat Basilius Seleuciensis *ad verba Caini:* Esto dexteræ usum diabolo commodaris, cur etiam linguam commodasti? *Numquid custos fratris mei sum ego?* O vocem ipsa cæde magis execrabilem! o sententiam impiam & linguæ impietate tetriorem! vere non es custos, at jugulator. Esto non illi custos additus sis: numquid es tollere jussus? *Vox fratris tui clamat ad me de terra.* Vitam sustulisti; sed non vocem abstulisti. *Oratione* 4.

Pro tantis quisque reus est, quantos secum traxerit in reatum. Salvianus *Libro* 4. *de Gubernatione Dei.*

Nemo amplius in Ecclesia nocet, quam qui perverse agens nomen vel ordinem sanctitatis habet. Delinquentem namque hunc nemo redarguere præsumit, & in exemplum culpa vehementer extenditur, quando pro reverentia ordinis peccator honoratur. S. Gregorius M. *Pastoralis curæ Parte I. cap.* 2.

Admonendi sunt, ut si eradicare mala dissimulant, saltem seminare pertimescant: admonendi sunt, ut eis perditio privata sufficiat. *Idem ibidem Parte III. admonitione* 32.

Nullum certe majus præjudicium tolerat Deus, quam cum eos, quos ad aliorum correctionem posuit, dare de se exempla pravitatis cernit: quando ipsi peccamus, qui aliorum compescere peccata debuimus: quando pereunti populo mortis auctores sumus, cui ad vitam duces esse debuimus. *Item.*

O Jesu bone! quam multa facta sunt pro unius animulæ perditione. S. Bernardus *Epistola* 1. *ad Robertum Nepotem.*

Quærit animam tuam, qui jam perdidit suam. *Idem Epistola* 2. *ad Fulconem.*

Agnoscite dilectissimi, & expavescite consortia eorum, qui salutem impediunt animarum. Horren-

rendum penitus sacrilegium quod & ipsorum videtur excedere facinus, qui Domino majestatis manus sacrilegas injecerunt. *Idem sermone de Conversione S. Pauli.*

Non omnium scandala æqua sunt lance pensanda. Aliter namque accipienda sunt scandala pusillorum, aliter Pharisæorum, de quibus Apostolis timentibus & intimantibus quod scandalizati essent in sermone veritatis responsum est: Sinite illos, cæci sunt, & duces cœcorum. Illorum quippe scandalum de ignorantia, istorum de malitia descendit. Illi scandalizantur quia veritatem nesciunt, isti quia oderunt. *Idem Tractatu de Præcepto, & Dispensatione cap.* 12.

O quam horrendum tibi esse deberet, ut propter te aliquis perpetuo ardeat in inferno! Mallem utique fratres centum homines corporaliter peremisse quam unam animam perpetuo incendio tradidisse, si ex solo damno culpa pensanda esset, & non ex arbitrio. Si enim sanguis Abel sic clamat ad Dominum in fratrem occisorem, quanto fortius clamabit sanguis animæ perpetuo damnatæ in suum interfectorem? O quomodo conqueruntur! quomodo vociferantur! o quomodo maledicunt, & imprecantur omne malum apud Dei justitiam in eos, qui eis tanti mali & miseriæ causa fuerunt, & offendiculum posuerunt ut in tale præcipitium ruerent! S. THOMAS A VILLANOVA *Concione 2. in festo S. Michaëlis.*

CAPUT II.

Fontes.

TERTULLIANUS *Loc. citato de scandalo* accepto. Et iterum loco altero citato, *capitibus* 3. & 4. de scandalis ex lapsu quorumdam in fide non curando.

ORI-

ORIGENES *homilia* 7. *in Josue*, de scandalosis exscindendis.

S. CYPRIANUS *Epistola* 2. *ad Donatum*, & *Libro de spectaculis*. Item sub ejus nomine *Auctor de singularitate Clericorum*.

S. EPHRÆM *Sermone de iis, qui animas ad impudicitiam pelliciunt*, *Tomo III. græco-latino novo*. Et ibidem *de non scandalizando proximo &c. adhortatione*.

S. BASILIUS *Libro II. de baptismo cap.* 10. In *Regulis item brevioribus ad quæstionem* 64. de cavendo quovis scandalo. *Libro de vera Virginitate*, ubi docet, scandalosos vel post mortem peccare per alios, & sic aliena culpa exaggerare pœnas suas. Denique *Epistola ad Virginem lapsam*, *post medium*, ubi exagitat seductorem ejus. Est *hodie* 46. *olim erat* 5. *aut* seorsim *inter opuscula* ponebatur.

S. GREGORIUS NAZIANZENUS *Oratione* 1. quam longe facilius vitium ab aliis quam virtutem trahamus.

S. GREGORIUS NYSSENUS *Oratione* 3. *in orationem Dominicam* de scandalo, quod datur infidelibus.

S. AMBROSIUS *Tractatu de lapsu virginis consecratæ*, *a capite* 7. de damno scandali publici in homine sacro. Idem de peste scandali *in Psalmum* 1. *ad verba*: Et in cathedra pestilentiæ non sedit.

S. CHRYSOSTOMUS *Sermone, ne scandalum cuiquam fratrum ponamus.*

Libro ad eos, qui scandalizati sunt.

Homiliis 17. & 60. *in Matthæum*, ubi varia huc affert.

Homilia 26. *in ad Romanos* præclare in dantes scandalum.

Homiliis 20. & 21. *in I. ad Corinthios*, ne vel demus scandalum, vel negligamus eos, qui acceperunt.

Homilia 10. *in I. ad Timotheum*, de ſcandalo infidelium.

Homilia 1. *de pœnitentia, circa medium,* ubi explicat illud Pauli : Modicum fermentum totam maſſam corrumpit.

Homilia de S. Pelagia, in fine, ne ſcandalizemus hæreticos.

Catecheſi 1. *ad illuminandos*, ne vitia eorum prætexantur, qui abeſſe ab illis longius deberent.

Libro 3. *de ſacerdotio,* de ſcandalis Præſulum fuſe.

Opuſculis duobus: Adverſus eos, qui apud ſe habent Virgines ſubintroductas, &: Quod regulares fœminæ viris cohabitare non debent.

Auctor *operis imperfecti in Matthæum, homilia* 12.

S. Hieronymus *Epiſtolis pluribus, uti de vitando ſuſpecto contubernio: ad Sabinianum: ad Ruſticum &c.* Adde *Commentarium in caput* 18. *Matthæi.*

S. Augustinus *in calce libri de opere Monachorum* ardenter rogat, ne deſtruamus, qui ædificare potius deberemus. Item *Concione* 2. *in Pſalmum* 30. de ſcandalo ex tot malis in Eccleſia. Et *Sermone* 81. *alias* 33. *ex Sirmondianis, in illud:* Væ mundo a ſcandalis; ubi pulchre præſertim in ſcandalum officioſum, quæ malum cuidam ex benevolentia ſuadetur. Adde *Sermonem* 62. *alias* 6. *de verbis Domini.*

S. Isidorus Pelusiota *Epiſtolis quam plurimis* ad ſcandaloſos Eccleſiaſticos.

S. Chrysologus *Sermone* 27. qui eſt totus de ſcandalo tollendo.

Eusebius Gallicanus *homilia* 7. *ad Monachos,* de pœna multiplici ex ſcandalo.

S. Cyrillus Alexandrinus *Libro* 5. *in Joannem* graviſſime; ne cum cœcos ſe præcipitantes videmus in abyſſum, ſequendos eos nobis arbitremur.

Sal-

Salvianus passim de scandalo, quod datur infidelibus & hæreticis, idque gravissimis & vehementissimis verbis. Legendus præcipue *Libro* 4. *de gubernatione Dei.* Idem *Libro* 5. *ejusdem operis* in scandalum enormis luxuriæ concitatur.

S. Gregorius M. *eleganter Libro XIV. Indictione* 7. *Epistola* 17. *alias* 32. *ad Felicem, Messanensem Episcopum,* ne quis scandala serens in communitate toleretur.

S. Bernardus de scandalo pusillorum *loco dato & Epistola* 78. Idem *Sermone de conversione S. Pauli, quem & ipsum jam allegavi,* alia quædam habet. Adde *Sermonem* 2. *in festum S. Michaëlis*, ubi invehitur in scandalum dantes. Item *Epistolam* 7. *ad Adam Monachum,* ubi pariter agit de scandalo.

Petrus Blesensis *Tractatu de Confessione Sacramentali, ante medium*, vehementiam singularem expromit in scandalum luxuriæ.

Adde Titulos: *Abusus. Societas. Occasio. Vestitus. Adulatio. Peccata aliena*, & hujusmodi.

TITULUS XLIV.

De *Societate*, tam bona quam mala.

CAPUT I.

Loci.

Esse inter nocentes innoxium, crimen est. Malos, quisquis non imitatur, offendit. S. Cyprianus *Epistola* 2. *ad Donatum.*

Cito malis ducibus erratur. S. Ambrosius *Libro de fuga sæculi, capite ultimo.*

Non contenti perditione sua, suæ volunt plures mortis habere participes; quasi multitudo peccantium scelus minuat, & non numerositate lignorum major gehennæ flamma succrescat. S. Epipha-

phanius *Epistola ad Hieronymum. Est inter hujus Epistolas 73. nunc 91.*

Nihil aliud discat audire, nihil loqui nisi quod ad timorem Dei pertinet. Turpia verba non intelligat: cantica mundi ignoret: adhuc tenera lingua psalmis dulcibus imbuatur. Procul sit ætas lasciva puerorum. Ipsæ puellæ & pedissequæ a sæcularibus consortiis arceantur; ne quod male didicerint pejus doceant. S. Hieronymus *Epistola 107. alias 7. ad Lætam.*

Proclivis est malorum imitatio, & quorum virtutes assequi nequeas, cito imiteris vitia. *Idem eadem Epistola.*

Cito flores pereunt: cito violas & lilium, & crocum pestilens aura corrumpit. Nusquam abs te procedat in publicum. Basilicas Martyrum, & Ecclesias sine matre non adeat. Nullus ei juvenis, nullus cincinnatus arrideat. *Idem, iterum ibidem.*

Matronarum maritis ac sæculo servientium tibi consortia declinentur, ne solicitetur animus, & audias quid vel maritus uxori, vel uxor locuta sit viro. Venenatæ sunt hujuscemodi confabulationes, super quarum damnatione sæcularem versum assumens Apostolus fecit ecclesiasticum: *Corrumpunt mores bonos confabulationes malæ* . . . Graves fœminæ, & maxime viduæ, ac virgines tibi comites eligantur, quarum probata est conversatio, sermo moderatus, sancta verecundia. Fuge lasciviam puellarum, quæ ornant capita, crines a fronte demittunt, cutem poliunt, utuntur pigmentis, adstrictas habent manicas, vestimenta sine ruga, soccosque crispantes, ut sub nomine virginali vendibilius pereant. Mores enim & studia dominarum plerumque ex ancillarum, & comitum moribus judicantur. Illa tibi sit pulchra, illa amabilis, illa habenda inter socias, quæ nescit se esse pulchram, quæ negligit formæ bonum, & procedens ad publicum non

non pectus & colla denudat, nec pallio revoluto cervicem aperit; sed quæ celat faciem, & vix uno oculo qui viæ necessarius est patente ingreditur. Dubito an loquar; sed velim nolim quia crebro fit, dicendum est; non quo hæc in te timere debeam, quæ ista forsitan nescias, nec unquam audieris; sed quo per occasionem tui ceteræ præmonendæ sint. Cincinnatulos pueros, & calamistratos, & peregrini muris olentes pelliculas, de quibus illud Arbitri est: *Non bene olet, qui bene semper olet:* quasi quasdam pestes & venena pudicitiæ virgo devitet. Ut taceam de ceteris, quorum importuna visitatio & se infamat & alias; ut etiamsi nihil mali perpetretur tamen hoc sit vel maximum malum frustra patere maledictis & morsibus Ethnicorum. *Idem Epistola* 130. *alias* 8. *ad Demetriadem.*

De agmine columbarum crebro accipiter unam separat, quam statim invadat, & laceret, cujus carnibus & cruore saturetur. *Idem ibidem.*

Morbidæ oves suum relinquunt gregem, & luporum faucibus devorantur. *Idem ibidem.*

Non debes periculose externorum consortia quærere, de tuorum societate secura. *Idem Epistola* 79. *alias* 9. *ad Salvinam.*

Et non erat jam ille qui venerat, sed unus de turba, ad quam venerat, & verus eorum socius, a quibus adductus erat. Quid plura? Spectavit, clamavit, exarsit. Abstulit inde secum insaniam, qua stimularetur redire non tantum cum illis, a quibus prius abstractus est, sed etiam præ illis, & alios trahens. S. AUGUSTINUS *Libro VI. Confessionum cap.* 8.

O nimis inimica amicitia! seductio mentis investigabilis! Ex ludo, & joco nocendi aviditas, & alieni damni appetitus, nulla lucri mei, nulla ulciscendi libidine! sed cum dicitur: eamus faciamus & pudet non esse impudentem. *Idem Libro II. Confessionum cap.* 9.

Solus

Solus id non fecissem. Sic recordor animum tunc meum. Solus omni modo id non fecissem. *Idem ibidem cap.* 8.

Nesciebam & præceps ibam tanta cæcitate, ut inter coætaneos meos puderet me minoris dedecoris quam audiebam eos jactantes flagitia sua, & tanto gloriantes magis, quanto magis turpes essent. Et libebat facere non solum libidine facti, verum etiam laudis. Quid dignum est vituperatione nisi vitium? ergo ne vituperarer vitiosior fiebam, & ubi non suberat quo admisso æquarer perditis, fingebam me fecisse, quæ non feceram, ne viderer abjectior, quo eram innocentior, & ne vilior haberer quo eram castior. Ecce cum quibus comitibus iter agebam platearum Babyloniæ, & volutabar in cœno ejus, tanquam in cinnamomis, & unguentis pretiosis. *Idem Libro II. Confessionum cap.* 3.

Non quærant sibi comites ad supplicium, nec gaudeant quia plures inveniunt. Non enim propterea minus ardebunt quia cum multis ardebunt. *Idem Sermone* 351. *alias homilia ultima ex* 50.

Neque valde laudabile est bonum esse cum bonis, sed bonum esse cum malis. Sicut enim gravioris culpæ est inter bonos bonum non esse, ita immensi est præconii bonum etiam inter malos extitisse. S. GREGORIUS M. *Libro I. Moralium cap.* 1.

Melius est habere malorum odium, quam consortium. S. ISIDORUS HISPALENSIS *Libro II. Synonimorum cap.* 8.

Inter bonos bonum esse salutem habet, inter malos vero etiam laudem. Illud tantæ felicitatis est, quantæ & securitatis; hoc tantæ virtutis, quantæ difficultatis. S. BERNARDUS *Epistola* 25. *ad Hugonem, Rhotomagensem Archiepiscopum.*

Non

Non evadet peccata, qui socius esse voluerit peccatorum. S. Laurentius Justinianus *Libro de interiori conflictu cap.* 2.

CAPUT II.

Fontes.

Clemens Alexandrinus *Libro III. Pædagogi toto,* cum quibus habenda consuetudo.

Lucifer Calaritanus *Libro de non conveniendo cum hæreticis,* quo evincit, debere nos omnino pravorum societatem fugere.

S. Ephræm *De iis, qui animas ad impudicitiam pelliciunt, cum dicant, nihil mali esse. Tomo II. græcolatino novo.*

S. Basilius M. *homilia in Psalmum* 1. *post medium: In Regulis fusioribus, ad Quæstionem* 6. *Et admonitione ad filium spiritualem, prope finem.*

S. Gregorius Nazianzenus *Oratione* 1. *fuse & eleganter,* cur tam facile mali pervertant bonos, tam difficulter boni malos convertant. Item *Oratione* 20. *de suo cum Basilio contubernio, fuse.*

S. Ambrosius *Libro II. Officiorum cap.* 12. de fuga malorum, etiamsi prudentes alioqui videantur. Idem *Libro eodem cap.* 20. de societate, quæ deceat Clericos: Et jam ante *Libro I. cap.* 43. de delectu sociorum.

S. Chrysostomus *homilia* 22. *in Genesin.*
Homilia in Psalmum 4. *in fine.*
Homilia in Psalmum 11. *initio.*
Homilia in Psalmum 140. *in fine.*
Homilia 60. *in Matthæum.*
Homilia 56. *in Joannem.*
Homilia 10. *in I. ad Timotheum,* ubi illud observat, socios pœnæ esse pœnarum auctores.

Adde *Eclogam* 26. *de virtute & vitio.*

S. Hie-

S. HIERONYMUS *Epistola* 52. *alias* 2. *ad Nepotianum, ante medium.*

Epistola 54. *alias* 47. *de vitando suspecto contubernio.*

Epistola 125. *alias* 4. *ad Rusticum, ante medium.*

Adde complures *Epistolas alias, & Librum II. adversus Jovinianum.*

S. FULGENTIUS *Libro de fide ad Petrum cap.* 43. de permixtione malorum cum bonis in Ecclesia. De qua etiam ex Augustino quam plurimos dat locos *Alticotius Parte III. summæ Augustinianæ.*

S. GREGORIUS M. *homilia* 9. *in Ezechielem, ad verba:* Sermones eorum ne metuas. Ne timeamus malos, cum quibus agendum; sed & alia huc habet.

S. BERNARDUS *Epistola* 7. *ad Adam monachum*, de societate cum malo Præposito.

S. BERNARDINUS SENENSIS *Tomo III. sermone* 7. *de societate bona, & mala.*

Agmen possit claudere JOANNES TRITHEMIUS *Libro I. Exhortationum ad Monachos, sermone* 11. *de fugiendo pravorum consortio.*

Vide & Titulos: *Scandalum. Occasio peccandi. Tentatio. Amicitia. Juventus, & similes.*

TITULUS XLV.

De *Timore* Dei.

CAPUT I.

Loci.

Negant Deum timendum. Itaque libera illis sunt omnia, & soluta. Ubi autem Deus non timetur, nisi ubi non est? TERTULLIANUS *Libro de Præscriptionibus adversus hæreticos cap.* 43.

Tot illecebris mali expugnantibus bonum quis illud appeteret, quod impune contemneret? quis custodiret quod, sine periculo amitteret? Legis

mali

mali viam latam & multo frequentiorem: nonne omnes illa laberentur, si nihil in illa timeretur? horremus terribiles minas Creatoris, & vix a malo avellimur: quid si nihil minoretur? *Idem Libro II. contra Marcionem cap.* 13.

Cujus porro amor erga homines verbis exprimi non potest, is quanto odio scelera prosequatur, mente concipi nequit. CLEMENS ALEXANDRINUS *in Exhortatione ad gentes, prope finem.*

Deus quantum patris pietate indulgens semper & bonus est, tantum judicis majestate timendus est. S. CYPRIANUS *Libro de lapsis, prope finem.*

Simpliciter ostendam summum metum summam esse virtutem. Nemo dubitat, quin timidi & imbecilli sit animi aut dolorem metuere, aut egestatem, aut exilium, aut carcerem, aut mortem; quæ omnia quisquis non exhorruerit, fortissimus judicatur. Qui autem Deum metuit illa universa non metuit. Ad quod probandum argumentis opus non est. Spectatæ sunt enim spectanturque adhuc per orbem pœnæ cultorum Dei, in quibus excruciandis nova & inusitata tormenta excogitata sunt. Nam de mortis generibus horret animus recordari; cum immanium bestiarum ultra ipsam mortem carnificina sævierit. Has tamen execrabiles corporum lacerationes felix atque invicta patientia sine ullo gemitu pertulit. Hæc virtus omnibus populis atque provinciis & ipsis tortoribus miraculum maximum præbuit cum patientia crudelitas vinceretur. Atqui hanc virtutem nihil aliud quam metus Dei fecit. Itaque ut dicebam non evellendus ut Stoici, neque temperandus timor ut Peripatetici volunt; sed in veram viam dirigendus est, auferendique sunt metus; sed ita ut is solus relinquatur, qui quoniam legitimus ac verus est, solus efficit, ut possint cetera omnia non timeri. LACTANTIUS *Libro VI. Institutionum divinarum, cap.* 17.

Quæ quisque ut jam perpessurus timet, hæc passus est, etiamsi non patiatur: graviusque a se ipso fortasse quam ab iis, qui supplicium illaturi sunt, torquetur. S. GREGORIUS NAZIANZENUS *Oratione 4. quæ est 2. adversus Julianum.*

Hoc unum timeamus ne quid magis quam Deum timeamus. *Idem Oratione 6. Hoc ipsum similibus verbis vir sanctus repetit Oratione 22. ante medium.*

Quomodo non fuerit animi valde pusilli & abjecti ut qui habeat Dominum propitium ac benevolum conservos pertimescat? S. CHRYSOSTOMUS *homilia in Psalmum 117 post initium.*

Idem ad verba: Paravit vasa mortis &c. Ideo se parat ad supplicium, ne veniat ad supplicium. *Homilia in Psalmum 7.*

Hostes & qui volunt supplicium infligere non modo id non dicunt, sed etiam id célantes invadunt; ne qui sunt puniendi si resciverint caveant. At non sic Deus; sed contra omnino. Prædicit & differt, verbis terret: & nihil non facit, ut quæ minatur non inducat. *Idem in eadem homilia.*

Quasi majora sint Imperatorum scita quam Christi, leges timemus, Evangelia contemnimus. S. HIERONYMUS *Epistola 52. alias 2. ad Nepotianum.*

Proponunt nobis quidam sententiam cujusdam sæcularis Auctoris * qui dixit: *Pudore & liberalitate liberos retinere satius esse credo, quam metu.* Hoc quidem verum est; sed sicut meliores sunt quos dirigit amor. ita plures sunt quos corrigit timor. S. AUGUSTINUS *Epistola 185. alias 50. ad Bonifacium.*

Times quod etsi nolis erit; & non times quod si nolis non erit? . . . Times mortem ad momentum. Veniet, etsi nolueris: time pœnas in æternum, quæ non venient si nolueris. *Idem Sermone*

* TERENTII videlicet.

ne 279. *alias* 36. *de diversis*, & 24. *ex Sirmondianis*.

Discat timere qui non vult timere. Discat ad tempus esse solicitus, qui semper vult esse securus. *Idem Sermone* 348. *alias* 214. *de Tempore, initio*.

Timeamus ne timeamus, hoc est prudenter timeamus, ne inaniter timeamus. *Idem Sermone* 65. *alias* 13. *inter additos a Parisiensibus*.

Timet carcerem, & non timet gehennam! timet quæstionarios tortores, & non timet infernales angelos! timet cruciatum temporalem, & non timet pœnas ignis æterni! postremo timet ad modicum mori, & non timet in æternum mori! *Idem Sermone* 161. *alias* 18. *de verbis Apostoli*.

Quod supra homines est time, & homines te non terrebunt. Mortem sempiternam time, & præsentem non curabis. *Idem Enarratione in Psalmum* 63.

Fratres nimis timidus esse volo. Melius est enim non vobis dare securitatem malam. Non dabo, quod non accipio. Timens terreo. Securos vos facerem, si securus fierem ego. Ignem æternum timeo. *Idem Enarratione in Psalmum* 80.

Numquid ego scripsi hoc? numquid ego delere illud possum? si delevero, timeo deleri. Illud possum? timeo tacere, prædicare cogor. Territus terreo. Timete mecum, ut gaudeatis mecum. *Idem Sermone* 40. *alias homilia* 11. *ex* 50.

Dico in conspectu Dei timori vestro timorem meum. Qui autem non timet, timentem me contemnit; sed malo suo. *Idem Sermone* 393. *alias homilia* 41. *ex* 50.

Timendus est ne timeatur. S. Gregorius M. *homilia* 26. *in Evangelia*.

Una securitas, nunquam esse securum. Guerricus *Abbas Sermone* 3. *de Adventu Domini*.

Tutissima res est, nihil timere præter Deum. S. LAURENTIUS JUSTINIANUS *in Ligno vitæ Libro I. qui est de timore Domini, cap.* 3.

CAPUT II.

Fontes.

TERTULLIANUS *Libro II. adversus Marcionem, pluribus capitibus.* Item *Libro de Pœnitentia cap.* 5.

ORIGENES *Libro III. Explanationis Epistolæ ad Romanos, ad caput* 3. *ante medium.*

LACTANTIUS *Libro de Ira Dei.*

S. HILARIUS PICTAVIENSIS *Enarratione in Psalmum* 52. de timore Dei, & hominum.

S. ZENO *Sermone de Timore.*

S. EPHRÆM *in sermonibus* suis multa habet de divino timore.

S. BASILIUS M. *præclare in Proœmio Regularum fusius disputatarum: Homilia in Psalmum* 33. de salubritate, æquitateque timoris: *Homilia in principium Proverbiorum: Epistola* 46. *alias* 5. *ad Virginem lapsam,* ante finem.

S. GREGORIUS NAZIANZENUS *Oratione* 15. *in plagam grandinis* varia de timore Dei.

S. AMBROSIUS *Enarratione* 21. *in Psalmum* 118.

S. CHRYSOSTOMUS *homiliis* 5. & 15. *ad populum, fuse,* de utilitate timoris, qua divini qua humani.

Addantur: *Homilia* 5. *in ad Romanos.*
Homilia 9. *in I. ad Corinthios.*
Homilia 5. *in II. ad Corinthios.*
Homilia 8. *in ad Philippenses, initio.*
Ecloga 41. *Tomo XIII. Montfauconi.*

S. AUGUSTINUS *Libro* 83. *Quæstionum, quæstione* 33. de timore generatim.
Epistola 145. *alias* 144. *ad Anastasium.*
Enarratione 2. *in Psalmum* 26.
Concione 2. *in Psalmum* 32.

Enar-

Enarratione in Psalmum 79. de timore hominum.

Enarratione in Psalmum 127.

Sermone 102. *de Tempore, nunc* 29. *Appendicis.*

Sermone 348. *alias* 2:4. *de Tempore.*

Sermone citato 161. *alias* 18. *de verbis Apostoli*, ubi plura huc faciunt; quemadmodum & *Sermone* 40. & 279. *itidem citatis.*

S. Cassianus *Collatione XI. cap.* 13. de Timore Sanctorum perfecto.

S. Valerianus Cimeliensis *homilia* 1. quantum timor peccata cohibeat.

S. Gregorius M. *Pastoralis curæ Parte III. admonitione* 14.

Libro VII. Indictione 15. *Epistola* 25. *alias* 22. *ad Gregoriam.*

Libro XX. Moralium cap. 3.

Libro XXIV. Moralium cap. 11. de metu Sanctorum, præsertim appropinquante morte.

Homilia 7. *in Ezechielem, post medium*, Electos judicem hic, non ibi timere, obiter, sed eleganter.

S. Antiochus *homilia* 127.

S. Dorotheus *Doctrina* 4. de divino timore.

S. Agobardus *Epistola de spe & timore, ad Ebbonem Rhemensem.*

S. Anselmus *præclare Meditatione de humanæ conditionis dignitate & miseria, præsertim a numero* 10.

S. Bernardus *Epistola* 87. *ad Ogerium, Canonicum Regularem. Sermone* 28. *de diversis, de eo, quod legitur in Job: In sex tribulationibus. Sermonibus* 6. 16. & 54. *in Cantica* &c.

S. Laurentius Justinianus *in Ligno vitæ*, cujus *liber primus* est totus *de Timore Domini.*

Vide etiam Titulos: *Judicium. Conscientia. Dolor de peccatis.* Item Specimina *Minarum*, & *Timoris.*

TITULUS XLVI.

De *Vita* humana, ejusque defectibus, ac miseriis.

CAPUT I.

Loci.

Quidnam ex vitæ malis primum dicemus? Omnia eundem honoris gradum inter se obtinent, omnia primas tenent in malorum excellentia, omnia præbent parem luctus occasionem. Quid enim miseriæ magis deflebis, & qua ex parte magis quereris de natura? Vitæ brevitatem & laborem, incipere a lacrimis & desinere in lacrimas: miserabilem infantiam, in senectute delirium, juventutis inconstantiam, constantis ætatis laborum perpessionem: onera matrimonii, cœlibatus solitudinem, cum deest proles, interitum stirpis: divitiarum invidiam, paupertatis molestiam? Taceo multiplicem morborum differentiam, damna, mutilationes, putrefactiones, sensuum orbitates, a dœmonibus vexationes, quæcunque enim in se continet natura illa quilibet in antecessum habet, cum ex sua conditione eveniant. Mitto autem amoris insaniam & male olens cœnum, in quo volutatur ejusmodi rabies: nec loquor de nutritioni conjuncta per excretionem molestia, ne videar ratione omnino invehi in vitam stercoris effectricem, ostendens esse nostram naturam. His omnibus prætermissis & quæ sunt hujusmodi, illud dico maxime dignum esse lacrimis, iis qui sentiunt, quod sciant omnes, cum hæc umbrosa vita præterierit, nos manere expectationem judicii, & zelum ignis devoraturi adversarios. Qui ergo hæc & quæ sunt hujusmodi reputat, an non semper simul vivet cum luctu, & lamentatione? S. Gregorius Nyssenus *homilia* 6. *in Ecclesiasten, ad calcem.*

Tantis

Tantis malis hæc vita repleta eſt, ut comparatione ejus mors remedium putetur eſſe non pœna. Nam ideo brevem illam Deus fecit, ut moleſtiæ ejus quæ proſperitate vinci vel tolli non poterant temporis exiguitate finirentur. S. AMBROSIUS *ſermone* 40.

Xerxes ille Rex potentiſſimus, qui ſubvertit montes, maria conſtravit, cum de ſublimi loco infinitam hominum multitudinem & innumerabilem vidiſſet exercitum, fleſſe dicitur, quod poſt centum annos nullus eorum, quos tunc cernebat, ſuperfuturus eſſet. O ſi poſſemus in talem aſcendere ſpeculam, de qua univerſam terram ſub noſtris pedibus cerneremus! jam tibi oſtenderem totius orbis ruinas, gentes gentibus & regnis regna colliſa: alios torqueri, alios necari: alios abſorberi fluctibus, alios ad ſervitutem trahi: hic nuptias, ibi planctum: illos naſci, iſtos mori: alios affluere deliciis, alios mendicare: & non Xerxis tantum exercitum, ſed totius mundi homines qui nunc vivunt, in brevi ſpatio defuturos. Vincitur ſermo rei magnitudine, & minus eſt omne, quod dicimus. S. HIERONYMUS *Epiſtola* 60. *alias* 3. *ad Heliodorum.*

Tota iſta vita intelligentibus tribulatio eſt. Sunt enim duo tortores animæ, non ſimul torquentes, ſed cruciatu alternantes. Horum duorum tortorum nomina ſunt timor & dolor. Quando tibi bene eſt times: quando male eſt doles. Sæculi hujus quem non decipit proſperitas? non frangit adverſitas? S. AUGUSTINUS *Sermone* 124. *alias* 42. *de Verbis Domini.*

Proſpera in adverſis deſidero, adverſa in proſperis timeo. Quis inter hæc medius locus, ubi non ſit humanæ vitæ tentatio? Væ proſperitatibus hujus ſæculi! ſemel & iterum à timore adverſitatis, & a corruptione lætitiæ, væ adverſitatibus ſæculi!

culi! semel & iterum & tertio a desiderio prosperitatis. *Idem Libro X. Confessionum cap.* 28.

Istos pueros qui nascuntur interrogemus, quare a ploratibus incipiunt qui nec ridere possunt. Nascitur & statim plorat: post nescio quot dies ridet. Quando plorabat nascens propheta suæ calamitatis erat; lacrimæ enim testes sunt miseriæ. Nondum loquitur & jam prophetat. Quid prophetat? in labore se futurum, vel timore. Etsi bene vixerit, & justus fuerit certe in mediis positus tentationibus semper timebit. *Idem Sermone* 167. *alias* 24. *de verbis Apostoli.*

O vitam beatam! quæ ut finiatur mortis quærit auxilium. *Idem Libro XIX. de Civitate, cap.* 4.

An ideo beatam dicis, quia licet tibi ab his malis morte discedere? quid si ergo in eis aliquo judicio divino tenereris, nec permitteretur mori, nec unquam sine illis esse sinereris? nempe tunc saltem miseram talem diceres vitam. Non igitur propterea misera non est, quia cito relinquitur; quandoquidem si sempiterna sit, etiam abs te ipso misera judicatur. Non itaque propterea quoniam brevis est nulla miseria debet videri: aut quod est absurdius, quia brevis miseria est, ideo etiam beatitudo appellari. *Idem ibidem.*

Ecce quam malos dies! & nemo vult finire ipsos malos dies, multumque hinc rogant homines Deum ut diu vivant. Quid est autem diu vivere nisi diu torqueri? quid est aliud diu vivere quam malos dies malis diebus addere? *Idem Sermone* 84. *alias* 17. *de verbis Domini.*

Quanto studio infelicissimi homines agitis, ut diutius miseri sitis! *Idem.* Seu ut *Epistola* 127. *alias* 45. *ad Armentarium & Paulinam*: Quantis laboribus agitur, ut longiori tempore laboretur!

O ne-

O necessitas abjecta nascendi, vivendi misera, dura moriendi! S. Sidonius Apollinaris *Libro VIII Epistola* 11.

Quid est vita mortalis, nisi via? & quale sit, fratres mei perpendite, in labore viæ lassescere, & tamen eandem viam nolle finiri! S. Gregorius M. *Homilia* 1. *in Evangelia.*

Si tristia semper acciderent, ecquis sustineret? si semper prospera, quis non contemneret? sed rerum tanta gubernatrix sapientia horum pernecessaria vicissitudine eo moderamine electis suis cursum vitæ temporalis alternat, ut nec adversa frangant, nec læta dissolvant; cum potius & ista ex illis gratiora, & illa ex his tolerabiliora reddantur. S. Bernardus *Epistola* 136. *ad Petrum, Papiensem Episcopum.*

CAPUT II.

Fontes.

S. Cyprianus *Epistola* 2. *ad Donatum: Libro de bono patientiæ, ante medium;* & iterum *Libro de mortalitate: Libro ad Demetrianum.*

S. Ephræm *de his, quæ hæc vita continet, sermonem habet Tomo III. novo, græcolatino.*

S. Basilius M. *homilia in Psalmum* 1. egregie ostendit, hanc vitam nihil aliud nisi quamdam viam esse.

S. Gregorius Nazianzenus *Orationibus* 10. 16. 53. *& Carminibus variis. ut:* 4. 5. 6. 7. 8. 13. 14. 15. varia eaque præclara accumulat pro hoc Titulo.

S. Gregorius Nyssenus *Oratione de pauperibus amandis.*

Dialogo de anima & resurrectione (ubi pulchre de amore erga hanc vitam tuendam.)

Oratione de infantibus, qui præmature abripiuntur.

Oratione 3. *in Christi resurrectionem.*

Oratione consolatoria in funere Pulcheriæ.

Oratione funebri de Placilla, ubi præter alia eleganter de perpetuis vicibus ventris.

Denique *oratione, non esse dolendum ob eorum obitum, qui in fide dormierunt.*

S. AMBROSIUS *Libro de bono mortis: Libro de fide Resurrectionis: Libro* 2. *de Abel & Cain, cap. ultimo: Libro III. Hexaemeron cap.* 7. de caducitate vitæ.

S. CHRYSOSTOMUS *homilia in Eutropium.*

Homilia de futurorum deliciis, & de præsentium vilitate pulcherrima, *Tomo III. Montfauconi pag.* 337.

Homilia in illud Psalmi 38. Verumtamen frustra conturbatur.

Homilia 13. *in ad Romanos*, vitam hanc in peccato exigentibus non esse vitam.

Homilia 15. *in I. ad Timotheum* de caducitate vitæ.

Concione 1. *de Lazaro*, in Libertinos nolentes perdere certum hujus pro in certo alterius vitæ.

Oratione 1. *de fato, & providentia.*

Declamatione, quod nemo læditur, nisi a se ipso &c. &c.

PRUDENTIUS *Hymno* 1. *Cathemerinon*, vitam esse somnio similem.

S. HIERONYMUS *Epistola* 140. *alias* 139. *ad Cyprianum*, de caducitate vitæ: *Epistola* 10. *alias* 21. *ad Paulum*, de miseriis & brevitate vitæ. Adde *Epistolam illi suppositam ad Demetriadem*, ubi iterum de eadem caducitate hujus vitæ.

S. AUGUSTINUS *Libro I. de Civitate, capitibus* 8. & 9. *Libro XIII. de eadem, cap.* 10. ubi quærit,

an

non hæc vita sit potius mors dicenda? *Libro XIX. de eadem, capitibus pluribus: Libro XXII. de eadem, capitibus* 22. & 23.

Libro III. de Libero arbitrio, ubi agit de fuga miseriæ.

Tractatu 49. *in Joannem*, post initium, de amore hujus vitæ.

Concione 1. *in Psalmum* 30. *ad versum* 8.

Concione 2. *in Psalmum* 33. *ad versum:* Quis est homo, qui vult vitam.

Epistola 127. *alias* 45. *ad Armentarium & Paulinam*, de amore vitæ hujus,

Sermone 344. *alias* 31. *ex Sirmondianis.*

Sermone 80. *alias* 34. *ex iisdem Sirmondianis.*

Sermone 345. *alias* 32. *iterum ex iisdem.*

Sermone 108. *alias* 39. *de verbis Domini.*

Sermone 127. *alias* 64. *de verbis Domini.*

Sermone 385. *alias homilia* 38. *ex* 50.

Sermone 124. *alias* 42. *de verbis Domini.*

Quibus omnibus diversa, eaque præclara huc habet. Adde *caput* 2. *Libri soliloquiorum.*

S. Isidorus Pelusiota *Libro II. epistola* 165.

S. Euchrius *Parænesi ad Valerianum, post initium* præcipue.

S. Prosper, aut quisquis scripsit *de vocatione omnium gentium, Libro I, cap.* 7.

Severinus Boethius *in Libris de consolatione Philosophiæ* magnam partem.

S. Gregorius M. *Libro VIII. Moralium cap.* 32. *Libro XI. Moralium a cap.* 48.

S. Andreas Cretensis *Oratione in vitam humanam, & in defunctos.*

S. Joannes Damascenus *Parallelorum sacrorum pluribus titulis.*

S. Anselmus *Parte II. Ascetica, Exhortatione ad contemptum temporalium, & desiderium æternorum:*

Meditatione I. de humanæ conditionis dignitate & miseria §. 10. Et rursum *Meditatione VII.* §. 1.

S. BERNARDUS *Sermone* 1. & 2. *de diversis.*

NICOLAUS NOTARIUS *ejus Epistola* 59. præclare.

RICHARDUS A S. VICTORE *Tractatu I. de statu interioris hominis, a capite* 8. *Et iterum cap.* 34.

INNOCENTIUS III. *Papa, Libris tribus de contemptu mundi, seu miseria hominis.*

S. BERNARDINUS SENENSIS *Tomo IV. Sermone* 14. *de calamitatibus & miseriis humanæ vitæ, maxime senectutis.* Idem jam ante *Tomo III. Sermone* 19. *de miseria conditionis humanæ*, & *Sermone* 20. *de vilitate hominis* pertractat.

JOANNES CAMPANUS, *Interamnensis, Oratione Cinericia coram Pio II.* in *Bibliothecis Patrum.*

S. LAURENTIUS JUSTINIANUS *in Ligno vitæ, Libro de humilitate cap.* 4.

Addantur etiam Tituli: *Mundus. Peccatum originale. Adversa. Tempus. Pœnæ publicæ. Tentationes. Morbi. Providentia. Senectus* &c.

NOTA.

Alii Tituli isto Libro requirendi vel in dictis jam contenti sunt, vel sequentibus in Libris inter ceteros reperientur. Sic verbi gratia Titulum:

BENEFICIA DIVINA, vide Titulo GRATITUDO, atque omnibus illis, quibus beneficium quoddam singulatim denotatur.

CASTITAS, vide Titulis: MATRIMONIUM. DE VIRGINIBUS, ET VIDUIS GENERATIM. LUXURIA. TENTATIONES. MORTIFICATIO. GULA. EBRIETAS, & similibus.

CHARITAS, vide Titulis: AMOR DEI, & AMOR PROXIMI.

CONFESSIO, vide Titulo POENITENTIA.

EUCHARISTIA, vide Titulo COMMUNIO.

IN-

Finis LIBRI X. *de Eloquentia Patrum.*

Errata in Libro X.

Pagina :		Linea :			
4		18	cum paucioribus.	*Adde :*	quam perdidiſſe cum pluribus.
5		15	aliis	*Lege :*	aliquis
10		32	ergo miſericorditer		ergo non miſericorditer
11		14	an omnem ?	*Adde :*	Vis audire, quem omnem ?
18	20.	21	innitur.	*Lege :*	innititur.
21		6	fecit Deum.		fecit hominem, & hominem fecit Deum.
28		21	feras,		ſtas,
29	13.	14	Si me dilexerit dexter oculus, effodiam illum.		Si me dilexerit, diligo: & ſi non dilexerit dexter oculus, effodiam illum.
38		15	infirmitate,		infirmitates,
57		14	expectavit		expectabit
		27	pro maledictis	*Adde :*	maledicta
64	30.	21	quid quid	*Lege :*	quid
66		20	*Enarratione*		*Enarratione 2.*
72		27	futuræ		futuro
84		32	primo		ſummo
94	17.	18	quidquam		quiſquam
98		34	ſuſtentatur,		ſuſtentat,
100		19	ut ſint.	*Adde :*	bona.
101		5	Deus	*Lege :*	(Deus)
		19	*Sic lege :* omnia, ita ut nec ea, quæ dicuntur præterita, ibi prætereant, nec ea, quæ dicuntur futura, quaſi deſint, expectentur, ut veniant ;		
	34.	35	in terris.	*Lege :*	in terris : non ſic accipias,
107		19	*Libro*		*Libro ad Caloſyrium*
		36	*Oratione*		*Orationibus*
108		23	*intus*		*inter*
109		12	*æterni*		*æterna*
		22	*cap.* 60.		*cap.* 6.
111		9	adulterum		alterum
		34	Idcirca		Idcirco
112		14	Ita		Itaque
113		13	fuit		furit
		19	ageret,		egeret,
		25	*alii*		*alias*
114		12	cogitationis		cognationis
118		11	etiam		etiam ipſa
120		14	ſuppetit,		ſuggerit,
124			NB. *Ad initium : Omiſſus eſt totus Locus S. Cypriani :* Eccleſia eſt in Epiſcopo, & Epiſcopus in Eccleſia, ut ſi qui cum Epiſcopo non ſunt, in Eccleſia non ſint. S. CYPRIANUS *Epiſtola* 69.		
125		11	quot	*Lege :*	quod
126		3	ſermonicati		ſermocinati
		34	Scripturæ communes !	*Adde :*	ecce ubi novimus Chriſtum !
128		29	Clariſſima	*Lege :*	Cariſſima
			adhæreas		adhærens
131		17	ipſo		ipſe
132		10	adjurandi		adjuvandi
		33	illis		illi

Pagina :

Pagina :	Linea :		
134	7	a morbi particulis	*Lege* : a morbo particulas
146	8. 9	festivitates.	*Adde : Sermone in Vigilia S. Andreæ,* de Vigiliis & præparatione ad dies festos.
	14	TITULUS XIX. De *Fide*, & Religione.	christiana.
	24	restaurari.	*Lege* : reparari.
147	32	habuerit?	habuit?
148	19	affectibus	effectibus
149	6	*Gratianum*	*ad Gratianum*
150	1	fatemur	fateamur
152	3	*curatione.*	*curationis.*
153	22	*fide*	*fuga*
160	3	Qui	Quia
162	32. 33	*Cœlestinum.*	*Cœlestium.*
168	2	*libris*	*cibis*
169	3	*Moralium,*	*Adde* : *cap.* 8. *& Libro XXX.*
174	5	*Sermones*	*Lege* : *Sermonem*
177	35	pandant,	non pandant,
	35. 36	non crederent	crederent
178	13	timere	timeo
179	27	*cap.*	*cap.* 20.
	34	susurratis.	*Adde* : illi in publico; vos in angulo.
185	12	innumerabiliter	*Lege* : innumerabiles
	14	1. *ad Hebræos,*	1. *in ad Hebræos,*
186	18	nolunt	dedignantur
	24	nullus	*Adde* : cruciatus pœnarum temporalium potest sempiternis iniquorum
189	6	*Libro X.*	*Lege* : *Libro IX.*
194	33	proferri.	*Adde* : Neque enim ficti tantum nobis necesse est, sed etiam manifestari.
197	20	vero	*Lege* : veros
	37	ipsum	ipsam
199	27	ejusmodi	*Adde* : spectaculo
	36	16.	*Lege* : 17.
204	10. 11	abductus	abducens
	32	revocatur,	renovatur,
205	36	nos	non
210	11	*Libro de anima,*	*Libro II. de anima,*
216	5	suam	suam in omnibus
218	31	Quasi	Quasi liceat, quasi oporteat.
220	5 6	*Libro*	*Libro* 4.
	21	denegenda.	deneganda.
227	7	Merentur	Meretur
235	28	fori,	tori,
	33	minime	maxima
243	23	tradat	tractet
	31	venisse	vexisse
245	10	verbis,	vobis,
	20	quin	quia
267	27	amputatione	amputatis
278	32	amatis.	*Adde* : cur & mortuos vestros auratis obvolvitis vestibus?

Pagina

Pagina :	Linea :		
284	15	dicit ?	*Lege:* dixit ?
285	27	expoſita	expolita
290	19	*Citatio* S. PETRI DAMIANI ponenda eſt *ſuperius* poſt S. JOANNEM DAMASCENUM.	
300	11	Quaodo	*Lege:* Quando
317	32	vacuum	vacuam
325	31	*Libro III.*	*Libro II.*
346	31	mors	mori
347	21	abſcedas ;	tuto abſcedas ;
	33	quotidie ?	*Adde:* An non eædem menſæ ?
367	3	*peccata*	*Lege: peracta*
371	23	*poſt* Titulos :	*Adde: Amor.*
374	31	præſcripſerunt.	*Lege:* perſcripſerunt.
381	11	31.	39.
386	6	agnoſco.	agnoſces.
	18	*eum*	*Deum*
393	10	S. BASILIUS	S. BASILIUS M.

Subjunguntur reſidua Errata Voluminis VI.

Pagina :	Linea :		
282	24.	*Omiſſum:* *Poetæ gentiles* citantur a ſummis Concionatoribus. 55.	Patribus. *ibid.*
286	21	ergo	*Lege:* ego
288	25	*Omiſſum:* ANDRONICUS CONSTANTINOPOLITANUS *ex Familia Comnena.*	
296	3	*Laboris*	*Lege: Laboris -*
	3. 4	*laboris*	*labori*
	6	*alterum*	*alterumve*
300	17	*cultu*	*culta*
	28	*dubitet,*	*dubito,*
301	18	*n*	11.
305	11. 12	*proprinas*	*propinas*
306	19	(quia	(quin
	23	indigis	indignis
	31	*ego*	*ergo*
309	9	*me*	*more*
	31	rationabilibus	rationalibus
310		*poſt:* LIBRO VI. *omiſſa ſequentia:* *Pagina 52. Linea 12.* Loco: *veneni* impreſſum *Veneris* *Pagina 55. Linea 2.* Loco: *Virtutis* impreſſum *Veritatis.*	
311	5. 6	molleſque	*Lege:* molles
	31	hinc	tunc
312	3	*nunc*	*nunc* 55.
	21	*ipſius*	*ipſus*
313	34	23.	33.
320	30	Clodovaldi,	Clodoaldi,

